New York Times bestseleris,
įkvėpęs filmą 13 karys

MICHAEL CRICHTON

NEGYVĖLIŲ ĖDIKAI

MELSKITĖS UŽ GYVUOSIUS

MICHAEL

CRICHTON

NEGYVĖLIŲ ĖDIKAI

Romanas

Iš anglų kalbos vertė
VYTAUTAS PETRUKAITIS

UDK 820(73)-3
Cr47

Versta iš: Michael Crichton
Eaters of the Dead
Avon Books, 2006

ISBN 978-609-403-025-3

NEGYVĖLIŲ ĖDIKAI

IBN FADLANO RANKRAŠTIS,
PASAKOJANTIS APIE JO NUOTYKIUS,
PATIRTUS TARP NORMANŲ, 922 M. PO KR.

Skiriu Williamui Howellsui

Negirk dienos be vakaro; moters – kol nesudeginta; kardo – kol neišbandytas; mergelės – kol neištekėjo; ledo – kol juo neperėjai; alaus – kol neišgėrei.

Vikingų patarlė

Blogis atsirado seniai.

Arabų priežodis

ĮŽANGA

IBN FADLANO RANKRAŠTIS – ankstyviausias žinomas liudytojo pasakojimas apie vikingų gyvenimą ir visuomenę. Tai nepaprastas dokumentas, su vaizdingomis smulkmenomis aprašantis daugiau nei tūkstančio metų senumo įvykius. Aišku, per tokį ilgą laiką rankraštis negalėjo išlikti sveikas. Keistoka jo istorija ne mažiau įstabi negu pats tekstas.

KAIP ATSIRADO RANKRAŠTIS

921 m. po Kr. birželį Bagdado kalifas išsiuntė savo dvariškį Achmedą Ibn Fadlaną pasiuntiniu pas bulgarų karalių. Ibn Fadlanas keliavo trejus metus, bet savo užduoties taip ir neįvykdė, nes pakeliui susitiko būrį normanų ir su jais patyrė daugybę nuotykių.

Galų gale grįžęs į Bagdadą, Ibn Fadlanas aprašė ką patyręs oficialioje ataskaitoje dvarui. Rankraščio originalas seniai dingo. Norėdami jį atkurti, turime pasikliauti jo fragmentais, išlikusiais vėlesniuose šaltiniuose.

Geriausiai žinomas dokumentas – arabiškas Jakuto Ibn Abdalaho geografijos žodynas, parašytas tryliktame amžiuje. Jakutas įterpęs gerą dešimtį pažodinių ištraukų iš Ibn Fadlano pasakojimo, kuriam tuo metu buvo trys šimtai metų. Galima spėti, kad Jakutas naudojosi originalo kopija. Nepaisant to, šios negausios ištraukos buvo nuolatos verčiamos iš naujo vėlesnių tyrėjų.

Dar vienas fragmentas buvo aptiktas Rusijoje 1817 metais. Sankt Peterburgo akademija paskelbė jį vokiškai 1823-iaisiais. Jame buvo ir epizodų, J. L. Rasmuseno (J. L. Rasmussen) skelbtų 1814 metais. Rasmusenas pasinaudojo vėliau dingusiu abejotinos kilmės rankraščiu, kurį jis rado Kopenhagoje. Tuo metu pasirodė dar ir vertimai švedų, prancūzų bei anglų kalbomis, bet jie visi, deja, netikslūs, be to, juose nebūta nieko naujo.

1878 metais du nauji rankraščiai buvo rasti privačioje sero Džono Emersono (John Emerson), Britanijos ambasadoriaus Konstantinopolyje, kolekcijoje. Matyt, seras Džonas buvo iš tų entuziastų, kuriems labiau rūpi papildyti kolekciją, negu pasidomėti įsigytu nauju daiktu. Rankraščiai buvo rasti po jo mirties; niekas nežino, nei kur, nei kada pasiuntinys juos gavo.

Vienas iš tų radinių – arabiškas geografijos veikalas, parašytas Achmedo Tusio. Tiksliai nustatyta jo atsiradimo

data – 1047 m. po Kr. Taigi Tusio rankraštis chronologiniu požiūriu yra artimiausias Ibn Fadlano originalui, kaip spėjama, rašytam maždaug 924–926 m. po Kr. Tačiau mokslininkai laiko Tusio rankraštį nepatikimiausiu iš visų šaltinių. Tekste apstu akivaizdžių klaidų ir vidinių prieštaravimų. Jame pateikta ilgų citatų iš kažkokio Ibn Fakicho, apsilankiusio normanų krašte, veikalo. Daugelis šios srities autoritetų abejoja, ar šiuo šaltiniu galima pasikliauti.

Antras rankraštis – Amino Razio, datuojamas maždaug 1585–1595 metais. Jis parašytas lotyniškai ir, pasak autoriaus, yra išverstas tiesiogiai iš arabiško Ibn Fadlano teksto. Razio rankraštyje yra medžiagos apie tiurkus ogūzus bei epizodų apie grumtynes su miglos pabaisomis, kurių nėra kituose šaltiniuose.

Paskutinis tekstas, rašytas Viduramžių lotynų kalba, 1934 metais buvo rastas Graikijos šiaurės rytuose Chimoso vienuolyne netoli Salonikų miesto. Chimoso rankraštyje esama daugiau komentarų apie Ibn Fadlano santykius su kalifu ir susidūrimus su normanų krašto padarais. Nei šio rankraščio autorius, nei jo data tiksliai nenustatyti.

Sugretinti daugybę šių tekstų variantų ir vertimų, apėpiančių daugiau kaip tūkstantį metų, bei pasirodžiusių arabų, lotynų, vokiečių, prancūzų, danų, švedų ir anglų kalbomis – neregėto masto užduotis. Jos gali imtis tik nepaprastos erudicijos ir energijos žmogus. 1951 metais toks žmogus atsirado. Peras Fraus-Dolusas (Per Fraus-Dolus), nusipelnęs lyginamosios literatūros profesorius iš Oslo universiteto, surinko visus žinomus šaltinius ir ėmė juos versti. Jis sunkiai

triūsė iki pat mirties (1957 m.). Jo naujojo vertimo dalys buvo paskelbtos rinkinyje „Oslo nacionalinio muziejaus darbai 1959–1960 m.“, tačiau nesulaukė rimtesnio mokslininkų susidomėjimo, galimas daiktas – dėl riboto leidinio tiražo.

Fraus-Doluso vertimas buvo grynai pažodinis; savo įžangoje autorius užsimena, kad „gražus vertimas nėra tikslus, o tikslus įgauna grožio savaime – tokia kalbų prigimtis“.

Rengdamas šį nesutrumpintą, komentarais papildytą Fraus-Doluso vertimo variantą, mažai ką pakeičiau. Išmečiau kai kuriuos pasikartojančius epizodus – apie tai nurodžiau tekste. Pakeičiau pastraipų sandarą – tiesioginę kiekvieno veikėjo kalbą pradėjau iš naujos eilutės, kaip dabar priimta. Arabiškuose varduose nevartojau diakritinių ženklų. Be to, kai kur pakeičiau originalo sintaksę, dažniausiai – sukeisdamas vietomis pagrindinius ir šalutinius sakinius, kad būtų lengviau suprasti reikšmę.

VIKINGAI

Ibn Fadlano aprašyti vikingai gerokai skiriasi nuo tų, kuriuos įprasta vaizduoti Europoje. Pirmieji vikingus apibūdinę europiečiai buvo dvasininkai; jie buvo vieninteliai rašyti mokėję to meto stebėtojai. Stabmeldžiai normanai kėlė jiems neapsakomą siaubą. Čia pateikiama ištrauka, kurioje vikingai, kaip įprasta, piešiami sutirštintomis spalvomis.

D. M. Vilsonas (D. M. Wilson) cituoja dvyliktojo amžiaus airių autorių:

Trumpai tariant, net jeigu ant vieno kaklo būtų šimtas tvirto plieno galvų, kiekvienoje jų – šimtas aštrių, greitų, šaltų, niekad nerūdijančių varinių liežuvių, ir kiekvienas jų turėtų šimtą tūžmingų, garsių, nė akimirką nenutylančių balsų, vis tiek nepavyktų papasakoti ar apsakyti, išvardyti ar pavaizduoti, kokių sunkumų, kančių ir priespaudos nuo šių narsių, įnirtingų stabmeldžių patyrė kiekvieni airių namai, vyrai ir moterys, pasauliečiai ir dvasininkai, seniai ir jaunuoliai, didikai ir prasčiokai.

Šių laikų mokslininkai pripažįsta, kad tokie kraują stingdantys vikingų ir jų antpuolių aprašymai – gerokai perdėti. Nepaisant to, europiečių autoriai vis dar linkę žiūrėti į skandinavus kaip į kraugeriškus barbarus, likusius nuošaliai nuo pagrindinės Vakarų kultūros ir idėjų tėkmės. Dažnai tai daroma prasilenkiant su logika. Pavyzdžiui, Deividas Talbotas Raisas (David Talbot Rice) rašo:

Nuo aštunto iki vienuolikto amžiaus vikingų vaidmuo buvo, ko gero, didesnis negu bet kurios kitos etninės Vakarų Europos grupės <...> Taigi vikingai buvo puikūs keliautojai ir atliko neregėtus jūreivystės žygdarbius; jų miestai buvo svarbūs prekybos centrai; jų menas buvo originalus, kūrybiškas ir darė įtakos kitiems; jie galėjo didžiuotis puikia literatūra ir

aukšta kultūra. Ar tai iš tikrųjų buvo civilizacija? Manau, reikia pripažinti, kad nebuvo <...> Jiems nebūdingas humanizmas – skiriamasis civilizacijos požymis.

Panaši ir lordo Klarko (Clark) nuomonė:

Kalbant apie islandų sagas – vienas didingiausių pasaulio knygų – reikia pripažinti, kad normanai sukūrė tam tikrą kultūrą. Bet ar tai buvo civilizacija?<...> Civilizacija – kažkas daugiau negu energija, valia ir kuriamoji galia, kažkas, ko neturėjo ankstyvieji normanai, nors tie dalykai jau ėmė reikštis Vakarų Europoje. Kaip galėčiau tuos normanams trūkstamus dalykus apibūdinti? Trumpai tariant, tai pastovumas. Klajokliai ir užpuolikai be perstojo keliavo. Jie nematė reikalo galvoti apie ateitį. Jiems nerūpėjo, kas bus pasibaigus kovui, kitai jūros kelionei ar kitam mūšiui. Todėl jiems nė į galvą neatėjo statytis akmens namus ar rašyti knygas.

Kuo įdėmiau skaitai tokius pasisakymus, tuo nelogiškesni jie ima atrodyti. Norom nenorom imi klausti savęs, kodėl labai apsišvietę ir išmintingi Europos mokslininkai taip iš aukšto žvelgia į vikingus? Ir kodėl jiems taip rūpi semantinis klausimas, ar vikingai turėjo „civilizaciją"? Norint tai suprasti, būtina turėti galvoje seniai įsigalėjusį nepalankų europiečių išankstinį nusistatymą, kylantį iš tradicinio požiūrio į Europos priešistorę.

Kiekvienam Vakarų mokinukui kalama į galvą, neva Artimieji Rytai – „civilizacijos lopšys" ir neva pirmosios civi-

lizacijos atsirado Egipte ir Mesopotamijoje, Nilo ir Tigro–Eufrato upių baseinuose. Iš čia civilizacija išplitusi į Kretą ir Graikiją, vėliau į Romą, o paskiausiai – į barbariškus Šiaurės Europos kraštus.

Ką veikė barbarai, laukdami civilizacijos – nežinoma; toks klausimas išvis retai keliamas. Didžiausia svarba teikiama jos plitimo procesui, kurį amžinatilsį Gordonas Čaildas (Gordon Childe) apibendrino kaip „Rytų civilizacijos pastangas apšviesti Europos barbarus“. Tokio pat požiūrio laikosi ir šių laikų mokslininkai kaip kadaise – Romos ir Graikijos tyrėjai. Džofris Bibis (Geoffrey Bibby) sako: „Į Šiaurės ir Rytų Europos istoriją žvelgiama iš vakarų ir pietų su išankstiniu nusistatymu tų, kurie laiko save civilizuotais, ir iš aukšto žiūri į tuos, kuriuos laiko barbarais.“

Šio požiūrio šalininkų nuomone, skandinavai akivaizdžiai labiausiai nutolę nuo civilizacijos ištakų, taigi, logiškai mąstant, paskutinieji ją priėmę; todėl jie pagrįstai laikomi paskutiniaisiais barbarais, erzinančiu krislu akyje kitų Europos kraštų gyventojams, kurie stengėsi perimti Rytų išmintį ir civilizaciją.

Bėda ta, kad šis tradicinis požiūris į Europos priešistorę per pastaruosius penkiolika metų iš esmės buvo paneigtas. Tikslūs datavimo metodai, naudojantys radioaktyviąją anglį, sugriovė visą senąją chronologiją, kuria buvo grindžiamos senosios civilizacijos plitimo teorijos. Dabar jau atrodo nenuginčijama, kad europiečiai statė megalitų antkapius anksčiau negu egiptiečiai piramides; Stounhendžas senesnis už Mikėnų Graikijos civilizaciją; metalas Europoje tikriau-

siai buvo pradėtas lydyti anksčiau, negu jį išmoko apdirbti Graikijoje ir Trojoje.

Kol kas nenustatyta tikroji šių atradimų reikšmė, bet dabar neabejotinai sunku vertinti senovės europiečius kaip barbarus, kurie sudėję rankas laukė Rytų civilizacijos malonių. Priešingai – matyt, europiečiai turėjo organizacinių gabumų, padėjusių apdoroti milžiniškus akmenis, ir įspūdingų astronomijos žinių, leidusių pastatyti Stounhendžą – pirmą observatoriją pasaulyje.

Taigi reikia abejoti, ar pagrįstai buvo garbinami civilizuoti Rytai, ir naujai pažvelgti į pačią „barbariškosios Europos“ sąvoką. Turint tai galvoje, vikingai, tie barbarų likučiai, įgauna naują prasmę, tad galime peržiūrėti tai, kas žinoma apie dešimtojo amžiaus skandinavus.

Pirmiausia reikia suprasti, kad vikingai niekuomet nebuvo vienalytė bendruomenė. Europiečiai matė išsibarsčiusius, nesusijusius jūrų keliautojų būrius, kilusius iš didžiulio geografinio ploto. (Skandinavija didesnė už Portugaliją, Ispaniją ir Prancūziją kartu sudėjus.) Tie keliautojai plaukdavo iš atskirų feodalinių valstybėlių prekiauti, piratauti arba vieno ir kito – vikingams šios sąvokos buvo bemaž tapačios. Tačiau tai buvo būdinga ir daugeliui kitų jūrininkų, pradedant graikais ir baigiant Elžbietos I laikų britais.

Tiesą sakant, kaip necivilizuotų žmonių, kurie „nematė reikalo galvoti apie tai, kas bus pasibaigus <...> kitam mūšiui“, vikingų elgesys stebėtinai nuoseklus ir tikslingas. Arabiškos monetos pasirodė Skandinavijoje dar 692 m. po

Kr., tai rodo plačius prekybos ryšius. Per ateinančius keturis šimtus metų vikingų pirkliai ir piratai vakaruose pasiekė Niūfaundlendą, pietuose – Siciliją ir Graikiją (čia jie paliko raižinius ant Delo salos liūtų), o rytuose – Rusijos Uralo kalnus, kur jų pirkliai užmegzdavo ryšius su vilkstinėmis, Šilko keliu grįžtančiomis iš Kinijos. Vikingai nekūrė imperijų; dažnai sakoma, esą jų įtaka šiam didžiuliam regionui buvusi trumpalaikė. Vis dėlto jos užteko, kad daugelis Anglijos vietovardžių taptų skandinaviški, o Rusijai jie suteikė visos tautos vardą, mat „rusais" vadino vieną vikingų gentį. Jeigu kalbėsime apie subtilesnį jų atkaklios pagonybės, nepailstamos energijos ir vertybių sistemos poveikį, iš Ibn Fadlano rankraščio matome, kiek normanams būdingų pasaulėžiūros elementų išliko iki šių dienų. Tiesą sakant, jo pasakojimas stebina panašumu su šiuolaikišku požiūriu į vikingų gyvenseną ir yra be galo patrauklus.

APIE AUTORIŲ

Reikėtų tarti porą žodžių apie Ibn Fadlaną, žmogų, kurio balsas taip įtaigiai mus pasiekia, nors praėjo per tūkstantį metų, ir buvo perleistas per perrašinėtojų ir vertėjų, priklausančių gerai dešimčiai lingvistinių ir kultūrinių tradicijų, „filtrą".

Apie jo asmenį beveik nieko nežinome. Akivaizdu, kad buvo apsišvietęs žmogus ir, sprendžiant iš jo žygių, negalėjo

būti labai senas. Jis atvirai prisipažįsta buvęs kalifo bičiulis, bet didiką ne itin mėgęs. (Toks jis buvo ne vienintelis: kalifas al Muktadiras buvo du kartus nuverstas, o galų gale nužudytas jo paties karvedžio.)

Apie jo visuomenę žinome daugiau. Dešimtame amžiuje Taikos miestas Bagdadas buvo labiausiai civilizuotas pasaulyje. Tarp garsių žiedu jį juosusių sienų gyveno per milijoną žmonių. Bagdadas buvo intelektualinės ir prekybinės veiklos centras, čia vyravo nepaprasto rafinuotumo, elegancijos ir prabangos atmosfera. Miestas garsėjo iškvėpintais sodais, vėsiomis, ūksmingomis altanomis; čia buvo sukaupti milžiniškos imperijos turtai.

Bagdade gyvenę arabai buvo musulmonai, pašėlusiai atsidavę savo tikėjimui. Tačiau jie daug bendravo su kitų tautų atstovais, kurie skyrėsi nuo jų išore, elgsena ir tikėjimu. Tiesą sakant, to meto arabams, kaip tautai, mažiausiai galėjai prikišti provincialumą, todėl jie buvo puikūs kitų kultūrų stebėtojai.

Pats Ibn Fadlanas akivaizdžiai yra protingas ir pastabus vyras. Jį domina ir sutiktų žmonių kasdienio gyvenimo smulkmenos, ir jų tikėjimas. Daug pamatytų dalykų jam pasirodė vulgarūs, nepadorūs ir barbariški, bet jis negaišo laiko piktindamasis. Išsakęs savo nepritarimą, jis toliau viską įdėmiai stebi. Be to, stebėtina, kad tai, ką mato, pasakoja beveik nerodydamas savo pranašumo.

Jo prisiminimai vakariečiui gali pasirodyti keistoki; jis pasakoja istoriją ne taip, kaip mes įpratę girdėti. Mat mes

linkę užmiršti, kad mūsų dramos suvokimas atsirado iš žodinės tradicijos – bardo pasirodymų prieš auditoriją, kuri tikriausiai dažnai nenustygdavo vietoje ir nekantraudavo arba jausdavosi mieguista po sočių pietų ar vakarienės. Seniausieji mūsų pasakojimai – „Iliada“, „Beovulfas“, „Rolando giesmė“ – buvo skirti giedoti dainininkams, kurių pagrindinė užduotis ir svarbiausioji pareiga buvo linksminti.

Tačiau Ibn Fadlanas buvo rašytojas, ir jo pagrindinis tikslas nebuvo smaginti. Jis taip pat nesistengė išaukštinti kokio besiklausančio globėjo ar patvirtinti visuomenės, kurioje gyveno, mitų. Nieko panašaus: jis elgėsi kaip pasiuntinys, pateikiantis ataskaitą. Jo tonas – ne bardo, o mokesčių inspektoriaus, ne dramaturgo, o antropologo. Jis dažnai net praleidžia įdomiausius momentus, kad jie nesutrukdytų aiškiam ir ramiam jo pasakojimui.

Tas santūrumas kartais taip suerzina, kad nepastebime, koks dėmesingas stebėtojas jis yra. Po Ibn Fadlano šimtus metų keliautojai visi kaip vienas rašė fantastiškų spėlionių ir lakios vaizduotės kupinus veikalus apie svetimuose kraštuose regėtus stebuklus: kalbančius gyvūnus, skraidančius plunksnuotus žmones, susidūrimus su milžiniškomis pabaisomis ir vienaragiais. Vos prieš du šimtus metų iš pažiūros blaiviai mąstantys europiečiai savo dienoraščius margino niekais apie Afrikos babuinus, paskelbusius karą valstiečiams, ir panašius dalykus.

Ibn Fadlanas niekuomet nespėlioja. Kiekviename jo žodyje junti tiesą, o jeigu pasakoja nuogirdas, būtinai apie tai

įspėja. Taip pat jis nepamiršta nurodyti, kokių įvykių liudytojas buvo pats. Štai kodėl jis nuolat sako: „Mačiau tai savo akimis."

Būtent dėl šio neabejotino tikroviškumo Ibn Fadlano prisiminimai varo tokį siaubą. Mat apie tai, kaip akis į akį susidūrė su miglos pabaisomis – „negyvėlių ėdikais" – jis pasakoja išlaikydamas tokį pat dėmesį smulkmenoms ir atsargų skepticizmą kaip ir kitose rankraščio dalyse.

Šiaip ar taip, tegul sprendžia pats skaitytojas.

IŠVYKIMAS IŠ TAIKOS MIESTO

TEBŪNIE PAGARBINTAS GAILESTINGASIS, MALONINGASIS ALACHAS, abiejų pasaulių Viešpats. Tebūnie palaimintas didžiausiasis pranašas, mūsų Viešpats ir Valdovas Mahometas, telydi jį taika. Telaimina jį Alachas, teduoda jam amžiną atilsį ir apgaubia savo globa iki Paskutiniojo teismo dienos!

Šią knygą parašė Achmedas Ibn Fadlanas, Ibn al Abasas, Ibn Rašidas, Ibn Hamadas, Muhamedo Ibn Suleimano pavaldinys, al Muktadiro pasiuntinys sakalibų karaliaus dvare. Joje jis pasakoja ką matęs turkų, chazarų, sakalibų, baškirų, rusų ir normanų kraštuose, apie jų karalių istorijas ir elgesį įvairiais gyvenimo atvejais.

Tikratikių vadą al Muktadirą pasiekė sakalibų karaliaus Jiltavaro laiškas. Jame šis prašė atsiųsti žmogų, kuris išmokytų jį tikėjimo dalykų ir supažindintų su islamo įstatymais. Be to, tas žmogus turėjo pastatyti jam mečetę ir sakyklą,

iš kurios būtų galima atversti žmones visuose jo karalystės kampeliuose. Tas žmogus dar turėjo pamokyti statyti gynybinius įtvirtinimus. Karalius Jiltavaras maldavo, kad kalifas atsiųstų tokį žmogų. Tarpininku sprendžiant šį klausimą buvo paskirtas Dadiras al Huramis.

Tikratikių vadas al Muktadiras, kaip dažnas žino, nebuvo stiprus ir teisingas kalifas. Jis labai mėgo malonumus ir palaižūniškas pavaldinių kalbas, o šie laikė jį kvailiu ir jam už nugaros visaip šaipėsi. Nors pats taip nesielgiau, kalifas nelabai mane mėgo. Kodėl – paaiškinsiu dabar.

Taikos mieste gyveno toks senyvas pirklys Ibn Karinas, be galo turtingas, bet kietaširdis, artimo nemylintis žmogus. Jis slėpė nuo visų savo turtus ir jauną žmoną. Niekas nebuvo jos matęs, tačiau visi kalbėjo, esą ji neįsivaizduojamo grožio. Vieną dieną kalifas nusiuntė mane perduoti Ibn Karinui žinutę. Atėjau į pirklio namus su antspauduotu laišku ir paprašiau įleidžiamas. Ligi šiol nežinau, kas buvo rašoma tame laiške, bet tai nesvarbu.

Pirklio nebuvo namie – kažkokiu reikalu buvo išvykęs svetur. Paaiškinau tarnui turįs laukti, kol jis sugrįš, nes kalifas prisakė perduoti laišką jam tiesiai į rankas. Tarnas mane įleido, bet gana negreitai, nes durys buvo su daugybe spynų, sklendžių sklendelių ir skersinių, kaip įprasta šykštuolių būstams. Galų gale man leido įeiti, ir aš laukiau visą dieną. Per tą laiką išalkau ir ištroškau, bet gobšuolio pirklio tarnai nepasiūlė nei pavalgyti, nei atsigerti.

Per popietės karščius, kai visi namai aplink nutilo, o tarnai sumigo, mane irgi suėmė snaudulys. Tuomet prieš save

pamačiau kažkokį baltą pavidalą – jauną ir gražią moterį. Supratau, kad čia ir yra toji pirklio žmona, kurios joks vyras nebuvo matęs. Nieko nesakydama, tik rankomis rodydama ženklus, ji nusivedė mane į kitą kambarį ir užrakino duris. Nieko nelaukęs ėmiau su ja smagintis. Moters raginti nereikėjo, mat jos vyras buvo senas ir, aišku, neatlikdavo savo pareigos. Taigi popietė prabėgo greitai. Tuo metu išgirdome grįžtant namų šeimininką. Žmona bemat atsistojo ir išėjo, taip ir netarusi man nė žodžio. Vienas likęs paskubomis ėmiau tvarkytis drabužius.

Be abejonės, būčiau buvęs užkluptas, jeigu ne ta gausybė spynų ir skląsčių, sukliudžiusių šykštuoliui greitai patekti į savo paties namus. Pamatęs mane gretimame kambaryje, tas pirklys Ibn Karinas įtariai nužvelgė ir paklausė, kodėl aš čia, o ne kieme – pasiuntiniui pridera laukti ten. Atsakiau, kad be galo išalkau ir vos nenuleipau nuo karščio, todėl atėjau čia ieškoti maisto ir pavėsio. Melas buvo nevykęs, ir senis juo nepatikėjo. Jis įskundė mane kalifui; tas, žinau, slapčia juokėsi, bet privalėjo visiems rodyti esąs užsirūstinęs. Taigi, kai sakalibų valdovas paprašė kalifo atsiųsti pasiuntinį, tas bjaurusis Ibn Karinas paragino išsiųsti mane. Taip ir atsitiko.

Mūsų būryje buvo sakalibų karaliaus pasiuntinys Abdula Ibn Bastu al Chazaris, įkyrus, tuščias vyras, pernelyg malęs liežuviu. Be to, Takinas al Turkis ir Barsas al Saklabis – juodu turėjo būti kelionės vedliai – ir aš. Mes gabenome dovanų karaliui, jo pačiai, vaikams ir karvedžiams. Dar pasiėmėme vaistų; jais rūpintis buvo patikėta Sausanui al Rasiui. Tokia buvo mūsų draugija.

Į kelią leidomės ketvirtadienį, 309 metų safaro mėnesio 11 dieną (921 m. po Kr. birželio 21-ąją) iš Taikos miesto (Bagdado). Dienai stabtelėjome Narvane, paskui greitai keliavome iki al Daskaros, kurioje išbuvome tris dienas. Iš ten niekur nenukrypdami keliavome tiesiai iki Hulvano. Ten mes ilsėjomės dvi dienas. Iš Hulvano nusigavome į Kirmisiną, kur pabuvome dvi dienas. Paskui vėl patraukėme toliau. Sustojome Hamadane ir išbuvome ten tris dienas. Po to nukakome iki Savės. Ten viešėjome dvi dienas. Iš ten nusigavę į Rėjų vienuolika dienų laukėme Achmedo Ibn Alio, al Rasio brolio, mat tas tuo metu buvo Bucharoje. Iš ten išvykome į Bucharą ir išbuvome tris dienas.

Iš pateiktos ištraukos susidaro įspūdis apie Ibn Fadlano kelionių aprašymą. Šitoks stilius būdingas maždaug ketvirčiui viso rankraščio – tik išvardijami miestų ir miestelių pavadinimai bei nurodoma, kiek dienų kiekviename praleista. Didžiumos tokių aprašymų čia neįdėjau.

Matyt, Ibn Fadlanas su bendražygiais keliauja į šiaurę ir galų gale jiems tenka sustoti peržiemoti.

Urgenče viešėjome ilgai; praleidome ten kelias ragabo (lapkričio) dienas ir visą sabaną, ramadaną bei savalą. Taip ilgai išbuvome dėl baisių šalčių. Man pasakojo, kad du vyrai kupranugariais išjojo į mišką žabų. Jie pamiršo pasiimti titnago ir pinčių, todėl naktį turėjo miegoti be laužo. Kitą rytą prabudę pamatė, kad kupranugariai nuo šalčio nugaišę.

Dėl šalčių Urgenčo turguje ir gatvėse nemačiau nė gyvos dvasios. Galėjai pereiti per visą miestą ir nesutikti nė vieno žmogaus. Kartą grįžęs po pirties įėjau į savo namus ir pamačiau, kad barzda virtusi ledo gniužulu. Teko atšildyti ją prieš liepsną. Ištisą parą gyvenau turkiško veltinio palapinėje, pastatytoje name, kuris buvo kito namo viduje. Nors apsimuturiuodavau daugybe apdarų ir dar užsimesdavau kailių kilimus, skruostai naktį dažnai prišaldavo prie pagalvės.

Per šiuos neapsakomus šalčius kartais matydavau žemėje atsivėrusius didžiulius plyšius ir perpus skilusius senus milžiniškus medžius.

Maždaug 309 metų savalo (922 m. po Kr. vasario) vidury orai ėmė keistis, upę kaustęs ledas nutirpo, ir mes surinkome kelionei reikalingus daiktus. Nusipirkome turkiškų kupranugarių ir iš jų odų pagamintų valčių, rengdamiesi kirsti upes turkų krašte.

Susikrovėme duonos, sorų ir džiovintos mėsos atsargų trims mėnesiams. Pažįstami miestelėnai pamokė mus, kokių ir kiek drabužių reikia įsigyti. Jie papasakojo, kokie baisūs sunkumai mūsų laukia. Manėme, kad jie šiek tiek perdeda, bet savo kailiu patyrėme, jog iš tikrųjų tie sunkumai bus gerokai didesni.

Kiekvienas mūsų apsivilkome palaidinę, virš jos – apsiaustą, ant viršaus – skrandą ir dar veltinę skraistę, ant galvos užsimetėme gobtuvą, iš kurio buvo matyti tik akys. Be to, kiekvienas vilkėjome paprastomis apatinėmis bei viršutinėmis kelnėmis, avėjome šlepetėmis, įmautomis į batus.

Atsisėdę ant kupranugario nuo tiekos apdarų negalėjome pajudėti.

Teisės žinovas, mokytojas ir ginklanešiai, išvykę su mumis iš Bagdado, dabar nuo mūsų atsiskyrė, tad toliau keliavome tik aš, ambasadorius, jo svainis ir du ginklanešiai – Takinas ir Barsas.[1]*

Vilkstinė buvo pasirengusi leistis į kelią. Mes nusisamdėme iš miestelėnų vedlį Klavuso vardu. Pasikliaudami visagaliu, didinguoju Alachu, pirmadienį, 309 metų dulkados trečią dieną (922 m. po Kr. kovo 3), išvykome iš Urgenčo miesto.

Tą pačią dieną sustojome prie Zamgano miesto. Jo pavadinimas reiškia „vartus, vedančius pas turkus". Kitą rytą iš pačios ankstumos patraukėme į Gitą. Ten buvo tiek prisnigta, kad kupranugariai klimpo iki pat kelių; teko sustojus dvi dienas laukti.

Tuomet nuskubėjome tiesiai į turkų kraštą, skurdžiose stepių lygumose nesutikę nė vieno žmogaus. Jojome dešimt dienų spaudžiant baisiam šalčiui ir siaučiant nesiliaujančioms pūgoms. Šalčiai Chorezme dabar atrodė kaip karšta vasaros diena, todėl pamiršome visus lig tol patirtus vargus ir buvome bepasuką atgal.

Vieną dieną, kai oras buvo neregėtai žvarbus, šalia manęs jojo ginklanešys Takinas, o greta jo – turkas, kalbėjęs su juo gimtąja kalba. Takinas nusijuokęs tarė man:

---

* Žr. paaiškinimus knygos gale (235 p.).

– Tas turkas sako: „Ko Dievas iš mūsų nori? Jis bando pribaigti mus šalčiu. Jeigu žinotume, ko Jis nori, įvykdytume Jo valią."

Aš jam atsakiau:

– Pasakyk jam, jog Jis tenori, kad tas pasakytų: „Yra tik vienas Dievas – Alachas."

Turkas nusijuokė ir atsakė:

– Jei žinočiau, kad taip yra, pasakyčiau.

Tuomet prijojome mišką ir apsistojome, nes jame buvo gausu sausuolių. Susikūrėme laužus, sušilę išsirengėme ir paklojome apdarus džiovinti.

Matyt, Ibn Fadlano būrys atsidūrė šiltesniame krašte, nes apie baisius šalčius jis nebekalba.

Vėl patraukėme toliau. Kaskart išjodavome vidurnaktį ir sustodavome tik atėjus popiečio maldos metui. Pasimeldę jodavome greičiau, paskui sustodavome. Šitaip keliavome penkiolika naktų ir prijojome aukštą kalną, ant kurio riogsojo daugybė didelių akmenų. Tarp jų tryško šaltiniai, kurių vanduo kaupėsi duburiuose. Nuo čia jojome, kol pasiekėme tiurkų gentį, vadinamą ogūzais.

TIURKŲ OGŪZŲ PAPROČIAI

OGŪZAI YRA KLAJOKLIAI IR GYVENA VELTINIO BŪSTUOSE. Kurį laiką pabuvę vienoje vietoje traukia į kitą. Kaip įprasta klajokliams, jų palapinės išmėtytos šen ir ten. Ogūzų gyvenimas sunkus, bet jie elgiasi nelyginant pasiklydę asilai. Su Dievu jų nesieja jokie religiniai saitai. Jie niekuomet nesimeldžia, o viešpačiais vadina savo vadukus. Atėjęs dėl ko nors pasitarti pas savo vadą, ogūzas sako: „Viešpatie, ką man daryti tuo ar anuo reikalu?“

Jie visko imasi tardamiesi vien tik tarpusavyje. Girdėjau juos sakant: „Yra tik vienas Dievas – Alachas, o jo pranašas – Mahometas“, bet šitaip jie kalba vien norėdami įsiteikti musulmonams, o ne todėl, kad tuo tikėtų.

Tiurkų ogūzų valdovas yra jabgu. Toks valdovo vardas, kuriuo kreipiamasi į kiekvieną šios genties vadą. Jo pava-

duotojas visuomet vadinamas kudarkinu, taigi visi vadukų pagalbininkai irgi vadinami tuo vardu.

Ogūzai neapsiplauna išsituštinę ar nusišlapinę, be to, nesimaudo pasimylėję su moterimi ir kitaip susipurvinę. Vandens jie kaip įmanydami vengia, ypač žiemą. Jokie pirkliai ar kiti mahometonai jų akivaizdoje nesiprausia, nebent naktį, kai tiurkai nemato, nes kitaip jie užpykę sako: „Šis žmogus nori mus užkerėti, nes jis lenda į vandenį“ ir priverčia mokėti baudą.

Mahometonas gali įkelti koją į tiurkų kraštą tik tada, jei kuris nors ogūzas sutinka tapti jo šeimininku. Tuomet atvykėlis pas jį apsistoja ir dovanoja apdarų iš islamo krašto, o jo žmonai – pipirų, sorų, razinų ir riešutų. Atvykusiam paviešėti musulmonui šeimininkas pastato palapinę ir atveda avių, kad svečias pats galėtų jas paskersti. Tiurkai avių neskerdžia, o daužo per galvą, kol nugaišta.

Ogūzės nedėvi čadrų nei savo gentainių, nei kitų vyrų akivaizdoje. Be to, jos neslepia nuo kitų žmonių savo kūno. Vieną dieną mes apsilankėme pas tiurką ir tas pasodino mus savo palapinėje. Čia buvo ir to vyriškio žmona. Mums besikalbant moteris apnuogino savo gėdos lūpas ir ėmė jas kasytis. Tai pamatę mes užsidengėme veidus sakydami: „Teatleidžia Dievas.“ Jos vyras tuomet nusijuokė ir paliepė vertėjui: „Pasakyk jiems, kad apnuoginame jas jų akivaizdoje, idant pamatę susigėstų, tačiau jos nepasiekiamos. Tai geriau negu užsidengti, bet leisti pasiekti kitiems.“

Ogūzai nežino, kas yra sutuoktinių neištikimybė. Sučiuptą svetimautoją perplėšia pusiau. Štai kaip jie daro: nu-

lenkia dviejų medžių viršūnes, pririša neištikimąjį prie jų, paskui viršūnes paleidžia, ir pririštas prie jų žmogus perplėšiamas perpus.

Pederastijos paprotys tiurkų laikomas baisia nuodėme. Kartą tarp kudarkino giminaičių apsistojo pirklys. Jis kurį laiką viešėjo, norėdamas nusipirkti avių. Šeimininkas turėjo sūnų, kuriam dar neaugo barzda. Svečias nepaliaudamas stengėsi išvesti berniuką iš doros kelio, ir galų gale vaikis pakluso jo valiai. Įėjęs šeimininkas užklupo juos *flagrante delicto*.

Tiurkai norėjo už tą nusižengimą užmušti pirklį ir šeimininko sūnų, bet atvykėlis ilgai maldavo, kol galų gale jam leido išsipirkti. Už tai, ką padarė berniukui, pirklys sumokėjo šeimininkui keturis šimtus avių ir paskubomis išsidangino iš tiurkų krašto.

Visi tiurkai išsipeša barzdas, palieka tik ūsus.

Jų vedybiniai papročiai tokie: ogūzas paprašo kitos šeimos merginos rankos už tam tikrą kalymą. Dažnai mokama kupranugariais, nešuliniais gyvuliais ar kokiais daiktais. Niekas negali pasiimti žmonos neįvykdęs šios prievolės, dėl kurios jis privalo susitarti su šeimos vyrais. Tačiau ją atlikęs jis be jokių ceremonijų įeina į išrinktosios būstą ir paima ją tėvo, motinos bei brolių akivaizdoje. Niekas jam nekliudo.

Jeigu miršta vedęs, vaikų turėjęs vyras, vyriausiasis sūnus ima į žmonas jo pačią, jeigu ši nėra jo motina.

Jeigu vergų turintis ogūzas suserga, tie jį slaugo, bet nė vienas artimasis prie jo nesiartina. Tokiam vergvaldžiui pa-

statoma palapinė atokiau nuo kitų būstų, ir ligonis iš jos neišeina, kol miršta ar pasveiksta. Jeigu apserga vergas ar skurdžius, jį palieka dykumoje likimo valiai.

Mirus garbingam genties nariui, jam iškasa būsto pavidalo duobę, aprengia *kurtaku*, apjuosia diržu, padeda šalia lanką ir į rankas įdeda medinę taurę su svaigiuoju gėrimu. Visus jo turėtus daiktus sudeda į tą duobę, paskui paguldo jį patį. Po to virš jo pastato kitą būstą ir iš molio nulipdo savotišką kupolą.

Tuomet prie kapo nudobia jo arklius, visus, kiek turėjo, kartais – šimtą ar du. Suvalgę visą mėsą palieka tik galvas, kanopas ir odą. Sukabinę tuos likučius ant karčių sako: „Štai jo žirgai, kuriais jis jos į rojų."

Jeigu velionis buvo didvyris ir nukovė priešų, iš medžio išdrožia tiek statulėlių, kiek priešų jis nudėjęs, jas deda ant kapo sakydami: „Čia jo ginklanešiai, tarnausiantys jam rojuje."

Kartais dieną ar dvi arklių negalabija. Tuomet vienas iš genties vyresniųjų ima raginti: „Sapnavau velionį. Jis man sakė: „Štai mane matai. Mano bičiuliai mane pralenkė, o mano kojos buvo per silpnos ir nuo jų atsilikau. Negaliu jų prisivyti, todėl likau vienas." Tuomet gentainiai paskerdžia jo žirgus ir iškabina virš kapo. Po poros dienų tas pats vyresnysis kreipiasi į kitus tardamas: „Susapnavau velionį. Jis man sakė: „Pranešk artimiesiems, kad dabar man gerai."

Šitaip senolis išsaugo ogūzų papročius, mat kitaip gyviesiems gali kilti noras pasilaikyti mirusiojo arklius.[2]

Galų gale patraukėme toliau per tiurkų karalystę. Vieną rytą susitikome kažkokį čiabuvį. Jis buvo šlykščios išvaizdos, niekingo elgesio ir bjauraus būdo.

– Stokit! – paliepė jis mums. Visa vilkstinė pakluso jo įsakymui. Tuomet jis tarė:

– Nė vienas jūsų negali keliauti toliau.

– Mes – kudarkino draugai, – paaiškinome.

– Kas tas kudarkinas? Aš tuštinuosi jam į barzdą, – nusijuokęs atšovė jis.

Nė vienas mūsų išgirdęs tuos žodžius nesumojo, ką daryti, bet tuomet tiurkas tarė: *„Bekend"* – chazarų tarme tai reiškia „duonos". Daviau jam keletą papločių. Paėmęs juos tiurkas tarė:

– Galite keliauti toliau. Pasigailėjau jūsų.

Nusigavome į karvedžio Etreko Ibn al Katakano valdas. Jis pastatė mums turkiškų palapinių ir jose apgyvendino. Jis turėjo didelį ūkį su daugybe tarnų ir didelių būstų. Jis atginė mums pasiskersti avių, davė mums arklių jodinėti. Tiurkai kalbėjo, esą jis geriausias jų raitelis. Vieną dieną, kai jis lenktyniavo su mumis, pamačiau virš galvų skrendant žąsį. Jis įtempė savo lanką, pasivijo žąsį ir iššovęs numušė ją ant žemės.

Padovanojau jam raudonus odinius batus, brokato apsiaustą ir penkis šilkinius. Dovanas karvedys priėmė nepaprastai girdamas. Jis nusirengė brokato apsiaustą, kuriuo vilkėjo, ir pasipuošė mano duotais garbės apdarais. Pamačiau, kad *kurtakas*, kurį dėvėjo po apačia, baigia suplyšti į skutus

ir yra baisiai purvinas, nes pagal jų paprotį negalima nusivilkti arčiausiai kūno vilkimo drabužio, kol jis nevirto dulkėmis. Be to, karvedys buvo išsipešiojęs ne tik barzdą, bet ir ūsus, todėl panėšėjo į eunuchą. Vis dėlto, kaip jau sakiau, tas karvedys buvo geriausias jų raitelis.

Maniau, kad tos puikios dovanos nuteiks jį draugiškai mūsų atžvilgiu, bet taip neatsitiko. Etrekas Ibn al Katakanas buvo klastingas vyras.

Vieną dieną jis išsikvietė sau artimus vadus – Tarchaną, Janalą ir Glizą. Iš jų visų įtakingiausias buvo Tarchanas, aklas luošys sužalota ranka. Etrekas Ibn al Katakanas tarė jiems:

– Šie žmonės – pasiuntiniai, arabų karaliaus išsiųsti pas bulgarų vadą. Nepraleisčiau jų su jumis nepasitaręs.

– Su tokiu reikalu dar nesame susidūrę, – atsakė Tarchanas. – Per visą laiką, kai šiame krašte gyveno mūsų protėviai ir gyvename mes, joks sultono pasiuntinys per jį nekeliavo. Jaučiu, kad sultonas nori mus apgauti. Iš tikrųjų jis pasiuntė šiuos žmones pas chazarus, kad sukurstytų juos prieš mus. Geriausia būtų perkirsti tuos pasiuntinius perpus ir pasiimti viską, ką jie turi.

Kitas patarėjas tarė:

– Ne, verčiau paimkime viską, ką jie turi, palikime juos nuogus, ir tegul grįžta iš kur atėję.

Dar vienas pasiūlė:

– Ne, chazarų karalius turi paėmęs mūsiškių į nelaisvę, taigi reikia atvykėlius išmainyti į mūsų vyrus.

Jie aptarinėjo šiuos reikalus visą savaitę, o mes buvome per plauką nuo mirties. Galų gale jie sutiko leisti mums

keliauti. Padovanojome Tarchanui kaip garbės apdarus du kaftanus iš Mervo, be to, pipirų, sorų ir kelis papločius.

Keliavome toliau, kol prijojome Bagindžio upę. Ten mes sudėjome iš kupranugarių odų padarytas valtis ir sukrovėme į jas daiktus, kuriuos gabenome turkiškais kupranugariais. Kai visi laiveliai buvo pakrauti, į juos susėdo po penkis, šešis ar keturis vyrus. Pasiėmę į rankas beržų šakų, yrėsi jomis lyg irklais, kol srovė sukdama nunešė valtis upe žemyn. Galų gale nusigavome į kitą krantą. Na, o arkliai ir kupranugariai upę perplaukė.

Keliantis per upę būtina, kad pirma vilkstinės kitame krante išliptų pulkelis ginkluotų karių – avangardas, saugantis pagrindinį būrį nuo baškirų antpuolio.

Taigi persikėlėme per Bagindžio, o paskui taip pat per Gamo upę. Po to perplaukėme per Odilį, Adrną, Varę, Achtį ir Ubną. Visos šios upės yra didelės.

Paskui nusigavome pas pečenegus. Stovyklą jie buvo įsirengę prie ramaus, panašaus į jūrą ežero. Tai tamsiai rudi, galingo sudėjimo žmonės. Vyrai skutasi barzdas. Palyginus su ogūzais, pečenegai – skurdžiai, mat tarp pirmųjų mačiau vyrų, turinčių 10 000 arklių ir 100 000 avių. Pas tuos neturtingus pečenegus paviešėjome tik dieną.

Tuomet vėl leidomės į kelią, kol prijojome Gaicho upę. Ji buvo didžiausia, plačiausia ir srauniausia iš visų mūsų matytų. Pats mačiau, kaip odinė valtis apsivertė, ir visi joje buvusieji paskendo. Žuvo nemažai mūsų bendražygių, taip pat daugybė arklių bei kupranugarių. Upę perplaukėme vargais negalais. Po kelių dienų persikėlėme per Gachos, Ažno, Ba-

gago, Smaro, Knalo, Sacho ir Kiglu upes. Galų gale atvyko-me į baškirų žemes.

Jakuto rankraštyje trumpai aprašoma Ibn Fadlano viešnagė pas baškirus; daug tyrėjų abejoja šių fragmentų autentiškumu. Aprašymai neįprastai migloti ir nuobodūs. Didžiąją jų dalį sudaro sutiktų vadų ir didikų sąrašai. Pats Ibn Fadlanas leidžia suprasti, kad baškirai neverti dėmesio – šiam neregėtai smalsiam keliautojui toks teiginys visai nebūdingas.

Galop palikome baškirų kraštą ir persikėlėme per Germsano, Urno, Urmo, Vtigo, Nbasno bei Gavsino upes. Jas vieną nuo kitos skiria dviejų, trijų ar keturių dienų kelias.

Paskui nusigavome į bulgarų žemes, prasidedančias Volgos krantuose.

PIRMASIS SUSITIKIMAS SU NORMANAIS

SAVO AKIMIS MAČIAU, KAIP NORMANAI,[3] atvykę su savo prekėmis, įkuria stovyklą prie Volgos. Kaip gyvas nebuvau matęs tokių milžinų: jie aukšti nelyginant palmės, sveiko rausvo gymio. Nedėvi liemenių nei kaftanų, tik genties vyrai vilki šiurkštaus audeklo apdaru, kurį persimeta per vieną petį, palikdami vieną ranką laisvą.

Kiekvienas šiaurietis nešiojasi kirvį, durklą ir kardą. Be šių ginklų jų niekuomet nepamatysi. Jų kardai platūs, banguotomis geležtėmis, pagaminti frankų. Nuo pirštų galiukų iki kaklų kiekvienas vyras išsitatuiravęs medžių, gyvų padarų ir kitokių atvaizdų.

Moterys nešiojasi prisitvirtinusios prie krūtinių dėželę iš geležies, vario, sidabro ar aukso – nelygu jos turtas ir vyro išgalės. Prie tos dėželės jos tvirtina žiedą, o prie jo – durklą.

Visa tai kabo ant krūtinės. Ant kaklų jos kabinasi auksines ir sidabrines grandinėles.

Tai šlykščiausia iš Dievo sukurtų žmogaus padermių. Išsituštinę jie nenusivalo užpakalių, o naktį pasimylėję neapsiprausia, tarsi būtų laukiniai asilai.

Atplaukę iš savo gimtinės, jie išmeta inkarus Volgoje – didžiulėje upėje – ir jos krantuose statosi didelius medinius namus. Kiekviename tokiame name gyvena po dešimt ar dvidešimt, kartais daugiau, kartais mažiau. Kiekvienas vyras turi kanapą, ant kurios sėdi su parduodamomis gražiomis merginomis. Jis lyg niekur nieko gali pasismaginti su viena jų draugo akivaizdoje. Kartais matydavau, kaip jie keliese vienu metu šitaip linksminosi, nė kiek nesigėdydami vieni kitų.

Retkarčiais į kurį namą užsukdavo pirklys pirkti merginos ir pamatydavo ją šeimininko glėbyje, tas jos neatiduodavo, kol nepasitenkindavo. Jiems tai atrodo nė kiek nekeista.

Kas rytą ateina vergė mergina, nešina gelda vandens, kurią pastato priešais savo šeimininką. Tuomet šis ima mazgotis veidą ir rankas, paskui išsitrenka plaukus ir susišukuoja juos virš indo. Tada išsišnypščia nosį, nusispjauna į geldą ir šitaip visus savo nešvarumus palieka vandenyje. Jam baigus, mergina neša geldą kitam vyrui, ir tas daro tą patį. Šitaip ji nešioja vandenį nuo vieno prie kito, kol visi namiškiai išsišnypščia į jį nosis, nusispjauna, nusimazgoja veidus ir išsitrenka plaukus.

Savo akimis mačiau, kad šiauriečiams tai visai įprasti dalykai. Tačiau mums atvykus tarp šių milžinų buvo kilęs šioks toks nepasitenkinimas, o jo priežastis buvo štai kokia.

Didžiausias jų vadas, vyras Viglifo vardu, susirgo. Jam kaip ligoniui pastatė palapinę atokiau stovyklos, padėjo į ją duonos ir vandens. Visą tą laiką niekas neprisiartino prie palapinės, nesikalbėjo su juo, neaplankė. Jo neprižiūrėjo joks vergas, mat šiauriečiai įsitikinę, kad nuo bet kokios ligos žmogus turi pasveikti niekieno nepadedamas. Dažnas gentainių neabejojo, kad Viglifas mirs ir nebegrįš pas juos į stovyklą.

Vienas iš jų būrio, jaunas didikas Bulivifas, buvo išrinktas naujuoju vadu, bet negalėjo pradėti eiti pareigų, kol sergantis vadas dar buvo gyvas. Todėl mums atvykus stovykloje tvyrojo įtampa. Kita vertus, tie žmonės, apsistoję prie Volgos, neatrodė liūdni ir neraudojo.

Šiauriečiai teikia didelę svarbą šeimininko priedermėms. Kiekvieną svečią jie pasitinka šiltai ir svetingai, nešykštėdami valgių ir drabužių. Jų aukštūnai ir didikai varžosi dėl garbės parodyti didžiausią svetingumą. Mūsų vilkstinės narius atvedė pas Bulivifą, ir tas ištaisė mums didelę puotą. Jai vadovavo pats Bulivifas. Pamačiau, kad jis – aukštas, stiprus, baltutėliais plaukais ir barzda. Jis laikėsi kaip dera vadui.

Suprasdami, kokia garbinga ši puota, mūsų būrio žmonės apsimetė noriai valgą, bet maistas buvo šlykštus. Puotos dalyviai garsiai kvatodami ir pokštaudami nuolat mėtė vienas į kitą valgius ar laistėsi gėrimais. Įpusėjus šiai vulgariai puotai, ne vienas didžiūnas pasismagino su verge mergina visų gentainių akivaizdoje.

Tai matydamas aš nusisukdavau ir sakydavau: „Teatleidžia Dievas.“ Šiauriečiai baisiai juokėsi, kad man taip nesma-

gu. Vienas jų per vertėją paaiškino, girdi, Dievas palankiai žiūrįs į tokias atviras smagybes. Jis man tarė:

– Jūs, arabai, kaip senos moterys – tirtate pamatę tikrą gyvenimą.

Atsakiau jam:

– Aš esu svečias tarp jūsų. Alachas ves mane į doros kelią.

Tuomet jie ėmė dar smarkiau juoktis, bet aš nesupratau, kas jiems juokinga.

Šiauriečiai įpratę garbinti karišką gyvenimą. Tie galiūnai vyrai nuolatos grumiasi; jie niekada negyvena taikiai, nei tarpusavyje, nei su kitomis gimininingomis gentimis. Jie dainuoja giesmes apie savo karus ir narsą. Jų manymu, didžiausia garbė kariui yra žūti.

Per Bulivifo puotą vienas jų dainavo dainą apie drąsą ir mūšius. Daina labai patiko dalyviams, nors jų buvo likę nedaug. Stiprūs šiauriečių gėrimai netrunka paversti juos gyvuliais ir paklydusiais asilais. Kol skambėjo daina, jie sanguliavo, be to, kilo mirtinos grumtynės, kai susivaidijo du girti kariai. Bardas nesiliovė dainavęs, kol dėjosi tie dalykai; savo akimis mačiau, kaip kraujas užtiško jam ant veido, bet jis nusišluostė ir nė akimirkai nesustojęs dainavo toliau.

Tai padarė man didžiulį įspūdį.

Taip jau atsitiko, kad tas Bulivifas, apgirtęs nemažiau už kitus, paliepė man sudainuoti jiems dainą. Jis baisiausiai prisispyrė. Nenorėdamas jo įpykdyti, ėmiau deklamuoti Korano ištraukas, o vertėjas kartojo mano žodžius jų kalba. Manęs klausėsi nė kiek ne geriau negu jų pačių ministrelio,

todėl baigęs paprašiau Alacho atleisti, kad deklamavau Jo šventus žodžius, taip pat už vertimą[4], nujausdamas, jog jis buvo beprasmiškas, mat vertėjas irgi buvo girtas.

Tarp šiauriečių išbuvome dvi dienas, ir tą rytą, kai susirengėme išvykti, vertėjas pranešė, kad vadas Viglifas mirė. Man magėjo pamatyti, kas tuomet įvyks.

Pirmiausia jį paguldė į kapą, virš kurio pastatė stogą, ir laikė ten dešimt dienų[5], kol baigė kirpti ir siūti jam drabužius. Be to, atnešė jo vertybes ir padalijo į tris dalis. Vieną jų skyrė jo šeimai, antrą – už pasiūtus apdarus, o už trečią pripirko stiprių gėrimų, kurių turėjo užtekti iki tos dienos, kai kuri nors mergina pasiryš mirti ir bus sudeginta su savo šeimininku.

Vyną jie maukia lyg pamišę, kaip jau esu sakęs – dieną ir naktį. Neretai šiaurietis miršta su taure rankoje.

Viglifo artimieji paklausė visų jo merginų ir ginklanešių: „Kuris jūsų mirs su juo?“ Viena mergina atsakė: „Aš.“ Nuo tada, kai ištarė šį žodį, ji nebebuvo laisva; apsigalvoti jai nebūtų leidę.

Tuomet savanore pasisiūliusi mergina buvo perduota dviem kitoms, kurios privalėjo ją stebėti, lydėti visur, kur ji eis, o kartais net mazgoti jai kojas. Žmonės tuo metu rūpinosi numirėliu – kirpo jam apdarus, ruošė visa kita, ko reikėjo. Visą tą laiką toji mergina gėrė ir dainavo, buvo žvali ir linksma.

Tuo metu Bulivifas, kitu karaliumi ar vadu tapsiantis didikas, įsigijo varžovą, vardu Torkelas. Jo nepažinojau, bet jis buvo šlykštus ir niekšingas, tamsus vyras toje rausvo gymio

šviesiaplaukių gentyje. Jis sumanė pats tapti vadu. Visa tai sužinojau iš vertėjo, nes rengiantis laidotuvėms jokie išoriniai ženklai nerodė, kad kas nors vyktų ne pagal papročius.

Pats Bulivifas nevadovavo pasirengimui, mat nebuvo iš Viglifo šeimos, o taisyklės reikalauja, kad laidotuves surengtų velionio artimieji. Bulivifas linksminosi ir šventė kartu su kitais, elgdamasis visai ne kaip karalius, išskyrus vakarines puotas, kai sėdėdavo ant aukštos kėdės, skirtos karaliui.

Tikras šiauriečių karalius sėdi krikštasuolėje ant didelės akmeninės kėdės akmeninėmis parankėmis. Viglifo kėdė tokia ir buvo, bet Bulivifas nesėdėdavo ant jos kaip normalus žmogus. Jis sėsdavosi ant vienos parankės, todėl persigėręs ar per daug įsijuokęs nuvirsdavo. Pagal paprotį jis negalėjo sėdėti ant tos kėdės, kol Viglifas nebuvo palaidotas.

Visą tą laiką Torkelas rengė sąmokslą ir tarėsi su kitais didžiūnais. Sužinojau, kad jį įtaria esant kažkokiu burtininku ar raganiumi, todėl didžiai krimtausi. Vertėjas, netikėjęs tomis šnekomis, man pasakė, esą Torkelas kalbąs, neva aš esu kaltas dėl Viglifo mirties, ir kad kitu vadu paskyrė Bulivifą, tačiau aš tikrai buvau niekuo dėtas.

Po kelių dienų mes su Ibn Bastu, Takinu ir Barsu panorome išvykti, bet šiauriečiai mums neleido – girdi, turime likti per laidotuves, ir ėmė grasinti mums durklais, kuriuos visuomet nešiojosi. Taigi pasilikome.

Atėjus dienai, kai Viglifas su mergina turėjo būti sudeginti, jo laivą ištraukė į upės krantą. Aplink jį pristatė beržo ir kitų medžių trinkų, taip pat didelių medinių figūrų, vaizduojančių žmones.

Tuo metu gentainiai ėmė vaikštinėti pirmyn atgal tardami žodžius, kurių nesupratau. Normanų kalba šlykšti ausiai ir sunkiai suprantama. Miręs vadas vis dar gulėjo toli, savo kape, iš kurio jo dar neiškėlė. Paskui gentainiai atnešė kanapą, pastatė ją laive ir uždengė auksiniu graikišku audeklu bei to paties audeklo pagalvėmis. Netrukus pasirodė senė, kurią jie vadina mirties angelu, ir išdėliojo ant kanapos velionio daiktus. Ta senė vadovavo siuvant apdarus ir rengiant visa, kas reikalinga laidotuvėms. Be to, ji turėjo nužudyti tą merginą. Mačiau senę savo akimis. Ji buvo tamsi, kresna, niūraus veido.

Priėję prie kapo, gentainiai nukėlė stogą ir ištraukė numirėlį. Pastebėjau, kad jis visas pajuodo, nes tame krašte labai šalta. Prie jo kape buvo padėta stipraus gėrimo, vaisių ir liutnia; dabar viską ištraukė. Miręs Viglifas nė kiek nepasikeitė, vien odos spalva.

Pamačiau, kad per laidotuvių apeigas Bulivifas ir Torkelas stovi greta ir apsimetinėja draugiškai kits kitam nusiteikę, bet buvo akivaizdu, jog jie nenuoširdūs.

Mirusiam karaliui Viglifui dabar buvo užmautos kelnės, užvilktas auksinio audeklo kaftanas, kojos buvo apautos batais ir uždėti antblauzdžiai, galvą papuošė aukso audeklo kepurė, pagražinta sabalo kailiu. Tuomet jį nunešė į laive pastatytą palapinę ir pasodino ant paauksuotos kanapos, paramstė pagalvėmis, paskui atnešę padėjo šalia jo stipraus gėrimo, vaisių ir baziliko.

Paskui gentainiai atsivedė šunį, perpjovė perpus ir įmetė į laivą. Visus numirėlio ginklus padėjo šalia jo. Tuomet

atsivedė du arklius ir tol juos gainiojo, kol nuo jų ėmė lašėti prakaitas. Tada Bulivifas savo kardu nudobė vieną, Torkelas – kitą. Sukapoję kardais į gabalus, sumetė į laivą. Bulivifui prireikė daugiau laiko arkliui nugalabyti. Rodės, tai buvo svarbu tiems, kurie juodu stebėjo, bet aš nesupratau kodėl.

Paskui buvo atvesti du jaučiai; sukapoję į gabalus gentainiai irgi sumetė juos į laivą. Galų gale jie atsinešė gaidį su višta, nugalabijo ir taip pat įmetė į laivą.

Pasiryžusi mirti mergina tuo metu ėjo iš vienos palapinės į kitą. Kiekvienos savininkas pasimylėjo su ja sakydamas: „Perduok savo šeimininkui, kad šitaip padariau iš meilės jam."

Diena jau ėjo vakarop. Gentainiai nusivedė merginą prie savo pastatyto kažkokio daikto, panašaus į duris be varčios. Ji atsistojo ant ištiestų vyrų rankų, ir tie ją pakėlė virš to statinio. Mergina kažką pasakė sava kalba, ir vyrai ją nuleido. Paskui vėl pakėlė, ir ji vėl kažką pasakė. Nuleidę pakėlė trečią kartą, paskui padavė vištą, mergina nupjovė jai galvą ir numetė į šalį.

Paklausiau vertėjo, ką ji čia darė. Jis atsakė:

– Pirmą kartą ji pasakė: „Matau savo tėvą ir motiną"; antrą kartą – „Dabar matau sėdinčius visus mirusius giminaičius"; trečią – „Štai mano šeimininkas, jis sėdi rojuje. Ten taip gražu, taip žalia. Greta jo – jo vyrai ir jo sūnūs. Jis mane šaukia, tad veskite mane pas jį."

Tada ją nuvedė prie laivo. Čia ji nusiėmė dvi apyrankes ir atidavė senei, kurią šiauriečiai vadino mirties angelu ir kuri turėjo nužudyti merginą. Po to ji nusiėmė du kojos papuo-

šalus ir padavė dviem patarnaujančioms merginoms – mirties angelo dukroms. Tuomet merginą įkėlė į laivą, bet į palapinę dar neleido.

Netrukus pasirodė vyrai su skydais ir lazdomis. Jie davė jai stipraus gėrimo taurę. Paėmusi ją mergina padainavo ir taurę ištuštino. Vertėjas pasakė, kad mergina tarusi: „Šitaip aš atsisveikinu su tais, kurie man brangūs." Po to jai davė dar vieną taurę. Ją paėmusi, ji pradėjo ilgą dainą. Senė ragino ją išgerti taurę nedelsiant ir įeiti į palapinę, kurioje guli jos šeimininkas.

Man pasirodė, kad mergina jau apsvaigusi[6]. Kai buvo beeinanti į palapinę, ta sena ragana staiga griebė ją už sprando ir įsitempė į vidų. Tą akimirką vyrai ėmė trankyti per savo skydus lazdomis, kad nebūtų girdėti merginos klyksmų, kurie galėjo įbauginti kitas, ir tos ateityje nebūtų norėjusios mirti kartu su savo šeimininkais.

Šeši vyrai nusekė paskui merginą į palapinę ir visi iki vieno kūniškai su ja pabendravo. Paskui paguldė šalia jos šeimininko, du suėmę laikė už kojų, kiti du – už rankų. Mirties angelu vadinama senė užnėrė virvės kilpą merginai ant kaklo ir padavė galus vyrams traukti. Tuomet senė suvarė jai tarp šonkaulių plačiaašmenį durklą ir jį ištraukė, o vyrai tol smaugė virve, kol mergina mirė.

Prisiartino mirusiojo Viglifo artimieji. Pasiėmę degantį pagalį, išsirengę atatupsti priėjo prie laivo ir jį padegė, nėsyk nepažiūrėję. Netrukus įsiplieskė laidotuvių laužas, laivą, palapinę, vyrą, merginą bei visa, kas ten buvo, apėmė šėlstanti liepsna.

Šalia manęs stovėjęs vienas šiauriečių kažką tarstelėjo vertėjui. Paklausiau jo, ką anas pasakė, ir išgirdau atsakymą: „Jūs, arabai, esate kvailiai. Mylimiausią, garbingiausią žmogų jūs įmetate į žemę, kad jį ten rytų šliužai ir kirmėlės. O mes žaibiškai sudeginame, ir jis nesugaišęs nė akimirkos patenka į rojų.“

Ir iš tikrųjų nė valandai nepraėjus laivas, trinkos ir mergina kartu su tuo vyru virto pelenais.

PO NORMANŲ LAIDOTUVIŲ

TIE SKANDINAVAI NEMATO REIKALO SIELVARTAUTI, KAD IR KOKS ŽMOGUS MIRTŲ. Skurdžius ar vergas jiems išvis nerūpi, ir net dėl vado mirties jie neliūdi ir nelieja ašarų. Vakarą po vado Viglifo laidotuvių šiauriečių stovyklos menėse vyko didžiulė puota.

Tačiau aš nujaučiau, kad pas tuos barbarus vyksta ne visai geri dalykai. Pasitariau su vertėju. Tas atsakė štai ką:

– Torkelas sumanė tave nužudyti, o paskui sunaikinti Bulivifą. Torkelas užsitikrino kelių didžiūnų paramą, tačiau visuose namuose, visose palapinėse žmonės ginčijasi.

Be galo susikrimtęs tariau:

– Aš niekuo neprasikaltęs. Ką man daryti?

Vertėjas atsakė, kad jeigu galėčiau, turėčiau bėgti, bet jei mane sučiuptų, tai įrodytų mano kaltę, ir tuomet su manim pasielgtų kaip su vagimi. O su vagimi normanai elgiasi taip:

nusiveda prie storo medžio, apvynioja stipria virve, pakelia į viršų ir palieka kaboti, kol nuo vėjo ir lietaus jis visiškai supūva.

Dar prisiminęs, kaip vos išsisukau nenužudytas Ibn al Katakano, nusprendžiau elgtis kaip anksčiau – likti tarp šiauriečių, kol jie leis man tęsti savo kelionę.

Pasiteiravau vertėjo, ar nereikėtų duoti dovanų Bulivifui ir Torkelui, kad jie lengviau sutiktų mane išleisti. Jis atsakė, kad negaliu apdovanoti abiejų, o kol kas nenuspręsta, kas bus naujasis vadas. Pasak jo, tai paaiškės ne vėliau kaip po paros.

Mat tie normanai neturi nustatytos tvarkos naujam vadui išrinkti, kai senasis miršta. Didelę reikšmę turi rankų stiprumas, bet nemažiau svarbu karių, aukštūnų ir didikų prielankumas. Kartais nebūna aiškaus valdovo įpėdinio – būtent taip ir atsitiko tuokart. Vertėjas patarė man laukti tinkamos progos ir melstis. Taip ir padariau.

Tuomet Volgos krantuose kilo smarki audra, nesiliovusi dvi dienas. Ji atnešė lietų ir stiprius vėjus, o jai nurimus žemę apgaubė šalta migla. Ji buvo tiršta ir balta, toliau kaip už dešimties žingsnių nieko nematei.

Tie galiūnai šiaurės kariai, kuriems dėl milžiniško sudėjimo, stiprių rankų ir žiauraus būdo nebuvo ko bijoti visame pasaulyje, baiminosi miglos ar rūko, kuriuos atneša audros.

Tos padermės vyrai stengiasi slėpti savo baimę net vienas nuo kito. Kariai pernelyg juokiasi ir pokštauja, be to, perdėtai rodo esą nė kiek nesusirūpinę. Šitaip jie tik įrodo, kad yra atvirkščiai. Tiesą sakant, jų pastangos slėpti baimę

yra vaikiškos. Nors jie dedasi nematą tiesos, visoje stovykloje visi iki vieno meldžiasi ir aukoja vištas bei gaidžius. Jeigu kas nors jų paklausia, kam tos aukos, jie atsako: „Atnašauju, kad būtų saugūs toli esantys mano artimieji“; arba: „Aukoju, kad man sektųsi prekiauti“; arba: „Atnašauju pagerbdamas tą ar aną mirusį šeimos narį“; arba nurodo daugybę kitų dingsčių ir priduria: „Taip pat tam, kad išsisklaidytų migla.“

Man pasirodė keista matyti tuos stiprius, karingus žmones tokius persigandusius, kad jie net priversti apsimetinėti nebiją. Man atrodė niekaip nepaaiškinama, kodėl jie bijo rūko ar miglos, o ne daugybės kitų dalykų, keliančių baimę protingam žmogui.

Pasakiau savo vertėjui, kad žmogus gali bijoti vėjo, įnirtingų smėlio audrų, potvynių, žemės drebėjimų arba griaustinio ir žaibo danguje, nes visa tai gali sužeisti ar nužudyti žmogų arba sugriauti jo būstą. Aiškinau, kad, kita vertus, rūkas ar migla žmogui nekelia jokios grėsmės – tai menkiausios iš visų nenuspėjamų gamtos jėgų.

Vertėjas man atšovė, girdi, man reikėtų tikėti tuo, kuo tiki jūreivis. Pasak jo, daug arabų jūrininkų sutinka su normanais, kad nusileidus rūkui žmogų apima nerimas[7], ir pridūrė, esą visus plaukiančius jūra baugina bet kokia migla ar rūkas, nes tuomet kelionė vandeniu tampa pavojingesnė.

Atsakiau, esą tai logiška, bet nesuprantu, ko baimintis, kai ūkana nusileidžia virš sausumos, o ne virš vandens. Į tai vertėjas atsakė: „Rūko visuomet baiminamasi, kad ir kur jis užeitų“, pridūręs, jog, šiauriečių manymu, nesvarbu, ar tai nutinka sausumoje, ar jūroje.

Paskui jis man pasakė, kad iš tikrųjų normanai nelabai biją miglos. Tas vertėjas dar sakė, kad jis, kaip vyras, miglos nebijo – tai tik menkas, nereikšmingas dalykas. „Įsivaizduok, kad atslinkus rūkui truputį suskauda galūnės sąnarys – nieko rimto“, – aiškino jis.

Iš šių vertėjo žodžių supratau, kad jis, kaip ir kiti, tik neigia miglos baimę ir apsimeta nė kiek dėl jos nesijaudinąs.

Taip jau atsitiko, kad įdienojus rūkas neišsisklaidė, tik šiek tiek praretėjo; danguje pasirodė saulės apskritimas, bet jis švietė taip silpnai, kad galėjau žiūrėti tiesiai į jį.

Tą pačią dieną atplaukė normanų laivas, atgabenęs jų genties didiką. Jis buvo jaunas vyras su reta barzda ir keliavo su nedidele ginklanešių bei vergų palyda, kurioje nebuvo nė vienos moters. Taigi nusprendžiau jį būsiant ne pirkliu, kadangi tuose kraštuose šiauriečiai daugiausia prekiaudavo moterimis.

Tas svečias liepė tarnams užtraukti laivą į krantą, bet pats liko jame iki sutemų; niekas prie jo neprisiartino, niekas nepasisveikino, nors jis atvyko iš svetur, ir visi kuo aiškiausiai jį matė. Mano vertėjas paaiškino:

– Jis – Bulivifo giminaitis, ir bus pakviestas į vakare vyksiančią puotą.

– Kodėl jis neišlipa iš laivo? – paklausiau.

– Dėl rūko, – paaiškino vertėjas. – Pagal paprotį jis privalo stovėti visiems matomas daug valandų – tada žmonės gauna progą įsitikinti, kad jis ne priešas, ateinantis iš rūko.

Vertėjas man tai išdėstė po ilgų dvejonių.

Per vakarinę puotą pamačiau tą jaunuolį įeinantį į menę. Čia jį šiltai sutiko, rodydami didžiai nustebę, ypač Bulivifas. Jis elgėsi taip, tarsi svečias būtų ką tik atvykęs, o ne daug valandų stovėjęs savo laive. Su keliais žmonėmis pasisveikinęs jaunuolis pasakė ugningą kalbą, kurios Bulivifas klausėsi neįprastai susidomėjęs: negėrė ir nekirkino merginų vergių, tik tylomis klausėsi jaunuolio, kalbėjusio aukštu, šaižiu balsu. Baigęs pasakojimą jaunasis svečias vos neapsiverkė, ir kažkas davė jam taurę gėrimo.

Paklausiau vertėjo, ką jis sakė. Šis man paaiškino:

– Jis – Vulfgaras, didžio Šiaurės karaliaus Rotgaro sūnus. Jis – Bulivifo giminaitis ir prašo jo paramos ir pagalbos didvyriškame žygyje. Vulfgaras sako, kad tolimasis kraštas kenčia nuo bevardės pabaisos, kuriai pasipriešinti nepajėgia visos gentys, ir ragina skubiai grįžti į tolimąjį kraštą gelbėti savo žmonių ir jo tėvo Rotgaro karalystės.

Paklausiau vertėjo, kokia ta pabaisa. Jis man atsakė:

– Ji neturi vardo, kurį galėčiau pasakyti[8].

Man pasirodė, kad Vulfgaro žodžiai vertėjui, kaip ir daugeliui kitų šiauriečių, sukėlė nerimą. Pamačiau, kad Bulivifo veidas apniuko ir paniuro. Paprašiau vertėjo daugiau papasakoti apie tą grėsmę.

Tas man atsakė:

– To vardo nevalia minėti – uždrausta jį ištarti, kad neprišauktume demonų.

Kol kalbėjo, pamačiau, kad jam baisu vien pagalvojus apie tuos dalykus. Jis pastebimai išblyško, tad daugiau nekamantinėjau.

Sėdintis ant aukšto akmens sosto Bulivifas nieko nesakė. Tylėjo ir susirinkę jo pavaldiniai, didžiūnai, visi vergai ir tarnai. Nė vienas iš susirinkusių menėje nepravėrė burnos. Pasiuntinys Vulfgaras stovėjo prieš puotos dalyvius nuleidęs galvą. Dar nebuvau matęs tų linksmų ir triukšmingų šiauriečių tokių prislėgtų.

Tuomet į menę įėjo ta senė, vadinama mirties angelu, ir atsisėdo šalia Bulivifo. Iš kailinio maišo ji ištraukė kažkokius kaulus – nežinau, žmogaus ar gyvūno – numetė ant žemės tyliai kažką sakydama, paskui mostelėjo virš jų ranka.

Surinkusi kaulus vėl metė juos ant žemės ir vėl pasakė kažkokius burtažodžius. Kelis sykius viską pakartojusi galop kreipėsi į Bulivifą.

Paklausiau vertėjo, ką ji sako, bet tas nieko nepaaiškino.

Tuomet Bulivifas atsistojo, pakėlė stipraus gėrimo taurę ir sušukęs susirinkusiems didžiūnams bei kariams drožė gana ilgą kalbą. Jam baigus, vienas po kito kariai stojosi atsigręžę veidu į jį. Atsistojo ne visi. Suskaičiavau vienuolika; Bulivifas pareiškė esąs patenkintas.

Dar pastebėjau, kad Torkelas atrodo labai nudžiugęs tuo, kas čia dedasi, ir jo laikysena darosi valdingesnė. Tuo tarpu Bulivifas nekreipė į jį dėmesio, nerodė jam jokios neapykantos – tarsi visai nepastebėtų, nors vos prieš kelias minutes abu buvo priešai.

Tuomet mirties angelas, toji senė, parodė ranka į mane ir kažką pasakiusi išėjo iš salės. Pagaliau mano vertėjas prabilo tardamas:

– Dievai liepia Bulivifui greitai iš čia išvykti, pamiršus visus vargus ir rūpesčius. Jis turi atlikti žygdarbį ir apginti šiaurės kraštą nuo kilusios grėsmės. Tai kilni užduotis. Jis turi pasiimti drauge vienuolika karių, be to, tave.

Pasakiau esąs išsiųstas pas bulgarus ir turįs negaišdamas vykdyti savo kalifo nurodymus.

– Mirties angelas tarė savo žodį, – atsakė man vertėjas. – Bulivifo būryje turi būti trylika žmonių, ir vienas jų privalo būti ne normanas, taigi tu būsi tas tryliktasis.

Ėmiau prieštarauti – girdi, aš ne karys. Kaip įmanydamas išsisukinėjau ir maldavau, tikėdamasis palenkti tuos rambius padarus. Paliepiau vertėjui perduoti mano žodžius Bulivifui, bet tas nusisuko ir išėjo iš menės taręs:

– Pasiruošk kiek įmanydamas geriau. Išvyksi auštant.

KELIONĖ Į TOLIMĄJĮ KRAŠTĄ

ŠITAIP MAN SUKLIUDĖ TĘSTI KELIONĘ Į SAKALIBŲ KARALIAUS JILTAVARO VALDAS, ir nebegalėjau pateisinti pasitikėjimo, parodyto man tikratikių vado ir Taikos miesto kalifo al Muktadiro. Davęs kuo išsamesnius nurodymus Dadirui al Huramiui, pasiuntiniui Abdulai Ibn Bastu al Chazariui, taip pat Takino ir Barso ginklanešiams, su jais atsisveikinau. Kaip jiems klojosi toliau – taip ir nesužinojau.

Pats jaučiausi atsidūręs nė kiek ne geresnėje padėtyje negu numirėlio. Šiauriečių laivu plaukiau Volga prieš srovę į šiaurę su dvylika jų. Be manęs dar plaukė: vadas Bulivifas; jo padėjėjas ar pavaduotojas Ektgovas; jo didikai Higlakas, Skeldas, Vytas, Ronetas ir Halga; Bulivifo kariai ir narsūs kovotojai Helfdeinas, Edgtas, Retelis, Haltafas ir Hergeris.[9] Tarp jų buvau ir aš; nemokėjau jų kalbos, nesupratau papročių, nes mano vertėjas liko stovykloje. Tik per atsitiktinumą

ir Alacho malonę vienas karių, Hergeris, buvo apsišvietęs vyras ir šiek tiek mokėjo lotynų kalbą. Taigi jo padedamas supratau vėlesnius įvykius. Hergeris buvo jaunas ir labai linksmas karys. Jis juokėsi iš visko, ypač matydamas, koks paniuręs išvykstu.

Tie normanai, jų pačių tvirtinimu, yra geriausi jūreiviai pasaulyje. Mačiau, kiek daug meilės jie rodo jūroms ir kitiems vandenims. Apie mūsų laivą galiu pasakyti štai ką: jis buvo ąžuolinis, puikios konstrukcijos, dvidešimt penkių žingsnių ilgio ir daugiau nei aštuonių pločio. Visas buvo nudažytas juodai. Jis turėjo kvadratinę audeklo burę ir ruonių odos virves.[10] Vairininkas stovėdavo ant nedidelės pakylos laivagalyje ir sukiojo vairą, pritvirtintą prie laivo šono kaip ir pas romėnus. Laive buvo įrengti suolai irklininkams, bet irklais niekuomet nebuvo naudojamasi – mes varėmės tik burėmis. Laivo pirmagalyje buvo medinė nuožmios jūrų pabaisos skulptūra, kokios būna ant normanų laivų, o gale – uodega. Tas laivas vandenyje buvo stabilus, todėl plaukti juo buvo visai malonu, o karių pasitikėjimas savo jėgomis kėlė man ūpą.

Šalia vairininko ant virvių tinklo buvo užmestas kailių gultas su kailių užklotu. Tai buvo Bulivifo migis; kiti kariai miegodavo šen ir ten denyje, susisupę į kailius. Aš irgi taip darydavau.

Keliavome upe tris dienas ir praplaukėme pro daugybę smulkių gyvenviečių jos pakrantėse. Nė vienoje nesustojome. Paskui priplaukėme didžiulę stovyklą Volgos upės vingyje. Čia gyveno šimtai tautelių, stovėjo nemažas miestas, o

jo viduryje – didžiulis kremlius ar tvirtovė, apjuosta aukšta iš žemių supilta siena. Paklausiau Hergerio, koks čia miestas.

– Tai sakalibų karalystės Bulgaro miestas, – atsakė jis. – O čia – sakalibų karaliaus Jiltavaro kremlius.

– Čia tas karalius, pas kurį emisaru mane išsiuntė kalifas, – atsakiau ir ėmiau karštai maldauti, kad mane išlaipintų į krantą, idant galėčiau įvykdyti kalifo pavedimą. Aš net ėmiau reikalauti ir, kiek drįsau, rodyti pyktį.

Tačiau šiauriečiai nekreipė į mane jokio dėmesio. Hergeris neatsakė į mano prašymus ir reikalavimus, o galop nusijuokė man į akis ir ėmė rūpintis laivo reikalais. Taigi normanų laivas praplaukė pro Bulgaro miestą – taip arti kranto, kad girdėjau šūkaujant pirklius ir bliaunant avis, tačiau buvau bejėgis ir nieko negalėjau pakeisti, tik žiūrėjau į miestą. Praėjus valandai ir to nebegalėjau, nes Bulgaro miestas, kaip jau sakiau, įsikūręs prie upės vingio, todėl netrukus pranyko man iš akių. Šitaip aš atvykau į Bulgariją ir iš jos išvykau.

Skaitytojas, ko gero, dabar visiškai nesusigaudo, kokios čia geografijos keistenybės. Šiuolaikinė Bulgarija – viena iš Balkanų šalių; ji ribojasi su Graikija, Jugoslavija, Rumunija ir Turkija. Tačiau devintame penkioliktame amžiuose buvo dar ir kita Bulgarija Volgos pakrantėse, maždaug už 1000 kilometrų į rytus nuo mūsų laikų Maskvos – į ją ir keliavo Ibn Fadlanas. Pavolgio Bulgarija buvo gana svarbi, netvirtais ryšiais susieta karalystė, o jos sostinė – Bulgaro miestas – buvo garsi ir turtinga, kai 1237 metais ją užėmė mongolai. Paprastai lai-

koma, kad Pavolgio ir Balkanų Bulgarijose gyveno gimininės grupės žmonių, persikėlusių iš Juodosios jūros pakrančių 400–600 m. po Kr., bet apie juos mažai kas žinoma. Senasis Bulgaro miestas yra netoli dabartinės Kazanės.

Paskui dar aštuonias dienas praleidome laive plaukdami Volga; upės slėnis čia tapo kalnuotesnis. Tuomet priplaukėme kitą upės atšaką, kurią šiauriečiai vadina Oka. Čia pasukome kairiausiu intaku ir plaukėme dar dešimt dienų. Oras buvo vėsus, pūtė stiprus vėjas, ant žemės gulėjo daug sniego. Šiame krašte, kurį normanai vadina Vada, gausu miškų.

Paskui priplaukėme šiauriečių stovyklą Masborgą. Tai ne miestas, bet veikiau gyvenvietė iš kelių medinių namų, pastatytų normanų stiliumi. Gyventojai verčiasi pardavinėdami maistą pirkliams, kurie keliauja tomis vietovėmis. Masborge palikome laivą ir aštuoniolika dienų keliavome sausuma arkliais. Tame kalnų krašte nepaprastai šalta ir labai sunku keliauti, tad baisiai pavargau. Šiauriečiai niekuomet nekeliauja naktį. Sutemus jie dažniausiai ir neplaukia – kas vakarą ištraukę laivus į krantą sulaukia aušros ir tik tada keliauja toliau.

Atsitiko štai kas: mums bekeliaujant nakties metas taip sutrumpėjo, kad nespėdavome išsivirti mėsos. Rodės, vos užmiegu, normanai ima žadinti sakydami:

– Kelkis, jau diena, metas į kelią.

Hergeris man dar paaiškino, kad tame šiauriečių krašte vasarą ilga diena, o žiemą – naktis; ilgiu jos retai susilygina.

Paskui jis man pasakė, kad naktį žiūrėčiau į viršų – pamatysiu dangaus užuolaidą. Vieną vakarą pakėlęs akis pamačiau danguje žybsinčias blausias švieseles – žalias, geltonas, vietomis žydras, kurios lyg užuolaida kabojo dangaus aukštybėje. Tos dangaus užuolaidos vaizdas mane baisiai nustebino, bet šiauriečiams jis nė kiek ne keistas.

Po penkių dienų kelionės iš kalnų nusileidome į miškingą vietovę. Normanų kraštų miškai šalti, juose tankiai priaugę milžiniškų medžių. Čia drėgna ir žvarbu, o kai kur taip žalia, kad akys paskausta nuo tos ryškios spalvos; kitur – juoda, tamsu ir gūdu.

Miškais keliavome septynias dienas, per tą laiką daug lijo. Dažnai pliaupdavo toks tirštas lietus, kad net imdavo slėgti. Retkarčiais pradėdavau manyti galįs paskęsti – oras būdavo sunkte prisisunkęs vandens. Kitąkart, kai lyjant papūsdavo vėjas, pasijusdavau lyg užkluptas smėlio audros – lietaus lašai gėlė odą, degino akis, ir nieko aplink nematydavai.

Nieko nuostabaus, kad iš dykumų krašto kilusiam Ibn Fadlanui padarė įspūdį vešli žaluma ir gausūs lietūs.

Tie šiauriečiai nebijo plėšikų miškuose. Nežinau, ar todėl, kad jie tokie galiūnai, ar kad plėšikų ten išvis nėra. Šiaip ar taip, miškuose nesutikome nė vieno. Šiaurės krašte žmonių apskritai mažai, bent jau taip man pasirodė per tą viešnagę. Dažnai keliaudavome septynias ar net dešimt dienų, ir nė karto nepamatydavome jokios gyvenvietės, ūkio ar būsto.

Keliavome mes šitaip: rytą atsikeldavome, visiškai nesiprausę sėsdavome ant arklių ir jodavome iki vidurdienio. Tuomet vienas ar kitas karys sumedžiodavo kokį laimikį – nedidelį žvėrį ar paukštį. Jeigu lydavo, tą maistą suvalgydavome žalią. Lijo daug dienų; iš pradžių aš nevalgiau žalios mėsos, juolab kad grobis nebuvo *dabah* (paskerstas su deramomis apeigomis), bet po kurio laiko valgiau kartu su jais, prieš tai patyliukais ištaręs „Dievo vardu" vildamasis, kad Alachas supras sunkią mano padėtį. Jeigu nelydavo, užsikurdavome laužą nuo nedidelės žarijos, kurią būrys visuomet nešdavosi, ir maistą išsikepdavome. Be to, mitome uogomis ir žolėmis, kurių pavadinimų nežinau. Paskui keliaudavome likusią dienos dalį, o ji būdavo ilga, kol sutemdavo, tada vėl valgydavome ir ilsėdavomės.

Naktį dažnai prapliupdavo lietus. Mes slėpdavomės po dideliais medžiais, bet atsibusdavome kiaurai permirkę, o kailiai, kuriais užsiklodavome, taip pat būdavo šlaputėliai. Šiauriečiai dėl to nesiskųsdavo, nes jie visuomet linksmi. Aš vienintelis nuolatos bambėdavau. Jie nekreipė į mane dėmesio.

Galų gale tariau Hergeriui:

– Lietus šaltas.

Jis nusijuokė iš mano žodžių.

– Kaip lietui gali būti šalta? – tarė jis. – Tau šalta, tu jautiesi nelaimingas. Lietui nešalta, ir jis nesijaučia nelaimingas.

Mačiau jį tikint šita nesąmone ir laikant mane kvailiu, kad su juo nesutinku, bet sutikti su juo negalėjau.

Taip jau atsitiko, kad vieną vakarą mums valgant prieš įsikišdamas kąsnį į burną pasakiau „Dievo vardu“. Bulivifas paklausė Hergerio, ką aš pasakiau. Paaiškinau Hergeriui, kad, mano įsitikinimu, maistas turi būti pašventintas, ir tai aš dariau pagal savo tikėjimą. Bulivifas man tarė:

– Šitaip elgiasi arabai?

Hergeris išvertė jo žodžius.

Atsakiau štai ką:

– Ne, iš tikrųjų šventinti privalo tas, kuris nudobė žvėrį ar paukštį. Ištariu tuos žodžius, idant neužsimirščiau.[11]

Normanams tai pasirodė juokinga, ir jie ėmė nuoširdžiai juoktis. Tuomet Bulivifas manęs paklausė:

– Ar moki piešti garsus?

Nesupratau, ką jis turi galvoje, ir paklausiau Hergerio. Kurį laiką mudu kalbėjomės, kol galų gale supratau, kad jis turi galvoje rašymą. Šiauriečiai arabų kalbą vadina triukšmu ar garsu. Atsakiau Bulivifui, kad moku rašyti ir skaityti.

Jis paliepė man parašyti ką nors ant žemės. Vakaro laužo šviesoje paėmiau pagaliuką ir parašiau „Garbė Dievui“. Visi normanai sužiuro į rašmenis. Man liepė pasakyti, ką parašiau, ir aš jiems paaiškinau. Bulivifas panarinęs galvą ilgai spoksojo į užrašą.

– Kurį Dievą tu garbini? – paklausė manęs Hergeris.

Atsakiau, kad garbinu vienintelį Dievą, o jo vardas – Alachas.

– Vieno Dievo negali užtekti, – paprieštaravo Hergeris.

Keliavome dar vieną dieną, pernakvoję traukėme toliau. Kitą vakarą Bulivifas paėmė pagaliuką, nupiešė ant žemės

tai, ką aš buvau anksčiau užrašęs, ir paliepė man perskaityti.

– Garbė Dievui, – pasakiau aš garsiai.

Bulivifas liko patenkintas, ir aš supratau, kad jis sumanė mane išbandyti – įsidėmėjo mano nupieštus ženklus, paskui vėl man juos parodė.

Ektgovas, Bulivifo padėjėjas ar pavaduotojas, ne toks linksmas karys kaip kiti, rūstus vyras, tuomet kreipėsi į mane per vertėją Hergerį.

– Ektgovas nori sužinoti, ar gali nupiešti jo vardo garsą.

Atsakiau galįs ir paėmęs pagaliuką ėmiau piešti ant žemės. Ektgovas iškart pašoko, pagriebęs iš manęs metė pagaliuką į šalį, užtrypė tai, ką buvau parašęs, ir piktai prašneko.

Hergeris man paaiškino:

– Ektgovas nori, kad daugiau niekuomet nepieštum jo vardo – privalai pažadėti.

Suglumau; mačiau, kad Ektgovas be galo ant manęs įsiutęs. Kiti – taip pat; jie žvelgė į mane sunerimę ir įpykę. Pasižadėjau Hergeriui neberašyti Ektgovo ar kitų vardų. Jie visi tada lengviau atsikvėpė.

Po to įvykio apie mano rašymą nebebuvo kalbama, bet Bulivifas davė kažkokių nurodymų, ir kaskart pradėjus lyti man visuomet leisdavo gultis po didžiausiu medžiu, be to, duodavo valgyti daugiau negu anksčiau.

Ne visuomet nakvojome miškuose, ne visuomet jojome miškais. Kai kurių miškų pakraščiuose Bulivifas ir jo kariai šuoliais pasileisdavo į priekį medžių tankme be jokio rūpesčio, minties ar baimės. O kituose jis sustabdydavo žirgą ir

lūkuriuodavo. Tada jo kariai nulipę nuo arklių sukurdavo laužą ir paaukodavo maisto ar kelis kietus duonos papločius arba audeklo skiautę, ir tik tuomet jodavo toliau. Tokiais atvejais jie keliaudavo tik miško pakraščiu, nieku gyvu nesileisdami į jo gelmes.

Paklausiau Hergerio, kodėl jie taip elgiasi. Jis paaiškino, esą kai kuriuose miškuose saugu, o kituose – ne, bet plačiau nekomentavo. Paklausiau jo:

– Kodėl, jūsų manymu, nesaugu tokiuose miškuose?

Jis atsakė šitaip:

– Yra dalykų, kurių negali įveikti joks žmogus, nukauti joks kardas, sudeginti jokia ugnis – tų dalykų esama miškuose.

– Iš kur jūs apie tai žinote? – paklausiau.

Jis nusijuokė iš mano žodžių ir atšovė:

– Jūs, arabai, visuomet norite žinoti visa ko priežastis. Jūsų širdys – didžiuliai maišai, plyštantys nuo priežasčių.

– O jums priežastys nerūpi? – atšoviau.

– Iš jų jokios naudos. Mes sakom: žmogus turi būti ne per daug protingas, kitaip žinos savo likimą iš anksto. Mažiausiai rūpesčių slegia tą, kuris pirma laiko nežino savo likimo.

Pamačiau turįs pasitenkinti jo atsakymu. Mat retkarčiais man ko nors paklausus Hergeris atsakydavo, jeigu aš nesuprasdavau jo atsakymo, klausinėdavau toliau, ir jis man paaiškindavo. O kitąsyk mano paklaustas jis atsakydavo trumpai, tartum mano klausimas būtų nereikšmingas. Tuomet nieko iš jo nebeišgaudavau – jis tik purtydavo galvą, ir tiek.

Keliavome toliau. Galiu pasakyti, kad kai kurie laukinės Šiaurės miškai iš tiesų kelia baimę, kurios negaliu paaiškinti. Vakare susėdę aplink laužą šiauriečiai pasakodavo istorijas apie slibinus ir žiaurius žvėris, taip pat apie protėvius, galabydavusius tuos padarus. Pasak jų, tie padarai ir kelią man baimę. Tačiau pasakodami apie juos mano pakeleiviai nerodė jokios baimės, o tų padarų savo akimis aš nepamačiau.

Vieną naktį išgirdau kažkokį dundėjimą, kurį palaikiau griaustiniu, bet jie man paaiškino, kad tai slibinas riaumoja miške. Nežinau, kaip buvo iš tikrųjų – rašau tik tai, ką man sakė.

Šiaurės šalis šalta ir drėgna, saulę joje retai pamatysi, nes dangus visą dieną pilkas nuo tirštų debesų. Šiame krašte žmonės išblyškę kaip drobė, o jų plaukai labai šviesūs. Per tiek kelionės dienų visai nemačiau tamsaus gymio žmonių, o vietos gyventojai stebėdavosi mano oda ir tamsiais plaukais. Ne kartą koks valstietis, jo žmona ar duktė priėję mane liesdavo tartum glostydami; Hergeris juokdamasis sakydavo, kad jie bando nutrinti juodumą manydami, jog esu išsidažęs. Tai neišprusę žmonės, nežinantys, koks platus pasaulis. Dažnai jie manęs išsigąsdavo ir nedrįsdavo arčiau prieiti. Vienoje gyvenvietėje – nežinau jos pavadinimo – vaikas mane pamatęs suspigo iš siaubo ir pribėgęs prisiglaudė prie motinos.

Tokius dalykus matydami Bulivifo kariai labai smagiai juokėsi. Tačiau dabar pastebėjau štai ką: laikui einant Bulivifo palydovai nustojo juoktis ir kasdien vis labiau niuro.

Hergeris paaiškino, kad jie galvoja apie svaigalus, mat jų jau seniai negavome.

Gėrimo Bulivifas ir jo kariai prašydavo kiekviename ūkyje ar būste, bet tuose varganuose kraštuose svaigalų dažniausiai nebūdavo, tad jie labai nusivildavo, ir galų gale jų žvalumo neliko nė ženklo.

Pagaliau prijojome kažkokį kaimelį, ir čia kariai rado svaigalų. Visi normanai ėmė triukšmingai gerti nepaisydami, kad per tą skubėjimą gėrimas bėga jiems smakrais ant drabužių, ir bemat apsvaigo. Tiesą sakant, vienam iš mūsų būrio, tam pasipūtusiam kariui Ektgovui, nuo svaigalų taip aptemo protas, kad pasigėrė tebesėdėdamas ant arklio, o pabandęs nuo jo nulipti nukrito. Arklys spyrė jam į galvą, ir aš išsigandau dėl jo gyvybės, bet Ektgovas tik nusijuokė ir spyrė arkliui.

Tame kaimelyje prabuvome dvi dienas. Mane tai didžiai nustebino, nes ligi tol kariai keliavo baisiai skubėdami, tarsi turėtų aiškų tikslą. Dabar jie viską pamiršę gėrė ir netekę sąmonės miegojo. Paskui, trečią dieną, Bulivifas įsakė keliauti toliau, ir kariai išjojo, aš su jais. Tai, kad prarado dvi paras, jiems atrodė nė kiek ne keista.

Kiek dienų paskui keliavome, tiksliai nepasakysiu. Tik žinau, kad penkis kartus keitėme nuvargusius arklius naujais, kaimuose mokėdami auksu ir žaliomis kriauklytėmis, kurias šiauriečiai vertina labiau už viską pasaulyje. Galų gale prijojome prie jūros įsikūrusį Leneborgo kaimą. Jūra buvo pilka, dangus taip pat, oras šaltas ir žvarbus. Čia mes sėdome į kitą laivą.

Išvaizda šis laivas buvo panašus į aną, tik didesnis. Šiauriečiai vadino jį „Hosbokunu“ – „jūros ožiu“, mat laivas atremdavo priekiu bangas kaip ožys galva užpuoliką. Ir dar todėl, kad tas laivas buvo greitas, o tie žmonės šį padarą laiko nepaprastai greitu.

Bijojau plaukti jūra, kadangi ji stipriai bangavo, o vanduo buvo labai šaltas – panardinta į jį ranka kaip mat nutirpdavo. Tačiau šiauriečiai buvo linksmi. Visą vakarą jie juokavo ir gėrė tame Leneborgo kaime ant jūros kranto, be to, smaginosi su daugybe moterų ir merginų vergių. Man paaiškino, kad normanai įpratę taip elgtis prieš kelionę jūra, nes nė vienas nežino, ar liks gyvas, ir todėl išvykdami linksminasi kaip pašėlę.

Visur mus pasitikdavo be galo svetingai, mat tai tautai svetingumas yra dorybė. Skurdžiausias valstietis duodavo mums viską, ką turi, bet ne iš baimės, kad jį užmušime ar apiplėšime, o vien tik iš gerumo ir mandagumo. Sužinojau, kad normanai smerkia plėšikus bei žudikus iš saviškių ir žiauriai su jais elgiasi. Šitokios nuostatos jie laikosi, nors iš tikrųjų amžinai būna girti ir pešasi lyg kokie neprotaujantys gyvuliai, o įsikarščiavę žudo vieni kitus dvikovose. Tačiau tai jiems neatrodo žmogžudystė, o tikrus žudikus patys baudžia mirtimi.

Su tarnais jie elgiasi labai geraširdiškai, ir tai mane stebina.[12] Jei tarnas suserga ar žūva per kokį nelaimingą atsitikimą, tai nelaikoma didele netektimi; vergė turi kiekvieną akimirką būti pasirengusi tenkinti kiekvieno vyro įgeidžius

viešai ar slapčia, dieną ar naktį. Vergams švelnumas nerodomas, bet žiauriai su jais irgi nesielgiama. Jų šeimininkai visuomet juos maitina ir rengia.

Sužinojau dar kai ką: kiekvienas vyras gali pasimėgauti verge, bet net menkiausio valstiečio žmoną normanų vadai ir didikai gerbia nemažiau negu vieni kitų pačias. Jėga reikalauti laisvos moters dėmesio, kuri nėra vergė, yra nusikaltimas. Man sakė, kad už tai vyrą pakartų, bet niekada to nemačiau.

Sakoma, esą moters padorumas yra didžiulė dorybė, bet pats beveik neturėjau galimybės tuo įsitikinti, nes į neištikimybę ten žiūrima pro pirštus. Jeigu kurio vyro – nesvarbu, prasčioko ar didiko – žmona gašlauja, niekas tuo nesistebi. Tie žmonės į tuos reikalus žiūri labai laisvai; normanų vyrai sako, esą moterys nesąžiningos ir jomis negalima pasitikėti. Atrodo, jie su tuo susitaikę ir kalba apie tai jiems įprastu žvaliu balsu.

Paklausiau Hergerio, ar jis vedęs, ir jis atsakė turįs žmoną. Kiek įmanoma subtiliau paklausiau, ar jinai nesvetimauja. Jis nusijuokė man į akis ir atsakė:

– Aš plaukioju jūromis ir galiu išvis nebegrįžti ar nesirodyti daug metų. Mano žmona – gyvas padaras.

Iš jo žodžių supratau, kad žmona jam neištikima, bet jam tai nė motais.

Šiauriečiai nelaiko jokio vaiko pavainikiu, jeigu jo motina ištekėjusi. Kai kurie vergų vaikai taip pat yra vergai, kiti – laisvi žmonės; kas tą nulemia, – nesupratau.

Kai kuriose vietovėse vergai žymimi sutrumpinant jiems ausis. Kitur jie nešioja geležinį antkaklį, rodantį jo padėtį. Dar kitur vergai neturi jokių skiriamųjų ženklų, nes taip tose vietose priimta.

Normanai nežino, kas yra pederastija, nors sako, kad kitoms tautoms ji būdinga. Pasak jų, tas dalykas jiems nerūpįs; kadangi tokių atvejų tarp jų nepasitaiko, jie neturi ir bausmės.

Tuos ir kitus dalykus sužinojau kalbėdamasis su Hergeriu ar pamačiau savo akimis keliaudamas su būriu. Dar pastebėjau, kad visur, kur apsistodavome pailsėti, žmonės klausinėdavo Bulivifo, kodėl jis leidosi į žygį, o sužinoję jo kelionės tikslą – kurio kol kas nesupratau – jam ir jo kariams, tarp jų ir man, rodė didžiausią pagarbą, meldėsi ir aukojo už mus, linkėjo geros kloties.

Kaip jau sakiau, išplaukę į jūrą šiauriečiai pasijuto laimingi, džiūgavo, nors jūra buvo audringa ir, mano galva, atgrasi. Pajutau tai ir savo skrandžiu – jis pasidarė labai silpnas ir sudirgęs. Jį ištuštinęs paklausiau Hergerio, kodėl jo bendražygiai tokie laimingi.

Hergeris atsakė:

– Todėl, kad netrukus nukaksime į Bulivifo namus, vietovę, vadinamą Jatlamu, kur gyvena jo tėvas, motina ir visi giminaičiai. Jis jų nematė daug ilgų metų.

Aš jo paklausiau:

– Argi mes nevykstame į Vulfgaro kraštą?

– Taip, – sutiko Hergeris, – bet Bulivifas privalo pagerbti tėvą ir motiną.

Iš veidų mačiau, kad visi kiti aukštūnai, didikai ir kariai nemažiau laimingi negu pats Bulivifas. Paklausiau Hergerio, kodėl taip yra.

– Bulivifas – mūsų vadas. Mes džiaugiamės kartu su juo ir todėl, kad netrukus įgausime galią.

Pasiteiravau, apie kokią galią jis kalba.

– Rundingo galią, – atsakė Hergeris.

Paklausus, kokia tai galia, jis man paaiškino:

– Protėvių galia, milžinų galia.

Normanų įsitikinimu, praėjusiais šimtmečiais pasaulyje gyveno vėliau išnykusių milžiniškų žmonių padermė. Šiauriečiai nemano esą šių milžinų palikuonys – jie tik perėmę kai kurias tų senovės milžinų galias, tik nelabai supratau kaip. Tie pagonys dar tiki daugybe dievų, kurie taip pat yra milžinai, turintys didelę galią. Tačiau milžinai, apie kuriuos kalbėjo man Hergeris, buvo ne dievai, o žmonės – bent jau taip man pasirodė.

Tą vakarą mes išplaukėme į krantą, nusėtą akmenimis sulig vyro kumščiu, čia Bulivifas su savo vyrais įsirengė stovyklą. Jie iki išnakčių gėrė ir dainavo susėdę prie laužo. Hergeris linksminosi kartu su kitais, tad neturėjo kantrybės aiškinti man dainų žodžių. Taigi nežinau, apie ką jie dainavo, bet tos dainos buvo linksmos. Rytojaus dieną jie turėjo pasiekti Bulivifo gimtinę – vietovę, vadinamą Jatlamu.

Į kelią leidomės dar neprašvitus. Buvo taip šalta, kad man gėlė kaulus, nuo miego akmenuotame krante skaudėjo visą kūną. Išplaukėme į šėlstančią jūrą pučiant gūsingam vėjui. Plaukėme visą rytą, ir tuo metu vyrai vis labiau jaudinosi,

kol galų gale pasidarė panašūs į vaikus ar moteris. Stebėjausi matydamas, kaip šitie stiprūs, milžiniški kariai kikena ir krykštauja nelyginant kalifo haremo moterys, tačiau jiems tai visai neatrodė nevyriška.

Pamatėme žemės kyšulį, aukštas pilkas uolas, iškilusias virš pilkos jūros. Hergeris pasakė, kad už kyšulio bus Jatlamo miestas. Šiauriečių laivui plaukiant aplink kyšulį įtempęs akis stengiausi pamatyti tą garsiąją Bulivifo gimtinę. Kariai dabar balsingiau kvatojo ir džiaugsmingai šūkavo. Supratau, kad jie laido šiurkščius juokelius apie tai, kaip išlipę į krantą smaginsis su moterimis.

Tuomet virš jūros užuodėme dūmus ir juos pamatėme; visi vyrai nutilo. Kai apsukome kyšulį savo akimis pamačiau, kad mieste rusena liepsnos, iš jų vertėsi juodi dūmai. Jokių gyvybės ženklų nebuvo matyti.

Bulivifas su savo kariais išlipę į krantą ėjo per Jatlamo miestą. Visur voliojosi negyvi vyrai, moterys ir vaikai, kai kurie sudegę liepsnose, kiti sukapoti kardais – stačiai krūvos lavonų. Bulivifas ir jo palydovai nekalbėjo, bet net tuomet nepamačiau jokio sielvarto, verksmo ar liūdesio. Kaip gyvas nebuvau matęs padermės, kuri žiūrėtų į mirtį taip ramiai kaip normanai. Ne kartą pasidygėjau tokiais reginiais, o jie – niekuomet.

– Kieno čia darbas? – galop paklausiau Hergerio.

Tas parodė į sausumos gilumą, į miškus ir kalnus, dunksančius toliau nuo tos pilkos jūros. Miškus gaubė ūkanos. Jis parodė į jas ranka, bet nieko nesakė.

– Ar ūkų? – paklausiau jo.

Hergeris man atsakė:

– Neklausinėk manęs. Pats sužinosi greičiau negu nori.

Dabar nutiko štai kas: Bulivifas įėjo į vieną sugriautą, rūkstantį namą ir grįžo prie mūsų būrio nešinas kalaviju. Tas kalavijas buvo labai didelis ir sunkus, be to, taip įkaitęs nuo ugnies, kad vadas nešėsi apvyniojęs jo rankeną audeklu. Prisiekiu: kaip gyvas nebuvau matęs didesnio kalavijo. Ilgio jis buvo sulig manim, geležtė plokščia ir plati kaip dvi vyro plaštakos, sudėtos viena prie kitos. Jis buvo toks didelis ir sunkus, kad net Bulivifas stenėjo jį nešdamas. Paklausiau Hergerio, koks čia kalavijas, ir jis atsakė:

– Rundingas.

Tuomet Bulivifas paliepė visiems vyrams sėsti į laivą, ir mes vėl išplaukėme į jūrą. Nė vienas karys neatsigręžė į degantį Jatlamo miestą. Aš vienas taip padariau; pamačiau rūkstančius griuvėsius ir ūkus, aptraukusius už jų dūluojančius kalnus.

TRELBURGO STOVYKLA

DVI PARAS PLAUKĖME PALEI LĖKŠTĄ KRANTĄ TARP DAUGYBĖS SALŲ, vadinamų danų kraštu, ir galų gale atsidūrėme pelkynuose, išraižytuose siaurų upių, įtekančių į jūrą. Tos upės neturi atskirų pavadinimų. Kiekviena jų vadinama „viku“, o prie tų upelių gyvenančios tautelės vadinamos „vikingais“ – taip pat kaip ir šiauriečių kariai, savo laivais plaukiojantys upėmis prieš srovę ir puldinėjantys ten įsikūrusias gyvenvietes.[13]

Mes apsistojome šių pelkynų gyvenvietėje, pavadintoje Trelburgu, ir ji mane didžiai nustebino. Tai ne tikras miestas, bet veikiau karinė stovykla. Čia gyvena kariai, tarp jų viena kita moteris ir vaikas. Gynybiniai Trelburgo įtvirtinimai romėnų pavyzdžiu pastatyti labai kruopščiai ir sumaniai.

Trelburgas įsikūręs toje vietoje, kur susilieję du *vikai* paskui teka į jūrą. Didžiąją gyvenvietės dalį juosia apskrita piltinė siena, aukščio sulig penkiais vienas ant kito stovinčiais vyrais. To žemės žiedo viršuje pastatyta medinė tvora, kad būtų saugiau. Už sienos iškastas griovys, pripildytas vandens, tik nežinau, kokio gylio.

Ta siena puikiai pastatyta. Simetrija ir kokybe ji gali varžytis su bet kuria mums žinoma. Tai dar ne viskas: iš sausumos pusės miestą gina kitos aukštos sienos puslankis, už kurio irgi išraustas griovys.

Pats miestas stovi viduje to vidinio žiedo, kurį pertraukia ketveri vartai, nukreipti į keturias pasaulio šalis. Kiekvieni vartai uždaromi stipriomis ąžuolinėmis durimis su sunkiais geležies tvirtinimais ir juos saugo daug sargybinių. Gynybiniu pylimu taip pat vaikšto daugybė karių, einančių sargybą ištisą parą.

Mieste stovi šešiolika vienodų medinių būstų. Šiauriečiai vadina juos ilgaisiais namais. Jų sienos lenktos, todėl jie primena apverstus laivus statmenai nukirstais priekiais ir galais. Jie trisdešimties žingsnių ilgio, per vidurį platesni negu galuose. Būstai išdėstyti taip: keturi namai sudaro tikslų kvadratą. Taigi šešiolika namų išdėstyti keturiais kvadratais.[14]

Kiekviename ilgajame name yra tik vienas įėjimas; nė iš vieno namo įėjimo nematyti kito namo angos. Man paklausus, kodėl taip yra, Hergeris paaiškino:

– Jei stovyklą užpuola, vyrai turi pulti jos ginti. Durų angos tokios, kad vyrai gali skubėti laukan nesistumdydami, be maišaties, tad gali laisvai imtis gynybos užduoties.

Taigi kvadrate vieno namo durys įrengtos šiaurinėje pusėje, kito – rytinėje, trečio – pietinėje, o ketvirto – vakarinėje. Šitaip yra visuose keturiuose kvadratuose.

Dar pamačiau tokį dalyką: nors normanai yra tikri milžinai, durys tokios žemos, kad net man teko susilenkti dvilinkam norint įeiti į kurį nors namą. Pasiteiravęs Hergerio išgirdau:

– Jei mus užpuola, name gali likti vienintelis karys. Savo kardu jis gali nukapoti galvas visiems, kurie mėgins patekti į vidų. Durys tokios žemos, kad priešams teks palenkti galvas, ir jos bus nukirstos.

Įsitikinau, kad visais atžvilgiais Trelburgo miestas pastatytas karui ir gynybai. Kaip jau sakiau, čia nevyksta jokia prekyba. Tie ilgieji namai padalyti į tris skyrius ar kambarius, kiekvienas jų turi duris. Vidurinis kambarys didžiausias, jame yra dar ir duobė šiukšlėms.

Pamačiau, kad trelburgiečiai skiriasi nuo šiauriečių, gyvenančių prie Volgos. Pastarieji švarūs palyginti su visa tauta. Jie prausdavosi upėje, o šiukšles nešdavo lauk, ir buvo pranašesni kitais atžvilgiais. Tačiau ir jie nebuvo labai valyvi, nebent palygintume su kitais tos padermės atstovais.

Trelburge gyvena beveik vieni vyrai, visos moterys – vergės. Žmonų tarp jų nėra, ir kiekvienas vyras gali paimti kurią tik užsigeidžia vergę. Trelburgiečiai minta žuvimis ir trupučiu duonos. Jie neūkininkauja, žemės nedirba, nors pelkynuose aplink miestą esama plotų, tinkamų auginti grūdus ar daržoves. Man paklausus, kodėl jie nesiverčia žemdirbyste, Hergeris atsakė:

– Jie kariai. Žemės jie nedirba.

Bulivifą ir jo vyrus maloniai pasitiko Trelburgo vadai, kurių yra keletas, o viršiausias – Sagardas. Tas yra stiprus, nuožmus vyras, beveik toks pat galiūnas kaip pats Bulivifas.

Per vakarinę puotą Sagardas paklausė Bulivifo, kodėl keliaująs ir koks jo kelionės tikslas. Bulivifas papasakojo apie nuolankų Vulfgaro prašymą. Hergeris viską man vertė, nors, tiesą sakant, nemažai laiko prabuvęs tarp tų pagonių šiek tiek pramokau jų kalbos. Štai kaip vyko Sagardo ir Bulivifo pokalbis.

– Vulfgaras pasielgė išmintingai ėmęsis pasiuntinio vaidmens, – kalbėjo Sagardas, – nors jis – karaliaus Rotgaro sūnus. Mat keli Rotgaro sūnūs puolė vienas kitą.

Bulivifas atsakė apie tai nežinojęs ar kažką panašaus. Šiaip ar taip, supratau, kad jis nelabai nustebęs. Tiesą sakant, Bulivifas retai kada kuo nors stebėdavosi. Taip jam priderėjo, mat buvo karių vadas ir jų laikomas didvyriu.

Sagardas kalbėjo toliau:

– Rotgaras turėjo penkis sūnus, trys žuvo nuo vieno jų – Viglifo – rankos. Viglifas – klastūnas[15] ir turi bendrininką, senojo karaliaus šauklį. Ištikimas liko vienintelis Vulfgaras, bet jis dabar išvyko.

Bulivifas pasakė Sagardui džiaugiąsis, kad sužinojo šią naujieną, ir turėsiąs ją galvoje. Tuo jų pokalbis baigėsi. Bulivifas ir jo kariai nė karto nenusistebėjo Sagardo žodžiais, ir iš to supratau, kad ten įprasta karalių sūnums žudyti vienas kitą norint gauti sostą.

Be to, kartais sūnus gali nužudyti tėvą karalių, kad užimtų jo sostą, bet normanų ir tai nestebina. Jiems tai tolygu girtų karių peštynėms. Šiauriečių patarlė sako: „Dairykis per petį.“ Jų įsitikinimu, žmogus visuomet turi būti pasirengęs gintis, net tėvas nuo savo sūnaus.

Mums išvykstant paklausiau Hergerio, kodėl Trelburgą iš sausumos pusės gina dvigubas pylimas, o iš jūros pusės – tik vienas. Mat tie normanai daug keliauja ir puola iš jūros, bet Hergeris man atsakė:

– Pavojus slypi sausumoje.

Paklaustas, kodėl taip yra, jis man atsakė:

– Dėl rūkų.

Mums išplaukiant iš Trelburgo susirinkę kariai daužė lazdomis į savo skydus keldami didžiulį triukšmą išlydėdami bures pakėlusį mūsų laivą. Man paaiškino, kad taip daroma norint patraukti vieno iš daugybės jų dievų – Odino – dėmesį, idant šis palankiai žiūrėtų į Bulivifo ir dvylikos jo vyrų kelionę.

Sužinojau dar kai ką: normanams skaičius trylika yra reikšmingas, nes, jų manymu, per metus trylika kartų išauga ir miršta mėnulis. Dėl tos priežasties visuose svarbiuose skaičiavimuose turi būti šis skaičius. Hergeris man paaiškino, kad Trelburge buvo ne šešiolika namų, kaip aš sakiau, o trylika ir dar trys.

Dar sužinojau, kad, tų šiauriečių manymu, mėnulio augimo ir mirties ciklų per metus būna ne lygiai trylika, todėl šis skaičius jiems nėra nekintamas ir neturi aiškių ribų.

Tryliktas ciklas vadinamas stebuklingu ir svetimu. Hergeris man tarė:

– Todėl tu kaip svetimšalis buvai pasirinktas tryliktuoju vyru.

Tie normanai tikrai prietaringi, jie nesivadovauja išmintimi, sveiku protu ar įstatymais. Man jie pasirodė panašūs į nuožmius vaikus, bet kadangi buvau tarp jų, prikandau liežuvį. Netrukus apsidžiaugiau tokiu savo santūrumu, nes nutiko štai kas.

Praėjus nemažai laiko nuo išvykimo iš Trelburgo, prisiminiau, kaip miesto gyventojai išlydėjo mus su iškilmėmis, per kurias daužė skydus šaukdami Odiną. Užkalbinau apie tai Hergerį.

– Odino šauktis turime ypatingą priežastį, – atsakė jis, – nes dabar plaukiame pabaisų jūra.

Pamaniau, kad tai įrodo jų prietaringumą. Paklausiau, ar kuris nors karys kada nors matė tokių pabaisų.

– Mes visi tikrai jų matėme, – atsakė Hergeris. – Kaip kitaip apie jas žinotume?

Iš jo balso supratau jį laikant mane kvailiu, kad tuo netikiu.

Praėjus kuriam laikui pasigirdo kažkoks šūksmas; visi Bulivifo kariai sustoję rodė rankomis į jūrą žiūrėdami į vieną pusę ir rėkaudami vienas kitam. Paklausiau Hergerio, kas atsitiko.

– Mes atsidūrėme tarp pabaisų, – ištiesęs ranką atsakė jis.

Jūra tose vietose labai audringa, pučia pašėlusiai smarkus vėjas. Jis suplaka baltas putas, taško vandenį jūrininkui į veidą, ir jam ima regėtis keisti dalykai. Ilgai stebėjau jūrą, bet jokios pabaisos neišvydau, todėl jų žodžiais nepatikėjau.

Paskui vienas iš jų tarpo suriko Odinui tarsi maldaudamas, tada ėmė be perstojo kartoti jo vardą nuolankiai kažko prašydamas, tuomet ir aš pamačiau pabaisą savo akimis. Ji buvo didžiulės gyvatės pavidalo. Galvos ji nėkart neiškėlė iš vandens, tik rangėsi kūnu, kuris buvo juodos spalvos, labai ilgas ir platesnis už šiauriečių laivą. Jūros pabaisa išspjovė vandenį į orą lyg kokiu fontanu, paskui paniro iškeldama iš vandens uodegą, kuri buvo skelta pusiau nelyginant dvišakis gyvatės liežuvis. Ta būtybė buvo milžiniška: viena jos uodegos skiltis buvo platesnė už didžiausią palmės šaką.

Vėliau pamačiau kitą pabaisą, paskui dar vieną ir dar vieną; rodės, jų keturios, o gal net šešios ar septynios. Visos elgėsi vienodai: lanku versdavosi vandenyje, išspjaudavo fontaną ir iškeldavo milžinišką perpus skeltą uodegą. Jas matydami normanai šaukėsi Odino pagalbos, ne vienas drebėdamas klaupėsi ant denio.

Savo akimis mačiau, kad jūros pabaisos supa mus iš visų pusių. Praėjus kuriam laikui jos dingo, ir daugiau jų nebematėme. Bulivifo kariai vėl ėmė tvarkyti bures, ir nė vienas nekalbėjo apie baisūnus, bet mane dar ilgai krėtė šiurpas. Hergeris man pasakė, kad mano veidas – baltas kaip šiauriečio, ir ėmė juoktis.

– Ką apie tai sako Alachas? – paklausė jis manęs, bet aš nežinojau, ką jam atsakyti.[16]

Vakare, kai ištraukėme laivą į krantą ir susikūrėme laužą, paklausiau Hergerio, ar tie jūros siaubūnai kada nors yra užpuolę plaukiantį laivą, ir jeigu taip – kokiu būdu, mat nemačiau nė vienos jų galvos.

Užuot atsakęs, Hergeris pasišaukė Ektgovą, vieną didikų ir Bulivifo pavaduotoją. Ektgovas buvo rimtas karys; jis niekuomet nepralinksmėdavo, nebent girtas. Hergeris man paaiškino, kad jis buvo siaubūno užpultame laive. Ektgovas pasakė man štai ką: jūrų pabaisos esančios didesnės už bet kokį sausumos padarą, didesnės ir už bet kurį jūra plaukiojantį laivą, o puldamos palenda po laivu, iškėlusios į orą sviedžia jį į šalį nelyginant skiedrelę ir sumaigo dvišakiu liežuviu. Ektgovas pridūrė, kad jo laive buvo trisdešimt vyrų, bet dievai parodę malonę tik jam ir dar dviem – niekam kitam nepavykę išsigelbėti. Ektgovas kalbėjo paprastai ir kaip visuomet labai rimtai, todėl patikėjau jį sakant tiesą.

Be to, Ektgovas man paaiškino, esą, normanų įsitikinimu, pabaisos puolančios laivus todėl, kad per klaidą palaiko juos savo padermės atstovais ir nori su jais poruotis. Todėl šiauriečiai nestatą labai didelių laivų.

Hergeris man pasakė, kad Ektgovas – didis, mūšiuose pasižymėjęs karys, ir reikia tikėti viskuo, ką jis sako.

Kitas dvi dienas mes plaukėme tarp danų šalies salų, o trečią išplaukėme į atvirus vandenis. Bijojau pamatyti čia daugiau jūros pabaisų, bet to neatsitiko, ir galų gale atplaukėme prie vietovės, vadinamos Vendenu. Tas Vendeno kraštas – labai kalnuotas ir grėsmingas, todėl Bulivifo vyrai ar-

tinosi prie jo baimindamiesi ir net paaukojo vištą. Į jūrą ją įmetė taip: nuo pirmagalio – galvą, nuo laivagalio, atsistoję šalia vairininko – kūną.

Vos pamatę tą Vendeno kraštą į krantą nelipome – plaukėme toliau palei krantą, kol galų gale atsidūrėme Rotgaro karalystėje. Pirmiausia išvydau štai ką. Ant stačios uolos, iškilusi aukštai virš siaučiančios pilkos jūros, stovėjo didelė medinė pilis, stipri ir įspūdinga. Pasakiau Hergeriui, kad tai didingas reginys, bet tas ir visi kiti vyrai su Bulivifu priešakyje tik ėmė dūsauti ir purtyti galvas. Paklausiau Hergerio kodėl. Jis atsakė:

– Rotgarą vadina Rotgaru Tuščiagarbiu, o ta didinga pilis byloja apie žmogaus išpuikimą.

– Kodėl tu taip sakai? Todėl, kad pilis tokia didelė ir prašmatni? – paklausiau, mat priplaukus arčiau pamačiau, kad ji gausiai išpuošta raižiniais ir iš tolo žvilgančiais sidabro puošiniais.

– Ne, – atsakė Hergeris, – sakau, kad Rotgaras išpuikęs, nes pasistatydino savo buveinę toje vietoje. Jis meta iššūkį dievams – mano, kad tie neišdrįs jo parklupdyti – ir apsimeta esąs daugiau negu žmogus. Už tai jį ir baudžia.

Kaip gyvas nebuvau matęs tokios neprieinamos tvirtovės, todėl paklausiau Hergerio:

– Šios pilies neįmanoma užpulti – kaip galima parklupdyti Rotgarą?

Hergeris iš manęs nusijuokė ir atsakė štai ką:

– Jūs, arabai, neįtikėtinai kvaili. Jūs ničnieko neišmanote apie tai, kaip sutvarkytas pasaulis. Rotgaras nusipelno jį

ištikusios nelaimės, ir tik mes galim jį išgelbėti – o gal net ir mes nebegalim.

Tie žodžiai dar labiau mane suglumino. Pažiūrėjau į Bulivifo pavaduotoją Ektgovą. Jis stovėjo laivo denyje nutaisęs drąsią išraišką, bet jo keliai tirtėjo. Nors pūtė smarkus vėjas, ne nuo jo drebėjo tas karys. Jis bijojo; jie visi bijojo, tik nesupratau kodėl.

ROTGARO KARALYSTĖ VENDENO KRAŠTE

LAIVĄ IŠTRAUKĖME Į KRANTĄ ATĖJUS POPIETĖS MALDOS METUI, ir mintyse paprašiau Alacho atleisti, kad nesimeldžiu. Šiauriečiams matant melstis negalėjau, nes tie manė, kad maldomis užtrauksiu jiems prakeiksmą, todėl prigrasino užmušią, jeigu melsiuos jų akivaizdoje.

Kiekvienas karys laive apsitaisė mūšio apdarais, o jie buvo tokie: pirmiausia batai ir šiurkščios vilnos antblauzdžiai bei kelius siekiantis sunkus kailinis apsiaustas. Virš jo normanai rengdavosi šarvinius marškinius. Visa tai mane išgelbėjo. Paskui kiekvienas vyras čiupo kardą ir prisisegė prie diržo, pasiėmė baltą odinį skydą ir ietį, po to užsimovė ant galvos metalinį ar odinį šalmą.[17] Visų vyrų ginkluotė buvo vienoda, išskyrus Bulivifo. Šis vienintelis nešėsi rankoje kalaviją sulig juo pačiu.

Kariai pakėlę akis žiūrėjo į didžiąją Rotgaro pilį, stebėdamiesi jos spindinčiu stogu ir statytojų nagingumu. Jie su-

tarė, kad kitos panašios – su tokiais aukštais kraigais ir prašmatniais raižiniais – pasaulyje nerasi. Tačiau jų žodžiuose nebuvo justi pagarbos.

Galų gale išlipome iš laivo ir akmenimis grįstu keliu patraukėme aukštyn, tos didžiosios pilies link. Žvangantys kardai ir džeržgiantys šarvai kėlė nemenką triukšmą. Truputį paėję pamatėme šalia kelio nukirstą jaučio galvą, pasmeigtą ant kuolo. Gyvulys buvo ką tik nudobtas.

Visi šiauriečiai ėmė dūsauti ir nusiminė pamatę šį ženklą, tačiau man jis nieko nereiškė. Jau buvau įpratęs, kad jie skerdžia kokį gyvį bent kiek sunerimę ar suirzę. Tačiau toji jaučio galva turėjo ypatingą reikšmę.

Bulivifas nusuko akis ir pažvelgęs į Rotgaro valdų laukus pamatė vienišą valstiečio trobelę, kokių daug Rotgaro karalystėje. To namelio sienos buvo medinės, aplipdytos su šiaudais sumaišytu moliu, kurį po dažnų lietų tenka uždrėbti iš naujo. Dalis stogo buvo šiaudinė, kita – medinė. Tokių trobų viduje būna tik plūkta asla, krosnis ir gyvulių mėšlas, nes valstiečiai miega įsivedę gyvulius į vidų dėl šilumos, sklindančios nuo jų kūnų, o mėšlą degina vietoj malkų.

Bulivifas įsakė mums visiems eiti prie tos valstiečio trobos, tad mes patraukėme per įmirkusius žaliuojančius laukus. Porą kartų būrys sustojęs apžiūrėjo žemę ir tik po to ėjo toliau, bet vyrai nepastebėjo nieko jiems svarbaus. Aš pats nieko ypatingo nemačiau.

Paskui Bulivifas sustabdė karius dar kartą ir parodė į tamsią žemę. Savo akimis pamačiau basos pėdos atspaudą –

tiksliau sakant, daugybės pėdų. Atspaudai buvo plokšti ir šlykštesni už bet kokio žinomo padaro. Prie kiekvieno piršto žymės žemė buvo išdrėksta tarsi kokiu aštriu nagu, tad pėdsakai atrodė kaip žmogaus, bet kartu ir ne. Nors mačiau tai savo akimis, vos galėjau patikėti.

Išvydę pėdsakus Bulivifas ir jo kariai ėmė purtyti galvas, išgirdau juos be perstojo kartojant vieną žodį – „vendolai" ar „vendlonai", kažką panašaus. Jo reikšmės nežinojau ir nujaučiau, kad klausti Hergerio negaliu, nes jis buvo nemažiau susirūpinęs negu kiti. Artindamiesi prie trobos, vis pamatydavome tokių šiurpių pėdsakų žemėje. Bulivifas ir jo vyrai ėjo lėtai, bet ne iš atsargumo, nes nė vienas vyras neišsitraukė ginklo; veikiau tai buvo kažkokia baimė, kurios nesupratau, bet kuri persidavė ir man.

Galų gale nusigavome iki valstiečio būsto ir įėjome į vidų. Ten savo akimis pamačiau jauną, gražiai sudėtą vyrą, nuo kurio kūno buvo nuplėštos visos galūnės. Liemuo gulėjo vienoje vietoje, ranka kitoje, koja trečioje. Ant aslos telkšojo tiršti kraujo klanai; asla, sienos, lubos ir visi kiti paviršiai buvo taip gausiai išteplioti raudonu krauju, kad atrodė, jog visi namai juo išdažyti. Ten dar gulėjo moteris, taip pat nutraukytomis galūnėmis, be to, dvejų metų ar mažesnis vaikas, kurio galva buvo nusukta nuo pečių, tad kūnas panėšėjo į kraujuojantį strampą.

Visa tai mačiau savo akimis; nieko baisesnio kaip gyvas nebuvau regėjęs. Ištuštinau skrandį, bet valandą jutau silpnumą; paskui dar kartą ištuštinau skrandį.

Normanų būdo niekuomet neperprasiu, nes tuo metu, kai nuo tų siaubų mane ėmė pykinti, jie pasidarė ramūs ir bejausmiai. Jie abejingai viską apžiūrinėjo, kalbėjosi apie nagų pėdsakus ant galūnių ir kaip buvo sudraskyti kūnai. Daug dėmesio jie skyrė tam, kad nebuvo nė vieno nužudytojo galvos, pastebėjo ir patį klaikiausią dalyką, kurį prisiminęs dar ir dabar drebu iš baimės.

Berniuko šlaunies minkšta užpakalinė dalis ir petys buvo sukramtyti kažkokiais šėtoniškais dantimis. Tą siaubą mačiau savo akimis.

Bulivifo kariai išėjo iš trobos paniurę ir rūstūs. Jie vis dar daug dėmesio skyrė minkštai žemei prie namų ir pastebėjo, kad nėra jokių arklių kanopų pėdsakų; tai jiems pasirodė reikšminga, tik nesupratau kodėl. Tiesa, labai dėmėsingas nebuvau, nes vis dar jutau silpnumą ir šleikštulį.

Eidamas per laukus Ektgovas rado tokį dalyką: mažesnę už vaiko kumštį akmens nuolaužą. Ji buvo nublizginta ir negrabiai išdrožinėta. Visi kariai apspitę ėmė apžiūrinėti radinį, aš taip pat.

Pamačiau, kad tai nėščios moters liemuo. Nebuvo nei galvos, nei rankų, nei kojų – vien liemuo su didžiai išpampusiu pilvu, o virš jo – dvi nukarusios išbrinkusios krūtys.[18] Man tai buvo tik be galo primityvus ir bjaurus dirbinys, nieko daugiau. Tačiau šiauriečiai staiga baisiai susijaudino, išblyško ir ėmė drebėti; jie tiesė virpančias rankas norėdami paliesti tą figūrėlę, galop Bulivifas metė ją ant žemės ir tol daužė kalavijo rankena, kol ji virto akmens gabalėliais.

Tuomet kelis karius supykino, ir jie ištuštino skrandžius ant žemės. Suglumau matydamas, kad kažkodėl visus apėmė didelis siaubas.

Po kurio laiko jie patraukė į didžiąją karaliaus Rotgaro pilį. Per visą kelią – o ėjome beveik valandą – niekas neištarė žodžio; visi šiauriečiai atrodė pasinėrę į nemalonias mintis, bet baimės neberodė.

Galų gale mus pasitiko raitas šauklys ir pastojo mums kelią. Jis pastebėjo, kad esame ginkluoti, kaip laikosi vyrai ir Bulivifas, tad įspėdamas kažką sušuko.

Hergeris man pasakė:

– Jis nori sužinoti mūsų vardus, bet kalba šiurkščiai.

Bulivifas šaukliui kažką atsakė, ir iš vado balso supratau, kad jis nenusiteikęs rodyti mandagumo. Hergeris man paaiškino:

– Bulivifas jam sako, kad esame Jatlamo karalystės valdovo Higlako pavaldiniai, keliaujantys su pavedimu pas karalių Rotgarą, todėl kalbės tik su juo.

Paskui Hergeris pridūrė:

– Bulivifas sako, kad Rotgaras yra be galo gerbiamas karalius, – bet iš jo balso supratau, kad yra priešingai.

Šauklys paprašė mūsų eiti į didžiąją pilį ir pabūti lauke, kol jis pranešiąs karaliui apie mūsų atvykimą. Taip ir padarėme, tačiau Bulivifas ir jo vyrai buvo nepatenkinti tokiu elgesiu; jie bambėjo ir niurzgėjo, nes normanams būdingas svetingumas, o versti mus laukti už durų atrodė nemandagu. Vis dėlto jie laukė ir nusiėmė ginklus – kardus ir ietis, kuriuos padėjo prie pilies durų, – bet ne šarvus.

Kaip įprasta šiauriečiams, aplink pilį iš visų pusių stovėjo namai. Jie buvo ilgi, lenktais šonais kaip ir Trelburge, tik išdėstyti kitaip – ne kvadratais. Nebuvo matyti ir pylimų ar kitokių gynybinių įtvirtinimų. Nuo didžiosios pilies ir ilgųjų namų aplink ją žemė nuožulniai perėjo į ilgą žalią lygumą, kurioje šen ir ten stovėjo valstiečių trobos, o už jų dunksojo kalvos ir driekėsi miško pakraštys.

Paklausiau Hergerio, kieno tie ilgieji namai, ir jis man atsakė:

– Kai kurie priklauso karaliui, dalis – karališkajai šeimynai, dar kiti – didikams, tarnams ir menkesniems dvariškiams.

Jis dar pasakė, kad ši vietovė sunki, bet nesupratau, ką jis turi galvoje.

Tuomet mums buvo leista įeiti į didžiąją karaliaus Rotgaro pilį, kurią tikrai galima laikyti vienu iš pasaulio stebuklų, ypač turint galvoje, kad ji yra laukiniame normanų krašte. Rotgaro gentys vadina šią pilį Hurotu, mat šiauriečiai duoda pavadinimus daugeliui juos supančių daiktų – namams, laivams ir ypač ginklams. Tai štai: tas Hurotas, didžioji Rotgaro pilis, dydžiu buvo sulig kalifo rūmais, be to, gausiai išpuoštas sidabru ir net šiaurėje itin retu auksu. Aplink matėme prašmatniausius, neregėtai meniškus raštus ir puošinius. Tai iš tikrųjų buvo paminklas karaliaus Rotgaro galiai ir didybei.

Karalius Rotgaras sėdėjo tolimajame Huroto pilies menės gale, o ji buvo tokia didelė, kad iš tokio atstumo vos jį įžvelgėme. Už dešinio jo peties stovėjo tas pats mums kelią

pastoję šauklys. Jis pasakė kalbą, ir Hergeris man paaiškino jo žodžius:

– Karaliau, čia būrys karių iš Jatlamo karalystės. Jie ką tik atėjo nuo jūros. Jų vadas – vyras, vardu Bulivifas. Jie prašo leisti papasakoti tau, ko atvykę, karaliau. Nedrausk jiems prieiti. Jie elgiasi kaip aukštūnai, o sprendžiant iš vado laikysenos, jis didis karys. Pasveikink juos kaip didikus, karaliau Rotgarai.

Tuomet mūsų paprašė prieiti prie valdovo.

Atrodė, kad karalius Rotgaras prie mirties. Jis buvo nebe jaunas, žilų plaukų, labai blyškios odos, o veidas buvo išvagotas sielvarto ir baimės. Jis įtariai mus nužvelgė primerktomis akimis – o gal buvo pusaklis, nežinau. Galop jis prašneko. Anot Hergerio, jis sakė štai ką:

– Pažįstu šį vyrą, nes išsikviečiau jį čia, kad atliktų žygdarbį. Jis – Bulivifas, pažinojau jį dar vaiką, kai jūra keliavau į Jatlamo karalystę. Jis – Higlako, kuris maloniai mane priėmė, sūnus. Dabar jis atvyko pas mane sunkią liūdesio valandą.

Tuomet Rotgaras sušuko tarnams, kad pakviestų arčiau karius, atneštų dovanas ir pradėtų iškilmes.

Paskui prašneko Bulivifas. Jis pasakė ilgą kalbą, bet Hergeris jos man nevertė, kadangi kalbėdamas tuo pat metu kaip vadas būtų parodęs jam nepagarbą. Tačiau kalbos esmė buvo tokia: Bulivifas žinąs apie Rotgarą ištikusias bėdas ir dėl jų užjaučiąs. Jo paties tėvo karalystę sunaikinusios tos pačios negandos. Jis atvykęs išgelbėti Rotgaro karalystės nuo jį užpuolusių piktadarių.

Nesupratau, ką šiauriečiai vadina piktadariais, ką apie juos mano, nors jau buvau matęs tų žvėrių, plėšiusių į gabalus žmones, darbelius.

Karalius Rotgaras prabilo vėl. Kadangi skubėjo kalbėti, supratau jį norint kažką pasakyti, kol nepasirodė jo kariai ir didikai. Iš Hergerio sužinojau, kad jis sakė štai ką:

– Bulivifai, pažinojau tavo tėvą, kai pats buvau dar jaunas ir neseniai sėdęs į sostą. Dabar esu senas ir palaužtas. Man sunku pakelti galvą. Akys ašaroja iš gėdos, kad esu priverstas pripažinti savo silpnumą. Kaip matai, mano karalystė beveik visa nuniokota. Mano žemės virsta dykynėmis. Negaliu apsakyti, ką mano karalystei pridarė tie nelabieji. Mano kariai, įsidrąsinę nuo svaigalų, vakarais dažnai prisiekinėja sudorosią nelabuosius. Tačiau paskui, kai brėkštant ūkanotus laukus užlieja blanki šviesa, visur pamatome kruvinus lavonus. Štai kas kartina man gyvenimą, bet apie tai daugiau nekalbėsiu.

Tarnai atnešė suolus, padėjo prieš mus valgių. Paklausiau Hergerio, kas tie karaliaus minėti „nelabieji". Hergeris supyko ir liepė niekuomet daugiau to neklausti.

Tą vakarą vyko didžiulės iškilmės, kurioms vadovavo karalius Rotgaras ir karalienė Veileva, apsirengusi brangakmeniais ir auksu nusagstytas apdarais. Svečiai buvo Rotgaro karalystės didikai, kariai ir aukštūnai. Tie didžiūnai buvo apgailėtini žmogeliai: seni, luoši arba sužeisti, be to, per daug gėrė. Visi spoksojo tuščiais iš baimės žvilgsniais, o jų linksmybė taip pat buvo netikra.

Tarp svečių buvo dar karaliaus Rotgaro sūnus Viglifas, kurį minėjau anksčiau, nužudęs tris iš savo brolių. Tai buvo jaunas, lieknas vyras šviesia barzda. Jo akys niekuomet nenukrypdavo į kurį nors tašką – jos be paliovos sukiojosi į šalis; kitam žmogui į akis jis niekada nepažiūrėdavo. Jį pamatęs Hergeris tarė: „Jis lapinas." Mano bendražygis turėjo galvoje, kad Viglifas yra suktas, veidmainiškas žmogus ir jo elgesys – apsimestinis, nes, normanų įsitikinimu, lapė yra gyvūnas, sugebantis įgauti kokį tik nori pavidalą.

Iškilmėms įpusėjus Rotgaras pasiuntė prie Huroto pilies durų savo šauklį, tas pranešė, kad naktį rūkas nenusileis. Išgirdę žinią, jog naktis nebus ūkanota, svečiai netvėrė džiaugsmu, tik Viglifas buvo nepatenkintas.

Po kurio laiko Viglifas atsistojo ir tarė:

– Geriu norėdamas pagerbti mūsų svečius ir ypač Bulivifą, narsų ir šaunų karį, atvykusį padėti mums, patekusiems į tokią sunkią padėtį – nors kliūtis jam gali būti neįveikiama.

Hergeris kuždėjo man tuos žodžius, ir aš supratau, kad Viglifas sugebėjo vienu kirčiu pagirti ir įžeisti.

Visų akys nukrypo į Bulivifą – ką jis atsakys. Vadas atsistojo, pažiūrėjo į Viglifą ir tarė:

– Nebijau nieko, net neprityrusio nelabojo, kuris atsėlinęs naktį žudo miegančius žmones.

Pamaniau, kad jis kalba apie tą „vendolą", bet Viglifas išbalo ir įsitvėrė kėdės, ant kurios sėdėjo.

– Kalbi apie mane? – virpančiu balsu paklausė jis.

Bulivifas atsakė štai ką:

– Ne, bet tavęs bijau ne daugiau negu miglos pabaisų.

Nors Rotgaras sušuko jaunajam Viglifui sėstis, tas neatlyžo ir sušuko visiems susirinkusiems didikams:

– Šitas Bulivifas, atvykęs iš tolimų krantų, iš pažiūros be galo išdidus ir stiprus. Aš nusprendžiau išmėginti jo narsą, nes didybė gali aptemdyti akis kiekvienam vyrui.

Man bežiūrint atsitiko štai kas: stiprus karys, sėdintis prie stalo šalia durų Bulivifui už nugaros, sparčiai atsistojo, stvėrė ietį ir pasileido prie jo. Tai atsitiko taip greitai, kad žmogus per tiek laiko nebūtų spėjęs gurkštelti oro, tačiau Bulivifas atsisuko, čiupo ietį ir smogė ja kariui tiesiai į krūtinę, paskui iškėlė laikydamas už ieties koto aukštai virš galvos ir sviedė į sieną. Taigi karys buvo pamautas ant ieties lyg kepsnys ant iešmo. Jis spardėsi, jo kojos tabalavo virš grindų; ieties smaigalys buvo giliai įsmigęs į Huroto pilies sieną. Karys išleido garsą ir mirė.

Tuomet kilo didžiulis sambrūzdis. Bulivifas atsigręžė į Viglifą ir tarė:

– Šitaip aš įveiksiu visus pavojus.

Tuomet labai karštai prašneko Hergeris. Jis kalbėjo pernelyg garsiai, vis rodydamas ranka į mano pusę. Šie įvykiai mane baisiai suglumino; atvirai pasakius, negalėjau atitraukti akių nuo to negyvo kario, prismeigto prie sienos.

Tuomet Hergeris atsigręžė į mane ir lotyniškai tarė:

– Turi sudainuoti dainą karaliaus Rotgaro dvariškiams. Visi jos pageidauja.

– Ką man dainuoti? – paklausiau jo. – Nemoku jokių dainų.

Jis atsakė:

– Sudainuok ką nors malonaus širdžiai, – ir pridūrė: – Tik nešnekėk apie jūsų vienintelį Dievą. Tokios nesąmonės niekam nerūpi.

Tiesą sakant, nežinojau, ką dainuoti, kadangi nesu menestrelis. Ėjo laikas; salėje tvyrant tylai visi spoksojo į mane. Tada Hergeris man patarė:

– Padainuok apie karalius ir vyrus, pasižymėjusius mūšiuose.

Atsakiau tokių dainų nežinąs, bet galįs papasakoti jiems istoriją, kuri mano gimtinėje laikoma juokinga ir įdomi. Hergeris pagyrė mane išmintingai pasirinkus. Tada papasakojau jiems – karaliui Rotgarui, jo karalienei Veilevai, sūnui Viglifui bei visiems susirinkusiems aukštūnams ir kariams – visiems žinomą istoriją apie Abu Kasimo kurpes. Kalbėjau žvaliai, be paliovos šypsodamasis, ir iš pradžių šiauriečiai patenkinti juokėsi ir pliaukšėjo sau per pilvus.

Tačiau tuomet ėmė dėtis keisti dalykai. Man įpusėjus pasakojimą normanai nustojo juoktis ir vis labiau niuro, o baigus užuot juokęsi tylėjo kaip nebyliai.

Hergeris man paaiškino:

– Tu negalėjai žinoti, bet iš tokių dalykų nesijuokiama. Turiu dabar taisyti padėtį, – ir pasakė kalbą, kurioje, kaip supratau, iš manęs pasišaipė.

Visi ėmė juoktis ir galų gale linksmybės vėl tęsėsi.

Abu Kasimo kurpių istorija nuo seno paplitusi arabų kraštuose. Ją gerai žinojo Ibn Fadlanas ir kiti bagdadiečiai.

Esama daug šios istorijos variantų, ją galima pasakoti glaustai ar ištęstai – nelygu pasakotojo entuziazmas. Pasakojant trumpai, Abu Kasimas – turtingas pirklys ir šykštuolis, kuris stengiasi nuslėpti esąs turčius tam, kad sudarytų pelningesnius sandorius. Norėdamas atrodyti vargingai avi itin prastomis, nudrengtomis kurpėmis, tikėdamasis apmulkinti žmones, bet jam tai nepavyksta. Aplinkiniai tik mano, kad jis kvailas ir juokingas.

Vieną dieną Abu Kasimas itin palankiomis sąlygomis įsigyja stiklo indų ir nusprendžia atšvęsti, bet ne kaip įprasta ištaisydamas vaišes draugams, o nueidamas į viešąją pirtį ir patirdamas nedidelį savanaudišką malonumą. Jis palieka drabužius ir apavą prieškambaryje. Draugas išbara jį už nunešiotas kurpes – girdi, su tokiomis nepadoru rodytis žmonėse. Abu Kasimas atsako, kad jos dar kurį laiką jam pasitarnaus, ir su draugu įeina į pirtį. Vėliau į pirtį ateina įtakingas teisėjas; jis išsirengia ir palieka prieškambaryje savo prašmatnias kurpes. Tuo metu išėjęs iš pirties Abu Kasimas neranda senųjų savo kurpių – tik naujus, gražius batus. Nusprendęs, kad tai draugo dovana, apsiavęs eina namo.

Išėjęs iš pirties teisėjas pasigenda savo apavo – pamato tik vargingas, nutriušusias kurpes, kurios, kaip visi žino, yra šykštuolio Abu Kasimo. Įpykęs teisėjas siunčia tarnus parnešti dingusių kurpių, ir tie netrukus randa jas ant vagies kojų. Pirklį nutempia į teismą, ir jam uždeda didelę baudą.

Abu Kasimas keikia jį ištikusią nesėkmę ir parėjęs namo išmeta nelemtas kurpes pro langą; tos įkrenta į drumzliną

Tigro upę. Po kelių dienų žvejai ištraukia tinklą ir tarp žuvų randa Abu Kasimo kurpes; jų vinių galvutės suplėšiusios tinklą. Įniršę jie meta apavą pro atdarą langą. Taip jau sutapo, kad langas buvo Abu Kasimo; kurpės krenta ant ką tik nupirktų stiklinių indų ir visus sudaužo.

Abu Kasimas sielojasi ir kremtasi, kaip gali tik toks nagas kaip jis. Pirklys prisiekia, kad tos prakeiktos kurpės jam nebepridarysiančios žalos, todėl pasiėmęs kastuvą eina į savo sodą ir jas užkasa. Artimiausias jo kaimynas atsitiktinai pamato Abu Kasimą kasant – tai niekingas darbas, tinkamas tik tarnui. Kaimynas nusprendžia, kad namų šeimininkas pats griebėsi šio nemalonaus darbo tikriausiai norėdamas užkasti lobį. Taigi jis eina pas kalifą ir įskundžia Abu Kasimą, mat pagal krašto įstatymus visi žemėje rasti turtai yra kalifo nuosavybė.

Abu Kasimą iškviečia pas kalifą. Kai pirklys pasiaiškina užkasęs tik senas kurpes, dvariškiai už pilvų susiėmę kvatoja iš akivaizdžių šykštuolio pastangų nuslėpti tikrąsias, neteisėtas užmačias. Kalifas užpyksta: šitaip kvailai meluodamas Abu Kasimas rodo laikąs jį paskutiniu mulkiu, todėl nustatytą baudą dar padidina. Pirklys išgirdęs nuosprendį netenka žado, bet yra priverstas baudą sumokėti.

Tuomet šykštuolis pasiryžta atsikratyti kurpių visiems laikams. Norėdamas išvengti naujų nemalonumų, keliauja toli už miesto ir įmetęs kurpes į nuošalų tvenkinį patenkintas žiūri, kaip tos grimzta į dugną. Tačiau tvenkinio vanduo naudojamas miesto vandentiekiui, ir po kurio laiko kurpės užkem-

ša vamzdžius. Taisytojai, atsiųsti pašalinti kliūties, aptinka kurpes ir jas atpažįsta, nes visi matė, kuo avėjo tas garsusis šykštūnas. Abu Kasimą apkaltina teršiant miesto vandenį, vėl atveda pas kalifą, ir tas skiria jam gerokai didesnę baudą negu anąkart. Kurpės grąžinamos pirkliui.

Dabar Abu Kasimas nusprendžia batus sudeginti, bet jie dar šlapi, todėl padžiauna juos balkone. Pamatęs kurpes šuo ima su jomis žaisti; viena jų išsprūdusi iš nasrų krinta į gatvę ir pataiko į moterį, einančią pro šalį. Moteris nėščia, o nuo smūgio persileidžia. Moters vyras bėga į teismą reikalaudamas atlyginti nuostolius, ir teismas juos dosniai priteisia. Abu Kasimas, dabar visiškai palaužtas ir nuskurdintas, priverstas mokėti.

Iš pirmo žvilgsnio ši arabų istorija žaismingai iliustruoja, kokios negandos gali ištikti žmogų, nepakankamai dažnai keičiantį savo apavą. Tačiau nerimą šiauriečiams neabejotinai sukėlė potekstė – vaizdinys žmogaus, negalinčio nusikratyti kažkokios naštos.

Paskui visą naktį svečiai toliau puotavo. Visi Bulivifo kariai nerūpestingai linksminosi. Pamačiau, kad Viglifas prieš išeidamas iš menės sužaibavo akimis į Bulivifą, bet tas nekreipė dėmesio – jam labiau rūpėjo vergių merginų ir laisvų moterų dėmesys. Po kurio laiko užmigau.

Rytą mane pažadino kalimo garsai. Atsargiai iškišęs nosį iš didžiosios Huroto pilies pamačiau, kad visi Rotgaro karalystės gyventojai stato gynybinius įtvirtinimus. Vyko paren-

giamieji darbai: arkliai tempė kuolus tvoroms, o kariai juos smailino. Pats Bulivifas kardo smaigaliu brėždamas žemėje ženklus rodė, kur turės stovėti įtvirtinimai. Tam tikslui jis naudojo ne didįjį kalaviją Rundingą, bet kažkokį kitą ginklą; ar taip elgėsi dėl kokios nors priežasties – nežinau.

Vidurdienį atėjo moteris, vadinama mirties angelu[19], numetusi ant žemės kaulų pasakė burtažodžius ir pranešė, kad naktį nusileis rūkas. Tai išgirdęs Bulivifas paliepė nutraukti darbus ir iškelti didelę puotą. Visi jam pritarė ir liovėsi triūsę. Paklausiau Hergerio, kam reikia rengti puotą, bet jis atšovė, kad per daug klausinėju. Tiesą sakant, paklausiau ne laiku, mat jis merginosi šviesiaplaukei vergei, kuri jam maloniai šypsojosi.

Vėliau tą pačią dieną Bulivifas sukvietė visus savo karius ir pasakė: „Ruoškitės mūšiui." Jie neprieštaravo ir palinkėjo kits kitam sėkmės. O tuo metu aplink buvo rengiama puota.

Vakaro pokylis beveik niekuo nesiskyrė nuo vakarykščio, tik jame dalyvavo mažiau Rotgaro didikų. Tiesą sakant, sužinojau, kad dauguma aukštūnų visai neateis baimindamiesi to, kas naktį įvyks Huroto pilyje, mat atrodė, jog toji visose apylinkėse nelabuosius domina labiausiai. Gal jie gviešėsi tos pilies ar panašiai – gerai nesupratau.

Pobūvis man nebuvo linksmas, nes kamavo bloga nuojauta dėl to, kas įvyks. O per puotą atsitiko štai kas: vienas iš pagyvenusių didikų šiek tiek kalbėjo lotyniškai ir kai kuriomis iberų tarmėmis, mat jaunesnis būdamas keliavo po

Kordobos kalifato apylinkes, todėl aš jį užkalbinau. Kaip pamatysite, apsimečiau žinąs tai, ko iš tikrųjų nežinojau.

Jis pradėjo šitaip:

– Vadinasi, esi tas tryliktasis?

Patvirtinau.

– Tikriausiai esi nepaprastai drąsus, – tarė senis, – todėl reiškiu tau savo pagarbą.

Aš jam kažką mandagiai atsakiau – girdi, palyginus su kitais Bulivifo būrio vyrais, esu bailys; tai buvo tikrų tikriausia tiesa.

– Nesvarbu, – atsakė seneliokas, kuris buvo gerokai įkaušęs, nes gėrė tų vietų svaigalą, stipriai veikiančią šlykštynę, kurią jie vadina midumi, – vis tiek esi narsus vyras, jei išdrįsai stoti prieš vendolus.

Pajutau pagaliau gavęs progą sužinoti šį tą reikšminga. Pakartojau tam didikui normanų patarlę, kurią kažkada išgirdau iš Hergerio: „Gyvūnai nugaišta, draugai miršta, aš taip pat mirsiu, bet vienintelis dalykas, kuris niekuomet nemiršta – garsas, liekantis mums mirus."

Senis sukikeno bedante burna; jam buvo malonu, kad žinau šiauriečių posakį.

– Tai tiesa, – tarė jis, – bet apie vendolus garsas taip pat sklinda.

Kuo abejingesniu balsu pasakiau:

– Nejaugi? Aš to nežinojau.

Tuomet senukas atsakė sutinkąs man kaip svetimtaučiui apie juos papasakoti. Iš jo išgirdau štai ką: žodis „vendolas"

ar „vindonas“ yra labai senas – toks pat senas kaip normanų gentys, ir reiškia „juodąją miglą“. Šiauriečiai jį sieja su rūku, kuris nusileidus tamsai atneša juodus nelabuosius. Tie nužudę žmones ėda jų mėsą.[20] Nelabieji baisiai apžėlę; prie jų šlykštu prisiliesti, jie klaikiai dvokia; tie padarai nuožmūs ir klastingi. Jie nekalba jokia žmonių kalba, tačiau tarpusavyje susišneka. Jie pasirodo kartu su vakaro rūku ir pranyksta švintant, o kur – niekas nežino, nes nedrįsta sekti.

Senukas man aiškino šitaip:

– Vietoves, kuriose gyvena juodosios miglos pabaisos, gali atpažinti įvairiai. Retkarčiais raiti kariai, su šunimis medžiodami elnią, miškais ir plynėmis daugelį mylių vejasi vieną jų per kalnus ir slėnius. Staiga elnias pribėga prie kokio užpelkėjusio ežeriuko ar tyrulių, kuriuose telkšo sūrokas vanduo, ir sustoja – verčiau leisis sudraskomas šunų, negu įkels koją į tą šlykščią vietovę. Taip mes ir sužinome, kur gyvena vendolai, nes net gyvūnai neišdrįsta ten eiti.

Parodžiau nepaprastai nustebintas senuko pasakojimo, kad daugiau iš jo išpeščiau. Hergeris tuomet mane pamatė ir grėsmingai dėbtelėjo, bet nekreipiau į jį dėmesio.

Seneliokas pasakojo toliau:

– Senais laikais juodosios miglos pabaisų bijojo visi normanai, kad ir kurioje krašto dalyje jie būtų gyvenę. Mano tėvas, o prieš jį – jo tėvas ir senelis, dar buvo matę tuos nelabuosius. Kai kurie jauni kariai žiūri į mus kaip į senus kvailius todėl, kad prisimename senus pasakojimus apie siaubus ir niokojimus, patirtus nuo tų šėtonų. Tačiau šiauriečių

vadai visose karalystėse, net Norvegijoje, visuomet buvo pasirengę juodosios miglos pabaisų sugrįžimui. Visi mūsų miestai ir tvirtovės apsaugoti ir įtvirtinti iš sausumos pusės. Nuo mano prosenelio laikų šitaip elgiasi mūsų gentys, ir mes niekuomet neregėjome juodosios miglos baisūnų. Dabar jie grįžo.

Paklausiau jo, kodėl pabaisos grįžo, ir jis nuleidęs balsą atsakė:

– Juodosios miglos baisuoliai grįžo per Rotgaro tuštybę ir silpnumą. Jis įžeidė dievus savo kvaila prabanga ir suviliojo nelabuosius pasirinkęs piliai šią iš sausumos pusės nesaugomą vietą. Rotgaras susenęs, jis žino, kad jo neprisimins dėl mūšių, kuriuose kovėsi ir nugalėjo, todėl pasistatydino šią prabangią pilį, apie kurią kalba visas pasaulis ir kuri glosto jo tuštybę. Rotgaras dedasi dievu, bet yra tik žmogus, todėl dievai pasiuntė juodosios miglos pabaisas, kad jį parklupdytų ir pamokytų nuolankumo.

Pasakiau tam senukui, kad Rotgaro pavaldiniai tikriausiai junta jam pagiežą. Jis atsakė:

– Nė vienas žmogus nėra toks geras, kad neturėtų jokios ydos, nei toks blogas, kad būtų ničnieko nevertas. Rotgaras – teisingas karalius, ir per visą jo valdymą žmonės klestėjo. Čia, Huroto pilyje, matyti, kad jis valdė išmintingai ir dosniai. Vienintelis jo trūkumas yra tas, kad pamiršo gynybą, nes mūsų posakis byloja: „Vyras niekada negali nė per žingsnį atsitraukti nuo savo ginklų." Rotgaras neturi ginklų; jis paliegęs ir bedantis, todėl juodosios miglos pabaisos netrukdomai slankioja po mūsų kraštą.

Norėjau sužinoti daugiau, bet senukas pavargo, todėl nuo manęs nusisuko ir netrukus užmigo. Iš tikrųjų svetingojo Rotgaro valgių ir gėrimų buvo gausu, tad nemažai didikų ir aukštūnų snūduriavo.

Apie Rotgaro puotą pasakysiu štai ką: kiekvienam svečiui buvo paklota staltiesė, padėta lėkštė, šaukštas ir peilis; pakviestieji buvo vaišinami virta kiauliena, ožkiena ir žuvimi, mat normanams virta mėsa gardžiau už keptą. Dar buvo gausu kopūstų ir svogūnų, be to, obuolių ir lazdyno riešutų. Gavau salsvos, sultingos mėsos, kokios niekad nebuvau ragavęs; man paaiškino, kad tai elniena.

Midumi vadinamas šleikštus gėrimas fermentuojamas iš medaus. Tai rūgščiausias, juodžiausias, bjauriausias svaigalas, kada nors išrastas žmogaus, o jo stiprumas neregėtas: keletas gurkšnių, ir viskas prieš akis ima suktis. Bet aš negėriau – garbė Alachui.

Pastebėjau, kad Bulivifas ir visi jo vyrai tą vakarą negėrė arba gėrė labai saikingai, bet Rotgaras, užuot įsižeidęs, žiūrėjo į tai kaip į savaime suprantamą dalyką. Tą vakarą vėjas nepūtė, todėl žvakės ir liepsnos Huroto pilyje nemirgėjo, bet buvo drėgna ir vėsu. Savo akimis mačiau, kad lauke nuo kalnų atslenka rūkas, užgoždamas sidabro mėnesieną, aptraukdamas viską juodu šydu.

Vėlų vakarą karalius Rotgaras su savo karaliene nuėjo miegoti. Masyvios Huroto pilies durys buvo užrakintos ir užšautos skląsčiais. Viduje likę didikai ir aukštūnai girti kaip pėdai garsiai užknarkė.

Tuomet Bulivifas ir jo vyrai, vis dar užsidėję šarvus, apėjo menę ir užgesino kai kurias žvakes, o liepsnas prigesino, kad vos rusentų. Paklausiau Hergerio, kam jie taip daro, bet tas liepė man melstis, kad likčiau gyvas, ir apsimesti miegančiam. Man davė ginklą – trumpą kardą, bet jis menkai mane guodė. Buvau ne karys ir puikiai tai žinojau.

Visi vyrai apsimetė miegą. Bulivifas ir jo vyrai sugulė šalia miegančių karaliaus Rotgaro didikų, kurių knarkimas drebino menę. Kaip ilgai laukėme – nežinau, nes ir pats, matyt, užsnūdau. Staiga prabudau, bet kažkaip neįprastai iškart pasidariau kuo budriausias; visi miegai bemat išsilakstė, tad nors tebegulėjau susisupęs į lokeną ant didžiosios menės grindų, visas įsitempiau ir suklusau. Buvo tamsi naktis, žvakės vos degė; menėje dvelkė vėjelis, mirgindamas geltonas jų liepsneles.

Tuomet išgirdau kažkokį kriuksėjimą, tarsi kiaulės knaisiotų žemę, ir užuodžiau vėjelio atneštą dvoką, panašų į mėnesį pūvančios dvėsenos, ir didžiai išsigandau. Šis kriūkavimas – kitaip jo negaliu pavadinti – šie urzgiantys, kreksintys garsai ėmė stiprėti, tapo aršesni. Jie sklido iš lauko vienoje pilies pusėje. Paskui išgirdau juos kitame šone, paskui dar kitame ir dar kitame. Pilis buvo apsupta.

Atsisėdau atsirėmęs į alkūnę jausdamas, kaip daužosi širdis, ir apsidairiau po menę. Nė vienas miegančių karių nekrustelėjo, bet pamačiau, kad Hergeris guli plačiai atsimerkęs. Bulivifas apsimetė knarkiąs, bet jo akys irgi buvo plačiai atmerktos. Iš to supratau, kad visi Bulivifo kariai ne-

kantrauja susikauti su vendolais, nuo kurių garsų oras dabar gauste gaudė.

Prisiekiu Alachu: jokia baimė neprilygsta tai, kurią jaučia žmogus, nežinantis jos priežasties. Kaip ilgai tysojau ant to lokio kailio, girdėdamas vendolų kriuksėjimą ir uosdamas jų šlykštų dvoką! Kaip ilgai laukiau pats nežinodamas ko – prasidedant kažkokio mūšio, mintys apie kurį baugino labiau negu pačios grumtynės! Prisiminiau štai ką: narsių karių antkapiuose normanai išraižo tokią pagyrą: „Jis nepabėgo iš mūšio." Nė vienas iš Bulivifo vyrų tąnakt nepabėgo, nors juos iš visų pusių supo garsai ir smarvė, kurie čia didėjo, čia vėl slopo, sklido tai iš vienur, tai iš kitur. Tačiau jie vis laukė.

Tuomet atėjo baisiausia akimirka. Visi garsai liovėsi. Stojo visiška tyla, tik buvo girdėti, kaip knarkia vyrai ir tyliai traška ugnis. Nė vienas Bulivifo karių vis dar nepasijudino.

Tuomet į tvirtas Huroto pilies duris buvo suduotas galingas smūgis, jos subyrėjo ir atsidarė. Plūstelėjęs dvokiančio oro gūsis užgesino visas šviesas, ir į menę įsiveržė juodosios miglos pabaisos. Nesuskaičiavau, kiek jų: rodės, tų juodų kriuksinčių būtybių tūkstančiai, nors galėjo tebūti ne daugiau kaip penkios ar šešios. Tie milžiniški juodi padarai atrodė visai ne kaip žmonės, bet podraug į juos panėšėjo. Oras pradviso krauju ir mirtimi. Man pasidarė neapsakomai šalta, ėmiau tirtėti. Tačiau nė vienas karys nekrustelėjo.

Tuomet sušukęs kraują stingdančiu balsu, kuris galėjo prikelti numirėlius, Bulivifas šoko ant kojų mosuodamas

milžinišku kalaviju Rundingu, ir tas čaižė orą kaukdamas lyg kaitri ugnis. Jo kariai taip pat pašoko ir visi stojo į grumtynes. Vyrų riksmai sumišo su dvokiančių miglos siaubūnų kriuksėjimu. Kilo baimė ir sąmyšis, prasidėjo baisus Huroto pilies niokojimas ir plėšimas.

Aš neturėjau nė menkiausio noro kautis, tačiau mane puolė viena iš tų miglos pabaisų. Jai prisiartinus pamačiau švytinčias raudonas akis. Prisiekiu: jos spindėjo nelyginant liepsna. Tuomet užuodžiau tą smarvę, baisuolis pakėlė mane į viršų ir sviedė per menę kaip vaikas meta akmenuką į jūrą. Atsimušęs į sieną nukritau ant grindų ir kurį laiką tysojau apsvaigęs, tad viską aplink mačiau lyg sapne.

Kuo aiškiausiai prisimenu tas pabaisas mane čiupinėjus. Ypač įstrigo jų kūnų plaukuotumas, mat tos miglos baisuoklės nuo galvos iki kojų apžėlusios ilgais ir tankiais kaip šunų gaurai plaukais. Dar įsidėmėjau tą gaižų dvoką, sklidusį iš nasrų mane sviedusiai pabaisai.

Nežinau, kaip ilgai truko mūšis, bet staiga jis akimirksniu baigėsi. Juodosios miglos pabaisos pranyko – išsliūkino kriuksėdamos, lekuodamos, išsinešdamos ir savo dvoką, palikdamos nusiaubtą menę ir lavonus. Patirtus nuostolius sužinosime tik uždegę naujas žvakes.

Grumtynių padariniai buvo tokie: iš Bulivifo vyrų žuvo trys – Ronetas ir Halga, abu didikai ir karys Edgtas. Pirmajam perplėšė krūtinę. Antrajam sulaužė nugarkaulį. Trečiajam nusuko galvą, kaip jau buvau matęs. Visi trys buvo negyvi.

Kiti du, Haltafas ir Retelis, buvo sužeisti. Haltafas neteko ausies, Retelis – dviejų dešinės rankos pirštų. Abiejų vyrų žaizdos nebuvo mirtinos, tad jie nedejavo, nes normanai įpratę mūšyje gautas žaizdas pakelti žvaliai; jiems svarbiausia – kad liko gyvi.

Na, o Bulivifas, Hergeris ir visi kiti buvo permirkę krauju, tarsi būtų jame išsimaudę. Pasakysiu tai, kuo dažnas nepatikės, tačiau taip buvo iš tikrųjų: mūsų būrys nenukovė nė vienos miglos pabaisos! Visos jos išspūdino, nors kai kurios, ko gero, buvo mirtinai sužeistos. Visoms pavyko pasprukti.

Hergeris tarė:

– Mačiau dvi jų, nešančias negyvą trečią.

Gal iš tikrųjų taip ir buvo, nes visi patvirtino. Sužinojau, kad miglos pabaisos niekuomet nepalieka saviškių žmonėms – veikiau rizikuoja pakliūti į didelį pavojų, kad tik žmogus jų neišvystų. Jos taip pat kiek įmanydamos stengiasi pasiimti aukos galvą, todėl Edgto galvos niekur neradome – baisuolės ją nusinešė.

Tuomet Bulivifas prašneko, ir Hergeris man taip paaiškino jo žodžius:

– Žiūrėkit, aš turiu kruviną nakties grumtynių trofėjų. Matot – čia vieno nelabųjų ranka.

Ir iš tiesų Bulivifas laikė vienos iš miglos pabaisų ranką, nukirstą ties pečiu didžiuoju kalaviju Rundingu. Visi kariai apspitę ėmė ją apžiūrinėti. Man ji pasirodė maža, bet su nenormaliai didele plaštaka. Palyginti su ja dilbis ir žastas buvo per trumpi, tik su galingais raumenimis. Visa ran-

ka, išskyrus delną, buvo apžėlusi susivėlusiais ilgais juodais plaukais. Baigdamas pridursiu, kad toji ranka dvokė gaižiai kaip ir visa juodoji migla.

Visi kariai tuomet ėmė džiaugsmingai sveikinti Bulivifą ir girti jo kalaviją Rundingą. Nelabojo ranka buvo pakabinta ant Huroto pilies sijų, ir visi Rotgaro karalystės gyventojai galėjo ja stebėtis. Taip baigėsi pirmasis mūšis su vendolais.

KAS NUTIKO PO PIRMOJO MŪŠIO

IŠ TIKRŲJŲ ŠIAURIEČIAI NIEKADA NESIELGIA KAIP IŠMINTINGI, SUPRATINGI ŽMONĖS. Po miglos pabaisų antpuolio, per kurį jos gavo atkirtį nuo Bulivifo ir jo bendražygių, tarp kurių buvau ir aš, Rotgaro karalystės vyrai sėdėjo sudėję rankas.

Niekas nešventė, nepuotavo, nedžiūgavo, nerodė džiaugsmo. Iš tolimiausių karalystės kampelių žmonės ėjo pasižiūrėti į didžiojoje menėje kabančią nelabojo ranką, ir ją pamatę didžiai nustebdavo ir apstulbdavo. Tačiau pats Rotgaras, pusaklis seneliokas, nerodė jokio pasitenkinimo, neįteikė Bulivifui ir jo bendražygiams jokių dovanų, nerengė jokių puotų, nedavė jam jokių vergų, nei sidabro, nei brangių apdarų, neparodė jokio kito pagarbos ženklo.

Užuot rodęs pasitenkinimą, karalius Rotgaras nutaisė rūškaną veidą, pūtėsi ir atrodė labiau išsigandęs negu anks-

čiau. Aš įtariau, tik balsu to neišsakiau, kad Rotgarui labiau patiko ankstesnė padėtis, kai juodoji migla nebuvo įveikta.

Bulivifo elgsena irgi nepakito. Jis nereikalavo jokių apeigų, puotų, svaigalų ar valgių. Nakties mūšyje narsiai žuvę didžiūnai buvo greitai suguldyti į duobes, virš kurių buvo pastatyti mediniai stogai ir palikti ten papročių numatytas dešimt dienų. Tai buvo padaryta paskubomis.

Tik šarvodami žuvusius karius Bulivifas ir jo bičiuliai atrodė laimingi ir leisdavo sau šypsotis. Ilgiau išgyvenęs tarp normanų įsitikinau, kad jie šypsosi, kai kas nors krinta mūšyje, šitaip džiaugdamiesi dėl mirusiojo, o ne dėl gyvųjų. Mat jie būna patenkinti, kai kas nors žūsta kaip karys. Ir priešingai: jei koks vyras miršta miegodamas ar gulėdamas lovoje, šiauriečiai sielvartauja. Apie tokį jie sako: „Jis nugaišo kaip karvė šiauduose.“ Čia ne įžeidimas, bet pagrindas apgailestauti dėl jo mirties.

Normanų įsitikinimu, žmogaus mirties aplinkybės nulemia jo gyvenimą aname pasaulyje, todėl kario žūtis mūšio lauke jiems vertingesnė už viską. „Šiaudinė mirtis“ jiems gėdinga.

Jeigu vyras miršta miegodamas, sakoma, esą jį pasmaugusi *maran* – nakties kumelė. Tas padaras yra moteris, todėl tokia mirtis žeminanti, nes nieko nėra gėdingiau, kaip mirti nuo moters rankos.

Dar jie sako, kad žema mirti be ginklų, todėl šiauriečių karys visada miega su jais – jeigu naktį ateis *maran*, turės po ranka. Karys retai miršta nuo ligos ar nusilpęs nuo senatvės. Girdėjau apie vieną karalių, vardu Einas, kuris sulaukė tokio

amžiaus, kad pasidarė bedantis kaip kūdikis ir mito kūdikių maistu. Visas dienas jis leido lovoje gerdamas pieną iš rago. Man apie tai papasakojo kaip itin neįprastą normanų kraštuose dalyką. Savo akimis mačiau kelis labai susenusius vyrus, turiu galvoje tokius senus, kad barzdos plaukai ne tik tampa balti, bet ir ima kristi iš smakro.

Iki gilios senatvės išgyvena ir kai kurios jų moterys, ypač kaip toji sukriošėlė, kurią jie vadina mirties angelu; laikoma, kad tos senės turi stebuklingų galių gydyti žaizdas, apkerėti, apsaugoti nuo blogos akies ir nuspėti įvykius.

Šiaurietės nesivaidija; negana to, dažnai mačiau jas įsikišant į prasidedančias dviejų vyrų peštynes ar dvikovą ir nuslopinant kylantį pyktį. Jos taip elgiasi, kai kariai apsiblausę ir apdują nuo svaigalų. O taip būna dažnai.

Normanai, geriantys daug svaigalų bet kuriuo paros metu, dieną po mūšio nieko negeria. Rotgaro pavaldiniai retai jiems pasiūlydavo taurę, bet kai šitaip nutikdavo, vyrai atsisakydavo. Mane šitoks elgesys neapsakomai glumino, ir galų gale paklausiau apie tai Hergerio.

Hergeris gūžtelėjo pečiais – taip šiauriečiai rodo abejingumą ar atsainumą.

– Visi bijo, – paaiškino jis.

Paklausiau, kodėl vis dar reikia bijoti. Jis atsakė taip:

– Žino, kad juodoji migla grįš.

Prisipažįstu: pučiausi jausdamas esąs narsuolis, bet iš tikrųjų žinojau nenusipelnęs tokio apibūdinimo. Šiaip ar taip, džiūgavau likęs gyvas, o Rotgaro pavaldiniai žiūrėjo į mane kaip į vieną iš šauniųjų karių būrio.

– Baisaus čia daikto! – drąsiai atsakiau. – Jeigu pabaisos grįš, mes sutriuškinsime jas dar kartą.

Tiesą sakant, buvau pasipūtęs kaip jaunas gaidys, ir dabar man gėda prisiminus, kaip riečiau nosį.

Hergeris atsakė:

– Rotgaro karalystėje nėra karių ar didžiūnų, gebančių kautis – jie visi seniai mirę, ir mes vieni turėsime ginti kraštą. Vakar mūsų buvo trylika. Šiandien liko dešimt, ir du iš jų sužeisti, tad negali kautis visa jėga. Juodoji migla įpykdyta ir klaikiai keršys.

Atsakiau Hergeriui, per grumtynes patyrusiam nedidelių žaizdų, tiesa, nė iš tolo neprilygstančių šiurpiems nagų pėdsakams mano paties veide, kuriuos didžiuodamasis visiems rodžiau, girdi, nebijau nelabųjų – jie nieko negalėtų man padaryti.

Jis atšovė, kad esu arabas ir nieko neišmanau apie normanų krašto gyvenimą; pasak jo, juodosios miglos pabaisų kerštas būsiąs baisus ir žiaurus.

– Jos grįš, pasivertusios korgonu, – pridūrė.

Nežinojau, ką reiškia šis žodis, todėl paklausiau:

– Kas yra korgonas?

– Tamsoje švytintis slibinas, kuris atlekia oru, – atsakė jis.

Man tai pasirodė pernelyg fantastiška, bet jau buvau matęs jūros siaubūnus, kuriuos gyvenant jie tvirtino, be to, mačiau, koks įsitempęs ir išvargęs Hergeris, tad supratau jį tikint tuo tamsoje švytinčiu slibinu.

– Kada pasirodys korgonas? – paklausiau.

– Gal šiąnakt, – atsakė Hergeris.

Iš tikrųjų su juo besikalbėdamas mačiau, kaip Bulivifas vėl vadovauja gynybinių įtvirtinimų statybai aplink Huroto pilį, nors pernakt nebuvo sudėjęs bluosto, iš nuovargio jo akys lipte lipo. Dirbo visi karalystės gyventojai – vaikai, moterys ir seniai, vergai taip pat, o jiems nurodinėjo Bulivifas ir jo pavaduotojas Ektgovas.

O darė jie štai ką: aplink Huroto pilį ir gretimus statinius, karaliaus Rotgaro bei kai kurių jo didikų būstus, taip pat aplink paprastas šių šeimų vergų lūšnas ir kelių arčiausiai jūros gyvenančių valstiečių trobas Bulivifas pastatė savotišką tvorą iš sukryžiuotų iečių ir stulpų nusmailintais galais. Ta tvora tebuvo sulig vyro pečiais, ir nors smailūs stulpai atrodė grėsmingai, nesupratau, kokia nauda iš tokių įtvirtinimų, nes vyrai lengvai galėjo per juos perlipti.

Pasakiau tai Hergeriui, ir tas išvadino mane kvailu arabu. Jis buvo bjauriai nusiteikęs.

Jie įrengė dar vieną kliūtį – griovį anapus iečių tvoros už pusantro žingsnio nuo jos. Tas griovys buvo itin keistas: negilus, ne daugiau kaip vyrui iki kelių, dažnai dar lėkštesnis. Jis buvo nelygiai iškastas, todėl nevienodo gylio, šen ir ten su duobutėmis. Be to, kai kur į žemę smaigaliais į viršų buvo pribedžiota iečių.

Kaip ir tvoros, to menkučio griovio naudos nesupratau, bet Hergerio neklausinėjau, nes jau žinojau jo nuotaiką. Aš tik kiek galėdamas prisidėjau prie dirbančiųjų, tik kartą

padaręs pertrauką pasismaginti su verge, kaip tai darydavo šiauriečiai, nes nakties jaudulys ir dienos pasirengimai įkvėpė man nepaprastai daug jėgų.

Kol plaukiau su Bulivifu ir jo kariais Volga, Hergeris mane įspėjo nepasitikėti nepažįstamomis moterimis, ypač patraukliomis ir gundančiomis. Pasak jo, normanų krašto miškuose ir dykynėse gyvenančios moterys, vadinamos miškinėmis. Tos miškinės priviliojančios vyrą grožiu ir meiliais žodžiais, o kai vyriškis prie jų prisiartinąs, pamatąs, kad jų nugarose – kiaurymės, nes jos esančios vaiduokliai. Tuomet miškinė tokį sugundytą vyrą apkeri, ir jis tampa jos belaisviu.

Taigi Hergeris buvo mane įspėjęs, ir aš prie tos vergės prisiartinau su baime, nes jos nepažinojau. Pačiupinėjau jai nugarą ir ji nusijuokė, mat suprato, kad taip darau norėdamas įsitikinti, jog ji nėra miško dvasia. Pasijutau kaip koks kvailys ir keikiau save patikėjęs stabmeldžių prietaru. Tačiau pastebėjau, kad jeigu visi aplinkiniai tiki kokiu dalyku, netrukus tau kyla pagunda irgi juo tikėti. Taip nutiko ir man.

Šiaurietės tokio pat blyškaus gymio kaip vyrai ir tokios pat aukštos: daugumai jų buvau iki smakro. Moterys mėlynų akių ir labai ilgų plaukų, bet jie plonyčiai ir lengvai susivelia. Todėl riša juos prie kaklo ar viršugalvyje ir sutvirtina savo pasidarytais įvairiausiais puošniais sidabro ar medžio smeigtukais ar sąsagomis. Tai pagrindinis jų papuošalas. Be to, turtuolio žmona, kaip jau esu sakęs, nešioja ant kaklo auksines ar sidabrines grandinėles; moterys taip pat mėgs-

ta apyrankes, vaizduojančias slibinus ir gyvates – jas nešioja tarp alkūnės ir peties. Normanų raštai įmantriai išraizgyti; jie tarsi vaizduoja persipynusias medžių šakas ar gyvates ir yra be galo gražūs.[21]

Šiauriečiai laiko save puikiais moterų grožio žinovais. Tačiau, tiesą sakant, visos jų moterys man pasirodė neregėtai liesos – jų kūnai baisiai kampuoti, išsišovusiais kaulais; veidai irgi kaulėti, o skruostikauliai aukšti. Normanai tokius bruožus vertina ir giria, nors Taikos mieste tokia moteris nepatrauktų nė vieno žvilgsnio – į ją žiūrėtų nė kiek ne geriau kaip į išbadėjusį šunį išsišovusiais šonkauliais. Į tokį šunį ir panėši šiauriečių moterys.

Nežinau, kodėl tų kraštų moterys tokios liesos: jos valgo godžiai ir nemažiau už vyrus, tačiau nestorėja.

Be to, moterys ten nerodo niekam pagarbos ir joms stinga kuklumo; jos niekada neprisidengia šydu, o lengvinasi viešumoje, kai tik užsinori. Jos tokios nekuklios, kad drąsiai kabinėjasi prie kiekvieno į akį kritusio vyro, tarsi pačios būtų vyrai, ir kariai niekuomet jų už tai nebara – net jeigu toji moteris vergė, nes, kaip jau esu sakęs, normanai be galo geraširdiški ir pakantūs savo vergams, ypač moterims.

Įdienojus aiškiai pamačiau, kad Bulivifo įtvirtinimai iki sutemų nebus baigti – nei iečių tvora, nei negilusis griovys. Bulivifas irgi pamatė, tad nuėjo pas karalių Rotgarą, o tas pasišaukė senę. Toji sukriošėlė, kuri buvo visa susitraukusi ir turėjo vyro barzdą, nudobė avį ir padėjo vidurius[22] ant žemės. Paskui užtraukė monotonišką dainą, kurią ilgai giedojo, ir kažko karštai meldė dangaus.

Aš ir vėl neklausinėjau apie tai Hergerio, nes mačiau, kaip jis nusiteikęs. Taigi stebėjau kitus Bulivifo karius, o tie žvelgė į jūrą. Vandenys buvo pilki, banguoti, dangus švininis, bet kranto link pūtė stiprus vėjas. Kariams tai patiko, ir aš supratau priežastį: vėjas nuo jūros neleis rūkui nusileisti nuo kalnų. Neklydau.

Sutemus darbai prie gynybinių įtvirtinimų buvo nutraukti ir didžiai mano nuostabai Rotgaras vėl ištaisė prašmatnią puotą; tą vakarą mačiau, kad Bulivifas, Hergeris ir visi kiti kariai geria daug midaus ir ūžauja, tarsi neturėtų nė menkiausio rūpestėlio. Paskui, pasismaginę su vergėmis, visi be sąmonės užknarkė.

Sužinojau dar tokį dalyką: kiekvienas iš Bulivifo karių išsirinko iš vergių po vieną, kuriai rodė ypatingą prielankumą, nors nepamiršdavo ir kitų. Apgirtęs Hergeris man sakė apie moterį, kuriai teikė pirmenybę: „Jei reikės, ji mirs su manim." Iš jo žodžių supratau, kad kiekvienas iš Bulivifo karių išsirinko moterį, kuri mirs dėl jo laidotuvių lauže, ir su ta moterim jie elgėsi mandagiau ir dėmesingiau negu su kitomis. Mat jie buvo svečiai šiame krašte ir neturėjo savų vergių, kurioms šeima būtų galėjusi įsakyti paklusti jų valiai.

Pirmosiomis mano viešnagės Vendeno krašte dienomis šiaurietės prie manęs nesiartindavo dėl mano tamsios odos ir plaukų, bet dažnai laidydavo žvilgsnius į mano pusę, kuždėdavosi ir kikendavo. Nors čadrų nenešiojo, mačiau, kaip retkarčiais užsidengdavo veidus delnais, ypač juokdamosi. Tuomet paklausiau Hergerio: „Kodėl jos taip elgiasi?", nes nenorėjau pažeisti normanų papročių.

Hergeris atsakė štai ką:

– Moterys mano, kad arabai panašūs į eržilus, mat girdėjo tokių gandų.

Tai manęs nė kiek nenustebino dėl tokios priežasties: visuose kraštuose, po kuriuos keliavau, taip pat tarp Taikos miesto sienų, žodžiu, visur, kur vyrai susiburia draugėn, sužinojau tam tikrų tiesų. Pirma: kiekvieno krašto gyventojai mano, kad jų papročiai yra priderami, padorūs ir geresni negu svetur. Antra: kiekvienas svetimšalis, tiek vyras, tiek moteris, laikomas menkesniu visais požiūriais, išskyrus dauginimąsi. Antai turkai mano, kad persai – gabūs meilužiai; persai šiuo atžvilgiu su pagarbia baime žiūri į juodaodžių tautas, pastarosios – į kitas, ir taip toliau. Kartais taip yra dėl lytinių organų dydžio, kitąsyk – dėl gebėjimo ilgai santykiauti arba ypatingo meistriškumo ar pozų.

Gerai nežinau, ar šiaurietės išties manė taip, kaip teigė Hergeris, bet iš tikrųjų įsitikinau, kad jas didžiai stebina mano operacija[23] – šiems nešvariems stabmeldžiams nežinomas paprotys. Santykiauja tos moterys triukšmingai ir energingai, bet nuo jų sklinda toks dvokas, kad per visą sueitį turėdavau sulaikyti kvapą; be to, jos mėgsta taip kilnotis ir raitytis, draskytis ir kandžiotis, kad vyras gali nukristi nuo kumelės, kaip tai vadina normanai. Man visas tas reikalas būdavo ne tiek malonus, kiek skausmingas.

Apie lytinį aktą šiauriečiai sako: „Aš grūmiausi su ta ar ana moterimi“ ir išdidžiai rodo mėlynes bei apdraskytas kūno vietas bičiuliams, lyg tai tikrai būtų mūšyje gautos

žaizdos. Tačiau patys vyrai, pastebėjau, niekad nesužeidžia moterų.

Tą naktį, kai visi Bulivifo kariai miegojo, buvau toks persigandęs, kad negėriau ir nesijuokiau – bijojau sugrįšiančių vendolų. Tačiau jie nepasirodė, ir galų gale užmigau, bet miegas buvo kaip kiškio.

Kitą dieną vėjas nepūtė. Visi Rotgaro karalystės gyventojai plušo uoliai ir išsigandę. Visi kalbėjo apie Korgoną ir tai, kad jis naktį neabejotinai puls. Nagų žaizdos mano veide kėlė skausmą, nes gydamos traukėsi, tad kaskart prasižiojus valgyti ar kalbėti man diegdavo. Dar turiu prisipažinti, kad kario drąsa man išgaravo. Vėl bijojau ir tylėdamas dirbau kartu su moterimis ir seniais.

Apie vidurdienį prie manęs priėjo senas bedantis didikas, su kuriuo šnekėjausi menėje per puotą. Tas senasis didžiūnas mane susiradęs lotyniškai tarė:

– Turiu su tavim pasikalbėti, – ir nusivedė kelis žingsnius atokiau nuo dirbančiųjų prie gynybinių įtvirtinimų.

Jis apsimetė įdėmiai apžiūrinėjąs mano žaizdas, kurios iš tikrųjų buvo gan menkos, ir tyrinėdamas tuos įdrėskimus tarė:

– Noriu įspėti jūsų būrį. Rotgaro širdyje neramu, – šiuos žodžius jis ištarė lotyniškai.

– Kodėl? – paklausiau.

– Dėl šauklio ir Viglifo sūnaus, kurio klauso karalius, – atsakė senasis didikas. – Taip pat dėl to Viglifo draugo. Viglifas teigia Rotgarui, neva Bulivifas su savo būriu ketina užmušti karalių ir valdyti kraštą.

– Tai netiesa, – atsakiau, nors to nežinojau. Tiesą sakant, retkarčiais apie tai pagalvodavau; Bulivifas buvo jaunas ir kupinas jėgų, Rotgaras – senas ir silpnas, tad nors normanų papročiai keisti, tiesa ir tai, kad visi vyrai vienodi.

– Šauklys ir Viglifas pavydi Bulivifui, – aiškino man seneliokas. – Jie nuodija karaliaus ausis savo šnekomis. Visa tai tau pasakoju tam, kad įspėtum kitus saugotis, nes šis reikalas yra ne mažiau pavojingas už basiliską, – tuomet jis dar pareiškė, kad mano žaizdos nepavojingos ir nuėjo.

Paskui senasis didžiūnas grįžo.

– Tas Viglifo draugas – Ragnaras, – tarė ir vėl nuėjo nebeatsigręždamas į mane.

Apimtas didžiulio siaubo kasiau ir dirbau prie įtvirtinimų, kol atsidūriau prie Hergerio. Tas buvo vis dar toks paniuręs kaip išvakarėse.

– Nenoriu klausytis kvailio klausimų, – šitokiais žodžiais jis mane pasitiko.

Atsakiau neturįs klausimų ir perpasakojau ką išgirdau iš senelioko pridurdamas, kad šis reikalas yra ne mažiau pavojingas už basiliską.[24] Hergeris raukėsi klausydamas mano kalbų, keikėsi, trypė kojomis ir liepė eiti su juo pas Bulivifą.

Šis vadovavo griovio kasikams kitoje stovyklos pusėje. Hergeris pasivedėjo jį į šalį ir greitai prašneko normanų kalba, ranka rodydamas į mane. Bulivifas raukėsi, keikėsi ir trypė kojomis visai kaip Hergeris, o paskui kažko paklausė. Hergeris man tarė:

– Bulivifas klausia, kas tas Viglifo draugas? Ar senis pasakė, kas jis?

Atsakiau, kad pasakė – to draugo vardas Ragnaras. Tai išgirdę Hergeris su Bulivifu toliau kalbėjosi. Po trumpo pasitarimo Bulivifas nuėjo į šalį, palikęs mane su Hergeriu.

– Viskas nuspręsta, – tarė tas.

– Kas nuspręsta? – paklausiau.

– Laikyk dantis sukąstus, – atsakė Hergeris – šitaip šiauriečiai liepia nešnekėti.

Taigi grįžau prie savo darbų suprasdamas nė kiek ne daugiau, negu prasidėjus visam šiam reikalui. Dar sykį pamaniau, kad tie normanai keisčiausi ir labiausiai užsispyrę žmonės visame pasaulyje, nes niekuomet nesielgia taip, kaip tikėtumeisi iš protingų būtybių. Tačiau darbavausi prie tos kvailos jų tvoros bei sekliojo griovio, stebėjau ir laukiau.

Po pietų, atėjus metui melstis, pamačiau, kad Hergeris įsitaisė dirbti šalia augaloto, galingo jaunuolio. Hergeris ir tas jaunuolis kurį laiką plušėjo griovyje šalia, ir man pasirodė, kad Hergeris stengiasi pataikyti žemėmis galiūnui į veidą, nors tas buvo visa galva už jį aukštesnis ir jaunesnis.

Jaunuolis pasipiktino, ir Hergeris atsiprašė, bet netrukus vėl ėmė drabstyti jį žemėmis. Hergeris vėl atsiprašė; dabar jaunuolis įpyko ir jo veidas išraudo. Praėjo visai nedaug laiko, ir Hergeris vėl apdrėbė jį žemėmis; jaunuolis išspjovė jas ir nepaprastai įsiuto. Jis ėmė šaukti ant Hergerio, kuris vėliau man perpasakojo jų pokalbį, nors jo prasmė tuo metu buvo pakankamai aiški.

– Tu kasi kaip šuo, – tarė jaunuolis.

Hergeris atsakė:

– Vadini mane šunim?

– Ne, – atrėžė jaunuolis, – aš sakiau, kad kasi kaip šuo – plaki[25] žemėmis nerūpestingai lyg koks gyvulys.

– Vadini mane gyvuliu? – paklausė Hergeris.

– Tu klaidingai supranti mano žodžius, – atsakė jaunuolis.

– Žinoma, – atšovė Hergeris, – nes tavo žodžiai persikreipę ir bailūs kaip paliegusi senė.

– Toji senė pamatys, kaip tu paragausi mirties, – atkirto jaunuolis ir išsitraukė kardą. Tuomet Hergeris išsitraukė savąjį, nes tas vaikinas buvo ne kas kitas, o tas Ragnaras, Viglifo draugas, tad aš supratau, ką sumanęs Bulivifas.

Tie šiauriečiai be galo jautrūs ir įžeidūs, kai kyla grėsmė jų garbei. Į dvikovą jie stoja taip pat dažnai, kaip šlapinasi, o kautynės iki mirties pas juos laikomos įprastu dalyku. Jos gali įvykti ten, kur vyras pasijuto įžeistas, arba, kai laikomasi oficialių taisyklių, susivaidyjusieji susitinka trijų kelių sankirtoje. Taigi šitokiu būdu Ragnaras iškvietė Hergerį su juo kautis.

Normanų paprotys toks: paskirtu laiku dvikovininkų draugai ir giminaičiai susirenka grumtynių vietoje, patiesia ant žemės kailį ir pritvirtina jį keturiais lauro kuoliukais. Grumtynės turi vykti ant kailio, dvikovininkai turi bent jau viena koja ant jo stovėti, taigi visą laiką būna arti kits kito. Abu atsinešа po kardą ir tris skydus. Jei kuriam nors lūžta visi skydai, jis privalo kautis be apsaugos. Kova vyksta, kol vienas žūva.

Tokias taisykles progiesmiu paskelbė toji senė, mirties angelas, prie patiesto kailio, aplink kurį susirinko visi Bulivifo vyrai ir Rotgaro karalystės gyventojai. Aš irgi ten buvau, tik laikiausi ne pačiame priekyje ir stebėjausi, kad tie žmonės pamiršo Korgono grėsmę, anksčiau įvariusią tiek baimės. Niekam nerūpėjo niekas, išskyrus dvikovą.

O Ragnaro ir Hergerio grumtynės vyko taip. Pirmąjį smūgį sudavė Hergeris, nes iššūkis buvo mestas jam, ir jo kardas galingai smogė į Ragnaro skydą. Man buvo baisu dėl Hergerio, nes jaunuolis buvo gerokai didesnis ir stipresnis. Ir tikrai: pirmu smūgiu Ragnaras numušė Hergeriui skydą nuo rankenos, tad tas paprašė savo antrojo skydo.

Tuomet vyrai ėmė įnirtingai kautis. Mečiau akį į Bulivifą, bet jo veidas buvo bejausmis, paskui į Viglifą ir šauklį. Juodu stovėjo kitoje pusėje ir per kautynes dažnai žvilgčiojo į Bulivifą.

Antras Hergerio skydas taip pat lūžo, ir jis paprašė trečio – paskutinio. Hergeris buvo labai išvargęs, jo veidas nuo pastangų išraudo, juo žliaugė prakaitas. Jaunasis Rotgaras, rodės, kaudamasis nė kiek nepavargo.

Paskui lūžo trečias skydas, ir Hergerio padėtis tapo visai beviltiška, bent taip jau trumpą akimirką atrodė. Baisiausiai išvargęs Hergeris stovėjo palinkęs, tvirtai įsirėmęs kojomis į kailį ir gaudė kvapą. Tuomet Ragnaras nusprendė pulti ir metėsi į priekį. Hergeris lengvu lyg paukščio sparno mostelėjimas judesiu žengtelėjo į šalį, ir jaunojo Ragnaro kardas perskrodė orą. Tuomet Hergeris permetė savo ginklą iš vie-

nos rankos į kitą, mat tie šiauriečiai vienodai gerai kaunasi abiem rankomis, ir greitai pasisukęs vieninteliu kardo smūgiu iš užpakalio nukirto Ragnarui galvą.

Tikrai mačiau, kaip kraujas ištrykšta iš Ragnaro kaklo, o galva nulekia į minią. Savo akimis mačiau, kaip galva anksčiau už kūną krinta ant žemės. Hergeris pasitraukė į šalį, ir tuomet supratau, kad grumdamasis jis tik gudravo, nes dabar nebešnopavo, nebegaudė oro – stovėjo nė kiek neišvargęs, kvėpuodamas kuo normaliausiai, lengvai laikydamas kardą. Buvo matyti, kad jis galėjo nukauti tuziną tokių varžovų. Pažiūrėjęs į Viglifą tarė:

– Pagerbk savo draugą, – turėdamas galvoje, kad tas pasirūpintų laidotuvėmis.

Eidamas nuo dvikovos vietos Hergeris man pasakė apsimetinėjęs tam, kad Viglifas suprastų, jog Bulivifo vyrai ne tik stiprūs ir narsūs kariai, bet dar ir klastūnai.

– Tada jis labiau bijos, – paaiškino Hergeris, – ir nedrįs prieš mus burnoti.

Abejojau, ar jo sumanymas turės tokį poveikį, bet turiu pasakyti, kad normanai klastą vertina labiau už sukčiausią chazarą ir net melagingiausią Bahreino pirklį, kuriam apgaulė yra savotiškas menas. Šiauriečiai gudrumą kautynėse ir vyriškuose reikaluose laiko didesniu pranašumu už jėgą.

Tačiau Hergeris nesidžiaugė, ir numaniau, kad Bulivifas taip pat. Vakarėjant virš aukštų nuo kranto nutolusių kalnų ėmė kilti rūkas. Neabejojau, kad jie galvoja apie negyvą Ragnarą, kuris buvo jaunas, stiprus, narsus ir būtų pravertęs

artėjančiose grumtynėse. Hergeris prisipažino apie tai mąstąs, kai tarė man:

– Iš negyvėlio niekam nėra naudos.

TAMSOJE ŠVYTINČIO SLIBINO KORGONO ANTPUOLIS

8

TOJUS TAMSAI NUO KALNŲ ATŠLIAUŽĖ MIGLA, lyg pirštais sėlindama aplink medžius, žaliais laukais smelkdamasi Huroto pilies ir laukiančių Bulivifo karių link. Darbe buvo padarytas atokvėpis; gėlo upokšnio vanduo buvo nukreiptas į seklųjį griovį ir jį pripildė. Tuomet aš supratau sumanymo prasmę: vanduo paslėpė kuolus ir gilesnes duobes, tad apsauginis griovys tapo klastinga kliūtimi kiekvienam įsibrovėliui.

Paskui Rotgaro moterys ėmė nešioti ožkenos maišais vandenį iš šulinio ir šlakstyti juo tvorą, būstus ir visą Huroto pilies paviršių. Bulivifo vyrai nenusivilkdami šarvų taip pat apsipylė upokšnio vandeniu. Vakaras buvo drėgnas ir vėsus; pamanęs, kad čia kokios nors stabmeldžių apeigos, maldavau leisti jose nedalyvauti, bet veltui: Hergeris apipylė mane nuo galvos iki kojų, tad buvau šlapias kaip ir visi kiti. Stovėjau drebėdamas ir nuo manęs lašėjo vanduo. Tiesą

sakant, mane ištiko šokas, kai apipylė lediniu vandeniu, ir liepiau pasakyti, kam tai daroma.

– Švytintis slibinas alsuoja ugnimi, – paaiškino Hergeris.

Tada jis pasiūlė man taurę midaus, kad nebūtų taip šalta. Išgėriau ją vienu mauku ir pasijutau už ją dėkingas.

Naktis dabar buvo tamsutėlė, ir Bulivifo kariai ėmė laukti pasirodant slibino Korgono. Visų akys krypo į kalnus, kuriuos dabar gaubė vakaro migla. Pats Bulivifas vaikštinėjo aplink įtvirtinimus, pasiėmęs didįjį kalaviją Rundingą ir kuždėjo padrąsinimus savo vyrams. Visi laukė tylėdami, išskyrus vieną – jo pavaduotoją Ektgovą. Pastarasis meistriškai valdė kirvį; pastatęs tvirtą kuolą pasitraukęs toliau be perstojo mėtė į jį kirvį. Jam davė daug tų ginklų: suskaičiavau penkis ar šešis, kuriuos buvo užsikišęs už plataus diržo, kitus laikė rankose ar buvo išmėtęs ant žemės aplink save.

Tuo tarpu Hergeris miklino ranką lanku ir strėlėmis kartu su Skeldu – juodu buvo taikliausi šiauriečių kariai. Normanų strėlės turi geležies antgalius ir puikiai pagamintos – jų kotai tiesutėliai kaip styga. Kiekviename kaime ar stovykloje gyvena luošys ar šlubis, kurį vadina *almsmanu*; jis daro strėles ir lankus krašto kariams, už kuriuos jam moka išmaldą auksu ar kriauklėmis, arba, kaip pats mačiau, mėsa ir kitokiu maistu.[26]

Šiauriečių lankai beveik sulig jais pačiais ir gaminami iš beržo. Šaudo jie taip: strėlės kotas pritraukiamas prie ausies, o ne akies, ir paleidžiamas. Strėlės galia tokia didžiulė, kad ji gali kiaurai išlįsti pro žmogų neįstrigusi; ji gali pramušti

ir vyro kumščio storio lentą. Įsitikinau strėlių galia savo akimis; pats bandžiau šaudyti normanų lanku, bet jis pasirodė esąs man netinkamas – per didelis ir pernelyg sunkiai įtempiamas.

Tie šiauriečiai sumaniai kovoja visokiuose mūšiuose ir meistriškai nukauna priešus keliais ginklais, kuriuos didžiai vertina. Jie kalba apie kovos tieses, bet ne kareivių išsidėstymo prasme, nes visais atvejais kaunasi su priešu vienas prieš vieną. Dvi kovos tiesės priklauso nuo ginklo. Apie kardą, kuriuo visuomet kerta užsimoję ir niekuomet neduria, jie sako: „Kardas ieško kvėpavimo tiesės", turėdami galvoje kaklą, taigi galvos nukirtimą nuo liemens. Apie ietį, lanko strėlę, kirvį, durklą ir kitus duriamuosius ginklus jie sako: „Šie ginklai ieško riebiosios tiesės"[27]. Jie turi omenyje liemens ašį nuo galvos iki kirkšnies; žaizda kuriame nors jos taške jiems reiškia neabejotiną priešininko mirtį. Be to, jie mano, kad geriau taikyti ne į krūtinę ar galvą, bet į pilvą, nes jis minkštas.

Bulivifas ir visi jo vyrai tąnakt budėjo, aš taip pat. Negalėdamas numigti didžiai kamavausi ir netrukus jaučiausi nuvargęs, lyg būčiau kovęsis mūšyje, nors jis neįvyko. Šiauriečiai nė kiek nepailso ir kiekvieną akimirką buvo pasirengę. Iš tikrųjų jie budriausi žmonės visame pasaulyje ir visuomet pasirengę grumtynėms ar pavojui; šitokia nuo gimimo įprasta būsena jų nė kiek nevargina. Visą laiką jie atsargūs ir budrūs.

Po kurio laiko užmigau; mane šiurkščiai pažadino Hergeris. Palei galvą pajutau dvelktelint orą, paskui išgirdau

garsų dunktelėjimą ir prasimerkęs pamačiau strėlę, kuri virpėjo įsmigusi į medį per plauką nuo mano nosies. Tą strėlę iššovė Hergeris; jis su bičiuliais dabar kvatojo, matydami mane sutrikusį.

– Jei miegosi, pražiopsosi grumtynes, – tarė jis man.

Atsakiau nemanąs, kad dėl to krimsiuos.

Tada Hergeris ištraukė strėlę ir matydamas, kad savo pokštu mane įžeidė, draugiškai užkalbino. Tą vakarą Hergeris buvo kaip niekad nusiteikęs juokauti ir šmaikštauti. Pasidalijęs su manim midaus taurę jis tarė: „Skeldą apkerėjo“ ir nusijuokė.

Skeldas buvo netoliese, o Hergeris kalbėjo garsiai, tad supratau jį norėjus, kad Skeldas išgirstų. Kita vertus, Hergeris kalbėjo lotynų kalba, kurios Skeldas nesuprato, taigi gal tie žodžiai buvo pasakyti dėl kitos, man nežinomos priežasties. Tuo metu Skeldas galando savo strėlių antgalius ir laukė grumtynių.

– Kaip jį apkerėjo? – paklausiau.

– Jeigu jo neapkerėjo, tuomet jis tikriausiai virsta arabu, nes kasdien skalbia savo apatinius drabužius ir maudosi. Argi pats to nepastebėjai?

Atsakiau nepastebėjęs. Gardžiai nusijuokęs Hergeris paaiškino:

– Skeldas šitaip elgiasi dėl vienos laisvos moters, kritusios jam į akį. Dėl jos jis kasdien skalbiasi ir elgiasi lyg koks gležnas, baikštus kvailys. Nejaugi to nepastebėjai?

Vėl atsakiau nepastebėjęs. Tada Hergeris tarė:

– Tai ką gi tu pastebi? – ir ėmė kvatoti iš savo sąmojo. Nenusijuokiau ir net neapsimečiau juokiąsis, nes nebuvau tam nusiteikęs.

– Jūs, arabai, per daug niūrūs, – tuomet tarė Hergeris. – Amžinai jūs bambate. Jums niekas nejuokinga.

Atsakiau, kad jis neteisus. Tada jis liepė man papasakoti kokią juokingą istoriją, ir aš paporinau jam apie garsaus dvasininko pamokslą. Šią istoriją gerai žinote. Taigi garsus pamokslininkas stovi mečetės sakykloje; iš toli atkakę vyrai ir moterys susirinko pasiklausyti didingų jo žodžių. Vienas vyras, vardu Chamidas, apsivelka moterišką apsiaustą, užsidengia veidą šydu ir atsisėda tarp moterų. Garsusis pamokslininkas sako:

– Pagal islamą, vyrų ir moterų gaktos plaukai negali būti per ilgi.

– O kokie plaukai laikomi per ilgi, pamokslininke? – klausia kažkuris iš susirinkusiųjų.

Visi žino šį anekdotą; tiesą sakant, jis nešvankus.

– Jie negali būti ilgesni už miežio grūdą, – atsako dvasininkas.

Tuomet Chamidas prašo šalia sėdinčios moters:

– Sese, būk gera – patikrink ir pasakyk man, ar mano gaktos plaukai nėra ilgesni už miežio grūdą.

Moteris kiša ranką po Chamido apsiaustu, norėdama užčiuopti jo gaktos plaukus, ir ranka paliečia jo organą. Ji nustebusi sušunka. Pamokslininkas išgirsta ir didžiai apsidžiaugia.

– Jūs visi privalote išmokti taip įsijausti per pamokslą kaip toji moteris – matote, kaip jis palietė jos širdį?

Vis dar neatitokusi moteris atsako:

– Jis palietė ne mano širdį, pamokslininke, o mano ranką.

Visą mano pasakojimą Hergeris išklausė kuo rimčiausiu veidu – nė karto nenusijuokė ir net nešyptelėjo. Man baigus paklausė:

– Kas yra pamokslininkas?

Tuomet atšoviau, kad jis – kvailas normanas, ničnieko nežinąs apie platųjį pasaulį. Tik dabar jis nusijuokė – iš mano anekdoto nė karto net nesukikeno.

Skeldas suriko, ir visi Bulivifo kariai, tarp jų ir aš, atsigręžėme į kalnus, apgaubtus miglos šydo. Štai ką pamačiau: gana toli, aukštai ore švytėjo ugninis šviesos taškas, panašus į liepsnojančią žvaigždę. Visi kariai jį pamatė, ėmė kuždėtis ir šūkčioti.

Netrukus pasirodė antras šviesos taškas, paskui dar vienas ir dar vienas. Suskaičiavau gerą tuziną, tada nustojau skaičiuoti. Šie žėrintys liepsnos taškai atrodė esą vienoje linijoje, kuri vinguriavo nelyginant gyvatė, tiksliau sakant, kaip besiranganĉio slibino kūnas.

– Pasirenk, – paliepė man Hergeris ir pridūrė šiauriečių posakį: „Sėkmės mūšyje.“ Atsakiau tais pačiais žodžiais, ir jis nuėjo į šalį.

Žėrintys ugnies taškai vis dar buvo toli, bet artinosi. Tuomet išgirdau garsą, kurį palaikiau griaustiniu. Tai buvo

žemas dundesys tolumoje, pagarsintas ore tvyrančios miglos, mat ši turi tokią savybę. Visi žino, kad rūke žmogaus už šimto žingsnių sušnabždėtus žodžius galima išgirsti taip aiškiai, lyg būtų pasakyti tau į ausį.

Žiūrėjau akis ištempęs ir klausiausi; visi Bulivifo kariai sugniaužę rankose ginklus irgi klausėsi, o tamsoje švytintis slibinas Korgonas griaudėdamas ir liepsnodamas artinosi prie mūsų. Kiekvienas žėrintis, grėsmingai raudonas taškas didėjo ir mirgėdamas laižė orą; ilgas slibino kūnas tviskėjo. Nors vaizdas buvo be galo šiurpus, baimės nejutau, nes dabar numaniau, kad ten yra raiteliai su deglais – taip ir buvo.

Taigi netrukus iš rūko išniro raiteliai – juodos būtybės su iškeltais deglais. Juodi žirgai prunkšdami lėkė šuoliais; užvirė mūšis. Tuoj pat nakties tamsoje pasigirdo daugybė šiurpių šauksmų ir baisaus skausmo riksmų – pirmieji užpuolikai prijojo griovį, tad ne vienas arklys sukniubęs numetė raitelį, ir deglai spragsėdami geso vandenyje. Kiti žirgai bandė peršokti per tvorą, bet pasismeigė ant aštrių kuolų. Viena užtvaros dalis užsidegė. Iš visų pusių pasipylė kariai.

Tuomet pamačiau raitelį, jojantį pro degančią tvoros dalį. Pirmą kartą aiškiai išvydau šį vendolą. Štai ką regėjau: ant juodo žirgo jojo juodai vilkintis žmogus, tik su lokio galva. Neapsakomai išsigandau, net pamaniau, kad mirsiu iš baimės, nes niekad nebuvau matęs tokio košmariško reginio. Tačiau tą pačią akimirką Ektgovas suvarė kirvį raiteliui giliai į nugarą, tas nugriuvo, lokio galva nusirito, ir pamačiau, kad po ja – žmogaus veidas.

Greitas kaip žaibas Ektgovas užšoko ant pargriuvusio padaro, sukišo durklą giliai į krūtinę, apvertęs lavoną ištraukė iš nugaros savo kirvį ir nubėgo prie besikaunančiųjų. Aš irgi įsijungiau į mūšį, nes mane išvertė iš kojų ieties smūgis. Šiapus užtvaros jau buvo daugybė raitelių su liepsnojančiais deglais; vieni buvo su lokių galvomis, kiti ne. Jodami ratu jie mėgino padegti pastatus ir Huroto pilį. Bulivifas ir jo vyrai narsiai kovėsi, stengdamiesi jiems sutrukdyti.

Kai pašokau ant kojų, viena iš miglos pabaisų raita pasileido į mane. Tuomet padariau štai ką: tvirtai įsirėmiau kojomis į žemę ir iškėliau ietį aukštyn. Ginklas su tokia jėga smogė į užpuoliką, kad pamaniau būsiąs perplėštas pusiau. Ietis pervėrė raiteliui liemenį; jis šiurpiai sukliko, bet nuo žirgo nenukrito ir nujojo toliau. Pilvą man pervėrė toks stiprus skausmas, kad net kvapą užgniaužė, bet sužeistas nebuvau, o skausmas akimirksniu praėjo.

Per šį mūšį Hergeris ir Skeldas paleido daugybę strėlių, tad oras švilpte nuo jų švilpė; dažnai jie pataikydavo. Mačiau, kaip Skeldo strėlė perveria raiteliui kaklą ir jame įstringa; paskui išvydau, kaip Skeldas su Hergeriu pataiko kitam į krūtinę – mūsų šauliai išsitraukdavo strėles taip greitai, kad po akimirkos iš užpuoliko kyšojo visos keturios, sulindusios giliai į liemenį. Jis nujojo klaikiai spiegdamas.

Tačiau sužinojau, kad šis Hergerio ir Skeldo meistriškumo įrodymas laikomas prastu mokėjimu kautis. Mat normanai tiki, kad gyvuliai neturi nieko švento, tad mano, jog strėlėmis reikia nukauti arklius ir šitaip išmesti raitelius iš

balno – tuomet jos bus panaudotos tinkamai. Jie aiškina šitaip: „Kai vyras nukrenta nuo žirgo, iš jo lieka tik pusė, ir jį tuomet dvigubai lengviau užmušti." Taigi jie nedvejodami nudobia arklį.[28]

Pamačiau dar tokį dalyką: raitelis atlėkė į aptvertą teritoriją, pasilenkęs žemai prie juodo žirgo, stvėrė nuo žemės Ektgovo nukautos pabaisos lavoną, užmetė jį arkliui ant kaklo ir nujojo, nes, kaip jau esu sakęs, miglos baisūnai nepalieka negyvėlių – išaušus rytui jų nepamatysi.

Gan ilgai vyko šis mūšis liepsnos nušviestame rūke. Pamačiau Hergerį žūtbūtinai besigrumiantį su vienu iš nelabųjų; pasiėmęs kitą ietį suvariau ją giliai pabaisai į nugarą. Krauju pasruvęs Hergeris padėkodamas kilstelėjo ranką ir vėl puolė į kautynių sūkurį. Pajutau nepaprastą pasididžiavimą.

Bandžiau ištraukti ietį, bet tai darant mane pargriovė pro šalį jojęs raitelis ir, tiesą sakant, nuo tos akimirkos mažai ką atsimenu. Mačiau, kad kažkurio Rotgaro didiko namą treškėdama laižo liepsna, bet apšlakstyta vandeniu Huroto pilis vis dar buvo sveika, tad nudžiugau, lyg pats būčiau buvęs šiaurietis. Tokios buvo mano paskutinės mintys.

Išaušus mane pažadino – kažkas švelniai valė man veidą, ir aš jaučiausi dėkingas. Netrukus pamačiau, kad mane aplaižė šuo, ir pasijutau visai kaip tas girtas kvailys; galite įsivaizduoti, koks tai buvo pažeminimas.[29]

Pamačiau gulįs griovyje; vanduo jame buvo raudonas kaip kraujas. Atsikėlęs nuėjau per rūkstantį aptvertą plotą.

Buvo apstu negyvėlių, viskas buvo nuniokota. Pamačiau, kad žemė lyg lietaus permerkta kraujo, telkšojo daugybė jo balų. Pamačiau nukautų didikų, taip pat negyvų moterų ir vaikų kūnus. Be to, išvydau tris ar keturis nuo ugnies apanglėjusius, pluta apsitraukusius lavonus. Tie kūnai buvo išmėtyti po visą teritoriją; jų buvo tokia gausybė, kad turėjau eiti nuleidęs akis, idant ant jų neužminčiau.

Didžioji stulpų tvoros dalis buvo sudegusi, ant kitų kuolų persismeigę kabojo nugaišę arkliai. Šen ir ten voliojosi deglai. Nepamačiau nė vieno Bulivifo kario.

Rotgaro karalystėje nebuvo girdėti jokių aimanų, nes normanai neaprauda mirusiųjų. Priešingai – tvyrojo neįprasta tyla. Ryto šviesoje girdėjau giedant gaidį, lojant šunį, bet jokių žmonių balsų.

Tuomet įėjau į didžiąją Huroto pilį ir pamačiau du kūnus, paguldytus ant vikšrių, su šalmais ant krūtinių. Vienas buvo Skeldas, Bulivifo didikas, kitas – Helfdeinas; sužeistas mūšyje, dabar gulėjo šaltas ir išbalęs. Abu buvo negyvi. Pastebėjau ir Retelį, jauniausiąjį iš karių. Aplink jį, sėdintį kampe, šokinėjo vergės. Retelis jau anksčiau buvo sužeistas, bet dabar pilve buvo nauja, gausiai kraujuojanti žaizda. Jam, be abejonės, baisiai skaudėjo, bet jis buvo kuo žvaliausias – šypsojosi ir kirkino verges gnaibydamas joms krūtis ir sėdmenis. Tos dažnai jį barė, kad trukdo tvarstyti žaizdas.

Žaizdas – nelygu jų pobūdis – šiauriečiai gydo taip. Jei karys sužeistas į ranką ar koją, galūnė perrišama raiščiu, o žaizda uždengiama vandenyje išvirinto audeklo skiautėmis. Man dar sakė, esą į žaizdą įdeda voratinklių ar ėriuko vilnų

kuokštą, kad sutirštintų ir sustabdytų kraują, bet pats niekad to nemačiau.

Jei kariui sužeidžiama galva ar kaklas, vergės žaizdą švariai išplauna ir apžiūri. Jei oda perplėšta, bet balti kaulai sveiki, apie tokią žaizdą jos sako: „Nieko baisaus." Bet jeigu kaulai sutrūkę ar lūžę, jos sako: „Jo gyvybė išeina ir netrukus jį visai paliks."

Jei karys sužeidžiamas į krūtinę, vergės apčiupinėja jo rankas ir kojas; jeigu galūnės šiltos, apie tokią žaizdą jos sako: „Nieko baisaus." Tačiau jeigu karys spjaudo ar vemia kraujais, jos sako: „Jis kalba krauju" ir laiko jo būklę labai rimta. Nuo tos kalbėjimo krauju ligos vyras gali mirti ar likti gyvas – nelygu lemtis.

Jei karį sužeidžia į pilvą, vergės pavalgydina jį svogūnų ir žolelių sriuba, paskui apuosto žaizdas, ir jeigu jos atsiduoda svogūnais, sako: „Jis serga sriubos liga", ir supranta, kad jis mirs.

Savo akimis mačiau, kaip moterys išvirė svogūnienės Reteliui. Tas daug jos suvalgė; tada vergės apuostė jo žaizdą ir užuodė svogūnus. Tai išgirdęs Retelis nusijuokė ir pašmaikštavęs liepė atnešti midaus. Kai jo atnešė, nerodė jokio susirūpinimo.

Vadas Bulivifas ir visi jo kariai tarėsi kitoje didžiosios pilies menėje. Prisidėjau prie jų, bet niekas su manim nepasisveikino. Hergeris, kuriam išgelbėjau gyvybę, nekreipė į mane dėmesio, nes vyrai buvo įnikę į rimtą pašnekesį. Buvau kiek pramokęs normanų kalbos, bet per mažai, kad galėčiau suprasti tyliai, greitomis tariamus žodžius, tad grįžau į aną

menę ir išgėriau midaus jausdamas, kaip gelia kūną. Tuomet priėjo vergė apiplauti žaizdų. Man buvo perrėžta blauzda ir krūtinė. Skausmo nejutau, kol ji pradėjo mane slaugyti.

Šiauriečiai plauna žaizdas jūros vandeniu, nes tiki jį turint daugiau gydomųjų savybių už šaltinių vandenį. Žaizdai plovimas sūriu vandeniu nepatinka. Tiesą sakant, ėmiau dejuoti, kai vergė ją plovė. Tai išgirdęs Retelis nusijuokė ir tarė vergei:

– Jis vis dar yra arabas.

Man pasidarė gėda.

Be to, normanai plauna žaizdas karvių šlapimu. Kai man pasiūlė tai padaryti, atsisakiau.

Šiauriečiai mano, kad karvių šlapimas – nuostabus dalykas, ir laiko jį mediniuose induose. Paprastai jį verda, kol sutirštėja, o dvokas ima gelti šnerves, tada naudoja šį šlykštų skystį skalbimui, ypač šiurkščių baltų apdarų.[30]

Dar man pasakojo, kad retkarčiais normanai, ilgai plaukdami jūra, pristinga gėlo vandens. Tada vyrai geria savo šlapimą ir taip išgyvena, kol priplaukia krantą. Man apie tai pasakojo, bet niekuomet to nemačiau – dėkui Alachui.

Tuo metu prie manęs priėjo Hergeris, nes karių pasitarimas baigėsi. Mane slaugiusi vergė baisiausiai išaitrino žaizdas, tačiau buvau pasiryžęs lyg koks normanas apsimesti esąs labai žvalus.

– Kokių niekų imsimės dabar? – paklausiau Hergerio.

Tas apžiūrėjo mano žaizdas ir atsakė:

– Kuo puikiausiai gali joti.

Paklausiau, kur josiu; tiesą sakant, visas mano žvalumas bemat išgaravo, nes jaučiausi didžiai išvargęs. Jėgų visai nebeliko – norėjau tik ilsėtis. Hergeris atsakė:

– Šiąnakt tamsoje švytintis slibinas puls vėl. Bet dabar mes per silpni, mūsų liko per mažai. Mūsų gynybiniai įtvirtinimai sudeginti ir sugriauti. Slibinas mus visus išgalabys.

Tuos žodžius jis ištarė kuo ramiausiai. Tai matydamas paklausiau jo:

– Tai kur mes josim?

Pamaniau, kad dėl didelių nuostolių Bulivifas ir jo vyrai nusprendė palikti Rotgaro karalystę. Nė kiek tam neprieštaravau.

– Vilkas, gulintis oloje, nesugaus grobio, o miegantis vyras nepasieks pergalės, – atsakė Hergeris normanų patarle. Iš jo žodžių supratau, kad sumanymas kitoks: mes raiti pulsime miglos pabaisas jų buveinėje – kalnuose ar kalvose. Be didelio džiaugsmo paklausiau Hergerio, kada tai įvyks, ir jis atsakė, jog vidurdienį.

Tuomet pamačiau, kad į menę įėjo vaikas, nešinas kažkokiu akmeniniu daiktu. Hergeris jį apžiūrėjo. Tai buvo dar viena begalvė šlykščiai išpampusios nėščios moters statulėlė. Hergeris garsiai nusikeikė ir išmetė statulėlę iš drebančių rankų. Jis pasišaukė vergę; toji pakėlė akmeninę figūrėlę ir įmetė į ugnį. Ten nuo kaitrios liepsnos ji sutrūkinėjo ir subyrėjo į gabalėlius. Vėliau juos išmetė į jūrą – bent jau taip man sakė Hergeris.

Paklausiau, ką vaizduoja ta akmens statulėlė, ir jis man atsakė:

– Tai negyvėlių ėdikų motinos atvaizdas – ji įsakinėja jiems ir vadovauja ėdant negyvėlius.

Tada pamačiau, kad Bulivifas, stovintis didžiosios menės viduryje, pakėlęs akis žiūri į vieno iš nelabųjų ranką, tebekabančią ant sijos. Paskui pažvelgė į du nukautų bendražygių kūnus, į nykstantį Retelį, ir jo pečiai nusviro, galva nulinko prie krūtinės. Tuomet jis praėjo pro juos ir išėjo laukan. Pamačiau, kaip Bulivifas apsivelka šarvus, pasiima kalaviją ir vėl rengiasi mūšiui.

SIAVBO DYKUMA

BULIVIFAS LIEPĖ ATVESTI SEPTYNIS TVIRTUS ŽIRGUS ir dar neįdienojus mes išjojome iš didžiosios Rotgaro pilies į lygumą, paskui pasukome už jos dunksančių kalnų link. Su mumis buvo ir keturi baltutėliai šunys, didžiuliai gyvuliai, kuriuos laikyčiau daugiau vilkais negu šunimis dėl jų aršaus būdo. Tai buvo visa mūsų puolamoji jėga. Man ji pasirodė visai menka prieš tokį grėsmingą priešą, tačiau normanai įsitikinę, kad sėkmę gali nulemti netikėtas, klastingas puolimas. Be to, jų pačių manymu, kiekvienas šiauriečių vyras prilygsta stipriausiems trims ar keturiems priešininkams.

Kadangi jaučiausi išvargęs, nebuvau linkęs dar kartą stoti į grumtynes, tad be galo nustebau, kad šiauriečiai nusiteikę kitaip. Hergeris aiškino:

– Šitaip būna visuomet – ir čia, ir Valhaloje.

Jis turėjo galvoje jų įsivaizduojamą dangų. Tame danguje – o jiems tai didžiuliai rūmai – kariai kaunasi nuo aušros iki sutemų. Paskui žuvusieji atgaivinami, ir naktį visi puotauja. Stalai lūžta nuo valgių ir gėrimų. Iš ryto vėl vyksta kautynės; paskui negyvėliai prikeliami, vėl taisoma puota. Šitaip jie vaizduojasi amžiną gyvenimą danguje.[31] Štai kodėl jiems niekad neatrodo keista kautis diena iš dienos šiame pasaulyje.

Keliavome ten, kur vedė kraujo pėdsakai, palikti naktį pasitraukusių raitelių. Kelią mums rodė šunys, lekiantys šiomis raudonai permirkusiomis žymėmis. Lygumoje sustojome vienintelį kartą – paimti ginklo, iškritusio sprunkantiems nelabiesiems. Ginklas buvo toks: kirvis medine rankena ir aptašyto akmens ašmenimis, pririštais prie koto odos diržais. Kirvio kraštai buvo nepaprastai aštrūs ir meistriškai apdoroti, tarsi tas akmuo būtų koks brangakmenis, kurį reikėjo aptašyti taip, kad džiugintų akį kokiai turtingai damai. Taigi ginklas buvo puikiai padirbdintas, grėsmingais aštriais ašmenimis. Šiame pasaulyje dar nebuvau regėjęs tokio gaminio. Hergeris man paaiškino, kad vendolai darosi visus įnagius ir ginklus iš tokio akmens – bent jau taip maną normanai.

Į priekį judėjome greitai, vedami lojančių šunų, kurių balsai kėlė man nuotaiką. Galų gale prijojome kalvas. Į jas pasileidome be jokių dvejonių ir apeigų; visi Bulivifo kariai, nekalbūs, rūškanais veidais, galvojo vien apie jo iškeltą tikslą. Nors veiduose buvo matyti baimė, nė vienas vyras nėsyk nestabtelėjęs, nesudvejojęs stūmėsi į priekį.

Kalvose, apaugusiose tamsiai žaliais medžiais, buvo šalta, pro drabužius smelkėsi vėsus vėjas; matėme žirgams ir bėgantiems šunims iš šnervių kylančius baltus garo kamuolius, bet jojome vis tolyn. Apie vidurdienį vietovės pasikeitė. Čia buvo kažkokia sūroko vandens ežerėlių nusėta dykynė ar viržynas, beveik dykuma – tik ne smėlėta ir sausa, bet drėgna ir tiži, nors pelke jos taip pat nebūtum pavadinęs. Pažemiui draikėsi vos matomos ūko sruogos. Šią vietovę šiauriečiai vadina siaubo dykuma.[32]

Savo akimis mačiau, kad tas ūkas tvyro virš žemės mažais kuokštais – tarsi būtų pakibę debesėliai. Vienoje vietoje oras vaiskus, o šalimais pažemiui kabo ūkanos sruogelės, siekiančios arklio kelius. Į tokius ūko lopinėlius nubėgusius šunis išleisdavome iš akių. Paskui kitą akimirką ūkas išsisklaidydavo, ir mes vėl atsidurdavome plotelyje, kur viskas buvo aiškiai matoma. Taip atrodė tie viržynai.

Man tie vaizdai kėlė nuostabą, bet normanai nematė nieko ypatinga. Pasak jų, šiuose kraštuose telkšo daug sūroko vandens balų ir kunkuliuojančių karštų versmių, kylančių iš plyšių žemėje. Tokiose vietose susidaro ūkanos, neišsisklaidančios ištisą parą. Šias vietoves jie vadina garuojančių ežerų kraštu.

Arkliams čia eiti buvo sunku, tad į priekį stūmėmės lėčiau. Šunys taip pat bėgo ne taip sparčiai, be to, pastebėjau, kad jie loja nebe taip aršiai. Netrukus mūsų būrys atrodė visai pasikeitęs: anksčiau jojome šuoliais, o priekyje skalijo šunys, dabar arkliai ėjo koja už kojos, o šunys nebeamsėjo ir, nenorėdami rodyti kelio, ėjo atsilikę ir pynėsi žirgams po

kojomis, todėl retkarčiais kildavo keblumų. Vis dar buvo šalta, netgi šalčiau negu anksčiau; šen ir ten mačiau ant žemės sniego lopinėlius, nors žinojau, kad dabar vasara.

Šitaip lėtai mes sukorėme nemažą atstumą, ir man jau darėsi baugu, kad pasiklysime ir šituose viržynuose neberasime kelio atgal. Netikėtai šunys stabtelėjo. Vietovė nepakito, ant žemės nebuvo jokio ženklo ar daikto, tačiau šunys nejudėjo iš vietos, tarsi priėję kokią tvorą ar kitą apčiuopiamą kliūtį. Mes visi taip pat sustojome ir ėmėme dairytis į šalis. Vėjas nepūtė, nebuvo girdėti jokių garsų – nei paukščių, nei jokių gyvų padarų. Vien tyla.

– Čia prasideda vendolų kraštas, – tarė Bulivifas, ir kariai ėmė tapšnoti savo žirgams per kaklus juos ramindami, nes tie šioje vietoje pasidarė nirtūs ir nervingi. Raiteliai taip pat nervinosi. Bulivifas kietai sučiaupė lūpas; vadeles laikančios Ektgovo rankos drebėjo; Hergeris išbalo, jo akys lakstė į šalis. Kiti irgi vienaip ar kitaip išsidavė nusigandę.

Šiauriečiai sako: „Baimės baltos lūpos“, ir dabar mačiau, kad jie teisūs, nes visų mano bendražygių lūpos išbalo. Nė vienas vyras neprašneko apie savo baimę.

Palikę šunis jojome tolyn. Ūkas čia sutirštėjo, sniego buvo daugiau; jo apklotas buvo plonas ir gurgždėjo po kojomis. Vyrai nesikalbėjo vieni su kitais, tik su savo arkliais. O juos sulig kiekvienu žingsniu darėsi vis sunkiau prikalbinti žengti į priekį; vyrai gavo juos raginti švelniais žodžiais ir skaudžiais spyriais. Netrukus priešais ūkanoje išvydome neryškius pavidalus ir atsargiai prie jų prisiartinome. Savo

akimis pamačiau tokį vaizdą: abipus tako ant aukštų, tvirtų baslių buvo pamautos didžiulių žvėrių kaukolės pražiotais nasrais, tarsi tie žvėrys rengtųsi pulti. Nenustodami joti pamatėme, kad tai kaukolės vendolų garbinamų didžiulių lokių. Hergeris man paaiškino, girdi, jos saugo vendolų krašto sienas.

Tuomet pamatėme dar vieną kliūtį – atokiai dunksančią pilką ir didžiulę. Tai buvo milžiniškas akmuo, aukščio sulig balnu; iš jo buvo iškalta nėščios moters išpampusiu pilvu ir krūtimis figūra, be galvos, rankų ir kojų. Akmuo per kažkokius atnašavimus buvo aptaškytas krauju, sruvenusiu nuo jo raudonais dryžiais – šiurpas krėtė bežiūrint.

Nė vienas vyras nekalbėjo apie tai, ką pamatė. Dabar jojome sparčiau. Kariai išsitraukė kardus ir laikė juos paruoštus. Įdomi normanų savybė: ligi tol jie rodė baimę, bet įžengus į vendolų kraštą, arti to, kas kėlė tą baimę, jų nuogąstavimai išsisklaidė. Taigi susidaro įspūdis, tarsi jie visada elgtųsi atvirkščiai, kažkaip gluminamai, nes dabar jie atrodė nurimę. Tik arklius buvo vis sunkiau bakšinti, kad eitų toliau.

Dabar užuodžiau pūvančios dvėsenos smarvę – ją jau buvau pajutęs didžiojoje Rotgaro pilyje; kai ji vėl tvoskė man į šnerves, apėmė silpnumas. Hergeris prijojo prie manęs ir tyliai paklausė:

– Kaip jautiesi?

Nepajėgdamas slėpti jausmų atsakiau:

– Man baisu.

– Tau baisu, nes galvoji apie tai, kas bus, ir įsivaizduoji siaubingus dalykus, nuo kurių kiekvienam vyrui kraujas sustings gyslose. Negalvok apie ateitį ir guoskis mintimi, kad niekas negyvena amžinai.

Supratau, kokie teisingi jo žodžiai.

– Mano tautiečiai turi tokį posakį, – atsakiau: – „Ačiū Alachui, nes būdamas išmintingas jis padėjo mirtį gyvenimo pabaigoje, o ne pradžioje."

Hergeris nusišypsojo ir net sukikeno.

– Baimės apimti net arabai sako tiesą, – tarė jis ir nujojo į priekį perpasakoti mano žodžių Bulivifui; tas irgi nusijuokė. Kariai džiaugėsi tokiu metu gavę progą juoktis.

Prijojome kalvą ir pasiekę jos viršūnę pamatėme apačioje vendolų stovyklą. Mano akys išvydo štai ką: slėnį, o jame ratu stovinčias varganas molio ir šiaudų lūšnas, pastatytas prastai lyg kokio vaiko. Rato viduryje ruseno didelis laužas. Nebuvo matyti jokių arklių ar gyvulių, jokio judėjimo ar kokių nors ženklų, rodančių, kad čia gyvenama. Visa tai regėjome pro slenkantį ūko šydą.

Bulivifas nulipo nuo žirgo, kariai pasekė jo pavyzdžiu, aš taip pat. Tiesą sakant, man širdis pašėlusiai daužėsi ir gniaužė kvapą bežiūrint į tą laukinę nelabųjų gyvenvietę. Kalbėjomės pakuždomis.

– Kodėl niekas nevyksta? – paklausiau.

– Vendolai – nakties padarai kaip pelėdos ir šikšnosparniai, – paaiškino Hergeris. – Dieną jie miega. Taigi dabar jie pučia į akį. Mes nusileisim, užpulsim ir miegančius išžudysim.

– Mūsų tiek mažai, – atsakiau, nes apačioje mačiau daugybę lūšnų.

– Užtektinai, – nesutiko Hergeris ir davė man midaus. Su dėkingumu jo atsigėriau, girdamas Alachą, kad to nedraudžia ir net nesmerkia.[33] Tiesą sakant, mano gomuriui šis kadaise šlykštus pasirodęs gėrimas ėmė patikti; taip keisti dalykai ilgainiui nustoja buvę keisti. Panašiai ir į klaikų vendolų dvoką nebekreipiau dėmesio, nes taip seniai jį uosčiau, kad nepastebėdavau.

Normanai nepaprastai keistai vertina uoslę. Kaip jau sakiau, jie nešvarūs, be to, valgo visokį bjaurų maistą ir geria šlykščius gėrimus. Tačiau nosį jie brangina labiau už visas kitas kūno dalis. Jei vyras mūšyje netenka ausies – laikoma, kad nieko baisaus neatsitiko; netekti piršto, nesvarbu, rankos ar kojos – ne ką blogiau. Į tokius randus ir sudarkymus jie nekreipia dėmesio. O štai netekti nosies jiems tolygu mirčiai – net jeigu prarandamas tik pats mėsingas nosies galiukas, nors daugelis žmonių sakytų, kad tai visai menkutis sužeidimas.

Jeigu nuo smūgio ginklu ar kumščiu normanui lūžta nosies kaulai, jiems nė motais; dažno jų nosis kreiva, nes buvo sulaužyta. Nežinau, iš kur ta baimė netekti nosies ar jos dalies.[34]

Pasistiprinę Bulivifo kariai, tarp jų ir aš, palikome žirgus ant kalvos, bet kažkas turėjo juos prižiūrėti, nes buvo baisiai persigandę. Vienas iš mūsų būrio privalėjo su jais pasilikti, ir tikėjausi, kad gausiu šią užduotį. Tačiau pasirinko Haltafą, mat tas buvo sužeistas, tad menkiausiai galėjo padėti. Taigi

mes kiti atsargiai nusileidome šlaitu tarp varganų krūmokšnių ir sunykusių krūmų prie vendolų stovyklos. Sėlinome atsargiai, tad priešai nejuto jokio pavojaus, ir netrukus atsidūrėme pačiame nelabųjų kaimelio viduryje.

Bulivifas neištarė nė žodžio – nurodymus davė rankų mostais. Iš jų supratau, kad turim eiti po du karius, kiekviena pora vis kita kryptimi. Mudu su Hergeriu turėjom pulti artimiausią drėbtinę trobelę. Visi laukėme, kol poros išsidėstė prie trobelių, tada suklikęs Bulivifas iškėlė savo didįjį kalaviją Rundingą ir puolė pirmas.

Hergeris ir aš įlėkėme į būstą; jaučiau, kaip galvoje tvinksi kraujas, kardas rankose atrodė lengvas it plunksnelė. Buvau pasirengęs didžiausioms savo gyvenimo kautynėms. Viduje nieko nepamačiau; būstas buvo tuščias ir beveik neapstatytas – tik su paprastomis šiaudų lovomis, tokiomis netvarkingomis, kad labiau panėšėjo į kokio gyvulio migį.

Išbėgome laukan ir puolėme į kitą drėbtinę trobelę. Ji irgi buvo tuščia. Tiesą sakant, visos trobelės buvo tuščios, tad Bulivifo kariai baisiai įpyko ir žiūrėjo kits į kitą suglumę ir nustebę.

Tuomet mus pašaukė Ektgovas, ir mes susirinkome viename būste, didesniame už visus kitus. Pamačiau, kad troboje, kaip ir kitose, nė gyvos dvasios, tik ji buvo netuščia: grindys buvo nusėtos trapių kaulų, kurie traškėjo po kojomis lyg kokie gležnučiai paukščių kauleliai. Labai nustebau ir pasilenkęs įdėmiau į juos pažiūrėjau. Pasibaisėjau pamatęs lenktą akiduobės kaulą, o šalia – keletą dantų. Mes stovėjome ant

žmogaus galvos kaulų kilimo – šią šiurpią tiesą įrodė dar ir žvilgančios baltos žmonių kaukolės, lyg kokie moliniai dubenys pakaušiais žemyn sukrautos į aukštą krūvą palei vieną trobelės sieną. Mane supykino ir pasišalinau lauk ištuštinti skrandžio. Hergeris man paaiškino, kad vendolai ėda savo aukų smegenis – kaip žmonės valgo kiaušinius ar sūrį. Toks jų paprotys; šiurpu net pagalvoti, tačiau tai yra tiesa.

Tuomet mus pašaukė kitas karys, ir mes įėjome į kitą trobelę. Pamačiau tokį vaizdą: viduje buvo tuščia, tik stovėjo didžiulė, į sostą panaši kėdė, išpjauta iš vientiso medžio gabalo. Kėdė buvo aukštu, platėjančiu atlošu, išraižytu gyvatėmis ir nelabaisiais. Priešais kėdę buvo pribarstyta kaukolių kaulelių, o ant parankių, kur savininkas turėjo dėti rankas, telkšojo kraujas ir gulėjo balkšva į sūrį panaši masė – žmogaus smegenys. Kambaryje baisiai dvokė.

Aplink tą kėdę buvo pristatyta akmeninių nėščios moters statulėlių, kokias jau esu apibūdinęs; jos juosė visą kėdę ratu.

– Iš čia ji valdo, – paaiškino Hergeris žemu, pagarbios baimės kupinu balsu.

Nesupratau, ką jis turi galvoje, be to, mane suėmė šleikštulys. Ištuštinau skrandį lauke. Hergeris, Bulivifas ir kiti kariai taip pat krimtosi, bet niekas kitas nevėmė. Vyrai paėmė iš laužo žarijų ir uždegė trobeles. Jos degė lėtai, nes buvo drėgnos.

Tada užlipome į kalvą, sėdome ant žirgų ir palikome šį vendolų kraštą ir siaubo dykumą. Visi Bulivifo kariai dabar

buvo nuliūdę, nes vendolai pranoko juos klasta ir gudrumu: tikėdamiesi antpuolio paliko savo irštvą. Sudeginti būstai jiems bus nedidelis nuostolis.

NEŪŽAUGOS PATARIMAI

GRĮŽOME KAIP ATĖJĘ, TIK GREIČIAU, NES ŽIRGAI DABAR VERŽĖSI Į PRIEKĮ, tad galų gale nusileidome nuo kalvų ir pamatėme lygumą, o tolumoje, vandenyno pakrantėje, gyvenvietę su didžiąja Rotgaro pilimi.

Tuomet Bulivifas pasuko į šoną ir liepė mums joti iš paskos, aukštų, stačių, nuo vandenyno pučiančio vėjo čaižomų uolų link. Paklausiau Hergerio, kodėl jis taip daro, ir tas atsakė, girdi, mes ieškosime toje vietovėje gyvenančių neūžaugų.

Didžiai nustebau tai išgirdęs, nes normanų bendruomenėje nebūna neūžaugų; jų niekuomet neišvysi gatvėje, jie nesėdi karaliams prie kojų, neskaičiuoja pinigų, neveda apskaitos ir nedaro kitų dalykų, kuriuos mes žinom darant neūžaugas.[35] Ligi tol nė vienas šiaurietis nebuvo minėjęs man neūžaugų ir aš maniau, kad tokioje milžinų tautoje[36] jų niekuomet negimsta.

Prijojome vietovę, kur buvo gausu vėjo ir lietaus išgraužtų olų. Bulivifas nulipo nuo arklio, ir visi kariai pasekę jo pavyzdžiu toliau ėjo pėsti. Išgirdau šnypščiant ir pamačiau iš kai kurių urvų verčiantis garų kamuolius. Įėję į vieną tokią olą išvydome neūžaugas.

Atrodė jie taip: ūgio kaip paprastai būna neūžaugos, tik didžiulėmis rankomis ir nepaprastai seni iš veidų. Ten buvo ir vyrų, ir moterų; visi atrodė labai nukaršę. Vyrai buvo barzdoti, rimtais veidais; moterų smakrai irgi buvo šiek tiek apžėlę, tad jos panėšėjo į vyrus. Visi neūžaugos vilkėjo apdarais iš švelniakailių žvėrelių, net iš sabalų kailių, be to, kiekvienas buvo susijuosęs siauru odos diržu, papuoštu kalto aukso gabalėliais.

Neūžaugos pasveikino mus atvykusius mandagiai, be jokio baimės ženklo. Hergeris pasakė, kad tos žmogystos turi stebuklingų galių, todėl joms nereikia bijoti jokio žmogaus šiame pasaulyje. Tačiau šie gyviai prisibijo arklių, todėl mes savuosius ir palikome. Hergeris pridūrė, kad neūžaugos galia slypi siaurame jo diržė, todėl toks žmogeliukas nersis iš kailio, kad susigrąžintų prarastą diržą.

Dar Hergeris pasakė, kad neūžaugos ne tik atrodo seni – jie tokie ir yra, nes gyvena ilgiau už paprastus žmones. Be to, jis pridūrė, kad tie neūžaugos tampa vyrais labai anksti; jau kūdikių kirkšnys apželiančios plaukais, o varpos būnančios neįprastai didelės. Tiesą sakant, iš to tėvai ir sužino, kad jų kūdikis neūžauga – stebuklingas padaras, kurį reikia gabenti į kalnus, kad gyventų tarp panašių į save. Tai padarę tėvai atsidėkoja dievams paaukodami kokį nors gyvulį, mat

jeigu kam gimsta neūžauga, tai laikoma nepaprastai didele sėkme.

Hergeris man papasakojo, kad šiauriečiai tiki tais dalykais – nežinau, kiek čia tiesos, rašau tik tai, ką iš jo išgirdau.

Pamačiau, kad tie šnypščiantys garai verčiasi iš didelių katilų, į kuriuos grūdinti buvo sumerktos kalto plieno geležtės, nes neūžaugos gamina normanų didžiai vertinamus ginklus. Iš tikrųjų mačiau, kaip Bulivifo vyrai godžiai dairosi olose – nelyginant moterys turgaus krautuvėlėje, prekiaujančioje brangiais šilkais.

Bulivifas kažko paklausė tų žmogystų, ir jam parodė aukščiausią urvą, kur sėdėjo vienintelis neūžauga, vyresnis už visus kitus, baltutėliais plaukais ir barzda, raukšlių išvagotu veidu. Tą žmogeliuką vadino *tengolu* – normanų kalba šis žodis reiškia gėrio ir blogio žinovą bei žynį.

Tas tengolas, matyt, iš tiesų pasižymėjo tomis stebuklingomis galiomis, kurias visi sakė jį turint, nes bemat pasveikino Bulivifą, kreipdamasis į jį vardu, ir liepė sėstis šalia. Tas atsisėdo, o mes sustojome atokiau.

Bulivifas nedavė tengolui jokių dovanų – šiauriečiai nesistengia įsiteikti tiems žmogeliukams, nes mano, kad tie privalo dykai teikti paslaugas ir kad nedera jų skatinti dovanomis. Taigi Bulivifas atsisėdo; tengolas pažiūrėjo į jį, užsimerkė ir siūbuodamas pirmyn atgal prašneko laibu vaiko balsu. Hergeris man pasakė, kad jis kalbėjo šitaip:

– O, Bulivifai, tu esi didis karys, bet miglos pabaisos, negyvėlių ėdikai, tau nenusileidžia. Kova su jomis bus žūt-

būtinė, todėl tau prireiks visų tavo jėgų ir išminties, kad nugalėtum.

Šitaip jis kalbėjo gan ilgai, nepaliaudamas siūbuoti. Jo žodžių esmė buvo ta, kad Bulivifas susidūręs su rimtu priešininku – tai jau ir pats gerai žinojau, Bulivifas juo labiau. Tačiau vadas kantriai klausėsi.

Dar pastebėjau, kad Bulivifas neįsižeisdavo, kai neūžauga iš jo šaipydavosi – o taip būdavo dažnai. Nykštukas tarė:

– Atėjai pas mane todėl, kad bandei užpulti baisuoklius viržyne, bet nieko nepešei. Todėl dabar prašai mano patarimo lyg vaikas skųsdamasis tėvui, girdi, mano sumanymas nepavyko, ką man dabar daryti, – tengolas nusijuokė iš savo paties žodžių, bet jo veidas iškart surimtėjo.

– O, Bulivifai, – toliau kalbėjo jis, – aš matau tavo ateitį, bet negaliu pasakoti daugiau, negu tu pats jau žinai. Tu ir narsieji tavo kariai sukaupę visą drąsą ir sumanumą, puolėte pabaisas siaubo dykumoje. Jūs tik apgaudinėjote save, nes toks sumanymas netinkamas tikram didvyriui.

Šie žodžiai man sukėlė nuostabą, nes Bulivifo žygis man atrodė gan didvyriškas.

– Ne, ne, kilnusis Bulivifai, – kalbėjo tengolas, – tu leidaisi į niekam tikusį žygį, ir savo didžiavyrio širdies gilumoje tai žinojai. Klydai ir stodamas į mūšį su tamsoje švytinčiu slibinu Korgonu, kai netekai daugelio šaunių karių. Ko sieki savo sumanymais?

Bulivifas nieko neatsakė – sėdėjo šalia neūžaugos ir tylėjo.

– Širdis, o ne priešas turi patarti didvyriui, kokio žygdarbio imtis, – aiškino neūžauga. – Kas, kad būtumėt užklupę vendolus jų irštvoje ir daug jų miegančių išžudę? Gal ne vieną būtumėt nugalabiję, bet kova tuo nebūtų pasibaigusi – kaip nenukautum vyro nupjovęs jam pirštus. Norėdamas nukauti vyrą, turi perverti jam galvą arba širdį – taip pat ir su vendolais. Visa tai pats žinai, tau nereikia mano patarimo, kad suprastum.

Šitaip iškalbėjo Bulivifui nykštukas, siūbuodamas pirmyn atgal. Bulivifas sutiko su jo priekaištais, nes nieko neatsakė, tik panarino galvą.

– Elgeisi kaip paprastas vyras, – toliau kalbėjo tengolas, – o ne tikras didvyris. Didvyris imasi to, ko nedrįsta joks žmogus. Kad pribaigtum vendolus, turi smogti į galvą ir širdį – privalai nudėti jų motiną griaustinio urvuose.

Šių žodžių prasmės aš nesupratau.

– Pats tą žinai, nes taip buvo nuo neatmenamų laikų. Kas dabar? Leisi narsiesiems savo kariams vienam po kito žūti? Ar smogsi jų motinai urvuose? Čia nereikia pranašauti, reikia tik pasirinkti – elgsies kaip paprastas vyras ar kaip didvyris.

Bulivifas šįsyk kažką atsakė, bet tyliai, tad nenugirdau, nes vėjas šniokštė olos angoje. Šiaip ar taip, neūžauga kalbėjo toliau:

– Čia buvo didvyrio atsakymas, Bulivifai, kitokio iš tavęs nė nesitikėjau. Taigi aš padėsiu vykdyti tavo žygį.

Tuomet iš tamsių urvo pakampių pasirodė pulkelis žmogeliukų, tokių kaip jis. Jie nešė daug daiktų.

– Čia, – tarė tengolas, – virvės, padarytos iš ruonių, sugautų vos pradėjus tirpti ledams, odų. Šios virvės padės jums nusigauti į griaustinio urvus iš vandenyno pusės.

– Ačiū, – padėkojo Bulivifas.

– O čia, – tęsė tengolas, – septyni durklai, nukalti su garais ir burtais, tau ir tavo kariams. Iš didelių kardų griaustinio urvuose nebus naudos. Drąsiai paleisk į darbą šiuos naujus ginklus, tada pasieksi visko, ko trokšti.

Bulivifas paėmė durklus ir padėkojęs neūžaugai atsistojo.

– Kada mums imtis šio žygio? – paklausė.

– Vakar geriau negu šiandien, – atsakė tengolas, – rytoj geriau negu poryt. Taigi pasiskubinkit ir įvykdykit savo ketinimus ryžtinga širdimi ir tvirta ranka.

– O kas bus, jei mums pasiseks? – paklausė Bulivifas.

– Tuomet vendolai bus mirtinai sužeisti ir blaškysis mirties agonijoje, o jai pasibaigus krašte per amžius vyraus taika ir giedra. O tavo vardą per amžių amžius aukštins giesmės visuose normanų krašto būstuose.

– Šitaip apdainuojami mirusiųjų žygiai, – tarė Bulivifas.

– Tai tiesa, – sutiko neūžauga ir sukikeno kaip mažas berniukas ar mergaitė. – Gyvų didvyrių taip pat, bet niekad neapdainuojami paprastų vyrų darbai. Visa tai pats žinai.

Tada Bulivifas išėjo iš olos ir davė kiekvienam mūsų po nykštukų durklą. Nusileidome nuo stačių vėjo čaižomų uolų ir temstant grįžome į Rotgaro karalystę – į didžiąją jo pilį.

Visa tai iš tikrųjų įvyko, mačiau savo akimis.

KAS NUTIKO NAKTĮ PRIEŠ ANTPUOLĮ

TĄ NAKTĮ MIGLOS NEBUVO. VIRŠ KALVŲ ŪKAS PAKILO, bet tvyrojo tarp medžių ir į lygumą neatslinko. Didžiojoje Rotgaro pilyje buvo iškelta prašmatni puota, ir Bulivifas su visais savo kariais joje dalyvavo. Buvo paskerstos ir suvalgytos dvi didžiulės raguotos avys;[37] visi vyrai maukte maukė midų. Bulivifas paėmė pustuzinį ar gal net daugiau vergių. Vis dėlto, nepaisant smagybių, nei jis, nei jo kariai nebuvo linksmi. Retkarčiais matydavau juos dirsčiojant į šalia padėtas ruonių kailio virves ir nykštukų durklus.

Aš irgi ūžiau su visais, nes tiek daug laiko praleidęs jų draugijoje jaučiausi esąs vienas jų – bent taip jau man atrodė. Tiesą sakant, tą vakarą jaučiausi, lyg būčiau gimęs normanu.

Visai apgirtęs Hergeris atvirai man pasakojo apie vendolų motiną. Jis sakė:

– Vendolų motina labai sena. Ji gyvena griaustinio urvuose. Tie urvai – stačiose uolose netoli nuo čia. Jie su dviem angomis, viena iš sausumos, kita – iš jūros pusės. Tačiau prie pirmosios nuolat budi vendolai, saugantys savo senąją motiną, todėl iš sausumos pusės pulti negalime, nes tuomet visi žūtume. Taigi pulsime iš jūros pusės.

– O kokia ta vendolų motina? – paklausiau.

Hergeris atsakė, kad šiauriečiai to nežiną, bet kalbama, esą ji labai sena, netgi senesnė už tą kriošę, kurią jie vadina mirties angelu, be to, baisios išvaizdos. Lyg kokį vainiką ant galvos nešiojanti gyvates ir esanti neapsakomai stipri. Baigdamas Hergeris pasakė, kad vendolai patikėję jai vadovauti visuose gyvenimo reikaluose.[38] Tada Hergeris nuo manęs nusisuko ir užmigo.

Tuomet atsitiko štai kas: gilią naktį, kai linksmybės jau ėjo į pabaigą ir kariai taisėsi miegoti, Bulivifas mane susirado. Jis atsisėdo šalia ir iš rago gėrė midų. Mačiau, kad jis neapgirtęs. Jis ėmė šnekėti normanų kalba – lėtai, kad suprasčiau jo žodžius.

Pirmiausia jis manęs paklausė:

– Ar supratai neūžaugos tengolo žodžius?

Atsakiau supratęs – man padėjęs Hergeris, dabar knarkiantis šalia mūsų.

Tada Bulivifas tarė:

– Vadinasi, žinai, kad aš mirsiu.

Tuos žodžius jis ištarė blaiviomis akimis žiūrėdamas tiesiai į mane. Nežinojau, ką atsakyti, bet galų gale pasakiau

lyg koks šiaurietis: „Netikėk jokia pranašyste, kol neišsipildė."[39]

Bulivifas tarė:

– Tu jau seniai tarp mūsų. Pasakyk man tiesą – ar moki piešti garsus?

Atsakiau mokąs.

– Tuomet rūpinkis savo saugumu ir nebūk pernelyg drąsus. Tu rengiesi, o dabar jau ir kalbi kaip normanas, ne svetimšalis. Stenkis išlikti gyvas.

Uždėjau delną jam ant peties, kaip mačiau darant jo bendražygius, kai sveikindavosi. Bulivifas nusišypsojo.

– Aš nieko nebijau, – tarė, – ir paguodos man nereikia. Patariu tau rūpintis savo saugumu tavo paties labui. Dabar išmintingiausia numigti.

Tai taręs jis nuėjo, nukreipė dėmesį į vergę ir ėmė su ja smagintis vos už kokių dešimties žingsnių nuo tos vietos, kur sėdėjau. Girdėdamas, kaip toji moteris dejuoja ir juokiasi iš pasitenkinimo, nusisukau ir galų gale užmigau.

GRIAUSTINIO URVAI

PIRMIEMS RAUSVIEMS AUŠROS DRYŽIAMS DAR NENUŠVIETUS DANGAUS, Bulivifas su savo kariais, tarp jų buvau ir aš, išjojo iš Rotgaro karalystės ir pasuko uolomis, dunksančiomis virš jūros. Tądien jaučiausi nekaip: skaudėjo galvą, be to, graužė skrandį nuo vakarykščio lėbavimo. Visi Bulivifo kariai, aišku, jautėsi panašiai, tačiau nė vienas to neparodė. Sparčiai jojome uolų pakraščiu, jos šioje pakrantėje grėsmingai aukštos ir stačios. Lyg koks pilko akmens lakštas jos krinta apačioje putojančios audringos jūros link. Kai kuriuose pakrantės ruožuose driekiasi akmenuoti paplūdimiai, bet dažniausiai jūros ir sausumos niekas neskiria, tad dundėdamos nelyginant griaustinis bangos dūžta į uolas.

Pamatęs Hergerį, užsimetusį ant arklio neūžaugų duotas ruonių kailio virves, prijojau, norėdamas keliauti drauge.

Paklausiau jo, koks mūsų tikslas. Tiesą sakant, man tai menkai rūpėjo – taip baisiai skaudėjo galvą ir raižė skrandį.

Hergeris man tarė:

– Šį rytą pulsime vendolų motiną griaustinio urvuose. Pulsime iš jūros pusės, kaip vakar ir sakiau.

Jodamas pažiūrėjau į bangas, apačioje dūžtančias į stačias uolas.

– Pulsime laivu? – paklausiau bendrakeleivio.

– Ne, – atsakė Hergeris ir patapšnojo ruonių kailio virves.

Tada supratau, kad virvėmis nusileisime nuo uolų ir kaip nors pateksime į urvus. Ši perspektyva mane baisiai išgąsdino, nes niekuomet nemėgau aukštų vietų – vengdavau net didesnių Taikos miesto pastatų. Taip jam ir pasakiau.

– Turi jaustis dėkingas, nes tau pasisekė, – atsakė Hergeris.

Paklausiau, kodėl gi man pasisekė.

– Jeigu jauti aukštumų baimę, šiandien ją įveiksi, – atsakė tas. – Be to, atliksi žygdarbį ir tave laikys didvyriu.

– Nenoriu būti didvyriu.

Jis nusijuokė ir pasakė, girdi, šitaip aš kalbu tik todėl, kad esu arabas. Be to, man kieta galva – šitaip normanai vadina pagirias. Kaip jau sakiau, tai buvo tiesa.

Tiesa ir tai, kad mintis leistis nuo stačios uolos mane be galo gąsdino. Jaučiau, kad mieliau sutikčiau padaryti bet ką: sugulti su moterim, kuriai prasidėjo mėnesinės, išgerti iš auksinės taurės, suvalgyti kiaulės išmatų, išsidurti akis, netgi

pasidaryti galą – žodžiu, ką tik nori, kad tik nereikėtų kartis ta prakeikta uola. Be to, buvau prastos nuotaikos.

– Gal tu, Bulivifas, ir visi jūsų draugai norite tapti didvyriais, – atšoviau, – bet aš čia niekuo dėtas ir jums netalkinsiu.

Hergeris nusijuokė iš mano žodžių, paskui sušuko Bulivifui ir berdamas žodžius kažką jam pasakė; tas per petį jam atsakė.

Tada Hergeris man tarė:

– Bulivifas sako, kad darysi taip, kaip mes.

Prisipažinsiu: mane apėmė neviltis.

– Negaliu to daryti, – atsakiau Hergeriui. – Jei mane priversite, aš tikrai žūsiu.

– Kaip gi tu žūsi?

– Man virvės pasileis iš rankų.

Hergeris vėl ėmė smagiai juoktis iš mano atsakymo ir persakė mano žodžius šiauriečiams; tie irgi nusijuokė. Tada Bulivifas ištarė keletą žodžių.

– Vadas sako, kad virvės pasileis tik tada, jei atgniauši rankas, bet šitaip pasielgtų tik kvailys. Bulivifas sako, jog tu arabas, bet ne kvailys.

Tokia jau žmogaus prigimtis: šitaip Bulivifas pasakė, kad aš sugebėsiu lipti virvėmis, ir nuo jo žodžių aš pats tuo patikėjau visai kaip jis, o širdyje šiek tiek pradžiugau. Tai matydamas Hergeris tarė:

– Kiekvienas žmogus jaučia kokią jam vienam būdingą baimę. Vienas bijo uždaros erdvės, kitas – nuskęsti; tokie

kits iš kito juokiasi ir vadina kvailiu. Taigi jausti baimę – tolygu kažką pasirinkti, visai kaip teikti pirmenybę vienai ar kitai moteriai, labiau mėgti avieną negu kiaulieną ar kopūstus negu svogūnus. Mes sakom, kad baimė yra baimė.

Nebuvau nusiteikęs klausytis jo išvedžiojimų ir tai jam pasakiau, nes, tiesą sakant, mane jau apėmė veikiau pyktis negu baimė. Hergeris nusijuokė man į akis ir tarė:

– Ačiū Alachui, nes jis padėjo mirtį gyvenimo pabaigoje, o ne pradžioje.

Atkirtau nematąs naudos tą galą spartinti.

– Tau pritartų kiekvienas, – atsakė Hergeris ir pridūrė: – Pažiūrėk į Bulivifą. Matai, koks tiesus jis sėdi ant žirgo? Matai, kaip joja į priekį, nors žino netrukus mirsiąs?

– Nežinau, ar taip bus, – atsakiau.

– Tu nežinai, bet Bulivifas žino.

Daugiau Hergeris su manim nešnekėjo. Mes ilgokai jojome į priekį, kol saulė aukštai pakilusi skaisčiai suspindo. Tuomet Bulivifas davė ženklą sustoti; visi raiteliai nulipo nuo arklių ir pasirengė eiti į griaustinio urvus.

Žinojau, kad tie normanai pernelyg drąsūs, bet pažvelgus į uolų bedugnę apačioje, širdis man persivertė krūtinėje, ir pamaniau, kad tuoj teks ištuštinti skrandį. Uolos buvo visiškai statmenos iki pat apačios – o atstumas iki jos sudarė gal keturis šimtus žingsnių – ir per visą tą aukštį nebuvo už ko nusitverti rankomis ar atsiremti kojomis. Riaumojančios bangos buvo taip toli apačioje, kad atrodė miniatiūrinės tarsi dailininko nupieštos mažutėliais rutuliukais. Tačiau

žinojau: nusileidę iki jų pamatysime, kad jos tokios didelės, kokios tik gali būti.

Mano akimis žiūrint, tik didesnis beprotis už pasiutusį šunį su drimbančiomis iš nasrų putomis galėjo lipti žemyn tomis uolomis. Tačiau šiauriečiai elgėsi lyg niekur nieko. Bulivifo vadovaujami vyrai sukalė į žemę tvirtus medinius kuolus. Aplink juos aprišę ruonio kailio virves galus numetė nuo uolų.

Paaiškėjo, kad virvės per trumpos ir nenusileidžia iki aukštųjų uolų papėdės, tad teko jas užtraukti į viršų ir surišus iš dviejų padaryti vieną, kad pasiektų bangas apačioje.

Po kurio laiko turėjome dvi tokias virves, nuleistas nuo stačiųjų uolų. Tada Bulivifas tarė savo vyrams:

– Aš leisiuos pirmas. Kai nusigausiu į apačią, visi įsitikinsit, kad virvės tvirtos ir nulipti įmanoma. Lauksiu jūsų apačioje, ant tos siauros atbrailos, kurią matote.

Pažiūrėjau į tą siaurą atbrailą. Vadinti ją siaura galėjo tik tas, kas vadino kupranugarį geraširdžiu padaru. Iš tikrųjų tai buvo menkutis plokščios uolos kraštelis, nuolatos užliejamas dūžtančių bangų.

– Kai visi nusileisime, – tarė vadas, – galėsime pulti vendolų motiną griaustinio urvuose.

Jis kalbėjo kuo ramiausiu balsu, tartum nurodinėdamas tarnui, kaip išvirti šiupinį ar atlikti kitą paprastą namų ruošos darbą. Nieko daugiau nesakęs jis dingo už uolos krašto.

Leidimosi būdas man sukėlė nuostabą, bet normanams jis visai įprastas. Hergeris man sakė, kad šitaip tam tikru

metų laiku jie renka paukščių kiaušinius, kai jūros paukščiai susisuka lizdus ant uolų. Leidžiamasi šitaip: vyras persijuosia juosmenį virve, o jo pagalbininkai leidžia jį žemyn. Besileidžiantysis laikosi antros virvės, nuleistos nuo uolos. Be to, jis turi tvirtą ąžuolinę lazdą; jos viename gale pritaisytas odos diržas, per kurį perkišamas riešas. Ta lazda vyras atsistumia nuo uolos, kad leisdamasis jos paviršiumi galėtų judėti į šalis.[40]

Bulivifas leidosi ir mano akyse vis mažėjo; mačiau, kad jis labai vikriai darbuojasi virvėmis – ta, ant kurios kabo, ir kita, skirta prisilaikyti, bei lazda; bet neapgaudinėjau savęs manydamas, kad tai paprasta, nes pamačiau, jog čia sunki užduotis ir jai reikia įgudimo.

Galų gale Bulivifas sėkmingai nusigavo į apačią ir atsistojo ant siaurosios atbrailos, kur jį užliedavo dūžtančios bangos. Tiesą sakant, jis atrodė visai mažytis, ir mes vos pastebėjome jį mojant ranka, šitaip duodant ženklą, kad saugiai nusileido. Vyrai užtraukė į viršų virvę, kuria Bulivifas buvo persijuosęs, ir prie jos pririštą ąžuolinę lazdą. Hergeris atsisuko į mane ir tarė:

– Dabar tavo eilė.

Atsakiau prastai jaučiąsis; be to, aš norįs pažiūrėti, kaip leisis dar vienas vyras, kad geriau įsižiūrėčiau į jo veiksmus.

Hergeris pasakė:

– Po kiekvieno nusileidimo bus sunkiau, nes čia, viršuje, liks vis mažiau vyrų, prilaikančių besileidžiantįjį. Paskutinysis turės leistis visai neprisirišęs. Tai bus Ektgovas, nes jo

rankos geležinės. Suteikdami galimybę leistis antram, rodome tau savo prielankumą. Nagi, leiskis.

Iš jo akių supratau, kad nėra vilties atitolinti šios akimirkos. Mane apjuosė virve; suėmiau rankomis tvirtąją lazdą. Ji buvo slidi nuo prakaito, visas mano kūnas taip pat. Nužengęs nuo uolos krašto pajutau vėją, nuo kurio ėmiau drebėti. Paskutinį kartą pamačiau penkis šiauriečius, iš visų jėgų laikančius virvę, bet paskui jie dingo iš akių. Taigi leidausi.

Ketinau sukalbėti daug maldų Alachui, taip pat įsidėmėti mintyse, savo dvasios atmintyje, ką patiria žmogus, tabaluojantis ant virvių priešais tokią vėjų draskomą uolą. Nebematydamas viršuje savo draugų normanų, pamiršau visus ketinimus ir tik be perstojo šnabždėjau „Garbė Alachui" lyg koks pamišėlis ar toks senas žmogus, kad jo smegenys nebeveikia, ar vaikas, ar kvailys.

Tiesą sakant, menkai teprisimenu, kas ten vyko. Žinau tik, kad vėjas blaško žmogų į šalis tokiu greičiu, jog žvilgsnis nespėja susitelkti į uolų paviršių ir tas virsta pilka dėme. Daug kartų vožiausi į uolas, todėl susitrenkiau kaulus ir nusibrozdinau odą; kartą plojausi galva, akyse lyg žvaigždės pažiro spindintys balti taškučiai. Pamaniau, kad nualpsiu, bet taip neatsitiko. Praėjus laiko tarpui, kuris man pasirodė ilgas kaip visas mano gyvenimas ar net ilgesnis, nusigavau į apačią. Bulivifas patapšnojo man per petį ir pagyrė, kad gerai leidausi.

Virvė, kuria buvau prisirišęs, buvo pakelta. Bangos ritosi per mane ir šalia stovintį Bulivifą. Visą savo dėmesį nu-

kreipiau į tai, kaip neprarasti pusiausvyros ant tos slidžios atbrailos, tad nežiūrėjau, kaip nuo viršaus nusileidžia kiti. Troškau tik vieno: išsilaikyti nenuneštas į jūrą. Savo akimis regėjau, kad bangos didesnės už tris vienas ant kito stovinčius vyrus, ir kiekvienai sudužus akimirką aptemdavo protas nuo šalto vandens sūkurių, besisukančių su neregėta jėga. Bangos nekart mane pargriovė; kiaurai permirkau, todėl taip drebėjau, kad dantys kaukšėjo nelyginant šuoliais lekiančio arklio kanopos – net kalbėti neįstengiau.

Dabar visi Bulivifo kariai saugiai nusileido, paskutinis – Ektgovas, padedamas vien savo žvėriškai stiprių rankų. Kai pagaliau atsistojo ant atbrailos, jo kojos nevaldomai tirtėjo lyg žmogaus, ištikto priešmirtinės agonijos. Kurį laiką laukėme, kol jis atgaus jėgas.

Tuomet Bulivifas tarė:

– Mes šoksim į vandenį ir plauksim į urvą. Aš plauksiu pirmas. Durklus įsikąskit, kad rankos būtų laisvos grumtis su srovėmis.

Šie žodžiai, bylojantys apie dar vieną beprotystę, pasiekė mano ausis tada, kai jau negalėjau nieko daugiau ištverti. Mano akimis žiūrint, Bulivifo sumanymas buvo neįsivaizduojama kvailystė. Mačiau, kaip atšniokštusios bangos dūžta į dantytas uolas, mačiau, kaip jos traukiasi tempdamos vandenį su milžino jėga, bet vėl atgavusios galią iš naujo ritasi į priekį. Žvelgdamas į jas buvau įsitikinęs, kad niekas nepaplauks tarp tų uolų – akimirksniu visi kaulai bus sudaužyti į šipulius.

Tačiau nesipriešinau, nes visai nebesigaudžiau. Mano galva, buvau jau taip arti mirties, kad visai nesvarbu, jei dar labiau prisiartinsiu. Taigi užsikišau durklą už diržo, mat dantys taip baisiai barškėjo, kad nebūčiau jo sukandęs. O šiauriečiai neatrodė sušalę ar nuvargę – kiekvieną bangą jie pasitikdavo patenkinti, tarsi toji būtų įkvėpusi jiems jėgų. Negana to, jie šypsojosi džiugiai nekantraudami prieš artėjantį mūšį, ir už tai jų nekenčiau.

Bulivifas stebėjo, kaip ritasi bangos, ir nutaikęs tinkamą progą šoko į jas. Aš dvejojau, bet tuo metu kažkas – ligi šiol manau, kad Hergeris – mane pastūmė. Giliai kritau į sūkuriuojantį, visą kūną stingdantį vandenį. Mane vartė kūliais ir į šonus, nemačiau nieko, vien žalią vandenį. Tuomet pamačiau Bulivifą, plakantį kojomis gelmėje. Nėriau jam iš paskos; vadas nuplaukė kažkokios kiaurymės uolose link. Dariau viską kaip jis. O jis elgėsi taip: vieną akimirką besitraukianti banga imdavo tempti jį, mane taip pat, į atvirą jūrą. Tuomet Bulivifas įsikibdavo į kokią uolą rankomis, kad išsilaikytų prieš srovę – aš irgi įsistverdavau. Laikydavausi iš visų jėgų jausdamas, kaip plyšta plaučiai. Už akimirkos banga vėl risdavosi priešinga kryptimi ir bauginamai greitai sviesdavo mane į priekį, trankydama į uolas ir akmenis. Paskui ji vėl imdavo traukti mane atgal, tad tekdavo sekti Bulivifo pavyzdžiu ir kabintis už uolų. Sakau tiesą: mano plaučiai liepsnote liepsnojo, tarsi kas būtų juos padegęs, ir nujaučiau ilgai nebeištversiąs tame lediniame vandenyje. Tuomet banga vėl ritosi į priekį, blaškydama mane į šalis. Staiga atsidūriau vandens paviršiuje ir galėjau įkvėpti oro.

Viskas vyko taip žaibiškai, kad net nustebau nespėjęs pajusti palengvėjimo, nors tikrai derėjo; užmiršau net padėkoti Alachui, kad man pasisekė likti gyvam. Gaudžiau kvapą, o aplink Bulivifo kariai iškišę galvas iš vandens irgi garsiai šnopavo.

Tada pamačiau štai ką: buvome tarsi tvenkinyje ar ežere, viduje olos lygiu skliautu. Įėjimas į tą urvą buvo iš jūros pusės – pro jį čia ką tik ir patekome. Tiesiai priešais buvo plokščia uolos aikštelė. Ten pamačiau aplink laužą sutūpusias kelias būtybes, giedančias laibais balsais. Dabar supratau, kodėl ši ola vadinama griaustinio urvu: kaskart dūžtant bangai garsas atsimušdavo nuo uolų taip smarkiai, kad ausis skaudėjo ir, rodės, net oras virpa ir slegia.

Šioje oloje Bulivifas su savo kariais surengė antpuolį. Aš irgi prie jų prisidėjau. Trumpais durklais nudėjome keturis urve buvusius nelabuosius. Pirmą kartą aiškiai juos pamačiau mirgančioje šviesoje laužo, kurio liepsnos pašėlusiai šokdavo aukštyn sulig kiekvienu griaudžiančių bangų trenksmu. Tie nelabieji atrodė šitaip: nors visu kuo panėšėjo į žmones, skyrėsi nuo visų žemės gyventojų. Jie buvo kresni, plačiapečiai, visos jų kūno dalys buvo apžėlusios plaukais, išskyrus delnus, padus ir veidus, o tie buvo labai stambūs, šlykščiais didžiuliais, atsikišusiais žandikauliais ir lūpomis. Galvos taip pat buvo didesnės negu normalių žmonių. Akys buvo giliai įsodintos, kaktos plačios – tokią išvaizdą suteikė ne jų plaukuotumas, o kaulai. Dantys buvo dideli ir aštrūs, nors, tiesą sakant, kai kurių jau buvo nudilę ir atbukę.

Kitais kūno bruožais, lyties organais ir ertmėmis jie taip pat panėšėjo į vyrus.[41] Vienas iš tų padarų ilgai merdėjo leisdamas iš burnos kažkokius garsus, kurie mano ausiai pasirodė panašūs į kalbą, bet nežinau, ar tai iš tikrųjų buvo kalba – nesu tuo įsitikinęs.

Bulivifas apžiūrėjo tuos keturis negyvus, tankiais gaurais apžėlusius padarus. Tuomet mes išgirdome kažkokią vaiduokliską giesmę, aidu atsimušančią nuo urvo sienų; ta giesmė sulig kiekvienu bangų griausmu čia garsėdavo, čia pritildavo. Ji sklido iš olos gelmių. Bulivifas nusivedė mus link jos.

Ten mes pamatėme dar tris tokius padarus. Jie kniūbsojo, prispaudę veidus prie žemės, maldaujamai iškėlę rankas prieš šešėlyje tūnančią seną būtybę. Tie maldautojai giedojo, tad neišgirdo, kaip mes prisiartinome. Tačiau tas senasis padaras mus pamatė ir, kai priėjome, klaikiai suspiegė. Supratau, jog čia yra vendolų motina, bet nepastebėjau, ar čia moteris – buvo visai susenusi, todėl visi lyties požymiai buvo išnykę.

Bulivifas vienas puolė maldautojus ir visus nugalabijo, o toji motina pasitraukė giliau į šešėlį ir ėmė baisiai rėkti. Gerai jos nemačiau, bet tvirtai galiu pasakyti štai ką: iš visų pusių ji buvo apsupta gyvačių. Tos rangėsi jai prie kojų, ant rankų ir aplink kaklą. Šliužai šnypštė, kyščiojo liežuvius. Kadangi ant pabaisos kūno ir aplink ją buvo tokia gausybė gyvačių, nė vienas iš Bulivifo karių nedrįso prie jos prisiartinti.

Tuomet Bulivifas ją puolė, ši išgąstingai suriko, kai jis nekreipdamas dėmesio į gyvates suvarė durklą jai giliai į

krūtinę. Jis daug sykių smogė vendolų motinai durklu. Tačiau toji pabaisa vis negriuvo – kaskart likdavo stovėti, nors kraujas tryško iš Bulivifo padarytų žaizdų kaip iš fontano. Ir visą laiką ji be galo šiurpiai spiegė.

Galų gale ji parvirto ir tysojo negyva. Bulivifas atsigręžė į savo karius, ir mes pamatėm, kad toji moteris, negyvėlių ėdikų motina, jį sužeidė. Sidabrinis smeigtukas, panašus į tokius, kokiais moterys segasi plaukus, styrojo jam iš pilvo ir virptelėdavo sulig kiekvienu širdies dūžiu. Bulivifas jį ištraukė, ir plūstelėjo kraujas. Tačiau Bulivifas nesukniubo mirtinai sužeistas – stovėdamas įsakė palikti urvą.

Taip ir padarėme – per antrą, sausumos pusėje esantį išėjimą. Jis buvo saugomas, bet visi vendolų sargybiniai išsilakstė, išgirdę mirštančios motinos riksmus. Taigi išėjome visai netrukdomi. Bulivifas nuvedė mus prie arklių ir susmuko ant žemės.

Vadovaujami Ektgovo normanams nė kiek neįprastai liūdnais veidais vyrai padarė neštuvus[42], ant kurių paguldę vadą laukais nunešėme į Rotgaro karalystę. Visą kelią Bulivifas buvo gerai nusiteikęs ir linksmas. Jis kalbėjo daug dalykų, kurių nesupratau, bet kartą išgirdau jį sakant:

– Rotgaras neapsidžiaugs mus pamatęs, nes vėl turės kelti puotą, o dabar jis visai nuskurdintas šeimininkas.

Kariai juokėsi iš šio ir kitų jo sąmojų. Mačiau, kad jų juokas nuoširdus.

Tuomet mes pasiekėme Rotgaro karalystę. Čia mus pasitiko valiavimais ir linksmais šūksmais. Niekas neliūdėjo, nors Bulivifas buvo sunkiai sužeistas. Jo oda papilkėjo, visas

kūnas ėmė tirtėti, akyse atsirado spindesys, bylojantis apie ligą ir karščiavimą. Šiuos požymius puikiai žinojau, šiauriečiai taip pat.

Vadui atnešė dubenėlį svogūnienės, bet jis atsisakė valgyti taręs:

– Aš sergu sriubos liga – nesivarginkite dėl manęs.

Paskui įsakė surengti pobūvį ir užsispyrė pats jam vadovauti, paramstytas sėdėdamas ant akmeninio krėslo šalia karaliaus Rotgaro. Jis gėrė midų ir buvo kuo linksmiausias. Buvau šalia, kai jis linksmybių įkarštyje pasakė karaliui Rotgarui:

– Aš neturiu vergių.

– Visos mano vergės – tavo vergės, – atsakė Rotgaras.

– Aš neturiu žirgų, – tada tarė Bulivifas.

– Visi mano žirgai – tavo žirgai, – atsakė karalius. – Nebegalvok apie tuos dalykus.

Bulivifas aptvarstytomis žaizdomis sėdėjo laimingas, šypsojosi, ir tą vakarą jo skruostai vėl paraudo, atrodė, kad jis stiprėja sulig kiekviena nakties minute. Nors maniau, kad tai neįmanoma, jis pasismagino su verge, o paskiau juokaudamas man tarė:

– Iš negyvėlio niekam nėra naudos.

Netrukus Bulivifas užmigo; jo oda vėl išblyško, kvėpavimas pasidarė negilus. Baiminausi, kad jis nebeprabus iš to miego. Matyt, jis irgi taip manė, nes miegojo tvirtai suspaudęs rankose savo kalaviją.

VENDOLY AGONIJA

AŠ TAIP PAT UŽMIGAU. MANE PAŽADINO HERGERIS TARĘS:

– Greitai eikš su manim.

Tolumoje išgirdau griaudžiant. Pažiūrėjau pro pūslės langą.[43] Buvo dar neišbrėškę. Čiupau kardą; tiesą pasakius, šarvų rengtis nereikėjo – užmigau su jais, mat patingėjau nusiimti. Išskubėjau į lauką. Buvo priešaušrio valanda; oras ūkanotas, drėgnas; tolumoje griaudė arklių kanopos.

Hergeris man paaiškino:

– Artinasi vendolai. Jie žino, kad Bulivifas mirtinai sužeistas, ir nori atkeršyti už nužudytą motiną.

Visi Bulivifo kariai, tarp jų ir aš, išsidėstėme aplink įtvirtinimus, kuriuos pastatėme gintis nuo vendolų. Tos kliūtys buvo labai menkos, bet nieko daugiau neturėjome. Įtempę akis žiūrėjome pro ūkanas, tikėdamiesi išvysti mūsų link atšuoliuojančius raitelius. Maniau jusiąs didžiulę baimę, bet

taip nebuvo, nes jau buvau matęs vendolus ir žinojau, kad jeigu tie padarai ir nėra žmonės, tai bent jau tiek pat į juos panašūs kaip beždžionės; be to, jie mirtingi ir juos galima nudėti.

Taigi baimės nejutau, tik nekantraudamas laukiau šio paskutinio mūšio. Toks buvau vienintelis, nes mačiau, kad Bulivifo kariai baisiai išsigandę, nors kaip įmanydami stengiasi to neparodyti. Mat nors nugalabijome vendolų motiną, kuri buvo jų vadė, netekome savo vado Bulivifo, tad laukėme ir klausėmės artėjančio griausmo toli gražu ne linksmi.

Tuomet išgirdau už nugaros kažkokį sambrūzdį ir atsigręžęs pamačiau štai ką: Bulivifas, išbalęs kaip pati migla, apsitaisęs baltai, aptvarstytomis žaizdomis, stačias stovėjo ant Rotgaro karalystės žemės. Jam ant pečių tupėjo po juodą kranklį. Išvydę jį atėjus normanai ėmė rėkti, mosuoti ginklais ir šaukti verždamiesi į kovą.[44]

Bulivifas neištarė nė žodžio, nesidairė į šalis, nė vienam vyrui ženklu neparodė jį pažįstąs – tvirtu žingsniu nuėjo į priekį, už gynybinių įtvirtinimų, ir ten ėmė laukti vendolų antpuolio. Varnai nuskrido. Jis sugniaužė savo kalaviją Rundingą ir pasitiko užpuolikus.

Žodžiais neįmanoma papasakoti paskutinio vendolų antpuolio, įvykusio brėkštant tam ūkanotam rytui. Nėra žodžių, kurie apsakytų, kiek kraujo buvo pralieta, kokie šūksmai nepaliovė aidėti ūkanose, kiek žirgų ir raitelių gavo šiurpų galą. Savo akimis mačiau, kaip Ektgovui, vyrui plieno rankomis, vendolas kardu nukirto galvą ir ta lyg koks kamuolys nusirito ant žemės su burnoje vis dar tabaluojančiu

liežuviu. Taip pat mačiau, kaip ietis, pervėrusi Vytui krūtinę, prismeigia jį prie žemės, ir tas raitosi nelyginant iš jūros ištraukta žuvis. Mačiau, kaip mažą mergaitę kanopomis sutrypia arklys – jos kūną plote suplojo, jai iš ausies pasipylė kraujas. Dar regėjau, kaip moterį, karaliaus Rotgaro vergę, bėgančią nuo besivejančio raitelio, tas perkerta perpus. Mačiau, kad daug vaikų panašiai žuvo. Mano akyse žirgai stodavosi piestu, paskui mesdavosi į priekį ir šitaip nusimesdavo raitelius. Tuomet tuos aukštielninkus gulinčius neatsitokėjusius padarus apipuolę nugalabydavo seni vyrai ir moterys. Dar mačiau, kaip Viglifas, Rotgaro sūnus, sprunka iš grumtynių ir lyg koks bailys pasislepia saugioje vietoje. Šauklio tą dieną nemačiau.

Aš pats tą dieną nudėjau tris vendolus ir buvau ietimi sužeistas į petį. Pajutau skausmą, lyg būčiau šokęs į liepsną; kraujas užvirė visoje rankoje ir krūtinėje. Pamaniau krisiąs be sąmonės, bet nieko neatsitiko ir koviausi toliau.

Tuomet pro ūką prasiskverbė saulė. Visai išaušo, migla išsisklaidė, ir raiteliai pranyko. Dabar, kai buvo šviesu, visur pamačiau kūnus, tarp jų ir daugybę vendolų lavonų, nes savo negyvėlių jie neišsigabeno. Tai iš tikrųjų buvo jų galo ženklas, nes jie buvo sutrikę ir negalėjo dar sykį pulti Rotgaro. Visi karalystės gyventojai tą suprato ir netvėrė džiaugsmu.

Hergeris apiplovė mano žaizdą ir buvo pakilios nuotaikos, kol į didžiąją Rotgaro pilį įnešė Bulivifo kūną. Vadas buvo negyvutėlis: jo kūnas buvo sukapotas geros dešimties priešų geležčių, veidas ir liemuo permirkę dar šiltu jo paties krauju. Pamatęs šį vaizdą Hergeris pratrūko raudoti ir slėpė

nuo manęs veidą, bet visai be reikalo – aš pats pro ašaras mačiau viską kaip pro miglą.

Bulivifą paguldė prie karaliaus Rotgaro, kuris privalėjo pasakyti kalbą. Tačiau senis to nepajėgė. Jis tepasakė:

– Štai karys ir didvyris, vertas būti tarp dievų. Palaidokite jį kaip didį karalių.

Tai taręs jis išėjo iš pilies. Man regis, Rotgarui buvo gėda, nes jis pats nestojo į mūšį. Be to, jo sūnus Viglifas pabėgo kaip bailys; daug kas tą matė ir vadino moters poelgiu. Ko gero, tėvui buvo gėda dar ir dėl jo. O gal būta kitų, man nežinomų priežasčių. Šiaip ar taip, nereikia pamiršti, kad jis buvo labai senas.

Taip jau nutiko, kad Viglifas tyliai tarė šaukliui:

– Tas Bulivifas padarė mums didelę paslaugą, dar didesnę todėl, kad viską baigęs mirė.

Tuos žodžius jis ištarė savo tėvui karaliui išėjus iš menės.

Hergeris, kaip ir aš, nugirdo tuos žodžius. Aš pirmas išsitraukiau kardą. Hergeris mane sulaikė taręs:

– Nesikauk su šiuo vyru, nes jis – lapinas. Be to, tu sužeistas.

– Na ir kas? – atšoviau ir nieko nelaukęs iškviečiau Viglifą į dvikovą. Tą akimirką Hergeris smarkiai vožė man iš už nugaros taip netikėtai, kad išsitiesiau kniūbsčias. Tuomet Hergeris susikovė su Rotgaro sūnum. Šauklys taip pat išsitraukė kardą ir klastingai ėmė sėlinti Hergeriui už nugaros, norėdamas jį nudėti. Aš pats užmušiau šauklį suvarydamas kardą giliai jam į pilvą. Persmeigtas šauklys suriko. Viglifas

išgirdo jo šauksmą ir nors ligi tol drąsiai kovėsi, dabar grumdamasis su Hergeriu didžiai jo bijojo.

Taip jau atsitiko, kad karalius Rotgaras išgirdo žvangant kardus; jis grįžo į menę ir maldavo vyrus nutraukti dvikovą, bet veltui. Hergeris ryžtingai siekė savo tikslo. Pamačiau, kaip jis apžergia Bulivifo kūną ir smogia Viglifui kardu. Smūgis buvo mirtinas: Viglifas griuvo ant Rotgaro stalo, pagriebė karaliaus taurę ir prisitraukė prie lūpų, bet mirė nespėjęs atsigerti. Taigi šis reikalas buvo baigtas.

Iš Bulivifo būrio, kuriame kadaise buvo trylika vyrų, teliko keturi, tarp jų ir aš. Mes paguldėme žuvusį vadą po mediniu stogu ir palikome jo kūną su taure midaus rankose. Tada Hergeris paklausė susirinkusiųjų:

– Kas mirs su šiuo kilniu vyru?

Viena karaliaus Rotgaro vergė atsakė mirsianti su Bulivifu. Tuomet prasidėjo įprastas normanų pasirengimas.

Nors Ibn Fadlanas apie tai nerašo, matyt, iki laidojimo apeigų praėjo kelios dienos.

Žemiau Rotgaro pilies ant kranto buvo atitemptas laivas ir į jį sukrauta aukso bei sidabro brangenybių, taip pat dviejų arklių skerdenos. Be to, buvo pastatyta palapinė, į kurią buvo paguldytas sustingęs Bulivifas. Tame šaltame klimate jo kūnas kaip ir visų numirėlių pajuodo. Tuomet ta vergė mergina buvo atvesta kiekvienam Bulivifo kariui, man taip pat. Kai kūniškai su ja suartėjau, ji tarė:

– Mano šeimininkas tau dėkoja.

Ji laikėsi ir elgėsi kuo žvaliausiai, net linksmiau negu paprastai būdinga tai tautai. Kai ji vėl ėmė rengtis savo apdarus ir dabintis daugybe prabangių auksinių ir sidabrinių papuošalų, pasakiau jai, kad ji linksma.

Turėjau galvoje, kad ji, graži, jauna mergina, netrukus mirs – abu tai žinojome. Ji atsakė:

– Aš linksma, nes netrukus pamatysiu savo šeimininką.

Ji nebuvo gėrusi midaus, taigi kalbėjo iš tyros širdies. Jos veidas švytėjo nelyginant laimingo vaiko ar kai kurių besilaukiančių moterų – šitaip ji buvo nusiteikusi.

Tada aš pasakiau:

– Kai pamatysi savo šeimininką, perduok jam, kad likau gyvas ir tai aprašysiu.

Nežinau, ar ji suprato mano žodžius, tad pridūriau:

– To pageidavo tavo šeimininkas.

– Tada aš jam perduosiu, – atsakė ji ir kuo žvaliausiai nuėjo pas kitą Bulivifo karį. Nežinau, ar ji suprato, ką turiu galvoje, nes rašyti šiauriečiai nemoka – tik raižo medyje ar akmenyje, ir tai retai. Be to, aš neaiškiai tardavau jų kalbos žodžius. Šiaip ar taip, ji linksma nuėjo toliau.

Vakare, saulei leidžiantis į jūrą, ant kranto buvo paruoštas Bulivifo laivas. Merginą atvedė į jame pastatytą palapinę. Senė, vadinama mirties angelu, suvarė durklą vergei tarp šonkaulių, o mudu su Hergeriu virve pasmaugėme merginą, paskui pasodinome šalia Bulivifo ir pasišalinome.

Visą tą dieną nieko nevalgiau ir negėriau, nes žinojau turėsiąs dalyvauti tose apeigose, tad bijojau ištuštinti skrandį ir šitaip patirti gėdą. Tačiau visa, kas vyko tą dieną, nesukėlė

man pasidygėjimo. Nenualpau, neapsvaigo galva ir tuo slapčia didžiavausi. Tiesa ir tai, kad mirties akimirką mergina šypsojosi, ir ši išraiška išliko, tad ji sėdėjo greta savo šeimininko su vis ta pačia šypsena išblyškusiame veide. Bulivifo veidas buvo juodas, akys užmerktos, bet išraiška rami. Šitokius paskutinį kartą mačiau tuodu šiauriečius.

Tada Bulivifo laivas buvo padegtas ir nustumtas į jūrą. Sustoję akmenuotame krante normanai kalbėjo gausias maldas savo dievams. Savo akimis mačiau, kaip srovės neša laivą tartum kokį numirėlių deginimo laužą. Paskui jis pranyko iš akių, ir šiaurės kraštą apgaubė nakties tamsa.

SUGRĮŽIMAS IŠ NORMANŲ KRAŠTO

PRALEIDAU DAR KELIAS SAVAITES ROTGARO KARALYSTĖS KARIŲ ir didikų draugijoje. Tas metas praėjo maloniai, nes žmonės buvo geraširdiški ir vaišingi, be to, labai dėmesingi mano žaizdoms, o jos – garbė Alachui – gerai gijo. Tačiau gan greitai užsimaniau grįžti į gimtinę. Karaliui Rotgarui pasakiau esąs Bagdado kalifo pasiuntinys ir privaląs užbaigti užduotį, kurią vykdyti šis mane pasiuntė, kitaip užsitrauksiu jo rūstybę.

Visa tai nerūpėjo Rotgarui, ir tas atsakė, girdi, aš esąs šaunus karys, tad jis norįs, kad likčiau jo valdose ir gyvenčiau kaip pridera tokiam garbingam kariui. Jis dar sakė, neva aš amžiams būsiąs jo draugas ir gausiąs viską, ką tik jis įstengsiąs man duoti. Tačiau leisti man išvykti jis nenorėjo, tad prisigalvojo visokių dingsčių ir būdų mane ilgiau

užlaikyti. Rotgaras aiškino, girdi, aš turįs rūpintis savo žaizdomis, nors jos jau aiškiai buvo užgijusios; dar sakė, kad aš turįs atgauti jėgas, nors jos akivaizdžiai buvo grįžusios. Galų gale jis pasakė, jog turiu laukti, kol bus suruoštas laivas, o tai nelengva padaryti. Kai paklausiau, kada tas laivas galėtų būti suruoštas, karalius kažką neaiškiai numykė, tarsi jam tai ne itin rūpėtų. O kai imdavau jį spausti, kad leistų man išvykti, jis įpykdavo ir klausdavo, ar aš nepatenkintas jo svetingumu. Tada man tekdavo girti jo maloningumą ir visokeriopai reikšti pasitenkinimą. Netrukus nusprendžiau, kad senasis karalius ne toks kvailas, kaip man iš pradžių pasirodė.

Kartą nuėjau pas Hergerį, pasiskundžiau savo sunkia dalia, ir pasakiau:

– Karalius ne toks kvailys, kaip anksčiau maniau.

Hergeris atsakė:

– Klysti – jis tikrai kvailas ir elgiasi neapgalvotai.

Tada Hergeris pasakė susitarsiąs su karaliumi dėl mano išvykimo.

Štai kaip tai įvyko. Hergeris paprašė pasimatyti su karaliumi Rotgaru akis į akį ir jam pasakė, neva jis esąs didis ir išmintingas valdovas, kurio pavaldiniai jį mylį ir gerbią už tai, kad jis taip sumaniai tvarkąs karalystės reikalus ir rūpinąsis savo pavaldinių gerove. Šiais pataikavimais suminkštinęs seniui širdį, Hergeris priminė, kad iš penkių jo sūnų gyvas liko vienintelis Vulfgaras. Jis nuvyko pas Bulivifą kaip pasiuntinys ir dabar esąs toli. Pasak Hergerio, Vulfgarą reikia parvadinti namo, nes jis – vienintelis karaliaus įpėdinis.

Štai ką pasakė Rotgarui Hergeris. Dar manau, kad jis paslapčia pasikalbėjo su karaliene Veileva, nes toji darė didelę įtaką savo vyrui.

Taigi netrukus per vakaro puotą Rotgaras liepė suruošti laivą su įgula kelionei, kurios tikslas – parvežti Vulfgarą į jo karalystę. Pasiprašiau priimamas į įgulą, ir senasis karalius negalėjo man atsakyti. Laivas buvo ruošiamas kelias dienas. Per tą laiką nemažai bendravau su nusprendusiu neplaukti Hergeriu.

Vieną dieną mudu stovėjome ant uolų, stūksančių virš krante ruošiamo kelionei laivo, į kurį buvo kraunamos maisto atsargos. Hergeris man tarė:

– Jūs leidžiatės į ilgą kelionę. Mes melsimės, kad jums nieko bloga neatsitiktų.

Paklausiau, kam jis melsis, ir jis atsakė:

– Odinui, Frejui, Torui, Virdui ir keletui kitų dievų, nuo kurių gali priklausyti, ar saugi bus jūsų kelionė, – vardai, kuriuos jis išvardijo – šiauriečių dievų.

– Aš tikiu vieną Dievą – gailestingąjį, maloningąjį Alachą.

– Žinau, – atsakė Hergeris. – Gal jūsų kraštuose vieno dievo ir užtenka, bet tik ne čia. Čia dievų daug, ir kiekvienas savaip svarbus, todėl mes už jus melsimės jiems visiems.

Padėkojau jam, nes kitatikio maldos naudingos tik tiek, kiek jos nuoširdžios, kad Hergeris kalba nuoširdžiai – neabejojau.

Hergeris seniai žinojo, kad mano tikėjimas skiriasi nuo jo, bet artinantis mano išvykimo metui daug kartų klausinė-

jo apie mano religiją, kada aš to visai nelaukdavau, bandydamas užklupti mane netikėtai ir sužinoti tiesą. Nusprendžiau, kad tie gausūs klausimai – savotiškas išbandymas, kaip kadaise mano gebėjimą rašyti patikrino Bulivifas. Tačiau aš visuomet atsakydavau vienodai, todėl Hergeris vis labiau glumo.

Vieną dieną jis manęs paklausė, tarsi anksčiau jau nebūtų to daręs:

– Koks yra tas tavo dievas Alachas?

– Alachas yra vienintelis Dievas, kuris viską valdo, viską mato, viską žino ir viską tvarko, – tuos žodžius jau buvau sakęs.

Kiek patylėjęs Hergeris manęs paklausė:

– Ar tu niekuomet neužrūstini to Alacho?

– Užrūstinu, – atsakiau, – bet Jis už viską atleidžia, nes yra gailestingas.

– Kai jam tai naudinga? – paklausė Hergeris.

Atsakiau, kad taip. Hergeris apmąstė mano žodžius, galop purtydamas galvą tarė:

– Per daug pavojinga. Žmogus negali pernelyg pasikliauti kuo nors vienu – nei moterim, nei arkliu, nei ginklu, nei dar kuo nors.

– Bet aš pasikliauju, – atšoviau.

– Elkis kaip tinkamas, – atsakė Hergeris, – bet žmogus labai daug ko nežino. O tai, ko jis nežino – dievų valioje.

Tada aš supratau, kad man niekad nepavyks jo įtikinti mano tikėjimo teisingumu – kaip ir jam savojo, ir šitaip mudu išsiskyrėme. Tiesą sakant, atsisveikinimas buvo liūd-

nas. Man buvo sunku skirtis su Hergeriu ir kitais kariais. Hergeriui irgi buvo liūdna. Paspaudžiau jam petį, jis man. Tada įlipau į juodąjį laivą, kuris nugabeno mane į danų kraštą. Kai laivas su narsia įgula ėmė tolti nuo Vendeno krantų, pamačiau žvilgančius didžiosios Huroto pilies stogus, o apsisukęs – prieš mus nusidriekusį pilką bekraštį vandenyną. Tada taip jau atsitiko.

Rankraštis staiga baigiasi šioje vietoje – perrašyto lapo pabaigoje – paskutiniais glaustais žodžiais „nunc fit“. *Akivaizdu, kad tai dar ne pasakojimo galas, bet tolesnis tekstas nebuvo rastas. Aišku, tai grynų gryniausias istorinis sutapimas, tačiau visi vertėjai komentavo šią keistai tinkamą netikėtą pabaigą, bylojančią apie naujo nuotykio pradžią, apie naują keistą reginį, apie kuriuos nesužinosime dėl kažkokio praėjusių tūkstančio metų istorijos įgeidžio.*

PRIEDAS

MIGLOS PABAISOS

KAIP PABRĖŽĖ VILJAMAS HAUELZAS (WILLIAM HOWELLS), DĖL LABAI reto įvykio koks nors gyvas padaras miršta taip, kad išsilaiko suakmenėjęs daugelį ateinančių šimtmečių. Tai ypač pasakytina apie tokią nedidelę, trapią, ant žemės gyvenančią būtybę kaip žmogus – ankstyvųjų žmonių fosilijų randama stebėtinai retai.

Vadovėliuose vaizduojamos „žmogaus kilmės medžio" schemos lyg ir rodo, kad turimos žinios yra neabejotinos, bet iš tikrųjų taip nėra: medis „genimas" ir perpiešiamas kas keleri metai. Viena daugiausiai ginčų ir problemų kelianti to medžio šakų yra ta, kurią paprastai vadina neandertaliečiais.

Pavadinimas kilęs iš Neandertalio slėnio Vokietijoje, kur šio tipo palaikai pirmą kartą buvo rasti 1856 metais – tre-

jais metais anksčiau, negu pasirodė Darvino „Rūšių atsiradimas“. Karalienės Viktorijos laikų pasauliui nepatiko rasti griaučiai. Buvo pabrėžiami šiurkštūs, brutalūs neandertaliečio bruožai; ligi šiol pats žodis daugelio žmonių vaizduotėje yra sinonimas viso, kas buka ir žvėriška žmogaus prigimtyje.

Praėjusių laikų mokslininkai su tam tikru palengvėjimu nusprendė, kad neandertaliečiai „dingo“ maždaug prieš 35 000 metų ir juos pakeitė kromanjoniečiai, sprendžiant iš griaučių – be galo gležni, jautrūs ir protingi, žodžiu, visiška pabaisiškai brutalių neandertaliečių priešingybė. Daug kas spėjo, kad pranašesni, „šiuolaikiškesni“ kromanjoniečiai išžudė neandertaliečius.

Tiesa yra ta, kad turime labai mažai gerų neandertaliečių griaučių – iš daugiau kaip aštuoniasdešimties žinomų likučių tik kiek daugiau negu dešimt yra pakankamai pilni ar jų amžius yra pakankamai patikimai nustatytas, kad būtų galima rimtai tirti. Mes tvirtai negalime pasakyti, kaip plačiai buvo paplitusi ši žmonių protėvių forma ir kas jiems nutiko. Pastaruoju metu atlikti griaučių tyrimai sukėlė abejonių Viktorijos laikų įsitikinimu, kad neandertalietis buvęs pabaisiškos, pusiau žmogiškos išvaizdos.

1957 metais parašytoje studijoje Strausas (Straus) ir Keivas (Cave) rašo: „Jeigu pavyktų jį prikelti iš mirusiųjų ir atvesti į Niujorko metro – aišku, išmaudžius, nuskutus ir aprengus šiuolaikiškais drabužiais – kažin ar jis patrauktų didesnį dėmesį negu kai kurie kiti keleiviai.“

Kitas antropologas pasakė papraščiau: „Gali pasirodyti, jog jis buvo šiurkštokos išvaizdos, bet neprieštarautum, kad tavo sesuo už jo ištekėtų."

Nuo čia – visai menkas žingsnelis iki to, kuo jau tiki kai kurie antropologai: neandertalietis, anatominė šių laikų žmogaus atmaina, niekad neišnyko – jis vis dar tarp mūsų.

Nauja su neandertaliečiu susijusio kultūros paveldo interpretacija taip pat skatina palankiau žiūrėti į šį vyruką. Praeities antropologai be galo žavėjosi urvų piešinių, pasirodžiusių atsiradus kromanjoniečiams, grožiu ir gausa. Kaip ir griaučių liekanos, tie piešiniai dar labiau stiprino įspūdį, kad „brutalius tamsuolius" pakeitė įstabi, ligi tol neregėta išmintinga būtybė.

Tačiau ir patys neandertaliečiai buvo nuostabūs. Jų kultūrai, vadinamai Mustjė pagal kitą vietovę Prancūzijoje – Le Moustier urvą, būdinga ganėtinai aukšta akmens apdirbimo kokybė, pranokstanti visų ankstesnių kultūrų lygį. Dabar jau pripažįstama, kad neandertaliečiai turėjo ir kaulinių įrankių.

Įspūdingiausia tai, kad neandertaliečiai buvo pirmieji mūsų protėviai, su apeigomis laidoję mirusiuosius. Mustjė urve paauglys berniukas buvo paguldytas duobėje miegančiojo poza; šalia buvo padėta titnago įrankių, akmens kirvis ir keptos mėsos. Dauguma antropologų sutaria, kad šie daiktai buvo skirti mirusiajam pasinaudoti kitame gyvenime.

Esama ir kitų tikėjimo įrodymų: Šveicarijoje rasta šventykla urviniam lokiui – garbintam, gerbtam ir maistui nau-

dotam gyvūnui. O Šanidaro urve Irake neandertalietis buvo palaidotas su gėlėmis kape.

Visa tai byloja apie tam tikrą požiūrį į gyvenimą ir mirtį, sąmone pagrįstą pasaulėjautą – pagrindą to, kas, mūsų manymu, skiria mąstantį žmogų nuo visų kitų gyvūnijos pasaulio atstovų. Iš turimų įrodymų peršasi išvada, kad neandertaliečiams pirmiesiems buvo būdingas šis bruožas.

Neandertalietį imta vertinti naujaip tuo pat metu, kai vėl buvo atrastas Ibn Fadlano susidūrimas su „miglos pabaisomis“. Jo pateiktas šių padarų aprašymas lyg ir parodo neandertaliečių anatomiją ir iškelia klausimą, ar neandertaliečiai iš tikrųjų dingo žemėje prieš tūkstantmečius – gal šie ankstyvieji žmonės išliko iki naujesnių laikų.

Analogijomis pagrįsti argumentai prieštaringi. Esama istorinių pavyzdžių, kai saujelė žmonių, turinčių technikos požiūriu pranašesnę kultūrą, nušlavė primityvesnę bendruomenę vos per kelerius metus – bemaž taip atsitiko Naujajam pasauliui susidūrus su europiečiais. Kita vertus, esama pavyzdžių, kai primityvios bendruomenės gyvuoja izoliuotose vietovėse, ir toliau pažengusios, civilizuotos tautos, gyvenančios kaimynystėje, apie jas nė nežino. Tokia gentis neseniai buvo aptikta Filipinuose.

Akademinius debatus dėl Ibn Fadlano būtybių tiksliai apibendrina Džofrio Raitvudo (Geoffrey Wrightwood) iš Oksfordo universiteto ir E. D. Gudričo (E. D. Goodrich) iš Filadelfijos universiteto požiūriai. Pirmasis 1971 metais rašė: „Ibn Fadlano pasakojimas pateikia mums visai priim-

tiną neandertaliečių apibūdinimą, sutampantį su fosilijų duomenimis ir mūsų spėjimais apie kultūrinį šių ankstyvųjų žmonių lygį. Mes bemat su juo sutiktume, jei jau nebūtume nusprendę, kad tie žmonės be pėdsako išnyko kokiais 30 000–40 000 metų anksčiau. Reikia prisiminti, kad tuo išnykimu mes tikime tik todėl, kad neradome vėlesnio meto suakmenėjusių liekanų, bet tai, kad jų neturime, dar nereiškia, jog jų nesama."

„Žiūrint objektyviai, nėra jokio pagrindo *a priori* neigti, kad saujelė neandertaliečių išliko labai ilgai kažkokioje vienoje Skandinavijos vietovėje. Šiaip ar taip, tokia prielaida geriausiai atitinka arabišką tekstą."

Gudričas, savo skeptiškumu pagarsėjęs antropologas, 1972 metais išsakė priešingą nuomonę: „Kadangi Ibn Fadlano pasakojimas apskritai paėmus tikroviškas, mums kyla pagunda pro pirštus žiūrėti į kai kuriuos perlenkimus. O jų pasitaiko ir jie atsiranda arba dėl pasakotojo kultūros suformuotos išankstinės nuostatos, arba dėl noro padaryti kuo didesnį įspūdį. Jis vadina vikingus milžinais, nors tikriausiai jie tokie nebuvo; jis pabrėžia, kad jo šeimininkai buvę nevalyvi girtuokliai, tačiau mažiau priekabiems stebėtojams tai neužkliuvo. Pasakodamas apie vadinamuosius vendolus jis didelį dėmesį skiria jų plaukuotumui ir žvėriškai išvaizdai, nors iš tikrųjų jie, ko gero, nebuvo nei tokie plaukuoti, nei tokie žvėriški. Gali būti, kad jie buvo kažkokia *Homo sapiens* gentis, gyvenusi atskirai ir nepasiekusi skandinavų kultūros lygio."

„Pačiame Ibn Fadlano rankraštyje yra įrodymų, pagrindžiančių prielaidą, kad „vendolai“ iš tikrųjų yra *Homo sapiens*. Arabo aprašytos nėščios moters statulėlės gerokai panašios į priešistorines statulėles ir raižinius, rastus Orinjako vietovėje Prancūzijoje ir prie Vilendorfo Austrijoje (9 sluoksnyje). Ir Orinjako, ir Vilendorfo kultūrų lygiai siejami su šiuolaikiniu žmogumi, o ne su neandertaliečiais.“

„Nevalia pamiršti, kad specialaus pasirengimo neturintis stebėtojas *kultūros* skirtumus dažnai palaiko *fiziniais* – šią klaidą daro ne vien itin naivūs žmonės. Taigi ne taip seniai – devintajame devyniolikto amžiaus dešimtmetyje – apsišvietę europiečiai balsu spėliojo, ar primityvių Afrikos bendruomenių juodaodžiai vis dėlto laikytini žmonėmis – girdi, gal jie tėra kažkokio keisto žmogaus poravimosi su žmogbeždžionėmis padarinys. Be to, nereikia pamiršti, kad be galo skirtingo kultūros lygio žmonių bendruomenės gali gyventi greta. Tokių kontrastų šiandien matome, pavyzdžiui, Australijoje – čia visai šalia galima išvysti akmens ir reaktyvinių lėktuvų amžių. Taigi interpretuojant Ibn Fadlano aprašymus nederėtų postuluoti, kad kalbama apie užsilikusius neandertaliečius – nebent tai daryti mus skatintų laki vaizduotė.“

Galų gale argumentai atsitrenkia į gerai žinomą mokslinių metodų ribotumo sieną. Fizikas Gerhardas Robinsas (Gerhard Robbins) pastebi: „Kalbant iš esmės, neįmanoma įrodyti jokios hipotezės ar teorijos – jas galima tik paneigti. Teigdami tikį kokia nors teorija, iš tikrųjų turime galvoje,

kad nesugebame įrodyti, jog ji klaidinga – o ne kad sugebame negincijamai įrodyti, jog teorija teisinga."

„Mokslinė teorija gali išsilaikyti daugelį metų, net šimtmečių, ir per tą laiką gali susikaupti šimtai ją patvirtinančių įrodymų. Tačiau teorija visuomet būna pažeidžiama, tad užtenka vienintelio jai prieštaraujančio atradimo, ir hipotezė ima byrėti – prireikia naujos teorijos. Niekuomet negali žinoti, kada atsiras tokių prieštaraujančių įrodymų – gal rytoj, gal niekada. Tačiau mokslo istorija klote nuklota griuvėsių galingų statinių, nuverstų kokio nors atsitiktinumo ar smulkmenos."

Tai ir turėjo galvoje Džofris Raitvudas per VII tarptautinį žmogaus paleontologijos simpoziumą Ženevoje 1972 metais pasakęs: „Man tereikia vienos kaukolės, jos dalelės ar žandikaulio gabalėlio. Tiesą sakant, man užtektų vieno gero danties, ir debatai būtų baigti."

O kol tie griaučiai nerasti, spėlionės tęsis, tad nelieka nieko kito, kaip vadovautis savo nuojauta.

NEGYVĖLIŲ ĖDIKAI

Kaip ši knyga atsirado

SUMANYMAS PARAŠYTI „NEGYVĖLIŲ ĖDIKUS“ KILO SUSIGINČIJUS. 1974 metais mano draugas Kurtas Viladsenas pasiūlė dėstyti koledže kursą, kurį jis pavadino „Didžiosiomis nuobodomis“. Kursas turėjo apimti visus tekstus, laikomus itin svarbiais Vakarų civilizacijai, bet kurių, atvirai pasakius, niekas noriai neskaitė, nes buvo baisiai nuobodūs. Kurtas sakė, kad pirmoji nuoboda, kurios jis imsis – epinė poema „Beovulfas“.

Aš nesutikau. Ėmiau įrodinėti, kad „Beovulfas“ – dramatiška, jaudinanti istorija, ir aš galįs tą įrodyti. Grįžęs namo iškart pradėjau rašyti šios knygos metmenis.

Pradėjau nuo mokslinės tradicijos nagrinėti epinę poeziją ir mitologiją, tarsi jos iš tikrųjų turėtų realų pagrindą. Heinrichas Šlimanas padarė prielaidą, kad „Iliadoje" rašoma tiesa, ir rado tai, ką jis teigia buvus Troja ir Mikėnais; Artūras Evansas patikėjo, kad mitas apie minotaurą nėra tuščias prasimanymas, ir rado Knoso rūmus Kretoje;[45] M. I. Finlis su kitais atsekė Uliso kelionių „Odisėjoje" maršrutą;[46] Lajonelis Kasonas rašė apie tikras keliones, kuriomis galėjo būti pagrįstas mitas apie Jasoną ir argonautus.[47] Taigi vadovaujantis šia tradicija atrodė visai natūralu, kad „Beovulfas" taip pat buvo pagrįstas tikru įvykiu.

Per žodinio atpasakojimo šimtmečius tas įvykis buvo pagražintas, taip atsirado fantastiška istorija, kurią šiandien skaitome. Bet aš pamaniau, kad įmanomas atvirkštinis procesas – nulupti poetinio pramano kevalą ir nusigauti iki tikrų žmogaus išgyvenimų branduolio, kitais žodžiais tariant, to, kas iš tikrųjų įvyko.

Šis sumanymas atskleisti faktinę pasakojimo šerdį buvo patrauklus, bet nerealus. Šiuolaikinis mokslas neturi jokios objektyvios metodikos poetiniam pramanui atskirti nuo faktų, slypinčių už jo. Užtektų tik pabandyti ir kiekviename puslapyje tektų daryti daugybę subjektyvių sprendimų, svarbių ir nereikšmingų. Taigi galų gale būtų tokia gausa sprendimų, kad rezultatas neišvengiamai būtų dar vienas pramanas – šiuolaikiška pseudoistorinė fantazija apie tai, kokie galėjo būti tikrieji įvykiai.

Ši neišsprendžiama problema neleido man tęsti darbo. Aišku, rašydamas romaną ketinau sukurti savą fantaziją.

Tačiau fantazijoms reikia griežtos logikos, o logika, slypinti už to, ką norėjau rašyti, kėlė man nerimą. Kadangi tikras mokslininkas negalėjo daryti to, ką ketinau daryti aš, įsitikinau negalįs rašydamas apsimetinėti to nežinąs. Ne, man nestigo vaizduotės ar drąsos. Problema buvo grynai praktinė. Kaip mokslininkas, neturėjau pagrindo, kuriuo remdamasis galėčiau nuspręsti, kuriuos „Beovulfo“ elementus palikti, o kuriuos atmesti.

Nors mintis pradėti nuo kito galo atrodė netikusi, vis dar buvau suintriguotas. Uždaviau sau kitą klausimą: akimirką įsivaizduokim, kad man rūpestį keliančios problemos neegzistuoja ir įgyvendinti mano sumanymą vis dėlto įmanoma. Kaip tuomet atrodytų pasakojimas? Įsivaizdavau, kad išeitų banalokas mūšių, įvykusių daugiau negu prieš tūkstantį metų, atpasakojimas. Tiesą sakant, įtariau, kad mano knyga tikriausiai panėšėtų į daugybę garsių įvykių liudytojų pasakojimų, užrašytų žmonių, nesuvokiančių svarbos to, kas jų akyse darosi.

Šitaip mąstydamas galų gale supratau, kaip išspręsti savo problemą. Man akivaizdžiai reikėjo liudytojo pasakojimo. Iš esamo „Beovulfo“ teksto ištraukti jo negalėjau, o prasimanyti nenorėjau. Taigi atsidūriau aklavietėje. Tačiau po kurio laiko supratau neturįs įvykių prasimanyti – galiu juos *rasti*.

Tarkime, pamaniau, kad tų laikų stebėtojas dalyvavo tuose mūšiuose ir užrašė jų atpasakojimą, kuris vėliau buvo paverstas poema. Dar tarkime, kad tas atpasakojimas *jau yra*, tik niekas niekad nesuprato, kas jis iš tikrųjų yra – tuomet

man nereikėtų nieko prasimanyti. Užtektų atkurti tokio liudytojo pasakojimą ir pridėti komentarus skaitytojui.

Turėdamas šitokį jau esamą rankraštį išvengčiau anksčiau man kliudžiusių logikos problemų, nes rastas tekstas būtų ne mano kūrinys – net jeigu aš pats jį sukurčiau. Toks mąstymas, aišku, gali pasirodyti absurdiškas, bet tokių dalykų pasitaiko nuolatos. Aktoriai dažnai nesugeba vaidinti be butaforijos, netikrų ūsų arba dar kokios pagalbinės priemonės, nes be jų nesugeba atitolti nuo vaizduojamo veikėjo. Panašiai teko elgtis ir man.

Koks pasakojimas geriausiai tiktų? Nusprendžiau, kad naudingiausias būtų pašaliečio tekstas – kitos kultūros atstovo, kuris galėtų objektyviai aprašyti įvykius. Bet kur rasti tokį bešališką stebėtoją? Iš kur jis galėtų atsirasti?

Gerai pagalvojęs supratau jau žinąs tokį žmogų. Dešimtame amžiuje arabas, vardu Ibn Fadlanas, iškeliavo iš Bagdado į šiaurę, į dabartinę Rusiją, kur susidūrė su vikingais. Mokslininkams gerai žinomas jo rankraštis – vienas anksčiausių liudytojo pasakojimų apie vikingų gyvenimą ir kultūrą.[48] Mokydamasis koledže, skaičiau rankraščio dalis. Ibn Fadlanui būdingas savitas „balsas“ ir stilius. Šis pasakotojas buvo vertas pamėgdžiojimo. Juo galėjai tikėti. Jis buvo kitoks – netikėtas. Jutau, kad po tūkstančio metų Ibn Fadlanas neprieštaraus prikeltas iš mirusiųjų naujam vaidmeniui – kaip liudytojas įvykių, atvedusių prie epinės poemos „Beovulfas“.

Į rusų, vokiečių, prancūzų ir daugelį kitų kalbų buvo išverstas visas Ibn Fadlano rankraštis, bet į anglų – tik jo dalys.

Gavęs esamus rankraščių fragmentus tik nežymiai pakeitęs sudėjau į pirmuosius tris „Negyvėlių ėdikų“ skyrius.[49] Tada parašiau likusią romano dalį rankraščio stiliumi, ir šitaip Ibn Fadlanas baigė jau prasimanytą kelionę. Be to, pridėjau komentarus ir kai kurias itin pedantiškas išnašas.

Žinojau, kad tikroji 921 metų Ibn Fadlano kelionė tikriausiai negalėjo tapti „Beovulfo“ pagrindu, nes įvyko per vėlai – daugelis autoritetų mano, kad šis epas buvo sukurtas pusantro šimto metų anksčiau. Tačiau tiksliai nėra žinoma, kada poema buvo parašyta, be to, romanistas turi teisę laisvai interpretuoti faktus. Ir dar: „Ėdikuose“ gausu akivaizdžių anachronizmų, ypač kai Ibn Fadlanas susitinka su išlikusių neandertaliečių pulkeliu. (Vienas iš keistų dalykų, nutikusių su šia knyga, yra tas, kad per dešimtmečius, praėjusius nuo jos pirmojo pasirodymo, mokslininkai ėmė kitaip žiūrėti į neandertaliečius; mintis, kad saujelė jų prieš tūkstantį metų tebegyveno kažkokioje nuošalioje vietovėje, dabar neatrodo tokia absurdiška kaip tada.)

Tačiau žaidimas, kuris knygoje žaidžiamas su faktais, kuo toliau, tuo sudėtingesnis tampa, kol galų gale darosi labai sunku tekstą vertinti. Jau seniai domiuosi tuo, kas labai panašu į tiesą, nors taip nėra, ir ženklus, iš kurių suprantame, kur parašyta tiesa, o kur pramanas. Tačiau galų gale padariau išvadą, kad „Negyvėlių ėdikuose“ pernelyg įnikau į šį žaidimą. Kol rašiau, man atrodė, kad aiškiai brėžiu ribą tarp faktų ir prasimanymų. Vienas cituotas vertėjas, Peras Fraus-Dolusas, lotyniškai vadina tokią rašymo manierą „gudrybe-apgaule“. Tačiau keleriems metams praėjus nebebuvau įsiti-

kinęs, kurios teksto vietos tikros, kurios išgalvotos. Vienu metu nuėjęs į biblioteką ieškoti bibliografinių šaltinių, po kelių valandų bergždžio triūso galų gale susigriebiau, kad mane sudominusios išnašos, nors ir atrodo labai įtikinamai, iš tikrųjų laužtos iš piršto. Be galo niršau šitaip sugaišęs laiką, bet kaltinti galėjau tik save.

Užsiminiau apie tai todėl, kad šiuolaikinėje visuomenėje polinkis daryti neaiškią ribą tarp faktų ir pramano plačiai paplito. Pramanas dabar kuo sklandžiausiai kišamas visur, pradedant moksliniais darbais ir baigiant televizijos naujienomis. Visi suprantame, kad televizija yra parsidavėliška, tad į jos nusižengimus žiūrime pro pirštus. Kur kas rimtesnis dalykas – „postmoderniųjų" mokslininkų požiūris. Kai kurie akademinio pasaulio veikėjai dabar kuo rimčiausiai įrodinėja, neva nesama skirtumo tarp faktų ir pramano, ir kiekvienas skaitome tekstą savaip, todėl gryni prasimanymai tinka nė kiek ne prasčiau negu gerai argumentuoti moksliniai faktai. Šitoks požiūris geriausiu atveju nusižengia tradicinei mokslinei disciplinai, blogiausiu – yra šlykštus ir pavojingas.[50] Tačiau toks akademinis požiūris dar nesireiškė prieš dvidešimt metų, kai sėdau rašyti šį romaną užmaskavęs jį kaip mokslinę monografiją, ir akademinės mados gali vėl pasikeisti – ypač jei mokslininkai susigriebs iešką išgalvotose išnašose nurodytų šaltinių, kaip atsitiko man.

Šioje vietoje man tikriausiai derėtų aiškiai pasakyti, kad bibliografiniai šaltiniai šiame baigiamajame žodyje yra tikri. Į kitą romano dalį – įžangą, tekstą, išnašas ir bibliografinius šaltinius – reikia žiūrėti kaip į pramaną.

Kai knyga „Negyvėlių ėdikai“ buvo išleista pirmą kartą, ši žaismingą „Beovulfo“ versija sulaukė labai irzlios kritikų reakcijos, tarsi būčiau išniekinęs paminklą. Tačiau susidaro įspūdis, kad „Beovulfą“ tiriantiems mokslininkams ji labai patiko, ir daugelis jų man apie tai parašė.

M. C.
1992 m. gruodis

PAAIŠKINIMAI

1 Įvairiose rankraščio vietose Ibn Fadlanas skirtingai apibūdina savo būrio dydį ir sudėtį. Galimas daiktas, autorius nerūpestingas todėl, kad mano skaitytoją žinant jo bendrakeleivius. Kita vertus, taip galėjo atsitikti dėl to, kad dingo teksto dalys. Kaip buvo iš tikrųjų – neaišku. Įtakos galėjo turėti ir visuomeniniai papročiai: Ibn Fadlanas niekur nerašo, kad būryje buvo daugiau negu keli žmonės, nors iš tiesų jame galėjo būti nemažiau kaip šimtas žmonių ir antra tiek arklių bei kupranugarių. Šiaip ar taip, autorius visiškai nemini vergų, tarnų ir kitų nereikšmingų ekspedicijos dalyvių.

2 Farzanas, kuris nesidrovėdamas garbina Ibn Fadlaną, mano, kad ši pastraipa atskleidžia „šių laikų antropologo įžvalgumą. Jis užrašo ne tik tautos papročius, bet ir juos įtvirtinančius mechanizmus.

Ekonomine prasme klajoklių vado arklių galabijimas daugmaž atitinka mūsų laikų paveldimo turto mokestį – jis trukdo kaupti šeimoje mirusiųjų paliktą turtą. Nors tokios praktikos reikalavo tikėjimas, ji negalėjo būti populiari, visai kaip ir šiais laikais. Ibn Fadlanas itin sumaniai rodo, kaip ji buvo primetama tiems, kurie nenorėjo su ja sutikti."

3 Iš tikrųjų šioje rankraščio vietoje Ibn Fadlanas vadina juos „rusais" – vienos normanų genties vardu. Kitur jis vadina skandinavus pagal jų genties pavadinimą, o kartais bendriniu „variagų" terminu. Dabar istorikai variagais vadina tik normanų karius, samdytus Bizantijos imperatoriaus. Siekiant išvengti maišaties, vertime vietoj šio žodžio vartojami „šiauriečiai" ir „normanai".

4 Arabai visuomet vengia versti Koraną. Pirmieji šeichai teigė, esą šventosios knygos išversti neįmanoma – matyt, šis draudimas buvo grįstas religiniais sumetimais. Šiaip ar taip, visi, bandę versti Koraną, jiems pritaria dėl grynai pasaulietinių priežasčių: arabų kalba iš prigimties glausta, o Koranas sukurtas kaip poezija, todėl dar labiau koncentruotas. Dėl sunkumų perteikiant žodžių prasmę – jau nekalbant apie arabiško originalo grakštumą ir eleganciją – vertėjai savo darbus pradėdavo ilgomis nuolankių atsiprašinėjimų pratarmėmis.

Kita vertus, islamas – aktyvus, ekspansyvus mąstymo būdas, o dešimtas amžius buvo vienas iš tų laikotarpių, kada jis labiausiai plito. Dėl šio plitimo būtinai reikėjo vertimų, kuriais galėtų naudotis atsivertėliai, todėl Koranas buvo verčiamas, bet, arabų manymu, visuomet nesėkmingai.

5 Vien tai varė siaubą arabų stebėtojui iš šiltų kraštų. Musulmonai turi laidoti greitai, dažnai tą pačią dieną, kai žmogus mirė, po trumpų apiplovimo apeigų ir maldų.

6 Arba galbūt „pamišusi“. Lotyniškuose vertimuose vartojamas žodis *cerritus*, bet Jakutas savo rankraštyje rašo „apsvaigusi“ arba „apstulbusi“.

7 Įdomu: ir arabiškai, ir lotyniškai pažodžiui „negalavimas“.

8 Šiame sakinyje gerai matyti vertimo pavojai. Jakuto originale šis fragmentas pažodžiui skamba „nėra vardo, kurį galėčiau ištarti“. Chimoso rankraštyje pavartotas lotyniškas veiksmažodis *dare*, čia reiškiantis „negaliu nurodyti vardo“ – tai yra, vertėjas nežino tikslaus atitikmens nešiauriečių kalba. Razio rankraštyje, kur vertėjo pasisakymai perteikti išsamiau, pavartotas žodis *edere*, taigi sakinys reiškia: „Nėra vardo, kurį galėčiau [jums] atskleisti.“ Pastarasis vertimas tikslesnis.

Šiaurietis bijo ištarti tą žodį, kad neprišauktų demonų. Lotyniškai *edere* reiškia „pagimdyti", be to, turi dar ir tiesioginę „iššaukti" reikšmę. Paskesnės pastraipos rodo, kad pastaroji reikšmė labiau tinka.

9 Vulfgaras neišplaukė. Jensenas teigia, kad šiauriečiai paprastai pasilikdavo pasiuntinį įkaitu, nes „tinkami pasiuntiniai buvo karalių sūnūs, aukšti didikai ar kiti svarbūs bendruomenės asmenys, kurie buvo jai vertingi ir todėl geriausi įkaitai". Olafo Jorgenseno manymu, Vulfgaras pasiliko todėl, kad bijojo grįžti.

10 Kai kurie ankstyvieji vertėjai, matyt, pamanė, jog tai reiškia, kad burė buvo apkraštuota lynu; aštuoniolikto amžiaus piešiniai išties vaizduoja vikingų bures apvedžiotas lynais. Tačiau nėra įrodymų, kad taip ir buvo; Ibn Fadlanas turėjo galvoje, jog vietoje falų naudotos ruonių odų virvės leido kuo geriau „pagauti" burėmis vėją.

11 Čia labai būdingas musulmonų nusistatymas. Kitaip negu krikščionybė, į kurią jis daugeliu atžvilgių panašus, islamas neteikia didelės reikšmės pirminės nuodėmės, kilusios dėl žmogaus nuopuolio, koncepcijai. Musulmonui nuodėmė – tai pamiršti atlikti būtinas kasdienes religines apeigas. Todėl rimtesnis nusižengimas visai pamiršti kurį nors

ritualą, negu jį prisiminti, bet neatlikti dėl kokių nors lengvinančių aplinkybių ar aplaidumo. Taigi iš tikrųjų Ibn Fadlanas sako, kad jis nepamiršta, kaip dera elgtis, nors ir negali to daryti. Tai geriau negu nieko.

12 Kiti liudytojai apie vergus ir neištikimybę rašo kitaip negu Ibn Fadlanas, todėl kai kurie tyrėjai abejoja, ar galima tikėti juo kaip papročių stebėtoju. Iš tikrųjų įvairiose vietovėse ir gentyse su tarnais ir neištikimomis žmonomis, matyt, buvo elgiamasi labai nevienodai.

13 Mūsų dienų mokslininkai kiek nesutaria dėl „vikingų" termino kilmės, tačiau dauguma, kaip ir Ibn Fadlanas, mano, kad jis kilęs nuo žodžio „vik" – upokšnio ar siauros upės.

14 Archeologiniai duomenys patvirtina, kad Ibn Fadlanas aprašė šią gyvenvietę labai tiksliai. 1948 metais Danijai priklausančios Zelandijos salos vakaruose buvo atkasta karinė Treleborgo gyvenvientė. Dydžiu, pobūdžiu ir sandara ji tiksliai atitinka Ibn Fadlano aprašytąją.

15 Pažodžiui – „dvirankis vyras". Kaip paaiškės vėliau, šiauriečiai kaudavosi ir dešine, ir kaire; perimti ginklą iš vienos rankos į kitą buvo laikoma puikia gudrybe. Štai kodėl toks „dvirankis" vyras buvo laikomas klastingu. Panašią prasmę turėjo ir žodis „apsukrus", kuris dabar reiškia „gudrų" ir „mokantį išsisukti", bet

ankščiau turėjo teigiamesnę sumanumo ir išradingumo reikšmę.

16 Daug tyrėjų nesutaria dėl šio epizodo, kuriame akivaizdžiai pasakojama apie matytus banginius. Razio rankraštyje jis pateikiamas toks, koks čia, bet Sjogreno vertime – gerokai trumpesnis. Jame vaizduojama, kad šiauriečiai tyčia pasišaipė iš arabo. Pasak Sjogreno, šiauriečiai žinojo apie banginius ir skyrė juos nuo jūros pabaisų. Kiti tyrėjai, tarp jų ir Hasanas, abejoja, kad Ibn Fadlanas galėjo nežinoti apie banginių egzistavimą, kaip atrodo iš pateikto epizodo.

17 Plačiajai publikai skandinavai visuomet vaizduojami užsidėję šalmus su ragais. Tai – anachronizmas; Ibn Fadlano kelionės metu tokie šalmai nebuvo nešiojami daugiau kaip tūkstantį metų, nuo ankstyvojo bronzos amžiaus.

18 Sprendžiant iš aprašymo, figūrėlė labai panaši į archeologų Prancūzijoje ir Austrijoje rastus drožinius.

19 Čia – ne ta pati moteris, kuri buvo tarp šiauriečių Pavolgėje. Matyt, kiekviena gentis turėjo šamano pareigas atlikdavusią senę, kurią vadindavo mirties angelu. Taigi šis terminas yra bendrinis.

20 Skandinavams, matyt, didesnį įspūdį darė ne tų padarų kanibalizmas, o jų klasta ir žiaurumas. Jensenas spėja,

jog šiauriečiai dygėjosi kanibalizmu todėl, kad dėl jo buvo sunkiau patekti į Valhalą, tačiau nėra įrodymų, kurie pagrįstų šią nuomonę.

Kita vertus, nepaprastai apsišvietusiam Ibn Fadlanui kanibalizmo idėja galėjo reikšti kažkokius sunkumus pomirtiniame gyvenime. Negyvėlių ėdikas – gerai žinomas Egipto mitologijos padaras, baisus žvėris krokodilo snukiu, liūto liemeniu ir hipopotamo nugara. Jis rydavo nedorėlius po jų Teismo.

Verta prisiminti, kad didžiąją žmonijos istorijos dalį kanibalizmas vienokiu ar kitokiu pavidalu, vienu ar kitu tikslu, nebuvo nei retas, nei stebinantis reiškinys. Ir Pekino žmogus, ir neandertalietis akivaizdžiai buvo kanibalai, kaip ir įvairiu metu skitai, kinai, airiai, perujiečiai, egiptiečiai, Australijos aborigenai, maoriai, graikai, huronai, irokėzai, poniai ir ašančiai.

Tuo metu, kai Ibn Fadlanas viešėjo Skandinavijoje, kiti arabų pirkliai lankėsi Kinijoje. Jie matė, kad turguose atvirai ir nenusižengiant jokiems įstatymams buvo prekiaujama žmogiena, kuri buvo vadinama „dvikojų avių mėsa“.

Martinsono spėjimu, šiauriečiai šlykštėjosi vendolų kanibalizmu todėl, kad manė, jog karių mėsa maitinamos moterys, ypač vendolų motina. Ši nuomonė taip pat neparemta jokiais įrodymais, bet tokia mirtis šiauriečių kariui tikrai būtų buvusi gėdingesnė.

21 Šitaip manyti ypač turėjo būti linkęs arabas, nes islamo religinis menas nevaizduoja nei išorinės tikrovės, nei gamtos kūrinių; savo pobūdžiu jis artimas didžiajai daliai skandinavų meno, kur pirmenybė dažnai teikiama raštams. Kita vertus, šiauriečiams tikėjimas nedraudžia vaizduoti dievų, ir jie dažnai tai darė.

22 Arabiškai pažodžiui „gyslas". Interpretuodami šią arabišką frazę kai kurie mokslininkai padarė klaidų. Pvz., E. D. Grehamas rašė, neva „vikingai pranašaudavo ateitį per apeigas, kurių metu išpjaudavo gyvuliams gyslas ir padėdavo jas ant žemės". Bemaž neabejotina, kad jis klydo. „Išpjauti gyslas" arabiškai reiškia išskrosti nudobtą gyvulį; šiame epizode Ibn Fadlanas turi galvoje plačiai paplitusį paprotį spėti ateitį iš vidurių išvaizdos. Kalbininkai, nuolatos susiduriantys su tokiais posakiais, žavisi tiesioginės ir perkeltinės reikšmių neatitikimu. Mėgstamas Halstedo pavyzdys – anglų perspėjimas „Look out!" (maždaug – „Žiūrėk akis išplėtęs!"), kuris paprastai reiškia, kad reikia elgtis priešingai ir pulti slėptis.

23 Apipjaustymas.

24 Ibn Fadlanas neaprašo basilisko, matyt, manydamas, kad skaitytojams žinoma ši mitologinė būtybė, sutinkama beveik visų Vakarų kultūrų ankstyvuosiuose padavimuose. Dažniausiai basiliskas vaizduojamas

kaip gaidys su gyvatės uodega ir aštuoniomis kojomis, kartais vietoj plunksnų pasidengęs žvynais. Basilisko žvilgsnis, kaip ir Gorgonos, visuomet mirtinas, o jo nuodai itin pavojingi. Pasak kai kurių padavimų, žmogus, nudūręs basiliską, mato, kaip nuodai kardu atiteka ant rankos. Tuomet žmogus priverstas nusikirsti ranką, kad išsigelbėtų.

Matyt, šioje vietoje basiliskas minimas dėl savo pavojingumo. Senasis didikas leidžia suprasti Ibn Fadlanui, kad tiesioginė konfrontacija su nesantaikos kurstytojais problemos neišspręs. Įdomu, kad vienas iš būdų atsikratyti basilisko – parodyti jam jo atvaizdą veidrodyje. Padaras tuomet žūva nuo savo paties žvilgsnio.

25 Ir arabiškame, ir lotyniškame tekstuose pavartoti žodžiai reiškia „plakti“ ar „čaižyti“, o ne „drabstyti“, kaip paprastai verčiamas šis epizodas. Dažnai manoma, kad Ibn Fadlanas pavartojo „plakimo“ žemėmis metaforą norėdamas pabrėžti, koks akiplėšiškas buvo šis įžeidimas, nors tai ir be to aišku. Tačiau, galimas daiktas, jis sąmoningai ar nesąmoningai atskleidė skandinavams būdingą požiūrį į įžeidimus.

Kitas arabų liudytojas, al Tartušis, lankėsi Hedebio mieste 950 m. po Kr. Štai ką jis rašo apie skandinavus: „Jų bausmės itin keistos. Už nusižengimus jie taiko tik tris bausmes. Pirmoji ir labiausiai bijoma – būti išvytam iš genties. Antroji – būti parduotam į vergiją,

trečioji – mirtis. Prasikaltusios moterys parduodamos kaip vergės. Vyrai visuomet mieliau pasirenka mirtį. Šiauriečiai nežino rykščių."

Kiek kitaip manė Adamas Bremenietis, vokiečių Bažnyčios istorikas, 1075 metais rašęs: „Jei sužinoma, kad moterys netyros, jas iškart parduoda, bet jeigu išdavyste ar kokiu kitu nusikaltimu pripažįstami kalti vyrai, jie mieliau sutinka, kad jiems nukirstų galvą, negu išplaktų. Jie nežino kitų bausmės būdų – vien kirvį arba vergiją."

Istorikas Sjogrenas didelę reikšmę teikia Adamo teiginiui, kad vyrai mieliau sutinka būti nukirsdinti negu nuplakti. Iš to susidaro įspūdis, kad šiauriečiai vis dėlto naudojo bausmę rykštėmis; toliau jis teigia, esą toji bausmė dažniausiai buvo taikoma vergams. „Vergai – tai turtas, ekonominiu požiūriu neišmintinga žudyti juos už menkus nusižengimus; plakimas rykštėmis, be abejonės, buvo priimtina vergo bausmės forma. Taigi gali būti, kad kariai žiūrėjo į plakimą kaip į žeminančią bausmę todėl, kad ji buvo taikoma vergams." Be to, Sjogrenas teigia, kad „visa, ką žinome apie vikingų gyvenseną, rodo, kad jų visuomenė buvo grindžiama idėja, jog netinkamo elgesio kriterijus yra ne kaltė, o gėda. Vikingai niekuomet nesijausdavo kuo nors prasikaltę, bet jie įnirtingai gindavo savo garbę ir kiek įmanydami stengėsi nepasielgti gėdingai. Nuolankiai leistis plakamam tikriausiai buvo laikoma itin gėdingu poelgiu, kur kas baisesniu net už mirtį".

Šios spėlionės grąžina mus prie Ibn Fadlano rankraščio ir jo pasirinktų žodžių „plaki žemėmis“. Kadangi arabas – didelis švareiva, kyla klausimas, ar jo žodžiai neperteikia islamiško požiūrio. Čia turime prisiminti štai ką: nors Ibn Fadlano pasaulis neabejotinai buvo skirstomas į švarius ir purvinus daiktus bei poelgius, pati žemė nebūtinai buvo nešvari. Priešingai – *tajamumas*, arba prausimasis dulkėmis ar smėliu, buvo praktikuojamas visuomet, kai būdavo neįmanoma apsiplauti vandeniu. Taigi Ibn Fadlanas nelabai dygėjosi tuo, kad žmogų apipylė žemėmis; jam būtų buvę kur kas nesmagiau, jei būtų liepę gerti iš auksinės taurės, nes tai buvo griežtai draudžiama.

26 Matyt, šis epizodas davė pagrindą tyrėjo kunigo Noelio Harlio 1869 metais išsakytam komentarui, esą „barbariškųjų vikingų dorovė buvo tokia iškreipta, kad išmaldą jie tapatino su duokle ginkladirbiams“. Harlio pasitikėjimas savimi, būdingas karalienės Viktorijos laikams, pranoko jo lingvistines žinias. Šiauriečių žodis *alm* reiškė guobą, stangrų medį, iš kurio skandinavai dirbdinosi lankus ir strėles. Atsitiktinai toks pat žodis anglų kalboje reiškia išmaldą.

27 *Linea adeps* – pažodžiui „riebi tiesė“. Nors per tūkstantį metų, praėjusių nuo rankraščio pasirodymo, niekas nesuabejojo šio epizodo anatomijos žinių teisingumu – mat centrinėje kūno dalyje susitelkia

daugiausia gyvybiškai svarbių nervų ir kraujo indų – neaišku, iš kur atsiradęs šis terminas. Įdomu pažymėti, kad vienoje islandų sagoje minimas 1030 metais sužeistas karys, kuris išsitraukia iš krūtinės strėlę ir mato prie antgalio prilipusius mėsos gabalėlius; jis sako, kad aplink širdį dar likę riebalų. Dauguma mokslininkų sutaria, kad čia ironiška pastaba kario, žinančio, jog jį mirtinai sužeidė. Anatomijos požiūriu, jis teisus.

Amerikiečių istorikas Robertas Mileris turėjo galvoje šį Ibn Fadlano epizodą, kai 1847 metais rašė: „Aršūs kariai vikingai prastai išmanė apie kūno sandarą. Vyrai buvo mokomi taikyti į priešininko liemens vertikalią ašį, bet tuomet jie nepataikytų į širdį, kuri, žinia, yra kairėje krūtinės ląstos pusėje."

Prastą išmanymą reikia prikišti Mileriui, o ne vikingams. Keletą pastarųjų šimtmečių paprasti vakariečiai tiki, kad širdis yra kairėje krūtinės ląstos pusėje; prisiekdami ištikimybę vėliavai amerikiečiai dešinę ranką prideda prie kairės krūtinės pusės. Liaudyje sklinda gausybė pasakojimų apie kareivius, nuo mirties išgelbėtus viršutinėje kišenėje nešiotos Biblijos, kurioje įstrigo lemtingoji kulka, ir t. t. Iš tikrųjų širdis yra liemens viduryje, tik daugiau ar mažiau pasislinkusi į kairę. Dūris į krūtinės vidurį visuomet kliudys šį organą.

28 Religinių įstatymų besilaikantys musulmonai tiki, kad „Dievo pasiuntinys draudžia žiauriai elgtis su gyvuliais". Šis draudimas surašytas su banaliausiomis smulkmenomis, tokiomis kaip nurodymas nedelsti nuimant krovinius nuo nešulinių gyvulių, kad jie be reikalo nevargtų. Be to, arabai nuo seno nepaprastai entuziastingai veisdavo ir mokydavo arklius. Skandinavai būdavo visiškai abejingi gyvuliams; beveik visi arabų komentatoriai atkreipė dėmesį į tai, kad jie nejaučia jokios meilės žirgams.

29 Dauguma pirmųjų Ibn Fadlano rankraščio vertėjų buvo krikščionys, nepažinoję arabų kultūros, ir šio epizodo vertimas atspindi jų neišmanymą. Labai laisvas italo Lakalos 1847 metų vertimas atrodo šitaip: „Ryte atsibudau iš girto miego kaip koks nususęs šuo, ir man buvo baisiai gėda dėl savo būklės." Skovmandas savo 1919 metų komentare daro triuškinančią išvadą, kad „negalima tikėti Ibn Fadlano pasakojimais, nes per mūšius būdavo girtas ir pats tai prisipažįsta". Palankiau 1908 metais atsiliepė užkietėjęs vikingofilas Diu Šateljė: „Netrukus arabas ėmė girsti nuo mūšių, o tai ir yra didvyriškos šiauriečių dvasios esmė."
Esu dėkingas Masudui Farzanui, sufizmo tyrėjui, paaiškinusiam šią Ibn Fadlano aliuziją. Iš tikrųjų jis lygina save su labai seno arabiško anekdoto veikėju. Girtas vyriškis pargriūna šalikelėje į savo vėmalus. Prieina šuo ir ima laižyti jam veidą. Girtuoklis

pamano, kad čia koks geradaris šluosto jam veidą ir dėkoja: „Tegu Alachas padaro tavo vaikus paklusnius." Tuomet šuo pakelia koją ir nusišlapina ant girtuoklio; tas sako: „Ir telaimina tave Dievas, broli, kad atnešei šilto vandens ir nuprausei man veidą."
Šis anekdotas – įprastas girtavimo pasmerkimas, subtiliai primenantis, kad svaigalai yra tokia pat *chmer* – šlykštynė – kaip ir šlapimas.
Tikriausiai Ibn Fadlanas tikėjosi skaitytoją manysiant, ne kad jis nuolat būdavo girtas, o kad jam pasisekė ir jo neapšlapino šuo, kaip anksčiau pasisekė mūšyje išvengti mirties. Kitais žodžiais tariant, tai užuomina, kad jam antrąkart per plauką pavyko išsisukti nuo pavojaus.

30 Šlapimas turi amoniako – puikiai valančios medžiagos.

31 Kai kurie autoritetingi mitologijos žinovai teigia, kad keltai, o ne skandinavai pirmieji sumanė šią amžinų kautynių idėją. Šiaip ar taip, nieko nuostabaus, kad jos laikėsi Ibn Fadlano bendražygiai: tuo metu skandinavai palaikė ryšius su keltais jau daugiau negu pusantro šimtmečio.

32 Arabiškai pažodžiui – „siaubo dykuma". 1927 metų straipsnyje J. G. Tomlinsonas pastebi, kad tie patys žodžiai minimi „Volsungo sagoje", tad išsijuosęs įrodinėja, neva tai terminas, apibūdinantis visus

kraštus, į kuriuos įžengti draudė tabu. Tomlinsonas aiškiai nežinojo, kad „Volsungo sagoje“ nieko panašaus nerašoma. Viljamo Moriso devyniolikto amžiaus vertime iš tikrųjų yra eilutė „Tolimiausioje pasaulio dalyje driekiasi siaubo dykuma“, bet ją sukūrė pats Morisas, pavartojęs šiuos žodžius vienoje iš gausybės vietų, kur aiškina germanų sagą.

33 Iš tikrųjų islamo draudimas vartoti svaigalus taikomas tik fermentuotoms vynuogių sultims, t. y. vynui. Fermentuoto medaus gėrimai musulmonams leidžiami.

34 Paprastai psichiatrai aiškina, kad tokia baime netekti vienos ar kitos kūno dalies pasireiškia kastracijos baimė. 1937 metų veikale „Iškreiptas kūno įvaizdis primityviose bendruomenėse“ Engelhardtas pastebi, kad daugelyje kultūrų šis tikėjimas demostruojamas atvirai. Antai Brazilijoje gyvenantys nanamaniai už lytinius nusikaltimus nupjauna nusižengėliui kairę ausį, nes manoma, kad tai sumažina potenciją. Kitos bendruomenės didele netektimi laiko prarastus rankos ar kojos pirštus, kaip šiauriečiai – nosies netekimą. Daugelyje tautų paplitęs prietaras, neva nosies dydis rodąs varpos ilgį.
Emersonas teigia, kad nosies sureikšminimas primityviose bendruomenėse atspindi požiūrį, išlikusį iš tų senų laikų, kai vyrai buvo medžiotojai,

kuriems uoslė vaidino svarbų vaidmenį aptinkant grobį ir išvengiant priešų; prarasta nosis esant tokiai gyvensenai tikrai būdavo rimtas nuostolis.

[35] Viduržemio jūros baseino šalyse dar nuo egiptiečių laikų neūžaugos buvo laikomi ypatingai protingais ir vertais pasitikėjimo, todėl jiems būdavo patikimos sąskaitybos ir pinigų skaičiavimo užduotys.

[36] Iš maždaug 90 griaučių, kuriuos daugmaž, be abejonės, galima priskirti vikingų laikų skandinavams, matyti, kad jie buvo vidutiniškai 170 cm ūgio.

[37] Dalmanas (Dahlmann) 1924 m. rašė: „Iškilmingomis progomis buvo valgomas avinas potencijai didinti, nes buvo manoma, kad raguotas patinas naudingesnis už patelę." Iš tikrųjų tuo laikotarpiu ragus turėjo ir avinai, ir avys.

[38] Džozefas Kantrelas (Joseph Cantrell) rašo: „Germanų ir skandinavų mitologijoje esama tendencijos laikyti moteris turint ypatingų galių, magiškų savybių, todėl vyrai turi jų bijoti ir jomis nepasitikėti. Svarbiausieji jų dievai yra vyrai; išimtį sudaro valkirijos, pažodžiui – „pasirenkančios mirusiuosius", kurios nuveda žuvusius karius į rojų. Buvo manoma, kad valkirijos yra trys, kaip ir trys nornos ar lemtys, kurios dalyvaudavo

gimstant kiekvienam žmogui ir nulemdavo jo ateitį. Nornos buvo vadinamos Urde (praeitimi), Verdanti (dabartimi) ir Skulda (ateitimi). Nornos „ausdavusios“ žmogaus likimą, o austi buvo moteriškas darbas; jos buvo vaizduojamos kaip jaunos merginos. Vird, anglosaksų dievybė, valdžiusi lemtį, taip pat buvo moteris. Galima spėti, kad moteris imta sieti su žmogaus lemtimi išplėtojus ankstesnes moters, kaip vaisingumo simbolio, idėją; vaisingumo deivės valdė augalų ir gyvų būtybių augimą ir žydėjimą žemėje.“ Kantrelas priduria: „Žinome, kad ateities pranašavimas, kerėjimas ir kitos šamaniškos funkcijos senovės skandinavų visuomenėje buvo patikimos vyresnio amžiaus moterims. Be to, dažniausiai į moteris buvo žiūrima labai įtariai. „Harvamale“ rašoma: „Šiukštu negalima tikėti merginos ar ištekėjusios moters žodžiais, nes jų širdys nulipdytos ant puodžiaus rato, todėl iš prigimties jos nepastovios.“ Bendiksonas (Bendixon) rašo: „Senovės skandinavai, galima sakyti, buvo pasidaliję galiomis pagal lytį. Vyrai vadovavo fiziniuose reikaluose, moterys – psichologiniuose.“

39 Čia perfrazuota šiauriečių patarlė, kuri visa skamba šitaip: „Negirk dienos be vakaro; moters – kol nesudeginta; kardo – kol neišbandytas; mergelės – kol neištekėjo; ledo – kol juo neperėjai; alaus – kol

neišgėrei." Šis išmintingas, tikroviškas ir šiek tiek ciniškas požiūris į žmogaus prigimtį ir pasaulį buvo bendras skandinavams ir arabams. Kaip ir skandinavai, arabai dažnai jį išsakydavo labai paprastai ar satyriškai. Viename arabiškame pasakojime vyras paklausęs išminčiaus: „Tarkime, aš keliauju už miesto ir man reikia prieš maldą apsiplauti upelyje. Į kurią pusę turiu pasisukti atlikdamas šį ritualą?" Išminčius jam atsakęs: „Į savo drabužių pusę – kad nepavogtų."

40 Danijai priklausančiose Farerų salose panašus laipiojimo uolomis būdas vis dar naudojamas renkant paukščių kiaušinius – saliečiams svarbų maisto šaltinį.

41 Kaip buvo galima tikėtis, šis vendolų fizinių bruožų apibūdinimas sukėlė diskusijas. Žr. priedą.

42 *Lectulus*.

43 *Fenestra porcus*. Pažodžiui – „kiaulės langas". Šiauriečiai vietoj stiklo įstatydavo siauruose languose ištemptas gyvulių šlapimo pūsles. Jos būdavo peršviečiamos. Nors pro jas ne daug ką matydavai, šviesos į namus įleisdavo.

44 Šis teksto fragmentas sudėliotas iš Razio, kuriam labiausiai rūpėjo karo veiksmai, rankraščio. Neaišku, ar

Ibn Fadlanas žinojo ir užfiksavo Bulivifo pasirodymo svarbą. Razis, žinoma, apie tai nekalba, nors toji svarba akivaizdi. Skandinavų mitologijoje Odinas dažniausiai vaizduojamas su varnu ant vieno ir kito peties. Šie paukščiai atnešą jam naujienas iš viso pasaulio. Odinas buvo pagrindinė skandinavų panteono dievybė, laikoma Visuotiniu Tėvu. Jo galia buvo itin stipri karo reikaluose. Buvo manoma, kad jis retkarčiais pasirodąs tarp žmonių, tik retai savo dieviškuoju pavidalu – labiau mėgdavęs apsimesti paprastu keliauninku. Pasak padavimų, Odinas priešus išgąsdindavęs vien savo buvimu.

Įdomu pažymėti, kad viename pasakojime apie Odiną jis žūsta ir po devynių dienų prisikelia iš mirusiųjų. Dauguma mokslininkų mano, kad šis padavimas ankstesnis už krikščionybę, tad negalėjo atsirasti dėl jos įtakos. Šiaip ar taip, prisikėlęs Odinas vis dar buvo mirtingas, tad buvo manoma, kad vieną dieną jis mirs visiems laikams.

45 Klasikinis populiarus pasakojimas apie Evansą ir Šlimaną – C. W. Ceramo (Kurt W. Marek) „Dievai, kapai ir mokslininkai“. Alfred A. Knopf, Niujorkas, 1967.

46 M. I. Finley. „The World of Odysseus“. Viking Press, Niujorkas, 1965.

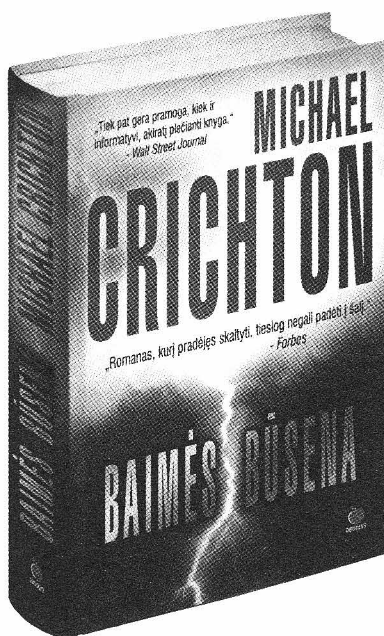
[47] Lionel Casson, „The Ancient Mariners, Sea Farers and Sea Fighters of the Mediterranean in Ancient Times“. Macmillan, Niujorkas, 1959.

[48] Norinčiam daugiau sužinoti apie vikingų bendruomenę siūlau paskaityti: D. M. Wilson. „The Vikings“, Londonas, 1970; J. Bronsted. „The Vikings“, Londonas, 1965; P. Sawyer. „The Age of the Vikings“, Londonas, 1962; P. G. Foote ir D. M. Wilson. „The Viking Achievement“, Londonas, 1970. Kai kuriuose iš šių šaltinių cituojamos Ibn Fadlano rankraščio ištraukos.

[49] Mano žiniomis, anglų kalba vis dar tėra du pagrindiniai šaltiniai. Pirmasis – teksto ištraukos, kurias skaičiau būdamas studentas: Robertas Bleikas (Robert Blake) ir Ričardas Frajus (Richard Frye). „The Vikings Abroad and at Home“, skelbtas Karltono S. Kuno (Carleton S. Coon) leidinyje „A Reader in General Anthropology“, Henry Hold and Co., Niujorkas, 1952, p. 410–416. Antrasis šaltinis – tų pačių autorių „Notes on the Risala of Ibn-Fadlan“ leidinyje „Byzantina Metabyzantina“, 1949, I tomas, II dalis, Niujorkas, p. 7–37. Esu dėkingas profesoriui Frajui už pagalbą pirmą kartą leidžiant šią knygą ir šį naują pataisytą leidimą.

50 Norintiems pasiskaityti apie postmodernistinės akademinės minties tendencijas siūlau, pvz., Pauline Marie Rosenau „Post-Modernism and the Social Sciences: Insights, Inroads, and Intrusions“, Princeton, Naujojo Džersio valstija, 1992, ir H. Aram Veser (red.) „The New Historicism“, Routledge, Niujorkas, 1989.

Taip pat skaitykite
šio autoriaus
romaną

BAIMĖS BŪSENA

I

AKAMAI

PARIS NORD
2004 M. GEGUŽĖS 2 D., SEKMADIENIS
12:00 VAL.

Tamsoje vyras palietė jos ranką ir ištarė:

– Pabūk čia.

Ji nejudėjo – laukė. Tvyrojo stiprus sūraus vandens kvapas. Buvo girdėti tylus gurgėjimas.

Tada įsijungė šviesos, kurios atsispindėjo didelio, atviro, gal penkiasdešimties metrų ilgio ir dvidešimties pločio rezervuaro paviršiuje. Būtų visai panašu į uždarų patalpų baseiną, tačiau aplink buvo išdėstyta elektroninė įranga. Ir itin keistas prietaisas kitame baseino gale.

Džonatanas Maršalas, išsišiepęs kaip idiotas, grįžo prie merginos.

– *Qu'est-ce que tu penses?* – paklausė, nors žinojo, kad taria siaubingai. – Ką manai?

– Nuostabu, – atsakė mergina.

Angliška jos tartis skambėjo egzotiškai. Iš tiesų viskas, kas susiję su ja, buvo egzotiška. Tamsi oda, išsišovę skruostikauliai, juodi plaukai – galėjo būti manekenė. Ir žingsnia-

vo kaip manekenė – užsitempusi trumpą sijoną ir apsiavusi aukštakulniais. Pusiau vietnamietė, vardu Marisa.

– Ar čia daugiau nieko nėra? – pasiteiravo apsidairydama.

– Ne, ne, šiandien sekmadienis. Niekas neateina.

Džonatanas Maršalas – dvidešimt ketverių fizikos magistrantas iš Londono, vasarą dirbantis itin modernioje *Laboratoire Ondulatoire* – bangų mechanikos laboratorijoje – Prancūzijos jūros tyrimų institute, įsikūrusiame Visi, Paryžiaus šiaurėje. Tačiau priemiestyje daugiausiai gyveno jaunos šeimos, tad šią vasarą Maršalas jautėsi vienišas. Taigi negalėjo patikėti sėkme, kai susipažino su šia mergina – nepaprastai gražia ir seksualia.

– Parodyk, kaip veikia šis prietaisas, – ištarė Marisa spindinčiomis akimis. – Parodyk, kam jis reikalingas.

– Su malonumu, – atsiliepė Maršalas ir, priėjęs prie didelio valdymo pulto, ėmė junginėti siurblių ir jutiklių mygtukus. Kitame rezervuaro krašte vienas po kito spragtelėjo ir sumirgėjo bangų mašinos skydeliai.

Vaikinas atsigręžęs žvilgtelėjo į ją, mergina nusišypsojo.

– Viskas taip sudėtinga, – ištarė.

Ji priėjo ir atsistojo prie valdymo pulto šalia Maršalo.

– Jūsų tyrimai įrašinėjami?

– Taip, lubose įmontuotos kameros. Ir rezervuaro šonuose. Jos įrašo sukeltų bangų vaizdus. Taip pat rezervuare turime slėgio jutiklius, kurie įrašinėja praeinančios bangos slėgio parametrus.

– Dabar kameros įjungtos?

– Ne, ne. Mums jų nereikia – neatliekame eksperimento.

– Galbūt atliekame, – pasakė ji uždėjusi ranką jam ant peties. Jos pirštai buvo ilgi ir švelnūs. Gražūs pirštai.

Ji akimirką stebėjo, paskui ištarė:

– Šis kambarys... Viskas taip brangu. Turbūt turite stiprią apsaugą, ar taip?

– Ne visai. Tik korteles, kad čia patektume. Ir vieną apsaugos kamerą, – vaikinas mostelėjo per petį, – ten, kampe.

Mergina atsisuko.

– Įjungta? – paklausė.

– O, taip, – atsiliepė jis. – Ji visada įjungta.

Jos ranka slystelėjo ir švelniai glamonėjo vaikino kaklą.

– Vadinasi, kažkas dabar mus stebi?

– Įtariu, kad taip.

– Tada mums reikėtų gražiai elgtis.

– Tikriausiai. Tiesa, o kaip tavo vaikinas?

– Jis... – mergina pašaipiai prunkštelėjo. – Man jis atsibodo.

Tądien anksčiau Maršalas iš savo mažo butuko nužingsniavo į kavinę Montenio gatvėje, ten, kur eidavo kas rytą, ir, kaip įprasta, pasiėmė paskaityti žurnalą. Ši mergina su vaikinu atsisėdo prie gretimo staliuko. Pora iškart susiginčijo.

Iš tiesų Maršalas jautė, kad Marisa ir jos draugas netinka vienas kitam. Jis – amerikietis, raumeningas raudonveidis

vyrukas, sudėtas kaip regbio žaidėjas, ilgokais plaukais ir netinkančiais prie stambių bruožų akiniais metaliniais rėmeliais. Panašus į kiaulę, bandančią atrodyti išprususia.

Jo vardas Džimas. Pyko ant Marisos, matyt, todėl, kad praeitą naktį ji praleido ne su juo.

– Nesuprantu, kodėl nepasakai, kur buvai, – vis kartojo.

– Tai visiškai ne tavo reikalas – štai kodėl.

– Bet aš maniau, kad kartu vakarieniausim.

– Džimi, sakiau tau, kad ne.

– Ne, sakei, kad vakarieniausim. Ir aš tavęs laukiau viešbutyje. Visą vakarą!

– Ir ką? Niekas nevertė. Galėjai išeiti, pasilinksminti.

– Bet aš tavęs laukiau.

– Džimi, aš – ne tavo nuosavybė. – Ji įpykusi sėdėjo šalia, dūsavo, mosavo rankomis, kartais pliaukštelėdavo per nuogus kelius. Kojas po trumpu sijonu laikė sukryžiuotas. – Elgiuosi taip, kaip noriu.

– Aišku, kad taip.

– Taip, – tarė ji ir, pasisukusi į Maršalą, paklausė: – Ką skaitote? Atrodo labai sudėtinga.

Iš pradžių Maršalas sunerimo. Mergina aiškiai kalbino jį tik tam, kad paerzintų savo vaikiną. Džonatanas nenorėjo įsivelti į poros ginčą.

– Fizika, – trumpai atsakė ir kiek nusisuko. Bandė nekreipti dėmesio į gražuolę.

– Kokia fizikos rūšis? – nenusileido ji.

– Bangų mechanika. Vandenyno bangų.

– Vadinasi, esi studentas?

– Magistrantas.

– O! Ir tikrai protingas. Tu anglas? Kodėl esi Prancūzijoje?

Maršalas nė pats nepajuto, kaip ėmė su ja kalbėtis. Mergina supažindino su savo vaikinu, kuris kvailai šyptelėjo ir silpnai spustelėjo ranką. Nors mergina elgėsi taip, tarsi viskas būtų gerai, vis tiek buvo labai nemalonu.

– Vadinasi, dirbi netoliese? Koks darbas? Rezervuaras su prietaisais? Tikrai neįsivaizduoju to, ką pasakoji. Parodysi?

Dabar jie čia, bangų mechanikos laboratorijoje. Džimis, merginos draugas, raukėsi mašinų stovėjimo aikštelėje ir traukė cigaretę.

– Ką darysim su Džimiu? – paklausė Marisa, stovėdama šalia Maršalo, besidarbuojančio prie valdymo pulto.

– Čia rūkyti negalima.

– Suprantu, bet nenoriu, kad dar labiau supyktų. Kaip manai, galiu jį įleisti?

Maršalas pajuto, kaip užplūsta nusivylimas.

– Žinoma. Manau, kad taip.

Mergina spustelėjo jam petį.

– Nesijaudink. Tik trumpam. Šiandien dar turi reikalų.

Marisa atidarė duris laboratorijos gale, Džimis įėjo. Žvilgtelėjęs per petį, Maršalas pamatė jį dvejojantį, susikišusį rankas į kišenes. Mergina priėjo ir vėl atsistojo prie valdymo pulto, šalia Maršalo.

– Jam viskas gerai, – ištarė mergina. – Dabar rodyk.

Kitoje rezervuaro pusėje suūžė elektriniai varikliai ir mentės sukėlė pirmąją bangą, mažą bangelę, kuri ramiai nuribuliavo per visą rezervuarą ir tėškėsi į pasvirusį skydą šiame krante.

– Čia potvynio banga? – paklausė mergina.

– Taip, cunamio simuliacija, – atsakė Maršalas pirštais barškindamas klaviatūrą. Valdymo pulto ekranas rodė temperatūrą ir slėgį, sukeltus dirbtinių spalvų bangos atvaizdus.

– Simuliacija – ką tai reiškia?

– Šiame rezervuare galime sukurti iki metro aukščio bangas. Tačiau tikrų cunamių bangos būna keturių, aštuonių, dešimties metrų aukščio. Kartais netgi dar aukštesnės.

– Banga vandenyne – dešimties metrų? – jos akys išsiplėtė. – Tikrai? – Gražuolė pažvelgė į lubas bandydama įsivaizduoti.

Maršalas linktelėjo.

– Daugiau kaip trisdešimt pėdų, tokio aukščio kaip trijų aukštų pastatas. Ir tokia banga ūžia aštuonių šimtų kilometrų per valandą greičiu iki pat kranto.

– O kai priartėja prie kranto? – paklausė ji. – Tai tas nuolaidumas šitoje pusėje? Atrodo, tarsi jo paviršius būtų iš akmenėlių. Tai krantas?

– Teisingai, – atsiliepė Maršalas. – Bangos aukštis virš kranto priklauso nuo nuolydžio laipsnio. Galime pakreipti nuolydį bet kokiu kampu.

Merginos draugas paėjo į priekį, priartėjo prie rezervuaro, bet vis dar dvejojo. Visą laiką neištarė nė žodžio.

Marisa jaudinosi.

– Gali jį pakreipti? Kaip?

– Automatiškai.

– Bet kokiu kampu? – sukikeno. – Parodyk man *vingtsept* laipsnius. Dvidešimt septynis.

– Tuojau, – Maršalas klaviatūra surinko skaičių. Truputį girgždėdamas kranto nuolydis pakilo aukščiau.

Amerikietis, nustebintas to, kas vyksta, priėjo prie rezervuaro. *Juk iš tiesų žavinga*, – pagalvojo Maršalas, – *kiekvienam būtų įdomu*. Tačiau vyrukas nieko nepasakė. Tik stovėjo ir žiūrėjo, kaip kyla ir sustoja akmenėliais padengtas paviršius.

– Tai čia nuolydis? – paklausė mergina.

– Taip, – atsakė Maršalas. – Nors iš tiesų – dvidešimt septyni laipsniai pakankamai statu, daugiau negu vidutinė kranto linija realiame pasaulyje. Galbūt turėčiau ją nustatyti...

Tamsi merginos ranka nusileido ant jo rankos.

– Ne, ne, – ištarė. Jos oda buvo švelni. – Palik. Parodyk bangą. Noriu pamatyti bangą.

Mažos kas trisdešimt sekundžių sukeliamos bangelės tyliai sušniokšdamos raibuliavo per visą rezervuarą.

– Na, pirmiausiai man reikia žinoti, kokia kranto linija. Dabar čia lygus paplūdimys, bet jeigu būtų koks nors fiordas...

– O ar gali pakeisti fiordu?

– Žinoma.

– Tikrai? Parodyk!

– Kokio fiordo nori? Uosto, upės, įlankos?..

– Ach, – gūžtelėjo ji, – padaryk įlanką.

Jis nusišypsojo.

– Puiku. Kokio dydžio?

Ūžiant elektriniams varikliams kranto linija ėmė skęsti sudarydama kreivę, o nuolydis – formuotis į puslankį.

– Fantastika, – ištarė mergina. – Nagi, Džonatanai, parodyk bangą.

– Dar ne. Kokio dydžio įlanka?

– Ach... – ji mostelėjo ranka. – Vienos mylios. Vienos mylios įlanka. Dabar parodysi? – pasilenkė prie jo. – Aš nemėgstu laukti. Turėtum žinoti.

Džonatanas užuodė jos kvepalus. Greitai klaviatūra surinko skaičius.

– Štai ji kyla. Didelė banga, atriedanti į vienos mylios dvidešimt septynių laipsnių nuolydžio įlanką.

Kitame rezervuaro krante, susidarius naujai bangai, sušniokštė daug garsiau ir, vandeniui pakilus maždaug penkiolika centimetrų, banga atraibuliavo prie jų.

– Mm, – susiraukė Marisa. – Žadėjai, kad bus *didelė*...

– Tik palauk, – atsakė Džonatanas.

– Ji padidės? – sukikeno mergina ir vėl uždėjo ranką jam ant peties. Amerikietis grįžtelėjo atgal ir bjaurėdamasis žvilgtelėjo į Marisą, kuri įžūliai kilstelėjo smakrą, bet vaikinui vėl atsigręžus į rezervuarą ranką patraukė.

Maršalas vėl pasijuto prislėgtas. Mergina naudojosi juo, jis šiame žaidime – tik marionetė.

– Sakei, ji padidės? – paklausė Marisa.

– Taip, – atsiliepė Maršalas. – Banga didės artėdama prie kranto. Giliame vandenyje cunamis nedidelis, tačiau stiprėja seklumoje. Įlankėlėje susikoncentruos jo jėga, taigi ir banga bus aukštesnė.

Banga ėmė didėti, paskui sudužo į išlenktą krantą kitoje pusėje. Aptaškydamos kranto šonus, pasipylė baltos putos. Maršalas spėjo, kad priartėjusi banga buvo apie pusantro metro aukščio.

– Vadinasi, tikrovėje ji būna aukštesnė? – paklausė mergina.

– Kokių keturiasdešimties, penkiasdešimties pėdų – penkiolikos metrų.

– Olialia! – papūtė lūpas Marisa. – Tai žmogus negali nuo jos pabėgti.

– Oi, ne, – aiškino Maršalas. – Neįmanoma aplenkti cunamio bangos. 1957 metais Hilo mieste, Havajuose, tiesiog miesto gatvėmis ritosi namo aukščio bangos, žmonės bandė nuo jų pabėgti, bet...

– Ir viskas? Tai viskas, ką jis daro? – paklausė amerikietis niurnėdamas, tarsi stengdamasis atsikrenkšti.

– Nekreipk į jį dėmesio, – tarė ji tyliai.

– Taip, štai ką čia veikiame, – atsiliepė Maršalas. – Sukeliame bangas...

– Po šimts perkūnų, – suurzgė amerikietis, – taip pliuškenausi savo vonioje, būdamas šešių mėnesių.

– Na, – prabilo Maršalas, mostelėdamas į valdymo pultą ir duomenis rodančius ekranus, – mes sukuriame daugybę duomenų bazių mokslininkams visame pasaulyje, kurie...

– Taip, taip. Gana. Nuobodu kaip banginio mėšlas. Išeinu. Eini, Marisa? – jis stovėjo ir laidė į ją piktus žvilgsnius.

Maršalas išgirdo, kaip ji giliai įkvepia.

– Ne, – pareiškė mergina, – neinu.

Amerikietis apsisuko ir, smarkiai trinktelėdamas durimis, iškėblino.

Jos butas buvo prieš Dievo Motinos katedrą, tik kitoje upės pusėje, tad iš miegamojo balkono atsivėrė nuostabus naktį apšviestos katedros vaizdas. Dešimta vakaro, bet dangus vis dar tamsiai mėlynas. Maršalas pažvelgė į gatvę apačioje, į kavinių šviesas, gatvėmis vaikštinėjančių žmonių minias. Judantis, kerintis vaizdas.

– Nesijaudink, – ištarė ji iš už nugaros, – jei ieškai Džimio, jis čia neateis.

Iš tiesų ši mintis netoptelėjo jam į galvą, kol ji nepriminė.

– Ne?

– Ne, – atsiliepė mergina. – Jis eis kitur. Džimis turi daug moterų.

Ji, gurkštelėjusi raudono vyno, pastatė taurę ant staliuko prie lovos. Be jokių ceremonijų per galvą nusitraukė palaidinukę, nusimetė sijoną. Apatinių nedėvėjo.

Vis dar apsiavusi aukštakulniais priėjo prie vaikino. Maršalas greičiausiai atrodė nustebęs, nes Marisa ištarė:

– Sakiau tau: nemėgstu laukti.

Apkabinusi ėmė bučiuoti – stipriai, įnirtingai, beveik piktai. Paskui, kol nuplėšė Džonatano drabužius, bučiuotis buvo nepatogu. Marisa kvėpavo sunkiai, beveik šnopavo. Nekalbėjo. Buvo tokia aistringa, kad atrodė beveik pikta, o jos grožis, tamsaus kūno tobulumas, jį gąsdino, bet ne itin ilgai.

Vėliau ji gulėjo atsirėmusi į Džonataną – švelni oda, tačiau kūnas įsitempęs. Nuo priešais esančios bažnyčios fasado ant kambario lubų neryškiai atsispindėjo šviesa. Pasimylėjęs jis atsipalaidavo, o ji atrodė energingesnė, nerami. Džonatanas mąstė, ar ji tikrai pasitenkino – nepaisant dejonių ir šūksnių. Marisa staiga atsistojo.

– Kažkas negerai?

Ji gurkštelėjo vyno.

– Į tualetą, – ištarė, apsisuko ir išėjo pro duris. Vyno taurę paliko. Jis atsisėdo, siurbtelėjo vyno. Ant taurės krašto buvo likęs subtilus jos lūpdažio atspaudas.

Žvilgtelėjęs į lovą ant paklodės pamatė tamsius dryžius, paliktus batų kulnų. Aukštakulnius mergina nusiavė tik gerokai įsibėgėjus. Dabar jie nusviesti gulėjo prie sienos po langu. Jų aistros ženklai. Net dabar Maršalas jautėsi tarsi sapne. Dar niekada nebuvo su tokia moterimi. Tokia gražia, gyvenančia tokioje vietoje. Mąstė, kiek kainuoja toks butas, apkaltas medinėmis lentelėmis, puikioje vietoje...

Dar gurkštelėjo vyno. Pagalvojo, kad galėtų prie to priprasti. Girdėjo, kaip vonioje teka vanduo. Dusliai ūžiantis garsas – daina be melodijos.

Bildėdamos atsidarė durys ir į miegamąjį įvirto trys vyrai, dėvintys tamsius lietpalčius ir skrybėles. Persigandęs Maršalas pastatė vyno taurę ant stalo (ji nukrito) ir puolė ieškoti prie lovos drabužių, bet vyrai parbloškė jį ir sučiupo pirštinėtomis rankomis. Išsigandęs ir sukrėstas vaikinas sušuko, tada jį parvertė veidu į patalą. Spaudžiamas veidu į pagalvę, vis dar šaukė. Pagalvojo, kad uždusins, tačiau šie to nedarė. Vienas vyras sušnypštė:

– Elkis ramiai. Nieko neatsitiks, jei būsi ramus.

Džonatanas nepatikėjo, tad priešinosi ir vėl suriko. Kur Marisa? Ką ji veikia? Viskas vyko taip greitai. Vienas vyras, kelius įrėmęs į nugarą, o šaltus batus – į nuogus sėdmenis, sėdėjo ant Maršalo nugaros. Ant sprando jis jautė spaudžiančią prie lovos žmogėno ranką.

– Ramiai! – vėl sušnypštė vyriškis.

Kiti suėmė Maršalą už riešų ir plačiai ant lovos ištiesė rankas. *Jie ruošėsi kažką daryti.* Maršalas jautėsi labai išsigandęs ir pažeidžiamas. Sudejavo, – kažkas smogė jam į pakaušį.

– Ramiai!

Viskas vyko tiesiog žaibiškai. Kur Marisa? Greičiausiai slepiasi vonioje – negali jos dėl to kaltinti. Maršalas išgirdo treškantį garsą ir pamatė plastikinį maišelį, o jame kažką baltą – tarsi golfo kamuoliuką. Vyrai uždėjo maišelį ties pažastimi, ant nuogos rankos odos.

Ką, po velnių, jie daro? Pažastyje Maršalas pajuto vandens šaltį ir ėmė priešintis, tačiau jį stipriai laikė. Kažką minkštą, buvusį vandenyje, prispaudė prie rankos. Vaiki-

nas pajuto kažką *lipnų*, tarsi kramtomąją gumą, kažką, patempiantį rankos odą, o tada – menką gnybtelėjimą. Regis, nieko pastebima, tik trumputis įgėlimas.

Vyrai sukosi greitai. Kai tik nuėmė maišelį, Džonatanas išgirdo du stebėtinai garsius šūvius ir greitakalbe prancūziškai klykiančią Marisą:

– *Salaud! Salopard! Bouge-toi le cul!*[1]

Trečiasis vyras nusivertė nuo vaikino nugaros, nukrito ant grindų ir vos ne vos atsistojo. Marisa tebeklykė, dar nugriaudėjo šūviai, Maršalas užuodė pasklidusį parako kvapą. Vyrai pabėgo. Trinktelėjo durys ir ji, visiškai nuoga, sugrįžo kažką veblendama prancūziškai, bet jis nieko negalėjo suprasti. Kažką apie *vacherie*, kas, kaip jam atrodė, reiškė „karvė“, bet nieko nesuvokė. Gulėdamas lovoje ėmė drebėti.

Marisa priėjusi jį apkabino. Pajutęs karštą ginklo vamzdį Maršalas sušuko, tad mergina padėjo jį į šalį.

– Ach, Džonatanai, man taip gaila, taip gaila.

Ji priglaudė Džonatano galvą prie savo peties.

– Prašau, turi man atleisti, dabar viskas jau gerai, pažadu.

Pamažu Maršalas nustojo drebėti, Marisa pažvelgė į jį.

– Ar jie tave sužeidė?

Jis papurtė galvą: ne.

– Gerai. Taip ir maniau. Idiotai! Džimio draugai. Mano, pajuokaus tave gąsdindami. Ir mane – garantuoju. Bet tu nesužeistas?

---

[1] Bjaurybės! Niekšai! Krutinkit iš čia savo subines! *(pranc.).*

Jis vėl papurtė galvą. Nusikosėjo.

– Gal, – ištarė pagaliau atgavęs balsą. – Gal turėčiau išeiti.

– Oi, ne, – atsiliepė Marisa. – Ne, ne, negali taip su manimi pasielgti.

– Nemanau...

– Visiškai ne, – kalbėjo mergina prisislinkdama arčiau, taip, kad jų kūnai liestųsi. – Privalai kiek pasilikti.

– Turėtume iškviesti policiją?

– *Mais non*. Policija nieko nepadarys. Meilužių ginčas. Prancūzijoje tokiais atvejais policijos nekviečiame.

– Bet jie įsibrovė...

– Dabar jau išėjo, – sušnabždėjo Marisa Maršalui į ausį šiltu kvėptelėjimu. – Dabar esame tik mudu. Tik mudu, Džonatanai.

Tamsus merginos kūnas nuslydo žemyn jo krūtine.

Buvo po vidurnakčio. Apsirengęs Maršalas stovėjo prie lango ir žiūrėjo į Paryžiaus katedrą. Gatvės vis dar buvo pilnos žmonių.

– Kodėl tau nepasilikus? – patempusi lūpą paklausė Marisa. – Noriu, kad pasiliktum. Negi nenori manęs pamaloninti?

– Atleisk. Man reikia eiti. Prastai jaučiuosi.

– Su manim pasijusi geriau.

Jis papurtė galvą. Teisybę pasakius, tikrai nelabai gerai jautėsi. Užplūsdavo svaigulys, kojos atrodė keistai silpnos. Rankos, nusitvėrusios balkono krašto, drebėjo.

– Atleisk, – dar kartą ištarė. – Man reikia eiti.

– Gerai, tada pavešiu tave.

Maršalas žinojo, kad Marisos automobilis stovi kitame Senos krante. Rodės, toli eiti. Bet jis, jausdamas nutirpusį kūną, tik linktelėjo ir išlemeno:

– Gerai.

Marisa neskubėjo. Abu žingsniavo krantine susikibę rankomis kaip įsimylėjėliai. Praėjo prišvartuotus laivus, kur įrengtuose ryškiai apšviestuose restoranuose vis dar šurmuliavo lankytojai. Virš jų, kitoje upės pusėje, spindėjo iškilusi Paryžiaus katedra. Valandėlę šis lėtas pasivaikščiojimas, švelnūs Marisos žodžiai privertė pasijusti geriau. Marisa ėjo galvą priglaudusi jam prie peties.

Tačiau netrukus, jausdamas kažkokį per kūną pereinantį, kojas pakertantį silpnumą, jis kluptelėjo. Burna išdžiūvo. Žandikauliai tarsi sustingo. Buvo sunku kalbėti.

Regis, Marisa to nepastebėjo. Kai jie, jau praėję ryškias šviesas, atsidūrė po vienu iš tiltų, Džonatanas vėl suklupo. Šįkart suklupo ant krantinės akmens.

– Brangusis, – ištarė sunerimusi bei susirūpinusi mergina ir padėjo atsistoti.

– Manau... Manau...

– Brangusis, tau viskas gerai? – ji padėjo nusigauti iki suoliuko, toliau nuo upės. – Štai, atsisėsk čia minutėlei. Po akimirkos pasijusi geriau.

Bet geriau Džonatanas nepasijuto. Bandė prieštarauti, tačiau negalėjo kalbėti. Apimtas siaubo suvokė, kad net ne-

įstengia papurtyti galvos. *Kažkas labai blogai.* Visas kūnas silpo, greitai ir stebinančiai silpo. Vaikinas dar bandė pakilti nuo suoliuko, tačiau negalėjo pajudinti galūnių, galvos. Maršalas žvelgė į šalia sėdinčią Marisą.

– Džonatanai, kas nutiko? Tau reikia gydytojo?

Taip, man reikia gydytojo, – pagalvojo jis.

– Džonatanai, tai negerai...

Jis jautė sunkumą krūtinėje, neįstengė normaliai kvėpuoti. Pastirusiomis akimis spoksojo tiesiai virš galvos. Apimtas siaubo pamanė: *Aš paralyžiuotas.*

– Džonatanai?

Bandė pažvelgti į merginą, tačiau negalėjo pakrutinti akių. Gebėjo žiūrėti tik prieš save. Vos kvėpavo.

– Džonatanai?

Man reikia gydytojo.

– Džonatanai, gali į mane pažiūrėti? Gali? Ne? Negali pasukti galvos?

Kažkodėl ji neatrodė susirūpinusi. Balsas skambėjo šaltai. Galbūt jo klausa paveikta. Ausyse spengė. Buvo vis sunkiau kvėpuoti.

– Gerai, Džonatanai, ištraukim tave iš čia.

Ji išsilaisvino iš jo glėbio ir stebėtinai stipria jėga pastatė Džonataną ant kojų. Jo kūnas buvo suglebęs ir silpnas, dribo ant jos. Jis negalėjo kontroliuoti savo žvilgsnio. Išgirdo artyn atitapsinčius žingsnius ir pagalvojo: *Ačiū Dievui.* Pasigirdo prancūziškai kalbančio vyriškio balsas:

– *Mademoiselle*, ar jums reikia pagalbos?

– Ačiū, bet ne. Tik per daug išgėrė.

– Jūs tikra?

– Jis taip visada elgiasi.

– Taip?

– Galiu susitvarkyti.

– Ach... Tada linkiu jums *bonne nuit.*

– *Bonne nuit*, – atsiliepė Marisa.

Ji, vilkdama Džonataną, žingsniavo toliau. Vyriškio žingsniai nutolo. Marisa stabtelėjo, apsidairė. O tada... *Vedė jį prie upės.*

– Tu sunkesnis, negu maniau, – pratarė atsainiai.

Vaikinas pajuto stiprų gilų siaubą. Buvo visiškai paralyžiuotas. Negalėjo nieko daryti. Kojos kliuvo už akmenų.

Upės link.

– Atleisk, – ištarė Marisa ir nustūmė Maršalą į vandenį.

Trumpas kritimas ir stulbinantis šaltis. Džonatanas, apsuptas purslų ir žalumos, o paskui – tamsos, paniro po vandeniu. Neįstengė judėti ir vandenyje. Negalėjo patikėti, kad tai vyksta su juo, negalėjo patikėti, kad miršta.

Staiga pajuto, kad kūnas lėtai kyla. Vėl žalias vanduo. Ant nugaros iškilęs į paviršių lėtai apsisuko.

Matė tiltą, juodą dangų ir Marisą, stovinčią krantinėje. Ji, užsidegusi cigaretę, spoksojo į Džonataną – vieną ranką laikė uždėjusi ant klubo, atmetusi į priekį koją – manekenės poza. Išpūtė dūmus, kurie pakilo į nakties dangų.

Tada Maršalas vėl paniro po vandeniu, juto gaubiančią tamsą ir šaltį.

*

Trečią nakties *Laboratoire Ondulatoire* Prancūzijos jūros tyrimų institute *Visi* įsijungė šviesos. Ėmė veikti valdymo pultas. Bangų mašina pradėjo kelti bangas, kurios viena po kitos ritosi rezervuaru ir dužo, atsitrenkusios į dirbtinį krantą. Valdymo ekranuose žybsėjo trimačiai vaizdai, slinko duomenų stulpeliai. Duomenys buvo perduodami į nežinomą vietą kažkur Prancūzijoje.

Ketvirtą valandą valdymo pultas aptemo, išsijungė šviesos, buvo ištrinti visi standžiuosiuose diskuose padaryti įrašai.

PAHANGAS
GEGUŽĖS 11 D., ANTRADIENIS
11:55 VAL.

Ant vinguriuojančio kelio krito Malaizijos džiunglių medžių šešėliai. Grįsta kelio dalis buvo labai siaura, tad *Land Cruiser* žviegiančiomis padangomis svirduliavo ant jo kraštų. Keleivio vietoje sėdintis barzdotas keturiasdešimtmetis žvilgtelėjo į laikrodį.

– Dar toli?

– Tik kelios minutės, – atsakė vairuotojas nelėtindamas greičio. – Jau beveik atvykome.

Vairuotojas buvo kinas, tačiau kalbėjo britišku akcentu. Čarlzas Lingas tik vakar atskrido iš Honkongo į Kvala Lumpūrą. Šįryt oro uoste susitiko su šiuo keleiviu ir nuo tada važiuoja pasiutusiai greitai.

Keleivis padavė Lingui vizitinę kortelę, kurioje buvo parašyta: „Alenas Petersonas, Seismінės paslaugos. Kalgaris". Lingas tuo nepatikėjo. Puikiai žinojo, jog Albertoje įsikūrusi panašius įrenginius pardavinėjanti kompanija *ELS*

Engineering. Nereikėjo vykti iki Malaizijos, kad galėtų juos apžiūrėti.

Ir ne tik tai – Lingas patikrino atvykstančio lėktuvo keleivių sąrašą – nerado jokio Aleno Petersono. Taigi šis vyrukas atskrido prisistatęs kitu vardu.

Be to, Lingui jis pasakė, kad yra geologas, iškasenų specialistas, nepriklausomai konsultuojantis energetikos įmones Kanadoje, dažniausiai vertinantis galimus naftos telkinius. Bet Lingas ir tuo nepatikėjo. Galėjo naftos inžinierius atpažinti už kilometro. Šis vyrukas ne toks.

Taigi Lingas nežinojo, kas šis vyriškis. Tačiau jam ir nerūpėjo. Ponas Petersonas turėjo pinigų, o visa kita – ne Lingo reikalas. Šiandien jį domino tik vienas dalykas – parduoti kavitacijos mechanizmus. Regis, pelnas bus didelis: Petersonas kalbėjo apie tris mašinas, o tai iš viso daugiau nei milijonas dolerių.

Staiga Lingas iš kelio pasuko į purvo provėžas. Šokinėdami per džiungles tarp milžiniškų medžių jie staiga išvažiavo į plačią proskyną saulės atokaitoje. Ten žiojėjo didžiulė pusapvalė kiaurymė, atidengianti pilkos žemės skardį. Apačioje telkšojo žalias ežerėlis.

– Kas čia? – krūptelėjęs paklausė Petersonas.

– Atvira kasykla, dabar nebenaudojama. Kaolino.

– O tai yra...

Joks jis geologas, – pagalvojo Lingas ir paaiškino, kad kaolinas – tai mineralas, esantis molyje.

– Naudojamas gaminant popierių ir keramiką. Šiuo metu – ypač pramoninę keramiką. Gamina keraminius

peilius – neįtikėtinai aštrūs. Tuoj gamins ir keraminius automobilių variklius. Bet koalino kokybė čia buvo per prasta. Nustojo kasti prieš ketverius metus.

Petersonas linktelėjo.

– O kur kavitatorius?

– Ten, – Lingas parodė į didžiulį vilkiką, pastatytą ant skardžio krašto, ir pasuko prie jo.

– Jį pagamino rusai?

– Vilkikas ir anglies matricos rėmas pagaminti Rusijoje. Elektronika iš Taivano. Surenkame patys Kvala Lumpūre.

– Šis jūsų modelis didžiausias?

– Ne, šitas vidutinis. Negalime didžiausio jums parodyti.

Jie judėjo palei didelio buldozerio dydžio vilkiką. *Land Cruiser* buvo vos aukštesnis už milžiniškas jo padangas. Centre pūpsojo įtaisytas didžiulis stačiakampis kavitacijos generatorius, panašus į per didelį dyzelinį generatorių, – daugybė vamzdelių ir laidų. Apačioje, per kokį pusmetrį nuo žemės, kabojo išlenkta kavitacijos lėkštė.

Iš automobilio vyrai išlipo į alinantį karštį. Lingas į marškinius nusivalė aprasojusius akinius. Petersonas vaikštinėjo aplink vilkiką.

– Galėčiau gauti tik kavitatorių – be vilkiko?

– Taip, gaminame transportuojamus įrenginius. Jūrinius konteinerius. Bet dažniausiai klientai pageidauja, kad jie būtų pritvirtinti ant vilkiko.

– Aš noriu tik kavitatoriaus, – ištarė Petersonas. – Parodysit, kaip veikia?

– Tuojau pat, – Lingas mostelėjo mašinistui, sėdinčiam aukštai kabinoje. – Gal pasitraukim į šalį.

– Palaukit, – staiga sunerimo Petersonas. – Galvojau, kad būsim vieni. Kas jis?

– Mano brolis, – ramiai atsiliepė Lingas. – Labai patikimas.

– Na...

– Paėjėkim į šalį. Iš toliau geriau matysime.

Kavitacijos generatorius garsiai pupsėdamas įsijungė. Netrukus šis triukšmas sumišo su kitu, giliai gaudžiančiu garsu, kurį Lingas, atrodo, nepaliaujamai jautė savo krūtinėje, kauluose.

Petersonas, matyt, irgi kažką pajuto, nes skubiai pasitraukė atgal.

– Šie ultragarsiniai kavitacijos generatoriai, – aiškino Lingas, – sukuria simetrišką kavitacijos lauką, kuris gali būti pritaikomas priklausomai nuo židinio vietos, panašiai kaip optinis lęšis, tik mes naudojame garsą. Kitaip sakant, galime sutelkti garso spindulį ir kontroliuoti, kokiame gylyje įvyks kavitacija.

Jis mostelėjo mašinistui, šis linktelėjo. Kavitacijos lėkštė ėmė leistis, kol priartėjo prie žemės. Garsas pasikeitė, tapo gilesnis ir daug tylesnis. Žemė po vyrų kojomis kiek vibravo.

– Jėzau, – sumurmėjo žengtelėdamas atgal Petersonas.

– Nėra ko jaudintis, – atsiliepė Lingas. – Čia tik maža refleksija. Pagrindinis energijos vektorius – stačiakampis, nukreiptas tiesiai žemyn.

Maždaug už dvylikos metrų, žemiau vilkiko, tarpeklio šonai, rodos, staiga susiliejo, pasidarė neaiškūs. Akimirką pilkų dūmų debesėliai užtemdė paviršių, o tada skardžio dalis tarsi pilka lavina nudundėjo į apačioje tyvuliuojantį ežerą. Viskas aplinkui paskendo dūmuose ir dulkėse.

Kai jie ėmė sklaidytis, Lingas tarė:

– Dabar parodysim, kaip sufokusuotas spindulys.

Vėl sudundėjo, tik dabar skardis aptemo daug žemiau, už kokių šešiasdešimties ar daugiau metrų. Dar kartą nusileido pilko smėlio banga – šįkart pakankamai tyliai nuslydo į ežerą.

– Jis gali būti sufokusuotas ir šonuose? – paklausė Petersonas.

Lingas patvirtino, kad taip. Už kokių devyniasdešimties metrų į šiaurę nuo vilkiko atitrūkusio skardžio dalis ir vėl nugrimzdo žemyn.

– Galime nukreipti spindulį bet kuria kryptimi į bet kokį gylį.

– Į bet kokį gylį?

– Mūsų didysis kavitatorius sufokusuoja per tūkstančio metrų nuotolį. Tačiau nė vienas klientas nepageidauja tokio gylio.

– Ne, ne, – atsiliepė Petersonas ir į kelnes nusivalė rankas. – Mums irgi tokio nereikia. Bet norime spindulio jėgos. Pakankamai pamačiau.

– Tikrai? Galime pademonstruoti dar daugiau tech...

– Galim grįžti, – už tamsių akinių stiklų jo akys buvo neįskaitomos.

– Labai gerai, – tarė Lingas. – Jei esate tikras...

– Esu tikras.

Važiuojant atgal, Petersonas paklausė:

– Plukdote laivu iš Kvala Lumpūro ar Honkongo?

– Iš Kvala Lumpūro.

– Kokie apribojimai?

– Ką turite omenyje?

– Ultragarsinė kavitacijos technologija Jungtinėse Valstijose ribojama. Negali būti eksportuojama be leidimo.

– Kaip jau sakiau, naudojame Taivane gamintą elektroniką.

– Ar ji tokia pat patikima, kaip Jungtinėse Valstijose gaminamos technologijos?

– Iš esmės – taip.

Jei Petersonas išmanytų savo reikalus, žinotų, kad Jungtinės Valstijos jau seniai nebeįstengia pagaminti tokių pažangių lustų rinkinių. JAV kavitacijos lustų rinkiniai gaminami Taivane.

– Kodėl klausiate? Ketinate eksportuoti į Valstijas? – paklausė Lingas.

– Ne.

– Tokiu atveju – jokių sunkumų.

– Koks pristatymo laikas? – paklausė Petersonas.

– Reikės septynių mėnesių.

– Galvojau apie penkis.

– Galima. Už papildomą kainą. Kiek įrenginių?

– Trys, – atsiliepė Petersonas.

Lingas mąstė, kodėl kažkam gali reikėti trijų kavitacijos įrenginių. Nė viena geologinių tyrimų kompanija pasaulyje neturėjo daugiau negu vieną.

– Užsakymą galiu užpildyti tik gavęs jūsų įmoką.

– Gausite rytoj telegrafu.

– O kur plukdysite? Į Kanadą?

– Plukdymo instrukcijas gausite per penkis mėnesius, – atsakė Petersonas.

Prieš juos į dangų kilo išlinkę itin modernaus oro uosto, suprojektuoto Kurokavos, stogai. Petersonas buvo nugrimzdęs į tylą. Kildamas įvažiavimu aukštyn, Lingas tarė:

– Tikiuosi, atvažiavom laiku, kad spėtumėt į lėktuvą.

– Ką? A, taip. Puiku.

– Grįžtate į Kanadą?

– Taip.

Lingas sustojo prie tarptautinio terminalo, išlipo iš automobilio ir pakratė Petersonui ranką. Šis per petį persimetė krepšį – vienintelį savo bagažą.

– Na, – pratarė Petersonas, – gal eisiu.

– Saugaus skrydžio.

– Ačiū. Jums irgi – į Honkongą.

– Ne, – atsakė Lingas. – Turiu vykti į gamyklą ir pradėti gaminti įrenginius.

– Čia netoli?

– Taip, Pudu Rajoje. Tik už keleto kilometrų.

– Tuomet iki.

Petersonas, dar kartą pamojavęs, dingo terminale. Lingas grįžo į automobilį, tačiau besileisdamas taku pastebėjo, kad Petersonas ant sėdynės paliko savo mobilųjį telefoną. Žvalgydamasis į visas puses išlėkė ant šaligatvio, bet Petersono nebesimatė. Mobilusis buvo lengvas, pagamintas iš pigios plastmasės. Tikriausiai vienkartinis. Papildomas kortelėmis. Negalėjo būti Petersono pagrindinis telefonas.

Lingas prisiminė, kad turi draugą, galintį atsekti telefoną ir jame esančią kortelę. Daugiau sužinotų apie pirkėją. Lingas norėtų daugiau sužinoti. Todėl įbruko telefoną į kišenę ir nuvažiavo šiaurės kryptimi, į gamyklą.

ŠAD TEMZAS
GEGUŽĖS 21 D., PENKTADIENIS
11:04 VAL.

Ričardas Maloris pakėlė akis nuo stalo ir tarė:

– Klausau...

Tarpduryje stovintis vyras, rodos, amerikietis, buvo išblyškęs, lieknas, šviesius plaukus apsikirpęs ežiuku. Elgesys nerūpestingas, drabužiai niekuo neišsiskiriantys: purvini *Adidas* sportiniai batai ir išblukęs tamsiai mėlynas treningas. Atrodė taip, tarsi būtų išėjęs pabėgioti ir akimirką stabtelėjęs biure.

Populiariosios grafikos dirbtuvėje *Design/Quest*, įsikūrusioje Batlerio prieplaukoje, atnaujintame parduotuvių rajone, netoli Londono Tauerio tilto – dauguma darbuotojų rengėsi kasdieniškai. Išimtis – tik Maloris. Viršininkas dėvėjo ilgas laisvas kelnes ir baltus marškinius, avėjo smailianosius batus, kurie spaudė kojas. Bet vis dėlto naujamadžiai.

– Kuo galiu jums padėti? – paklausė Maloris.

– Atėjau paketo, – pareiškė amerikietis.

– Atleiskite, kokio paketo? – nesuprato Maloris. – Jeigu kalbate apie *DHL* pristatytą siuntinuką, jis pas sekretorę, durys priešais.

Amerikietis atrodė susinervinęs.

– Nemanot, kad persistengiate? Tik duokit man tą prakeiktą paketą.

– Gerai, puiku, – atsakė Maloris, stodamasis nuo stalo.

Greičiausiai amerikietis suprato, kad elgiasi per šiurkščiai, tad jau ramesniu tonu, mostelėjęs į sieną už Malorio, pastebėjo:

– Gražūs plakatai. Jūs gaminat?

– Mes, mūsų firma.

Ant sienos vienas šalia kito kabojo du plakatai, abu visiškai juodi su erdvėje kabančiu Žemės rutuliu, skyrėsi tik užrašai. Ant vieno buvo parašyta: „Išsaugok Žemę", o žemiau – „Ji – vieninteliai mūsų namai", ant kito – „Išsaugok Žemę", žemiau – „Daugiau nėra kur eiti".

Kitoje pusėje kabojo įrėminta šviesiaplaukio modelio, apsirengusio marškinėliais su užrašu „Išsaugok Žemę", nuotrauka, o tekstas apačioje skelbė: „Ir tai darydamas gerai atrodyk".

– Čia mūsų „Išsaugok Žemę" kampanija, – paaiškino Maloris. – Bet užsakovas jų nepirko.

– Kas tas „užsakovas"?

– Tarptautinis gamtos apsaugos fondas.

Maloris praėjo pro amerikietį ir ėmė leistis žemyn į garažą. Šis sekė iš paskos.

– Kodėl? Jiems nepatiko?

– Ne, patiko. Bet jų atstovu tapo Leo, tad kampanijos plakatus pakeitė vaizdo siužetais.

Nusileidęs laiptais, Maloris brūkštelėjo kortele, ir spragtelėjusios durys atsidarė. Vyrai įžengė į nedidelį garažą po pastatu. Buvo tamsu, tik nuo tako, vedančio į gatvę, sklido dienos šviesa. Maloris susierzinęs pastebėjo, kad furgonas iš dalies užtvėrė važiavimo taką. Visada buvo vargo dėl čia statomų išvežiojimo furgonų. Pasisukęs į amerikietį paklausė:

– Turite automobilį?

– Taip, furgoną, – mostelėjo šis.

– A, vadinasi, čia jūsų. O ką nors, kas galėtų padėti?

– Ne. Čia tik aš. O ką?

– Velniškai sunku, – paaiškino Maloris. – Tik viela, bet čia jos koks pusantro šimto kilometrų. Vyruti, sveria daugiau kaip tris šimtus kilogramų.

– Susidorosiu.

Maloris priėjo prie savo *Rover* ir atrakino bagažinę. Amerikietis švilptelėjo, ir furgonas nudundėjo nuo važiavimo tako. Jį vairavo griežta, susegtais plaukais ir ryškiai pasidažiusi moteris.

– Maniau, esat vienas, – tarė Maloris.

– Ji nieko nežino. Nekreipkit dėmesio. Ji atvairavo furgoną.

Maloris atsisuko į atidarytą bagažinę, kur buvo sukrautos baltos dėžės su užrašu „*Ethernet* kabelis (neapsaugotas)“. Ir išspausdinta instrukcija.

– Pažiūrėkim, – ištarė amerikietis.

Maloris atidarė dėžę. Viduje buvo krūva kumščio dydžio labai plonos vielos ričių, kiekviena supakuota į polietileninį maišelį.

– Kaip matot, čia valdymo laidas. Prieštankinėms raketoms.

– Tikrai?

– Būtent taip jie man sakė. Štai kodėl jos taip supakuotos. Viena vielos ritė – vienai raketai.

– Štai kaip, – tarė amerikietis. – Nesvarbu, aš tik pristatinėju.

Atidaręs furgono galą, po vieną ėmė nešioti dėžes. Maloris padėjo.

– Tas vyrukas jums dar ką nors pasakojo? – paklausė amerikietis.

– Tiesą sakant, taip. Sakė, kad kažkas nusipirko penkis šimtus Varšuvos pakto raketų. Vadinasi *Hotfire, Hotwire* ar kažkaip panašiai. Be užtaisų. Tik pačias raketas. Esmė tokia, kad jos parduotos su valdymo laidų defektu.

– Negirdėjau šito.

– Taip jis pasakojo. Raketos pirktos Švedijoje. Man regis, Gioteborge. Iš ten atplukdytos čia.

– Atrodo, kad jūs susirūpinęs.

– Nesusirūpinęs.

– Tarsi bijotumėt, kad kažką supainiojot.

– Tik jau ne aš.

– Tikrai? – paklausė amerikietis.

– Taip, žinoma, tikrai.

Beveik visos dėžės buvo perneštos į furgoną. Maloris ėmė prakaituoti. Atrodo, amerikietis akies kampučiu žvilgčioja į jį. Atvirai skeptiškai nusiteikęs.

– Tai pasakykit, kaip tas vyriškis atrodė, – pasakė.

Maloris ne toks kvailas, kad atsakytų, tad gūžtelėjo pečiais:

– Tiesiog vyriškis.

– Amerikietis?

– Nežinau.

– Nežinot, ar jis amerikietis?

– Nesu tikras dėl jo tarties.

– Kodėl? – paklausė amerikietis.

– Galėjo būti kanadietis.

– Vienas?

– Taip.

– Girdėjau kalbant apie žavingą moterį. Seksualią, apsia vusią aukštakulniais, aptemptu sijonu.

– Tokią moterį būčiau pastebėjęs, – atsiliepė Maloris.

– Jūs nebūtumėt... jos išleidęs? – dar vienas skeptiškas žvilgsnis. – Tikriausiai būtumėt puolęs susipažinti?

Maloris pastebėjo kažką atsikišusį ant amerikiečio šlaunies. Ginklas? Gali būti.

– Ne. Jis buvo vienas.

– Kad ir kas tas vaikinas buvo.

– Taip.

– Jei paklaustumėt, tai pirmiausia pasidomėčiau, kodėl kažkam reikia pusantro šimto kilometrų vielos prieštanki-

nėms raketoms, – tarė amerikietis. – Turiu omenyje, koks tikslas...

– Jis nesakė.

– Ir jūs tik tarėt: „Gerai, bičiuli, pusantro šimto kilometrų vielos – palik“ ir nieko nepaklausėt?

– Regis, jūs mane kamantinėjate, – atsiliepė vis dar prakaituodamas Maloris.

– Turiu priežastį, – grėsmingai pareiškė amerikietis. – Turiu pasakyti, drauguži, man nepatinka tai, ką girdžiu.

Į furgoną buvo sukrautos paskutinės dėžės. Maloris pasitraukė atgal. Amerikietis užtrenkė vienas duris, paskui – kitas. Užsidarius antroms durims, Maloris pastebėjo vairuotoją, moterį, kurį laiką stovėjusią už furgono durų.

– Man tai irgi nepatinka, – pasakė moteris.

Ji dėvėjo kareiviškus drabužius. Laisvos kelnės ir aukštai suvarstomi batai. Didelė žalia liemenė. Sunkios pirštinės. Tamsūs akiniai.

– Palaukit minutėlę, – tarė amerikietis.

– Duokit man savo mobilųjį telefoną, – pareiškė moteris. Ištiesė ranką. Kitą ranką slėpė už nugaros – tarsi turėtų ginklą.

– Kodėl?

– Duokit jį man.

– Kodėl?

– Noriu į jį pažiūrėti – štai kodėl.

– Jis niekuo neišsiskiriantis...

– Duokit jį man.

Amerikietis ištraukė telefoną Maloriui iš kišenės ir ištiesė moteriai. Užuot paėmusi aparatą, ji sugriebė amerikietį už riešo ir patraukė į save. Telefonas nutarškėjo ant žemės. Moteris iš už nugaros ištraukė pirštinėtą ranką ir greit pačiupo vyruką už kaklo. Abiem rankom laikė suėmusi, tarsi dusintų.

Akimirką amerikietis atrodė apstulbęs, paskui ėmė priešintis.

– Ką, po velnių, čia darai? Ką... Ei!

Jis nubloškė moters rankas ir šoktelėjo atgal tarsi būtų nudegintas.

– Kas čia buvo? Ką *padarei?*

Amerikietis pasičiupinėjo kaklą. Nuriedėjo plonutė kelių lašų kraujo srovelė. Ant pirštų galiukų taip pat liko kraujo žymės.

– Ką padarei? – paklausė.

– Nieko, – moteris nusitraukė pirštines. Maloris matė, kaip atsargiai ji tą daro. Tarsi kažką pirštinėje slėptų. Kažką, ko nenori liesti.

– Nieko? – paklausė amerikietis. – *Nieko?* Kalė!

Staiga jis apsisuko ir pasileido bėgti į gatvę.

Moteris visiškai ramiai stebėjo jį nubėgantį, paskui pasilenkė, pakėlė mobilųjį telefoną ir įsidėjo į kišenę. Tada atsisuko į Malorį.

– Grįžkite prie darbo.

Jis sudvejojo.

– Gerai pasidarbavote. Aš niekada jūsų nemačiau. Jūs niekada nematėt manęs. Dabar eikit.

Maloris apsisuko ir nužingsniavo slaptų durų link. Girdėjo, kaip jam už nugaros moteris užtrenkia automobilio duris, tada žvilgtelėjęs atgal pamatė furgoną, išvažiuojantį į saulėtą gatvę, pasukantį į dešinę ir pranykstantį.

Sugrįžus į biurą, pas Malorį aptarti naujų „Tošibos" kompiuterių reklamos skelbimų maketų atėjo asistentė Elizabeta. Fotografuos rytoj, reikėjo peržvelgti galutinį variantą. Maloris greitai perdėliojo lenteles – buvo sunku susikaupti.

– Jums nepatinka? – paklausė Elizabeta.

– Ne, ne, jie puikūs.

– Atrodot truputį išblyškęs.

– Aš tik... na... mano skrandis.

– Imbiero arbata – geriausia tokiu atveju, – patarė Elizabeta. – Paruošti puodelį?

Išprašydamas ją iš kabineto, jis linktelėjo. Pažvelgė pro langą. Pro biuro langus atsivėrė įspūdingas Temzės, o kiek labiau į kairę – ir Tauerio tilto vaizdas. Tiltas buvo perdažytas šviesiai mėlyna ir balta spalvomis (laikantis tradicijos ar tiesiog šovus prastai minčiai?), tačiau Maloris visada gerai pasijusdavo į jį pažvelgęs. Kažkaip saugiai.

Jis priėjo arčiau lango ir stovėjo žiūrėdamas į tiltą. Galvojo, kad bus įdomu padėti geriausiam draugui atlikti radikalų aplinkosaugos darbą. Truputis slaptumo, truputis veržlumo ir didvyriškumo. Bičiulis buvo pažadėjęs – jokio smurto. Maloris niekada neįsivaizdavo, kad šitaip išsigąs.

Bet dabar buvo išsigandęs. Rankos drebėjo. Spoksodamas pro langą, susikišo jas į kišenes. *Penki šimtai raketų?* – pagalvojo. – *Penki šimtai raketų.* Į ką jis įsivėlė? Pagaliau suvokė, kad girdi sirenas, o virš tilto turėklų švysčioja raudonos švieselės.

Ant tilto įvyko avarija. Sprendžiant iš suvažiavusios policijos ir gelbėtojų kiekio – didelė avarija, kažkas net žuvo.

Maloris negalėjo susivaldyti. Supanikavęs iš biuro išėjo krantinės link ir, širdžiai krentant į kulnis, nuskubėjo prie tilto.

Iš raudono dviaukščio autobuso viršaus pasibaisėję, prisidengę burnas turistai spoksojo žemyn. Maloris prasibrovė pro minią, susibūrusią prie autobuso priekio. Priėjo pakankamai arti ir pamatė pustuzinį medikų ir policininkų, palinkusių prie gatvėje gulinčio kūno. Šalia stovėjo apkūnus apsiašarojęs autobuso vairuotojas. Teisinosi, kad nieko negalėjo padaryti, – vyriškis prieš autobusą išdygo paskutinę akimirką. Pasak vairuotojo, greičiausiai buvo girtas, nes svirduliavo. Atrodė, kad tiesiog nukrito nuo šaligatvio.

Maloris nematė kūno – jį užstojo policininkai. Minioje beveik niekas nepratarė nė žodžio, tik žiūrėjo. Tada vienas policininkų, laikydamas rankoje raudoną vokišką pasą, atsistojo. *Ačiū Dievui*, – pagalvojo Maloris, jausdamas užplūstančią palengvėjimo bangą, tačiau tai truko tik akimirką. Pasitraukus medikui, jis pamatė vieną aukos koją – išblukusias juodas kelnes ir purviną sportinį *Adidas* batą, permirkusį krauju.

Pajutęs kylantį šleikštulį, Maloris nusisuko ir prasibrovė per minią. Veidai šalia buvo abejingi arba suirzę, bet į jį niekas net nežvilgtelėjo. Visi žiūrėjo į tysantį kūną.

Išskyrus vieną vyriškį aukštas pareigas užimančio darbuotojo drabužiais – tamsiu kostiumu ir kaklaraiščiu. Vyras žiūrėjo tiesiai į Malorį. Jų žvilgsniai susidūrė. Vyras linktelėjo. Maloris nieko neatsakė. Tiesiog prasispraudė pro praretėjusią minią ir nulėkė, laiptais nuskubėjo žemyn į biurą suvokęs, kad kažkas kažkokiu nesuprantamu būdu jo gyvenime pasikeitė visiems laikams.

TOKIJAS
BIRŽELIO 1 D., ANTRADIENIS
10:01 VAL.

TAIK, Tarptautinis aplinkosaugos informacijos konsorciumas, įsikūręs nedideliame plytiniame name netoli Kejo Mitos universiteto. Tik užmetus akį, TAIK'o pastatas galėjo pasirodyti kaip dar vienas iš universiteto statinių, nes ant jo netgi kabojo universiteto herbas *(Calamus Gladio Fortior*[1]*)*, tačiau iš tiesų organizacija veikė savarankiškai. Pastato centre buvo maža konferencijų salė su pakyla ir dviem eilėm po penkias prieš pastatytą ekraną išrikiuotų kėdžių.

Dešimtą ryto TAIK'o direktorius Akira Hitomis stovėjo ant pakylos ir žiūrėjo, kaip į salę įėjo ir atsisėdo stambaus sudėjimo, ne tiek aukštas, kiek plačių pečių ir tvirtos krūtinės – kaip atletas – amerikietis. Nors ir toks stambus, judėjo lengvai, tyliai. Iš paskos įžengė ir tamsiaodis nepalietis

---

[1] Plunksna galingesnė už kardą *(lot.)*.

karininkas, budriai stebintis aplinką. Atsisėdo už amerikiečio ir pasisuko į šoną. Hitomis, netardamas nė žodžio, linktelėjo jiems nuo pakylos.

Medžio plokštėmis kaltas kambarys leisdamas apsiprasti akims iš lėto aptemo. Iš visų pusių medžio plokštės tyliai pasitraukė ir atidengė didžiulius plokščius ekranus. Kai kurie jų lėtai išlindo į priekį. Pagaliau pagrindinės durys užsidarė ir spragtelėjusios užsirakino. Tik tada Hitomis prabilo.

– Labas rytas, pone Keneri.

Ant pagrindinio ekrano pasirodė užrašas anglų ir japonų kalbomis: *Hitomis Akira.*

– Ir labas rytas, pone Tapa.

Hitomis atidarė labai mažą ir ploną sidabrinės spalvos nešiojamąjį kompiuterį.

– Šiandien pristatysiu per pastarąsias dvidešimt vieną dieną surinktus duomenis, paskutiniai gauti prieš dvidešimt minučių. Čia duomenys iš mūsų jungtinio projekto „Akamai medis“.

Abu lankytojai linktelėjo. Laukdamas Keneris nusišypsojo. *Privalėjo*, – pagalvojo Hitomis. Niekur kitur nebūtų išvydęs tokio pristatymo, nes Hitomio įstaiga, surinkdama ir apdorodama elektroninius duomenis, pirmavo pasaulyje. Dabar ekrane vienas po kito ėmė švytėti vaizdiniai, kurie susidėliojo į logotipą – iš balto pagrindo išaugusį medį bei užrašą: „*Akamai medžio* skaitmeninių tinklų sprendimai“.

Toks pavadinimas ir paveiksliukas pasirinkti atsižvelgiant į tam tikras panašias interneto kompanijas ir jų logotipus. Pastaruosius dvejus metus *Akamai medžio* serverių tinklas iš tiesų buvo kruopščiai sukurti spąstai. Į juos įėjo daugiapakopiai tinklai-jaukai, sukurti tiek verslo, tiek akademinėse srityse. Tai leido iš serverio sėkmingai gauti informaciją aštuoniasdešimt septynių procentų tikslumu. Jie „užmetė" tinklą praeitais metais, pirmiausia tik masindami, o paskui – gundydami vis sultingesniais kąsneliais.

– Mūsų tinklalapiai panašūs į įprastinius geologijos, taikomosios fizikos, ekologijos, kelių inžinerijos ir biogeografijos puslapius, – pradėjo Hitomis. – Kad patrauktume susidomėjusius naršytojus, į duomenis paprastai įtraukiame informacijos apie sprogstamųjų medžiagų naudojimą atliekant seisminius įrašus, testų, tikrinančių pastatų stabilumą veikiant vibracijai ir žemės drebėjimui, rezultatus okeanografiniuose puslapiuose, informacijos apie uraganus, pavojų keliančias bangas, cunamius ir kita. Visa tai jums žinoma.

Keneris linktelėjo, Hitomis tęsė:

– Žinojome, kad turime ne tik plačiai pasklidusį, bet ir protingą priešą. Vartotojai dažnai įsibrauna nepaisydami specialių apsauginių filtrų arba naudoja *America OnLine* paskyras, registruojasi kaip paaugliai, dedasi jaunais pokštininkais, įsilaužiančiais ir gadinančiais puslapius. Bet jie tikrai ne tokie. Jie vieningi, kantrūs ir atkaklūs. Pastarosiomis savaitėmis supratome daugiau.

Vaizdas ekrane pasikeitė – dabar buvo rodomas sąrašas.

– Mūsų sistemos programos surado, kad įvairiuose puslapiuose ir diskusijų grupėse nuolatiniai naršytojai labiausiai domisi šiomis temomis:

Arhaus miestas, Danija
Argono/deguonies pavaros
Australijos kariuomenės istorija
Kesono pylimai
Kavitacija (kietųjų medžiagų)
Ląstelių kodavimas
Kontroliuojami griovimai
Potvynių valdymas
Aukštos įtampos izoliatoriai
Hilo miestas, Havajai
Vandenyne esantys retransliavimo tinklai (VERT)
Ramiojo vandenyno misijų dienoraščiai
Nacionalinis žemės drebėjimų informacijos centras (VŽDIC)
Valstybinis aplinkos išteklių fondas (VAIF)
Tinklo duomenų kodavimas
Kalio hidroksidas
Preskotas, Arizona
Atogrąžų miškų ligų fondas
Seisminės žymės, geologija
Įvairių formų sprogmenys (su laikmačiu)
Shinkai 2000

Kietieji raketinio kuro mišiniai
Toksinai ir neurotoksinai
Laidais valdomi sviediniai

– Įspūdingas, vos ne mistiškas sąrašas, – tęsė Hitomis. – Vis dėlto mes turime filtrus, kad atpažintume įsilaužėlius ir aukšto techninio lygio klientus. Tokie asmenys bando įsilaužti per apsauginius filtrus, kuria virusus ir kitaip kenkia. Daugelis iš jų ieško kreditinių kortelių sąrašų. Bet ne visi. – Jis pamaigė mažojo kompiuterio klavišus, ir vaizdas pasikeitė.

– Kiekvieną iš šių temų patalpinome padidinto jautrumo tinkle-jauke. Pagaliau įtraukėme pasirodysiančių tyrimų duomenų nuorodas, kurias pateikėme kaip elektroninio pašto laiškus tarp Australijos, Vokietijos, Kanados ir Rusijos mokslininkų. Sukūrėme minią ir stebėjome eismą. Pagaliau atsekėme sudėtingą tinklą Šiaurės Amerikoje: Torontas, Čikaga, An Arboras, Monrealis, iš kur kryptys eina į abi Amerikos pakrantes bei į Angliją, Prancūziją ir Vokietiją. Tai pavojinga ekstremistų grupuotė. Tikriausiai jie jau nužudė mokslininką Paryžiuje. Laukiame žinių. Kartais Prancūzijos valdžia veikia labai... lėtai.

Keneris pirmą kartą prabilo:

– O kaip korinis ryšys?

– Korinio ryšio srautai greitėja. Elektroniniai laiškai sudėtingai koduojami. Informacijos perdavimo laikas trumpėja. Aišku, kad ruošiamas pasaulinio masto projektas, labai sudėtingas, nežmoniškai brangus.

– Bet nežinom koks?

– Dar ne.

– Tada geriau sekite pinigų srautus.

– Mes tą ir darom. Visur. – Hitomis niūriai nusišypsojo. – Kada nors žuvis vis tiek nutvers kabliuką.

Crichton, Michael

Cr47 Negyvėlių ėdikai: romanas / Michael Crichton; iš anglų kalbos vertė Vytautas Petrukaitis. – [Kaunas]: Obuolys [i.e. MEDIA INCOGNITO, 2008]. – 304 p.

ISBN 978-609-403-025-3

Pribloškianti kelionė į paslaptingą kraštą, kur diena trumpesnė už naktį... kur dangus po saulėlydžio nusidažo raudonai...

922 metais Bagdado pasiuntinys Achmedas Ibn Fadlanas perplaukia Kaspijos jūrą ir keliauja Volgos slėniu. Pakeliui jis susipažįsta su Bulivifu, galingu vikingų vadu, kuris skuba namo gelbėti šeimos ir kraštiečių nuo kraugerių būtybių, kurios puola tik sutemus...

Šį M. Crichtono romaną įkvėpė tikri istoriniai įvykiai ir garsioji anglosaksų epinė poema *Beovulfas.*

UDK 820(73)-3

Michael Crichton
NEGYVĖLIŲ ĖDIKAI

Iš anglų kalbos vertė *Vytautas Petrukaitis*
Redaktorė *Raimonda Kavaliauskienė*
Viršelio dizaineris *Andrius Morkeliūnas*
Maketavo *Alma Liuberskienė*

19 sp. l. Užsakymas Nr.
Išleido OBUOLYS®
(OBUOLYS yra registruotas
UAB „MEDIA INCOGNITO“ leidybinis ženklas)
Butrimonių g. 9, LT-50220, Kaunas.
Tel.: +370 699 37779
knygos@obuolys.lt | www.obuolys.lt
Spausdino UAB „Logotipas“, Utenos g. 41a,
LT-08217 Vilnius, tel.: (8-5) 210 11 11, 210 11 14

Šiaurės Europa, 922-ieji. Pribloškianti kelionė į praeitį, į paslaptingą ir barbarišką kraštą, kur diena trumpesnė už naktį... Kur dangus po saulėlydžio nusidažo raudonai, o drauge su migla atkeliauja demonai... Po jų apsilankymo gyvųjų nelieka – tik begalviai lavonai. Į mirtiną mūšį su paslaptingu priešu iškeliauja galingų vikingų būrys, kuriam vadovauja vėliau anglosaksų mitais apipintas Bulivifas. Drauge su juo leidžiasi ir neįprastas 13-asis karys – Kaspijos jūrą perplaukęs, Volgos slėniu keliaujantis musulmonas Bagdado ambasadorius Achmedas Ibn Fadlanas... Tikras, iki mūsų dienų išlikęs jo dienoraštis tapo šio nepaprasto nuotykių, istorijos ir stulbinančių senovės faktų kupino romano įkvėpimo šaltiniu.

Michaelas Crichtonas paneigia populiarų įsitikinimą, kad du zuikius medžiodamas nė vieno nenušausi. Jis pasiekė aukštumų ir išgarsėjo visose srityse, kurios jį domino: rašė dokumentines knygas, trilerius, fantastiką, kūrė filmų scenarijus, prodiusavo televizijos serialus, kūrė programinę įrangą, tapo medicinos mokslų daktaru, dirbo Kembridžo universiteto dėstytoju. Jo knygos, gausiai paremtos moksliniais tyrimais ir įvairių sričių žiniomis, žavi dėmesį prikaustančiu siužetu, temų įvairove. *Negyvėlių ėdikai* gimė iš anglosaksų epinės poemos *Beovulfas* elementų ir autentiškų dešimtojo amžiaus arabų poeto bei keliautojo Achmedo Ibn Fadlano kelionės metraščių. Knyga, kaip ir daugelis **M. Crichtono** bestselerių, virto filmu *13 karys*, kuriame Ibn Fadlano vaidmenį suvaidino Antonio Banderasas.

ISBN 978-609-403-025-3

www.obuolys.lt